

Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet

ISSN 1653-0942
ISBN 978-91-86673-94-9
Riksdagstryckeriet, Stockholm, 2012

Förord

Landsbygder med en stark utvecklingskraft är en resurs för hela Sveriges utveckling och tillväxt. Landsbygdsprogrammet är ett viktigt verktyg för att åstadkomma en utveckling på landsbygden som är ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar. Det svenska landsbygdsprogrammet finansieras av både Sverige och EU och omfattar sammanlagt ca 36 miljarder kronor under sjuårsperioden 2007–2013. Det pågående landsbygdsprogrammet är mycket brett och omfattar frågor som berör flera av riksdagens utskott. De statliga anslagen för programmet finns främst inom statsbudgetens utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, vilket inom riksdagen bereds av miljö- och jordbruksutskottet. Landsbygdsprogrammet har dessutom tydliga kopplingar till utgiftsområdena 19 Regional tillväxt och 24 Näringsliv, vilka bereds av näringsutskottet.

Miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet beslutade i februari 2011 att genomföra en gemensam uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet. Uppföljningen har inriktats på tre delar av programmet: Stöd till mikroföretag, grundläggande tjänster (t.ex. dagligvaruhandel och bredbandsutbyggnad) och stöd till biogasproduktion.

Uppföljningen har genomförts av miljö- och jordbruksutskottets och näringsutskottets gemensamma uppföljnings- och utvärderingsgrupp. Underlagen till uppföljningen har tagits fram av utvärderaren Christer Åström och utredaren Peter Strand vid utskottsavdelningens utvärderings- och forskningssekretariat samt föredraganden Roger Berggren vid näringsutskottets kansli i samarbete med uppföljnings- och utvärderingsgruppens sekreterare, föredraganden Lena Sandström vid miljö- och jordbruksutskottets kansli.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppen överlämnar härmed sin rapport där resultaten av uppföljningen redovisas.

Stockholm i oktober 2012

Irene Oskarsson (KD), ordförande

Krister Örnfjäder (S)

Erik A Eriksson (C)

Åsa Coenraads (M)

Kew Nordqvist (MP)

Nina Lundström (FP)

Kent Persson (V)

Lars Isovaara (SD)

Innehållsförteckning

Förord.....	3
Innehållsförteckning.....	4
Sammanfattning.....	7
1 Inledning.....	19
1.1 Bakgrund	19
1.2 Syfte.....	20
1.3 Inriktning och avgränsningar	20
1.4 Genomförande	21
2 Det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013.....	23
2.1 Den strategiska inriktningen	23
2.2 Programmets ekonomiska omfattning	24
2.3 Åtgärder för att främja företagande och sysselsättning på landsbygden	29
2.4 Mål och inriktning för axlarna	30
2.5 Prioriterade områden och målgrupper.....	32
2.6 Stödformer.....	33
2.7 Aktörerna	34
3 Landsbygdsprogrammets genomförande	39
3.1 Utvecklingen på landsbygden	41
3.2 Landsbygdsprogrammets inriktning och upplägg.....	45
3.3 Information om landsbygdsprogrammet.....	55
3.4 Myndigheternas handläggning av landsbygdsprogrammet.....	58
3.5 Regelförenkling och administrativa kostnader.....	62
3.6 Medfinansiering och likviditetskrav	68
3.7 Horisontella aspekter	71
3.8 Leadermetoden	73
4 Landsbygdsprogrammets resultat	76
4.1 Allmänt.....	78
4.2 Affärsutveckling i mikroföretag (åtgärd 312).....	85
4.2.1 Mål, budget och villkor.....	85
4.2.2 Redovisade resultat	90
4.2.3 Erfarenheter från de tre länen.....	96
4.3 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321)	102
4.3.1 Mål och villkor	102
4.3.2 Iakttagelser från halvtidsutvärderingen.....	105
4.3.3 Omorientering mot bredbandsutbyggnad.....	105
4.3.4 Fördelningen av medel till åtgärd 321	106
4.3.5 Andra stöd till serviceutveckling på landsbygden m.m.	109
4.3.6 Några centrala aktörer om åtgärd 321	109
4.3.7 Erfarenheter från de tre länen.....	112
4.4 Biogas (åtgärderna 121, 311 och 312).....	124

4.4.1	Allmänt om biogas	124
4.4.2	Förslag.....	125
4.4.3	Mål och villkor.....	125
4.4.4	Medel och klimatnytta.....	126
4.4.5	Genomförande.....	127
4.4.6	Resultat	127
4.4.7	Geografisk fördelning	131
4.4.8	Erfarenheter från de tre länen	132
5	Samordning och samverkan	138
5.1	Departementen och landsbygdsfrågorna	138
5.2	Centrala myndigheters arbete med landsbygdsprogrammet.....	140
5.3	Regionala myndigheters arbete med landsbygdsfrågor.....	142
5.4	Lokala myndigheter och andra aktörer.....	144
5.5	Samordning mellan olika stöd.....	147
6	Uppföljning, utvärdering och revision	153
6.1	Uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet	153
6.2	Revision	161
7	Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar	168
	Referenser.....	178
Bilaga 1	Landsbygdsprogrammets sammansättning och ungefärlig budget.....	182
Bilaga 2	Halvtidsutvärderingen av landsbygdsprogrammet	184
Bilaga 3	Mål och strategier för olika politikområden.....	189
Bilaga 4	Biogasstöd i Danmark och Tyskland	195
Bilaga 5	Landsbygdsprogrammet i EU:s medlemsstater	196
Bilaga 6	Stöd till serviceutveckling på landsbygden m.m.	197
Bilaga 7	Användning av åtgärd 321 i Kalmar, Västra Götalands och Norrbottens län	201
Bilaga 8	Användning av åtgärd 312 i Kalmar, Västra Götalands och Norrbottens län.....	211
Bilaga 9	Budgeterade, beviljade och utbetalade medel	247

Sammanfattning

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar i korthet:

- Landsbygden är en resurs för hela Sveriges utveckling. Det är viktigt med ett långsiktigt, uthålligt och kontinuerligt arbete för landsbygdsutveckling. Landsbygdsprogrammet är ett av statens viktigaste verktyg för detta.
- Det är viktigt med lokalt deltagande och engagemang, regional anpassning och en bred inriktning på landsbygdsprogrammet. Det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling och att insatserna kan se olika ut i olika län.
- Landsbygdsprogrammet har gjort att landsbygdsfrågor uppmärksammas på olika sätt. Det behövs också i fortsättningen insatser för att åstadkomma en positiv utveckling på landsbygden. Det är viktigt att landsbygdsprogrammet används för att aktivt motverka en negativ utveckling på landsbygden.
- Landsbygdsprogrammet kan förenklas och antalet åtgärder minskas. Myndigheternas handläggning kan vidareutvecklas och det administrativa krånglet minskas.
- Det är ännu för tidigt att slå fast vilka resultat som landsbygdsprogrammet har haft. Utifrån de fallstudier som har genomförts upplevs dock resultaten som positiva för landsbygdens utveckling, även om programmet antagligen inte kommer att nå ända fram när det gäller målkriterierna. Det är viktigt att uppmärksamma resultat som inte är enkelt mätbara. Det är viktigt att regeringen till riksdagen årligen redovisar och bedömer landsbygdsprogrammets resultat.
- Det är angeläget att landsbygdsprogrammet stöder näringslivets fortsatta utveckling. Mikroföretagsstödet är viktigt för företagsutvecklingen på landsbygden, men det är svårt att peka på kvantifierbara resultat.
- Det var inledningsvis svårt att få in ansökningar som passade in i stödet till grundläggande tjänster. Omorienteringen mot bredbandsutbyggnad bidrog till ökat intresse.
- Det är positivt att stödet till biogas har fått en viktig roll i landsbygdsprogrammet. Många län prioriterar biogassatsningen, och intresset för biogasinvesteringar är på uppgång. Biogasstödet är i flera fall avgörande för investeringsbeslut, men det finns problem med lönsamheten.
- Landsbygdsfrågor är komplexa och breda, varför det finns behov av samverkan och samordning mellan myndigheternas insatser för landsbygden. Det kan vara svårt att få en överblick över de stöd som kan gå till landsbygden. Samordningen mellan de olika stöden till landsbygden måste förbättras. Samtidigt som gränsdragningen mellan åtgärderna ska vara tydlig måste möjligheter till synergieffekter lyftas fram.
- Det är viktigt med uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammets resultat. Kunskap och lärdomar bör tas till vara och föras vidare.

Revision och kontroll spelar en framträdande roll och påverkar myndigheternas arbete. Det är viktigt att de finansiella felen minskar när det gäller beviljade stöd. Det är dyrt att göra fel eftersom det leder till stora återbetalningsbelopp för Sverige samtidigt som förtroendet påverkas för denna stödform. Det är viktigt att dels förenkla ansökningsförfarandet så att risken minskar för att den sökande ska göra fel, dels att Jordbruksverket och länsstyrelserna vidtar åtgärder för att förbättra myndigheternas hantering av stöden.

Inledning

Bakgrund och syfte

Landsbygder med en stark utvecklingskraft är en resurs för Sveriges utveckling och tillväxt. Statens insatser för landsbygden har inriktats mot en hållbar förvaltning av resurser samt en ökad tillväxt och sysselsättning på landsbygden. Ett viktigt verktyg i detta sammanhang är landsbygdsprogrammet för Sverige, vilket innehåller satsningar i form av stöd och ersättningar för att utveckla landsbygden. Åtgärderna i programmet finansieras gemensamt av Sverige och EU, och totalt omfattar det 36 miljarder kronor under perioden 2007–2013. De statliga anslagen för programmet finns framför allt inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.

Miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet har genomfört en gemensam uppföljning av landsbygdsprogrammet. Syftet med uppföljningen har varit att ge de båda utskotten ett fördjupat kunskapsunderlag i frågor som rör sysselsättning och utveckling på landsbygden, vilket sedan kan användas vid beredning av ärenden. Utskotten har valt att genomföra denna uppföljning för att i första hand studera kvalitativa resultat i några fallstudier som ett komplement till de uppföljningar och utvärderingar som tas fram genom den ordinarie uppföljnings- och utvärderingsstrukturen för landsbygdsprogrammet. Uppföljningen har inriktats på tre delar av programmet, huvudsakligen inom axel 3: Stöd till mikroföretag, grundläggande tjänster och stöd till biogasproduktion. Fallstudier har genomförts i Kalmar, Norrbottens och Västra Götalands län.

Det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013

Det svenska landsbygdsprogrammet för perioden 2007–2013 är det tredje i ordningen för Sverige. Insatserna ska stödja en allmän utveckling av landsbygden, bl.a. vad gäller företagande och sysselsättning. Från EU har Sverige tilldelats totalt ca 1 953 miljoner euro för landsbygdsprogrammet för perioden 2007–2013. Programmet är uppdelat på fyra områden, s.k. axlar, vars mål och inriktning är gemensamma för EU-länderna. Inom varje axel kan bidrag beviljas till olika åtgärder i form av företagsstöd, projektstöd eller miljöersättningar. Det övergripande målet för axel 3 är att skapa ett mer diversifierat och konkurrenskraftigt näringsliv och en bättre livskvalitet på landsbygden.

Programmet har breddats i förhållande till den tidigare programperioden i syfte att främja ett diversifierat näringsliv, en god livsmiljö, lokal service och infrastruktur. Det pågående landsbygdsprogrammet riktas mot en bredare målgrupp än det förra miljö- och landsbygdsprogrammet, framför allt i de delar som syftar till en diversifierad ekonomi och god livskvalitet på landsbygden, dvs. axel 3. EU:s landsbygdsprogram för 2007–2013 skiljer sig från tidigare program inom jordbrukspolitikens område såtillvida att programmet innehåller relativt stora delar där bidrag inte utgår enligt strikt definierade kriterier.

Landsbygdsdepartementet har huvudansvaret för landsbygdsprogrammet i Sverige. Jordbruksverket har det nationella ansvaret för genomförandeplanering, administration, genomförande och uppföljning samt utbetalning. Handläggning av ansökningar, kontroll, beslut om stöd och beslut om utbetalning har huvudsakligen delegerats till länsstyrelserna. Jordbruksverket beviljar stöd till nationella projekt. Varje länsstyrelse, samt Sametinget, har utarbetat strategier för hur programmet ska genomföras inom respektive region.

Landsbygdsprogrammets genomförande

Iakttagelser

Utvecklingen på landsbygden ser olika ut i olika delar av Sverige, och näringslivet på landsbygden förändras. När det gäller offentliga insatser påverkas utvecklingen av många olika åtgärder inom skilda politikområden, där landsbygdsprogrammet är en bland flera insatser. Företagande på landsbygden kan främjas på olika sätt, och mycket av det som styr utvecklingen på landsbygden ligger utanför landsbygdsprogrammets kontroll. I uppföljningen pekar de flesta aktörer på vikten av insatser inom ett flertal politikområden för att landsbygden ska utvecklas, t.ex. skola och infrastruktur. Flera aktörer lyfter fram kommunernas roll i arbetet med landsbygdsutvecklingsfrågor.

De flesta menar att det är bra att det finns en frihet för länen att lägga upp landsbygdsprogrammet på olika sätt, eftersom behoven ser olika ut i olika delar av Sveriges landsbygder. Skillnader mellan länens sätt att arbeta med landsbygdsutveckling beror inte enbart på skillnader i länens strategier.

Landsbygdsprogrammet är mycket brett, vilket av flera uppfattas som en styrka, medan några ser det som en svaghet. En del aktörer har ställt sig frågande till om satsningar på t.ex. bredband och biogas ska ingå i landsbygdsprogrammet. Flertalet menar att det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling. Det finns olika inställningar bland de intervjuade aktörerna vad gäller frågan om vilken typ av insatser som ska få stöd från landsbygdsprogrammet. Många aktörer lyfter fram underifrånperspektivet.

I början var det svårt att få i gång åtgärderna inom axel 3, vilket bl.a. berodde på förekomsten av nya typer av verksamheter jämfört med tidigare landsbygdsprogram. Programmet förknippas fortfarande med jordbruk, och

det har varit svårt att informera om programmet och att det inte enbart vänder sig till jordbrukare. Länsstyrelserna har upparbetade kanaler för att nå jordbrukare men inte alltid för att nå andra företagare på landsbygden.

Det finns många utvecklingsidéer på landsbygden och aktörerna anser att det är viktigt att staten hjälper till med att locka fram idéerna. Länsstyrelsernas fokus ligger på att handlägga ärenden, inte att arbeta proaktivt med landsbygdsutveckling. Handläggningstiderna är ofta långa, vilket minskar entusiasmen hos dem som arbetar i de projekt eller företag som ska genomföra en investering.

Landsbygdsprogrammet har sitt ursprung inom jordbruksadministrationen. Det finns en skillnad i arbetssätt gentemot arbetet med regionalpolitiska och näringspolitiska insatser där det handlar mer om rådgivning och sammanhangsskapande insatser. Flera aktörer har pekat på behovet av coaching för företag på landsbygden. Det kan vara svårt att se skillnaderna mellan en del av dagens åtgärder, och flera menar att det skulle vara bra med mer generella åtgärder. Uppdelningen på åtgärder är ett problem för myndigheterna, inte för de sökande som bara behöver bestämma om de söker företagsstöd eller projektstöd. Länsstyrelsen undersöker vilken som är den mest lämpliga åtgärden.

För länsstyrelsernas del kan uppdelningen på ett flertal olika åtgärder innebära att inläsnings effekter uppstår, dvs. budgeterade medel kan bli kvar i vissa åtgärder. En del menar att det är bra att landsbygdsprogrammet är inriktat på lite större investeringar och projekt, medan andra betonar vikten av mindre investeringar och projekt. Flera aktörer menar att det finns viss projekttrötthet och betonar att det är viktigt med långsiktighet och varaktighet i arbetet med landsbygdsutveckling.

Det har rått en viss oklarhet kring frågan om vad som gäller för annan offentlig medfinansiering när det gäller åtgärder inom axel 3. Det har ibland varit svårt att hitta medfinansiering, och olika medfinansierare kan ställa olika krav, t.ex. på återrapportering. Att bidrag betalas ut i efterskott ställer stora krav på likviditet. Det är svårt för i synnerhet små företag och projekt att delta i landsbygdsprogrammet om de inte har god likviditet.

Det finns en ambition att förenkla landsbygdsprogrammets genomförande. De flesta menar dock att landsbygdsprogrammet är administrativt krångligt, för både stödmottagare och myndigheter. Programmet präglas av rutinerna för jordbruksstöden. En del företag menar att det inte är värt besväret att ansöka om bidrag. Flera pekar också på att den som har fyllt i ansökningsblanketten fel kan bli återbetalningsskyldig efter en revision, även om länsstyrelsen har godkänt ansökan. Flera aktörer menar att det är viktigt att förenkla administrationen kring bidragen.

Ungdoms-, integrations- och jämställdhetsperspektiven har uppmärksamats till begränsad del i arbetet med landsbygdsprogrammet. Det konstateras att det finns både fördelar och nackdelar med Leadermetoden.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar

Mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen gör gruppen följande bedömningar när det gäller landsbygdsprogrammets genomförande.

- Landsbygdsprogrammet har gjort att landsbygdsfrågor uppmärksammas på olika sätt. Det behövs också i fortsättningen insatser för att åstadkomma en positiv utveckling på landsbygden. Det är viktigt att landsbygdsprogrammet används för att aktivt motverka en negativ utveckling på landsbygden.
- Landsbygden är en resurs för hela Sveriges utveckling och det är viktigt att statliga aktörer inom olika samhällsområden tar sitt ansvar för landsbygdens fortsatta utveckling. Landsbygdsprogrammet är ett av statens viktigaste verktyg för att arbeta med landsbygdsutveckling, men samtidigt ligger mycket av det som påverkar utvecklingen på landsbygden utanför landsbygdsprogrammets ram. Det är viktigt att statlig verksamhet inom alla politikområden bidrar till att utveckla landsbygden och att de resultat som uppnås genom landsbygdsprogrammet inte motverkas genom beslut inom andra politikområden. Det är viktigt att följa resultaten av Regeringskansliets arbete med att landsbygdssäkra beslut.
- Det är viktigt att arbetet med landsbygdsutveckling från statens sida präglas av långsiktighet, uthållighet och kontinuitet, inte minst för att uppnå avsedda effekter.
- Det är positivt att de förändringar som har skett inom näringslivet på landsbygden återspeglas även i landsbygdsprogrammet och dess genomförande. Det finns många utvecklingsidéer och entreprenörer på landsbygden och det är viktigt att staten stöder arbetet med att locka fram idéerna så att de kan omsättas till konkreta och framgångsrika utvecklingsinsatser.
- Det är positivt att landsbygdsprogrammet har utformats så att det når nya målgrupper. Samtidigt har det varit svårt för myndigheterna att nå ut till de nya målgrupperna och att informationsarbetet inte har nått ända fram i alla delar av Sverige. Inför kommande landsbygdsprogram är det viktigt att ytterligare förbättra informationsinsatserna, inte minst gentemot de nya målgrupperna.
- Det lokala deltagandet och engagemanget är helt avgörande för om utvecklingsinsatserna ska ge ett långsiktigt hållbart resultat. Oavsett vilket arbetssätt som väljs är det viktigt att uppmuntra lokalt samarbete mellan olika aktörer på landsbygden. Det är viktigt att kommunernas roll i arbetet med landsbygdsutvecklingsfrågor uppmärksammas.
- Ungdoms-, integrations- och jämställdhetsperspektiven har endast till begränsad del uppmärksammats i arbetet med landsbygdsprogrammet i de tre län som har ingått i denna uppföljning. Det är viktigt att betona det angelägna i att dessa aspekter får ökad uppmärksamhet i det fortsatta utvecklingsarbetet, inte minst för att ge långsiktigt hållbara resultat.

- Det är bra att det finns en frihet för länen att lägga upp genomförandet av landsbygdsprogrammet på olika sätt, eftersom behoven ser olika ut i olika delar av Sveriges landsbygder. En ökad regional anpassning leder till ökat regionalt och lokalt engagemang och därmed ett utökat underifrånperspektiv, vilket är positivt. Det är viktigt att länsstyrelserna kan förklara för och kommunicera med aktörerna om hur prioriteringarna ser ut i de skilda länen och orsakerna till detta.
- Eftersom verkligheten ser olika ut i skilda delar av landet är det ofrånkomligt att insatserna kan behöva variera mellan olika län. Samtidigt är det viktigt att det nationella regelverket följs på ett likartat sätt i de olika länen. Lokala och regionala aktörer är nöjda med den regionala anpassningen. För aktörer som arbetar med t.ex. länsövergripande projekt har den regionala anpassningen och skillnader i prioriteringar mellan länen dock lett till en del svårigheter. Det är viktigt att länsstyrelserna och andra myndigheter arbetar för att underlätta länsövergripande insatser utan att den regionala anpassningen åsidosätts.
- Det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling och att landsbygdsprogrammet är brett upplagt. Samtidigt är det viktigt att programmet koncentreras till insatser som är centrala för landsbygdens utveckling.
- Det är viktigt att det finns en bredd i insatserna och en inriktning på både landsbygdens näringsliv och på mer allmänna utvecklingsinsatser som är till gagn för både företag och de boende på landsbygden. Det finns t.ex. behov av coachning för och rådgivning till företag på landsbygden, liksom av stöd till samarbete mellan företagare på landsbygden.
- Det är svårt att se skillnaderna mellan en del av landsbygdsprogrammets åtgärder. Dessutom innebär uppdelningen på åtgärder ett problem för myndigheterna. Färre och mer generella åtgärder skulle kunna effektivisera myndigheternas arbete.
- Upplägget av landsbygdsprogrammet innebär att bidrag betalas ut i efterskott, vilket ställer krav på likviditet hos företag och projekt. Detta innebär problem i synnerhet för små företag och projekt, och det kan vara svårt för dem att delta i landsbygdsprogrammet om de inte har god likviditet. Detta är en fråga som bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet med landsbygdsprogrammet.
- Det finns en ambition att förenkla genomförandet av landsbygdsprogrammet, men detta till trots är landsbygdsprogrammet administrativt krångligt, för både stödmottagare och myndigheter. Det är viktigt att fortsätta arbetet med att förenkla administrationen kring bidragen.
- Det är viktigt att ytterligare försöka minska handläggningstiderna, inte minst för att inte äventyra entusiasmen hos dem som arbetar i utvecklingsprojekt och i landsbygdsföretag som vill utvecklas. Samtidigt är det också viktigt att ökade krav på myndigheterna inte går ut över myndighetshandläggarnas möjligheter att närmare bedöma ansökningarna och de planer som de sökande har.

- Det är viktigt att myndigheterna i kommande landsbygdsprogram ges utrymme att arbeta mer med information och kvalitetssäkring. I det fortsatta utvecklingsarbetet skulle fler inslag av ökat lärande mellan olika myndigheters administration av bidragsansökningar och utbetalningar kunna ingå, både inom jordbruksadministrationen och exempelvis det arbete som görs inom ramen för regional- och näringspolitiken. Det vore bra om hanteringen inom olika fonder kunde jämföras och goda exempel kunde tas fram.

Landsbygdsprogrammets resultat

Iakttagelser

Uppföljningen visar att det ännu är för tidigt att slå fast vilka resultat det nuvarande landsbygdsprogrammet har haft. Flertalet aktörer menar dock att landsbygdsprogrammet leder till tillväxt, sysselsättning och ökad lönsamhet, men det har varit svårt för aktörerna att kvantifiera resultaten. Utan stöd från landsbygdsprogrammet hade de flesta företagsinvesteringar genomförts ändå, men hade kanske blivit mindre och tagit längre tid att genomföra. Flera av projekten hade däremot inte blivit verklighet utan stöd. Vissa aktörer ifrågasätter att konkurrenskraftiga verksamheter ska få stöd.

Flertalet aktörer anser att landsbygdsprogrammet är viktigt och har möjliggjort arbete med landsbygdsutveckling. Flera anser att stöden är små men psykologiskt viktiga, och flertalet aktörer menar att landsbygdsprogrammet gör mer nytta än vad halvtidsutvärderingen visade. Det handlar mycket om andra värden än ekonomi och arbetstillfällen. Landsbygdsprogrammet kan stödja initiativ från gräsrotsnivå och har lett till att mycket har hänt på landsbygden, t.ex. har mötesplatser skapats. Det finns exempel på att arbetet med landsbygdsprogrammet har bidragit till sammanhållning och framtidstro i bygden. Flera intervjuade menar att det är svårt att uttala sig om varaktigheten i uppnådda resultat. En del arbetstillfällen är mer långsiktiga medan andra är mer kortsiktiga. Aktörerna påpekar dessutom att företag på landsbygden måste kunna överleva även utan stöd.

När det gäller åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag visade halvtidsutvärderingen att stödet har lett till en gynnsam utveckling, men från ett ekonomiskt perspektiv framförs att grunden för stödet är tveksam. Jordbruksverkets senaste årsrapport visar att målen om ökat bruttofördlingsvärde och ökat antal arbetstillfällen antagligen inte kommer att uppnås. I de tre undersökta länen ses åtgärd 312 som viktig för företagsutveckling, men det har varit svårt att peka på konkreta resultat. Små företag har med hjälp av stödet kunnat utvecklas och till viss del expandera. Stödet har bl.a. underlättat möjligheterna för företag att få banklån.

När det gäller stöd till grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321) visade halvtidsutvärderingen att stödet inom åtgärden dels hade utnyttjats i begränsad utsträckning, dels att det generellt sett hade haft ringa effekt fram till utvärderingstidpunkten. Trots

att många anser att servicefrågor är viktiga har det ofta varit trögt att få in ansökningar. En omorientering mot bredbandsutbyggnad gör att denna typ av satsningar nu dominerar bland dem som får stöd från åtgärden. Vid sidan om bredbandsansökningarna uppvisar andra insatser som beviljats stöd en betydande bredd både vad gäller inriktning och ekonomisk omfattning. Delvis som ett resultat av olika förutsättningar och prioriteringar uppvisar de åtgärder som har beviljats stöd i de tre undersökta länen också en betydande bredd. Det är ofta svårt att bedöma hur många personer som gynnas av de satsningar som görs inom ramen för åtgärd 321, och det tycks ofta råda en osäkerhet om vem som har eller bör ta ansvaret för att säkerställa tillgången till service på landsbygden.

När det gäller stöd till biogas (åtgärd 121, 311 och 312) berördes inte detta i halvtidsutvärderingen eftersom stödet infördes först 2009. I Jordbruksverkets årsrapport för 2011 sägs att många län aktivt prioriterar biogassatsningen och att intresset för biogasinvesteringar är på uppgång. Samtidigt finns tveksamheter kring lönsamheten i biogasanläggningar. I de tre undersökta länen ses biogasstödet som mycket viktigt och i flera fall som avgörande för investeringsbeslut. Utvecklingspotentialen bedöms vara stor, men flera aktörer efterlyser ett driftstöd för bättre lönsamhet. Enligt aktörerna är huvudproblemen med biogasstödet att tillgängliga medel inte räcker till och att bidragstaket i åtgärderna 311 och 312 har varit för lågt.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar

Mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen gör gruppen följande bedömningar när det gäller landsbygdsprogrammets resultat.

- Det är ännu för tidigt att slå fast vilka resultat som landsbygdsprogrammet har haft. Utifrån de fallstudier som har genomförts upplevs dock resultaten som positiva för landsbygdens utveckling, även om programmet antagligen inte kommer att nå ända fram när det gäller målkriterierna.
- De flesta studerade företagsinvesteringarna hade antagligen genomförts även utan stöd från landsbygdsprogrammet, men de hade blivit mindre och tagit längre tid att genomföra. När det gäller projektstöden hade flera av de studerade projekten antagligen inte kunnat genomföras utan stöd.
- Det har varit svårt att kvantifiera resultaten och bedöma om syftet med landsbygdsprogrammet har uppnåtts och vilka konkreta resultat som det har gett hittills. Det är även svårt att uttala sig om varaktigheten i uppnådda resultat och vad de olika insatserna får för betydelse. Det är viktigt att uppnå långsiktiga resultat som leder till att företag och service på landsbygden kan överleva även utan stöd.
- Alla resultat är inte enkelt mätbara men även s.k. mjuka resultat som är svåra att mäta är viktiga, t.ex. att mötesplatser har skapats och att bygderna har återfått sammanhållning och framtidstro. Landsbygdsprogrammet har möjliggjort ett aktivt arbete med landsbygdsutveck-

- ling i hela landet och att mycket har hänt på landsbygden. Detta är också viktiga resultat av arbetet med landsbygdsutveckling.
- Det är viktigt att regeringen i de årliga resultatredovisningarna till riksdagen redovisar och bedömer resultaten av de ekonomiska insatser som uppnås genom landsbygdsprogrammet. I detta bör även ingå en redovisning av omfattningen av bl.a. den statliga medfinansieringen.
 - Mikroföretagsstödet bedöms vara viktigt för företagsutvecklingen på landsbygden, även om det har varit svårt att peka på kvantifierbara resultat. Små företag har med hjälp av stödet kunnat utvecklas och till viss del expandera. Stödet har bl.a. gjort det lättare för företag att få banklån. Det har betonats att detta är en lyckad åtgärd för samiskt vidarekommande. Det är svårt att bedöma vilka resultat åtgärden ger på lång sikt. Det är nödvändigt att företagen kan överleva utan stöd.
 - Frågan om tillgången till service på landsbygden är viktig, men det har ändå varit förhållandevis få ansökningar till åtgärd 321 om grundläggande tjänster. Det finns en betydande bredd i det arbete som görs med stöd från åtgärden och detta är främst ett resultat av olika förutsättningar och prioriteringar i länen. Det är svårt att bedöma hur många personer som gynnas av flera av de satsningar som görs inom ramen för åtgärden. Det är viktigt att samordningen av statens olika insatser för service på landsbygden ges ökad uppmärksamhet. I det fortsatta arbetet är det viktigt att överväga frågan om vem som har eller bör ta ansvaret för att säkerställa tillgången till service på landsbygden.
 - Det är positivt att det inom ramen för landsbygdsprogrammet görs en kraftsamling för fortsatt bredbandsutbyggnad på landsbygden. En väl fungerande it-infrastruktur är en grundläggande förutsättning för utvecklingen av innovativa servicelösningar i allmänhet.
 - Det är positivt att biogas har fått en viktig roll i landsbygdsprogrammet och att många län har prioriterat biogassatsningen. Intresset för biogasinvesteringar är på uppgång, samtidigt som det finns en del tveksamheter kring lönsamheten i biogasanläggningar. Detta gör att biogasstödet är viktigt och i flera fall avgörande för investeringsbeslut. Flera aktörer menar att utvecklingspotentialen för biogas bedöms vara stor och flera efterlyser ett driftstöd för bättre lönsamhet. Ett av de stora problem som har uppmärksammats – att bidragstaket på 1,8 miljoner kronor var för lågt – har numera fått en lösning genom kommissionens ändringsbeslut. Det är dock ett fortsatt problem att tillgängliga medel inte räcker till.

Samordning och samverkan

Iakttagelser

Landsbygdsfrågor berör flera departement och myndigheter. Det finns olika typer av samverkan mellan myndigheterna, vilka i stort fungerar bra. Några

aktörer har lyft fram frågan om arbetsfördelningen mellan myndigheterna och pekat på otydlig styrning och samordning samt oklar administrativ struktur. Samarbetet över länsgränserna upplevs i vissa fall vara begränsat, men det finns också exempel på sådant samarbete. Inom länen finns ett upparbetat samarbete mellan olika aktörer. Företag och projekt har framfört att kontakterna med de handläggande myndigheterna har varit goda.

Det finns många olika stöd som kan gå till landsbygden. Landsbygdsprogrammet är ett av dessa stöd, och många söker stöd från olika källor. Landsbygdsutveckling handlar om att se till helheter och då kan uppdelningen av statens insatser på olika program och åtgärder vara ett hinder. Flera har pekat på behov av mer samordning mellan olika former av stöd till landsbygden. Att det finns olika former av stöd från olika myndigheter som riktar sig till samma målgrupp kan upplevas som krångligt av de sökande. Aktörerna menar att det är viktigt med tydlig gränsdragning och att undvika dubbelfinansiering. Det har också framförts att det är viktigt att olika insatser kan ge synergieffekter, men det betonas att det är svårt att planera för detta.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar

Mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen gör gruppen följande bedömningar när det gäller samordning och samverkan.

- Det är mycket viktigt med samverkan och samordning mellan myndigheterna för att stödja landsbygdens fortsatta utveckling, inte minst för att uppnå goda resultat av insatta resurser inom landsbygdsprogrammet. I det sammanhanget är det viktigt med tydlighet i regeringens styrning av myndigheterna. Arbetsfördelningen mellan myndigheterna och den administrativa strukturen måste vara tydlig. Detta gäller t.ex. län där regionerna har ansvar för utvecklingsfrågorna, medan länsstyrelserna har ansvaret för landsbygdsprogrammet. När det gäller landsbygdsprogrammet finns det olika typer av samverkan mellan berörda myndigheter och denna samverkan fungerar i stort bra. Det finns dock behov av att bl.a. underlätta samarbetet över länsgränserna.
- Det kan vara svårt att få en överblick över de många olika stöd som kan gå till landsbygden, vilket kan vara ett problem för dem som arbetar med landsbygdsutveckling. Att det finns olika former av stöd från olika myndigheter som riktar sig till samma målgrupp kan även upplevas som krångligt av de sökande, bl.a. eftersom olika blanketter ska fyllas i och skickas till olika myndigheter. I syfte att underlätta för företag och projekt kan bl.a. möjligheten övervägas att införa lika ansökningshandlingar och återrapporteringsrutiner oavsett vilket EU-stöd som det handlar om.
- Det är viktigt att arbetet med landsbygdsutveckling är inriktat på att se till landsbygden som en helhet; då kan uppdelningen av statens insatser på olika program och åtgärder vara ett hinder. Det är samtidigt viktigt med en tydlig gränsdragning mellan de olika stöd som finns. Det är också viktigt att olika insatser kan ge synergieffekter, även om det i praktiken är svårt att planera för detta. Mot den bakgrunden finns det

behov av mer samordning mellan olika former av stöd till landsbygden.

Uppföljning, utvärdering och revision

Iakttagelser

Jordbruksverket ansvarar för uppföljning av landsbygdsprogrammet, vilket löpande redovisas i årsrapporter. Vilka uppgifter som ska redovisas på nationell nivå i årsrapporterna regleras av kommissionen. Utvärderingar av programmet genomförs före, i halvtid och efter programmets slut och görs av oberoende organ. Halvtidsutvärderingen gjordes av Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) och har fått en del kritik av olika aktörer. På regional nivå görs kontroller i samband med utbetalningar och slutrapporter. Flertalet aktörer betonar att det är viktigt att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat. Samtidigt konstateras att det är svårt att mäta effekter. Flera pekar på att följeforskning skulle kunna vara ett alternativ till halvtidsutvärderingar.

Det görs många kontroller inom landsbygdsprogrammet. Revision utförs av Revisionsrätten, kommissionens revisorer, Ekonomistyrningsverket (ESV), Riksrevisionen och olika kontrollfunktioner vid berörda myndigheter.

Det förekommer ett flertal finansiella fel i landsbygdsprogrammet. Dessa handlar ofta om små belopp men leder till stora kostnader för Sverige. En hög andel finansiella fel leder dessutom till krav på fler revisioner i Sverige. Landsbygdsprogrammets senaste årsräkenskaper kunde godkännas av kommissionen först efter kompletterande granskningar på grund av den höga nivån av finansiella fel. Flera aktörer menar att rädslan för att göra fel kan leda till att myndigheterna blir alltför försiktiga i sin handläggning och att medlen därför inte används fullt ut och på ett effektivt sätt. Företag och projekt kan bli återbetalningsskyldiga om revisionen upptäcker fel, vilket kan verka hämmande på benägenheten att ansöka om bidrag. Det är viktigt att fel upptäcks redan i myndigheternas handläggning och inte först vid en revision.

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar

Mot bakgrund av vad som har framkommit i uppföljningen gör gruppen följande bedömningar när det gäller uppföljning, utvärdering och revision.

- Det är viktigt att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat och hur det utvecklas över tid. Den kunskap och de lärdomar som dras genom arbetet med landsbygdsutveckling bör tas till vara och föras vidare till olika aktörer.
- Det kan ofta vara svårt att mäta och kvantifiera resultaten, inte minst i form av effekter. Det är ändå nödvändigt att kunna följa utvecklingen även av resultat som inte är enkelt mätbara. Det är även viktigt att föl-

ja de långsiktiga effekterna av stöden, både för stöden i sin helhet och för de enskilda bidragsbesluten.

- Det är svårt att utvärdera resultat efter så kort tid som är fallet när det gäller halvtidsutvärderingarna. Samtidigt är det svårt att hinna använda resultaten av halvtidsutvärderingar under innevarande programperiod. Inför kommande programperiod finns därför behov av att följa utvecklingen av stödets resultat under tiden som insatserna pågår, exempelvis i form av s.k. följeforskning.
- Kontroller och revision spelar en framträdande roll och påverkar myndigheternas arbete. Det är viktigt att gällande regelverk följs. Samtidigt kan kontrollsystemet skapa en oro och rädsla för att göra fel, både på handläggande myndigheter och bland bidragsmottagarna. Det finns en risk att myndigheterna blir alltför försiktiga i sin handläggning och att medlen därför inte används fullt ut och på ett effektivt sätt. Det är därför viktigt att fel upptäcks redan i myndigheternas handläggning och inte först vid en revision.

1 Inledning

1.1 Bakgrund

I Sveriges landsbygder finns både områden med problem i form av befolkningsminskning, begränsad arbetsmarknad och minskande underlag för service, skola m.m. och områden som har en mer positiv utveckling med bl.a. ökande befolkning. I Sverige bor knappt 2 procent av befolkningen i glesbygder, 21 procent i tätortsnära landsbygder, 21 procent i mindre tätortsområden och 56 procent i större tätorter.¹ Mellan åren 2000 och 2010 skedde en generell befolkningsminskning i glesbygder (-8,9 procent), medan tätortsnära landsbygder ökade med 0,4 procent. Större tätorter ökade sin befolkning med 10,4 procent och mindre tätorter med 2,4 procent.

I förhållande till landyta har Sverige den sjätte mest koncentrerade befolkningen av OECD-länderna. Befolkningen i Sverige har under lång tid koncentrerats till storstadsområden, där arbetsmarknad och sysselsättningsutbud varit stort och varierat. Parallellt har många områden i Sverige kraftigt minskat sin befolkning, vilket har fått konsekvenser i form av skeva befolkningsstrukturer, försämrat serviceutbud och ensidig arbetsmarknad. Det är framför allt de norra delarna av landet och delar av inlandet som har en minskande befolkningsmängd.

Det finns ett tydligt samband mellan tillväxt och befolkningsstorlek. Generellt har områden i närheten av större befolkningscentrum en mer dynamisk utveckling än mer glest befolkade områden.² Samtidigt är landsbygder med en stark utvecklingskraft en resurs för hela Sveriges utveckling och tillväxt, inte minst för den stora utmaningen att skapa ett hållbart samhälle. Statens insatser för landsbygden har därför inriktats på en hållbar förvaltning av resurser och en ökad tillväxt och sysselsättning på landsbygden. Ett viktigt verktyg i detta sammanhang är landsbygdsprogrammet för Sverige, vilket innehåller satsningar i form av stöd och ersättningar för att utveckla landsbygden.

Åtgärderna i programmet finansieras gemensamt av Sverige och EU, och totalt omfattar programmet 36 miljarder kronor under perioden 2007–2013. De statliga anslagen för programmet finns framför allt inom utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel, vilket i riksdagen bereds av miljö- och jordbruksutskottet. Landsbygdsprogrammet är brett och har tydliga kopplingar till bl.a. den regionala tillväxtpolitiken (utg.omr. 19) och

¹ Det finns olika sätt att dela in Sverige i landsbygder och tätorter. Bland annat Tillväxtanalys använder ofta det tidigare Glesbygdverket definition som innebär följande. *Glesbygder* är områden med mer än 45 minuters bilresa till närmaste tätort med fler än 3 000 invånare. *Tätortsnära landsbygd* är områden som finns inom 5–45 minuters bilresa till närmaste tätort med fler än 3 000 invånare. *Mindre tätortsområden* är orter med mellan 3 000 och 39 999 invånare. *Stora tätortsområden* har fler än 40 000 invånare.

² Tillväxtanalys, 2011a och 2011b samt prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

näringspolitiken (utg.omr. 24), dvs. områden som i riksdagen bereds av näringsutskottet.

1.2 Syfte

I utskottens beredning av ärendena ingår att följa upp och utvärdera riksdagsbeslut.³ Miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet har beslutat att genomföra en gemensam uppföljning av landsbygdsprogrammet.⁴ Syftet med uppföljningen har varit att ge de båda utskotten ett fördjupat kunskapsunderlag i frågor som rör sysselsättning och utveckling på landsbygden, vilket sedan kan användas vid beredning av ärenden.

1.3 Inriktning och avgränsningar

Landsbygdsprogrammet följs upp inom ramen för EU:s ordinarie uppföljnings- och utvärderingsstruktur. Vid sidan av denna struktur har miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet sett ett behov av ett mer kvalitativt underlag, varför utskotten har valt att genomföra denna uppföljning. Uppföljningen är i första hand inriktad på att studera de kvalitativa resultaten av landsbygdsprogrammet. De resultat som redovisas i denna rapport ska ses som exempel och inte som generella iakttagelser.

Uppföljningen är inriktad på att studera den del av landsbygdsprogrammet som är ny för denna programperiod, dvs. insatser för att skapa ett mer diversifierat och konkurrenskraftigt näringsliv och en bättre livskvalitet på landsbygden (axel 3). Gruppen har avgränsat uppföljningen till följande åtgärder inom landsbygdsprogrammet:

- *Åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag*: Stödets syfte är bl.a. att bidra till en gynnsam utveckling för små företag på landsbygden som ett sätt att få ett mer konkurrenskraftigt och diversifierat näringsliv.
- *Åtgärd 321 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden*: Målet för detta stöd är bl.a. en förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare.
- *Investeringsstöd för biogasproduktion*: Syftet med stödet är att stödja och utveckla produktion och förädling av förnybar energi för att bl.a. minska utsläppen av växthusgaser och förbättra förutsättningarna för tillväxt, innovation och nya jobb på landsbygden. Följande åtgärder ingår:
 - Åtgärd 121 Modernisering av jordbruksföretag
 - Åtgärd 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk
 - Åtgärd 312 Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag.

³ 4 kap. 8 § regeringsformen och 4 kap. 18 § riksdagsordningen.

⁴ Miljö- och jordbruksutskottet, prot. utskottssammanträde 2010/11:17, 2011-02-03 och 2010/11:19, 2011-02-10. Näringsutskottet, prot. utskottssammanträde 2010/11:19, 2011-02-10.

Det pågående landsbygdsprogrammet är mycket brett och omfattar frågor som berör flera utskott. Denna uppföljning har huvudsakligen inriktats på de frågor som bereds av miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet. För att ge ett så heltäckande underlag som möjligt lämnas i förekommande fall även beskrivningar av delar som bereds av andra utskott. Det gäller exempelvis de satsningar på bredbandsutbyggnad som har genomförts inom ramen för åtgärden 321 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden.

1.4 Genomförande

Uppföljningsarbetet har genomförts av miljö- och jordbruksutskottets och näringsutskottets gemensamma uppföljnings- och utvärderingsgrupp. Underlagen till gruppen har tagits fram av tjänstemän vid utskottsavdelningens utvärderings- och forskningssekretariat i samarbete med de båda utskottskanslierna. Uppföljningen har i huvudsak genomförts genom dokumentstudier, intervjuer och skriftliga frågor till olika aktörer på central, regional och lokal nivå. I maj 2012 genomförde gruppen ett studiebesök i Kalmar län.⁵

Uppföljningsarbetet har bedrivits i två steg. Under våren 2011 genomförde gruppen en förstudie, vilken behandlades och beslutades av gruppen den 21 juni 2011. Utifrån vad som framkom i förstudien beslutade gruppen i januari 2012 om upplägget för uppföljningens huvudstudie. Följande frågor har legat till grund för arbetet:

1. Hur genomförs landsbygdsprogrammet och hur följs det upp?
2. Vilka kvantitativa resultat har stöd inom landsbygdsprogrammet bidragit till när det gäller att skapa och/eller bevara arbetstillfällen?
3. Vilka kvalitativa resultat (t.ex. i form av nätverk, positiv utvecklingskraft eller tilltro, spridningseffekter till näringslivet) har insatserna bidragit till?
4. Har insatserna bidragit till att grundläggande förutsättningar har skapats för sysselsättning och tillväxt?
5. Hur ser samverkan ut mellan berörda myndigheter när det gäller stöd som syftar till att stimulera företagande, entreprenörskap och annan utveckling på landsbygden?
6. Hur har stöd från landsbygdsprogrammet i förekommande fall samordnats med stöd som lämnas från andra källor, t.ex. strukturfonderna?

Huvudstudien har i huvudsak genomförts som fallstudier i följande tre län:

- Kalmar län
- Norrbottens län
- Västra Götalands län.

En utgångspunkt för urvalet av län har varit behovet av en geografisk spridning och olika typer av län för att fallstudierna skulle kunna ge kunskap om

⁵ Se avsnittet Referenser.

landsbygdsprogrammets resultat. I varje län har tre åtgärder studerats utifrån de frågor som behandlats, bl.a. genom kontakter med länsmyndigheter, kommuner, intresseorganisationer och olika företag och projekt på regional och lokal nivå.

Delar av rapporten har i utkastform överlämnats till Landsbygdsdepartementet, Näringsdepartementet, Jordbruksverket, Tillväxtverket och länsstyrelserna i Kalmar, Norrbottens och Västra Götalands län för faktagranskning.

2 Det svenska landsbygdsprogrammet 2007–2013

2.1 Den strategiska inriktningen

Det svenska landsbygdsprogrammet är en del av EU:s strategi för att nå målen för den gemensamma landsbygdspolitiken. Varje land ska ta fram ett nationellt landsbygdsutvecklingsprogram eller flera regionala program som ska godkännas av kommissionen. Det svenska landsbygdsprogrammet för perioden 2007–2013 godkändes av kommissionen den 28 juni 2007. Landsbygdsprogrammet 2007–2013 är det tredje i ordningen för Sverige.⁶

Landsbygdsprogrammet har ändrats under programperioden bl.a. till följd av reformen av EU:s jordbrukspolitik (den s.k. hälsokontrollen). Förändringarna syftade till att möta olika nya utmaningar.⁷ Det svenska landsbygdsprogrammet finansieras av både Sverige och EU och omfattar sammanlagt ca 36 miljarder kronor under sjuårsperioden, vilket är en ökning jämfört med perioden 2000–2006. Till detta kommer ungefär 15 miljarder kronor i privata medel.

Riksdagen har behandlat den strategiska inriktningen av landsbygdsprogrammet med anledning av regeringens skrivelse om den övergripande strategiska inriktningen av landsbygdsprogrammet.⁸ Den strategiska inriktning som den dåvarande regeringen presenterade i skrivelsen är följande:

- Fokus på åtgärder som främjar företagande, tillväxt och sysselsättning på landsbygden och som stärker lantbrukets konkurrensförmåga.
- Hög miljöambition med hänsyn till uppfyllelsen av de miljökvalitetsmål som har koppling till lantbruket och landskapets natur- och kulturvärden. Ett helhetsperspektiv på landsbygdens natur- och kulturmiljövärden som bas för utveckling och tillväxt ska eftersträvas.
- Programmet ska främja en god utveckling av landsbygden. Lokalt engagemang t.ex. genom partnerskap, lokala utvecklingsgrupper och Leader eller liknande metoder ska stödjas. Deltagande från fler målgrupper ska eftersträvas.

Miljö- och jordbruksutskottet delade regeringens uppfattning att insatserna ska stödja en allmän utveckling av landsbygden, t.ex. vad gäller företagande och sysselsättning. Insatserna ska kunna nå fler målgrupper och i stor utsträckning bygga på lokalt deltagande och engagemang. Partnerskap genom

⁶ Programmet grundar sig på rådets förordning (EG) nr 1698/2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling.

⁷ Hälsokontrollen utmynnade i att nya medel tillfördes landsbygdsprogrammet för att möta utmaningar i fråga om klimat, förnybar energi, vattenkvalitet, biologisk mångfald och strukturförändringar i mjölkproduktionen.

⁸ Skr. 2005/06:87, bet. 2005/06:MJU13.

Leader eller liknande metoder ska främjas, och programmet ska utformas så att det gynnar ett ökat deltagande av unga människor och svenskar med utländsk bakgrund. Programmet ska också bidra till att jämställdhet mellan kvinnor och män uppnås. Utskottet hade i övrigt inga invändningar mot den strategi som regeringen redovisade.

2.2 Programmets ekonomiska omfattning

Som tidigare nämnts finansieras landsbygdsprogrammet dels av EU genom Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), dels av respektive medlemsstat. Det totala stödet från EJFLU till samtliga medlemsstater för hela perioden 2007–2013 uppgår till 96,2 miljarder euro. Cirka en tredjedel av stödet är förbehållet s.k. konvergensområden.⁹ Stödet till medlemsstaterna fördelas enligt följande sammanställning.

Tabell 1 EU:s stöd till medlemsstaternas landsbygdsprogram genom EJFLU 2007–2013

<i>Medlemsstat</i>	<i>Miljoner euro</i>	<i>Andel (%)</i>
Belgien	487	0,5
Bulgarien	2 642	2,7
Cypern	165	0,2
Danmark	578	0,6
Estland	724	0,8
Finland	2 155	2,2
Frankrike	7 584	7,9
Grekland	3 906	4,1
Irland	2 495	2,6
Italien	8 986	9,3
Lettland	1 054	1,1
Litauen	1 766	1,8
Luxemburg	95	0,1
Malta	78	0,1
Nederländerna	593	0,6
Polen	13 399	13,9
Portugal	4 059	4,2
Rumänien	8 124	8,4
Slovakien	1 997	2,1
Slovenien	916	1,0
Spanien	8 053	8,4
Storbritannien	4 612	4,8

⁹ Konvergensområden är regioner som ekonomiskt släpar efter jämfört med ett genomsnitt för hela EU. De får därför en högre medfinansiering från EU. I 20 av de 27 medlemsländerna finns områden klassade som konvergensområden. Sverige har inget konvergensområde.

<i>Medlemsstat</i>	<i>Miljoner euro</i>	<i>Andel (%)</i>
Sverige	1 953	2,0
Tjeckien	2 858	3,0
Tyskland	9 080	9,4
Ungern	3 860	4,0
Österrike	4 026	4,2
Totalt	96 244	100,0

Källa: Europeiska kommissionen, 2011.

Av tabell 1 och 2 framgår att Sverige tilldelas totalt ca 1 953 miljoner euro (ca 17 578 miljoner kronor) från EJFLU för landsbygdsprogrammet för perioden 2007–2013. Landsbygdsprogrammet medfinansieras nationellt.¹⁰

I följande sammanställning redovisas landsbygdsprogrammets finansieringsplan för hela programperioden inklusive den statliga medfinansieringen.

Tabell 2 Landsbygdsprogrammets finansieringsplan för hela perioden 2007–2013 fördelat på respektive axel (tkr)

<i>Axel</i>	<i>EJFLU:s bidrag</i>	<i>Statlig medfinansiering</i>	<i>Summa offentliga utgifter</i>
1. Att förbättra konkurrenskraften inom jord- och skogsbruket	2 989 426	2 726 426	5 715 852
2. Att förbättra miljön på landsbygden	11 220 973	12 127 012	23 347 986
3. Livskvalitet och diversifierad ekonomi på landsbygden	1 839 720	1 898 840	3 738 560
4. Leader	949 939	1 424 908	2 374 846
Tekniskt stöd	577 500	577 500	1 155 000
Totalt	17 577 558	18 754 686	36 332 244

Källa: Dataunderlag ur Landsbygdsprogram för Sverige, Landsbyggsdepartementet, mars 2012. Uppgifterna omräknade enligt 1 euro = 9,0 kronor.

Av sammanställningen framgår att 16 procent av resurserna ligger inom första axeln, 64 procent inom andra axeln och 10 procent inom tredje axeln. Leader disponerar 7 procent av medlen. Av tabellen nedan framgår landsbygdsprogrammets budget fördelad på axlar och åtgärder. I bilaga 9 redovisas även fördelningen på beviljade och utbetalade medel.

¹⁰ Rådets (EG) förordning nr 1698/2005 av den 20 september 2005 om stöd för landsbygdsutveckling från Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU).

Tabell 3 Landsbygdsprogrammets budget fördelad på axlar och åtgärder

<i>Åtgärds-kod</i>	<i>Åtgärd</i>	<i>Budget (tkr)</i>	<i>Andel (%)</i>
111	Yrkesutbildning och information, jord och skog	1 986 500	5,5
112	Startstöd till unga jordbrukare	345 000	0,9
121	Modernisering av jordbruksföretag	2 855 752	7,9
123	Högre värde i jord- och skogsbruk-sprod.	442 000	1,2
124	Samarbete om nya produkter m.m.	31 400	0,1
125	Infrastruktur för utveckling av landsbygden	55 200	0,2
Summa axel 1		5 715 852	15,7
212	Stöd för jordbruk i mindre gynnade områden	4 812 013	13,2
214	Stöd för miljövänligt jordbruk	17 292 249	47,6
215	Stöd för djurens välbefinnande (stödet införs 2012)	180 000	0,5
216	Utvald miljö, miljöinvesteringar	808 200	2,2
227	Stöd för icke-produktiva investeringar skog	255 524	0,7
Summa axel 2		23 347 986	64,3
311	Diversifiering till annat än jordbruk	700 300	1,9
312	Etablering av mikroföretag	811 500	2,2
313	Främjande av turismverksamhet	625 200	1,7
321	Grundläggande tjänster för befolkn. på landsbygden	935 068	2,6
322	Förnyelse och utveckling av byar	127 300	0,4
323	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet	119 000	0,3
331	Utbildning och information	405 192	1,1
341	Informationsinsatser Leader	15 000	0,0
Summa axel 3		3 738 560	10,3
411	Ökad konkurrenskraft	99 977	0,3
412	Markförvaltning och miljö	466 284	1,3
413	Diversifiering och livskvalitet	1 233 617	3,4
421	Samarbetsprojekt	100 000	0,3
431	Drift och genomförande	474 969	1,3
Summa axel 4		2 374 846	6,5
511	Tekniskt stöd (TA)	1 155 000	3,2
Totalt		36 332 244	100,0

Källa: Jordbruksverket.

I statsbudgetens utgiftsområde 23 finns följande två anslag för landsbygdsprogrammet:

- o Anslag 1:21 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur används för nationell medfinansiering av åtgärder inom ramen för landsbygdsprogrammet. Anslaget används även för nationellt stöd till jordbruket i norra Sverige och för medfinansiering av EU:s program för stöd till biodling.
- o Anslag 1:22 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur används för åtgärder inom ramen för landsbygdsprogrammet och motsvarar EU:s finansiering av programmet. Finansiering sker via EJFLU. Anslaget används även för stöd till biodling, finansierat av Europeiska jordbruksfonden.

Anslagsutvecklingen för de två anslagen framgår av tabellen nedan.

Tabell 4 Anslagsutveckling, utgiftsområde 23 (tkr)

	<i>Anslag 1:21 Åtgärder för landsbygdens miljö och struktur</i>	<i>Anslag 1:22 Från EU-budgeten finansierade åtgärder för landsbygdens miljö och struktur</i>
2010 Utfall	3 017 692	2 376 941
2011 Anslag	3 374 698	3 242 895
2012 Beslut	3 123 451	2 985 447
2013 Beräknat	2 540 018	2 780 043
2014 Beräknat	3 012 009	2 499 468
2015 Beräknat	2 467 869	2 172 314

Källa: Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23

Under 2010 genomfördes en större ändring av EU:s landsbygdsprogram, vilken även medförde följdändringar i Sverige. Ändringen var bl.a. ett led i genomförandet av den tidigare nämnda hälsokontrollen av den gemensamma jordbrukspolitiken 2009. Ytterligare medel tillfördes därmed programmet från direktstöden. Ökade medel sköts också till som ett led i den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen. Sammantaget tillfördes programmet ca 1 100 miljoner kronor. Dessa medel har använts för satsningar på klimat, förnybar energi, vattenhushållning, biologisk mångfald, omstrukturering av mjölksektorn samt bredband. Därutöver gjordes ändringar i programmet för att öka måluppfyllelsen av flera av miljöersättningarna och ökade satsningar på Sverige – det nya matlandet. Den under 2010 påbörjade satsningen inom landsbygdsprogrammet på Sverige – det nya matlandet omfattar 160 miljoner kronor för 2010–2013. Medlen fördelas till företagsstöd såsom investeringsstöd samt projektstöd och kompetensutveckling.

Hösten 2011 konstaterade regeringen att vissa åtgärder inom landsbygdsprogrammet fortfarande hade ett lågt utnyttjande och prövade om justeringar var nödvändiga för att öka programmets effektivitet. Även den halvtidsutvärdering som genomfördes under 2010 utgjorde ett underlag för programändringen. Flera av slutsatserna i halvtidsutvärderingen var dock av mer långsiktig karaktär och kan främst fungera som ett viktigt underlag inför utformningen av framtida landsbygdsprogram.

Genom riksdagens beslut om statsbudgeten för 2012 tillfördes anslag 1:21 (se tabell ovan) 300 miljoner kronor under 2012–2014 för en ytterligare satsning på bredbandsutbyggnad på landsbygden. Regeringen har betonat att tillgången till god it-infrastruktur är väsentlig för företagsutvecklingen i landets glesbefolkade områden. Regeringen konstaterade att de medel som funnits tillgängliga inom landsbygdsprogrammet i syfte att öka tillgängligheten till bredband snabbt hade intecknats samtidigt som efterfrågan på och behovet av bredbandsutbyggnad fortfarande varit stort. Dessutom tillfördes Post- och telestyrelsen totalt 75 miljoner kronor för offentlig medfinansiering.¹¹

Fördelning av medel mellan länen

Medel ur landsbygdsprogrammet beviljas och utbetalas av Jordbruksverket, Skogsstyrelsen, Sametinget och länsstyrelserna. Det är endast budgetarna för åtgärderna i axel 1, delar av axel 2 (utvald miljö) samt axel 3 som fördelas per län. Av tabellen nedan framgår hur stor andel varje län har fått i den fördelning som Jordbruksverket har gjort. I vissa fall handlar det om avrop från länen, dvs. de anmäler vilka projekt de har och tilldelas sedan pengar från Jordbruksverket.

¹¹ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

Tabell 5 Länsvis fördelning av medel för åtgärder i landsbygdsprogrammet (axel 1, delar av axel 2 samt axel 3)

<i>Län</i>	<i>Totalsumma (kr)</i>	<i>Andel av totalt till länen (%)</i>
Stockholms län	207 053 020	4
Uppsala län	197 535 132	3
Södermanlands län	177 379 417	3
Östergötlands län	288 589 617	5
Jönköpings län	227 133 336	4
Kronobergs län	184 164 729	3
Kalmar län	269 146 077	5
Gotlands län	180 012 782	3
Blekinge län	108 740 547	2
Skåne län	758 313 053	13
Hallands län	315 429 387	6
Västra Götalands län	917 888 711	16
Värmlands län	228 582 274	4
Örebro län	211 417 736	4
Västmanlands län	130 452 896	2
Dalarnas län	248 225 486	4
Gävleborgs län	183 027 854	3
Västernorrlands län	170 955 947	3
Jämtlands län	237 590 289	4
Västerbottens län	244 082 326	4
Norrbottnens län	262 607 878	5
Summa	5 718 697 610	100

Källa: Jordbruksverket, e-brev 2012-09-26. Alla angivna belopp är exklusive annan offentlig medfinansiering, vilket krävs i axel 3.

Jordbruksverket uppger att fördelningen av medlen för åtgärderna i axel 1 och 3 mellan de olika länen har skett efter en fördelningsnyckel som Jordbruksverket tagit fram, bl.a. utifrån hur stor landsbygd som de olika länen har. Även gleshetskriterier har lagts in. Det var en lång process i samarbete med länsstyrelserna innan den slutliga fördelningen kunde tas fram. Ett första förslag från Jordbruksverket var mer tillväxtorienterat, men detta förslag möttes enligt uppgift av missnöje från länen i norra Sverige som ville ha en medelsfördelning som var mindre hårt knuten till tillväxtkriterier.

2.3 Åtgärder för att främja företagande och sysselsättning på landsbygden

Landsbygdsprogrammet är brett och det finns kopplingar till en rad andra insatser som syftar till att främja utvecklingen på landsbygden (se bil. 3). Genom olika åtgärder, i form av bl.a. stöd och ersättningar, ska företagande och sysselsättning stimuleras. Landsbygden ska också ges möjlighet till ökad tillväxt och bättre konkurrenskraft. Programmets åtgärder ska genom-

föras med hänsyn till miljön och med hjälp av lokalt engagemang. Detta ska återspeglas i de olika stöd och ersättningar som ingår i programmet.

Landsbygdsprogrammet för 2007–2013 innehåller fler åtgärder som ska främja företagande och stärka lantbruket och landsbygdsföretagens konkurrensförmåga än det tidigare programmet. I syfte att uppnå de nationella miljökvalitetsmålen är miljöambitionen i programmet fortsatt hög. Vidare syftar programmet till att ge förbättrade förutsättningar för en utökad produktion av förnybar energi. Programmet har breddats i förhållande till den tidigare programperioden i syfte att främja ett diversifierat näringsliv, en god livsmiljö, lokal service och infrastruktur.

Landsbygdsprogrammet är en del av den gemensamma jordbrukspolitiken och är därför i stor utsträckning riktat mot de areella näringarna. Till det nuvarande programmet har delar av sammanhållningspolitiken med inriktning mot landsbygdsutveckling förts över. Det pågående landsbygdsprogrammet riktas således mot en bredare målgrupp än det förra miljö- och landsbygdsprogrammet, framför allt i de delar som syftar till en diversifierad ekonomi och god livskvalitet på landsbygden (axel 3).

EU:s landsbygdsprogram för perioden 2007–2013 skiljer sig delvis från tidigare program inom jordbrukspolitikens område såtillvida att programmet innehåller relativt stora delar där bidrag inte utgår enligt strikt definierade kriterier, t.ex. i termer av bidrag per odlad yta av vissa grödor eller innehav av ett visst antal djur.¹² Liksom i förra programmet ges möjlighet att söka bidrag för aktiviteter eller projekt inom vissa ramar som anges i respektive lands nationella program. Respektive myndighet har till uppgift att prioritera bland dessa ansökningar utifrån regionala program (genomförandestrategier).

När det gäller dessa delar av programmet har de jordbrukspolitiska insatserna kommit att likna insatser främst inom regionalfonden och i viss mån även socialfonden. Därmed har EU också slagit fast att formerna för hanteringen av dessa bidrag ska närma sig varandra. Det innebär att olika parter som kan beröras av programmet ska delta både i utarbetandet och i genomförandet av programmen.¹³

2.4 Mål och inriktning för axlarna

Landsbygdsprogrammet är uppdelat på fyra områden, s.k. axlar, vars mål och inriktning är gemensamma för EU-länderna.

- **Axel 1:** Målet är att förbättra utvecklings- och konkurrenskraften hos företag inom jord- och skogsbrukssektor, rennäring, livsmedelsproduktion och förädling. Axel 1 innehåller stöd till kompetensutveckling, lärande och spridning av ny kunskap, investeringsstöd och stöd till vidareförädling. Totalt omfattar åtgärderna inom axeln ca 5,8 mil-

¹² Även förra landsbygdsprogrammet innehöll dock delar (insatsområde 2) som var öppna för medlemsstaternas egna tolkningar.

¹³ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

jarder kronor. Efter ändringar av programmet till följd av hälsokontrollen har 16 procent av budgeten avsatts till denna axel.¹⁴

- **Axel 2:** Det övergripande målet är att bevara och utveckla ett attraktivt landskap med höga natur- och kulturvärden. Åtgärderna ska bidra till att de nationella miljö kvalitetsmålen uppfylls, men också till att öka landsbygdens attraktionskraft för boende, besökande och för företagande. Totalt omfattar åtgärderna inom axeln nästan 24 miljarder kronor eller 66 procent av budgeten.
- **Axel 3:** Övergripande mål är att skapa ett mer diversifierat och konkurrenskraftigt näringsliv och en bättre livskvalitet på landsbygden. Stöden inom axeln kan gå till företag och förutsättningsskapande projekt. Detta ska stimulera lokalt entreprenörskap, företagande och affärsutveckling i landsbygdens olika branscher och bidra till nya arbetstillfällen. Stöd finns också till lokal utveckling, grundläggande tjänster, bredband och för att bevara natur- och kulturarvet. Totalt omfattar åtgärderna inom axeln ca 3,5 miljarder kronor eller 15 procent av budgeten.
- **Axel 4 (Leader):** Det övergripande målet är att främja lokal förankring, inflytande och samarbete i genomförandet av landsbygdsprogrammet. Leader är en metod för lokalt utvecklingsarbete och genomförande av olika åtgärder i landsbygdsprogrammet. Metoden bygger på lokala partnerskap mellan näringsliv, ideella organisationer och den offentliga sektorn och ska kunna tillämpas i hela landet. Leadermetoden ska medverka till att uppfylla målen för de övriga axlarna i programmet. Totalt omfattar axeln ca 2,4 miljarder kronor.

EU har gett medlemsstaterna ett relativt stort manöverutrymme när det gäller fördelningen av medel mellan de olika axlarna. Minsta möjliga satsning på respektive axel är 10 procent för axel 1, 25 procent för axel 2, 10 procent för axel 3 och 5 procent för axel 4. Sverige har valt att satsa mest på olika miljöersättningar (axel 2). Resterande medel används för att gynna och bredda företagandet, öka konkurrenskraften och förbättra livskvaliteten på landsbygden. Satsningar på att gynna och bredda företagandet har fått ett relativt sett mindre utrymme i Sverige än i andra EU-länder.¹⁵

Inom varje axel kan bidrag beviljas till olika åtgärder. Det är kommissionen som har fastställt vilka åtgärder som är stödberättigade. Därefter har regeringen beslutat vilka åtgärder som ingår i det svenska landsbygdsprogrammet (se bil. 1). Det finns kopplingar mellan åtgärder inom de olika axlarna. Synergieffekter kan uppstå av att en åtgärd för att förbättra miljön som vidtas inom t.ex. axel 2 ger positiva effekter för turistsatsningar och ökad livskvalitet som är ett av de områden som prioriteras inom axel 3.

Det har skett ändringar av landsbygdsprogrammet under programperioden beroende både på att EU-lagstiftningen förändras och på svenska initia-

¹⁴ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23. Programmets administration utgör 3 % av budgeten.

¹⁵ Se bilaga 5.

tiv. EU-lagstiftningen har exempelvis förändrats när det gäller energi- och klimatområdet. Resurser från Europeiska garantifonden för jordbruket flyttades till särskilt angelägna utmaningar som främst rör energi- och klimatområdet som preciserades inom landsbygdsprogrammet.¹⁶ Satsningen på bredband har också gjorts till följd av den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen. På svenskt initiativ har ändringar skett bl.a. för att genomföra fler offensiva satsningar inom prioriterade områden. Vidare har ändringar skett på grundval dels av förslag från halvtidsutvärderingen, dels för att säkerställa att tillgängliga medel kommer till nytta genom att medel satsats på åtgärder som varit framgångsrika och där efterfrågan fortsatt bedöms vara stor. Det har också förekommit att mål har sänkts eller att åtgärder helt har stängts för att undvika inlåsning av pengar i åtgärder där efterfrågan har varit lägre än förväntat. Ändringar har också initierats av Sverige för att minska den nationella finansieringen i landsbygdsprogrammet.¹⁷

2.5 Prioriterade områden och målgrupper

Med utgångspunkt i den svenska strategin för landsbygdsprogrammet har regeringen prioriterat följande områden i programmet

- miljö och hållbar utveckling
- mervärden som lokal och ekologisk mat
- nya varor och tjänster inklusive innovationer
- utbildning
- mångfald.

Landsbygdsprogrammet ska bidra till att miljö kvalitetsmålen nås. Satsningar på mervärden, som lokal och ekologisk mat, syftar till att stimulera till start av nya företag och till att bidra till att stärka de företag som redan finns. Nya varor och tjänster, t.ex. turism och biobränsle, kan också ge fler nya företag. Genom utbildning ska forskningsresultat nå ut till landsbygdens företagare.

Landsbygdsprogrammets målgrupp är människor som bor på landsbygden. Programmet vänder sig till personer som är verksamma inom jordbrukssektorn, inklusive trädgård och renskötsel samt livsmedels- eller skogsbrukssektorerna, eller utveckling av produkter från dessa sektorer. När det gäller åtgärder i form av utbildning och information för att diversifiera ekonomin och förbättra livskvaliteten på landsbygden är målgruppen entreprenörer och företagare, anställda och medborgare som är aktiva i byutvecklingsgrupper. Unga, kvinnor och personer med utländsk bakgrund är särskilt viktiga målgrupper i landsbygdsprogrammet.

¹⁶ Europeiska garantifonden för jordbruket (EGFJ) finansierar direktstöd till jordbrukarna och åtgärder för att reglera jordbruksmarknaderna, t.ex. intervention och exportbidrag.

¹⁷ Jordbruksverket, 2011a och 2012a.

2.6 Stödformer

De regionala genomförandestrategierna ska ligga till grund för fördelningen av medel. Det finns följande stödformer:

- *Företagsstöd* lämnas till utvecklingsinsatser som är till nytta främst för en enskild person eller ett företag. Företagsstöd kan ges till investeringar, köp av externa tjänster, köp av kompetensutveckling och vid start av jordbruks- eller trädgårdsföretag samt vid etablering av fleråriga energigrödor.
- *Projektstöd* lämnas för projekt och samarbeten där stödet är till nytta för flera personer, organisationer eller företag. Projektstöd kan ges som stöd till att driva projekt och till investeringar samt till köp av externa tjänster och köp av kompetensutveckling.
- *Miljöersättningar*: Stöd kan även lämnas för utveckling och förstärkning av natur-, kultur- och rekreationsvärden samt miljöförbättrande åtgärder.

Som framgått ovan har länsstyrelsen i respektive län och Sametinget ansvaret för att utarbeta regionala genomförandestrategier och att handlägga stödansökningar inom programmet. När det gäller Leader finns dock en särskild ordning för hantering av stöden. Leadermetoden bygger på att ideell, privat och offentlig sektor samarbetar i ett partnerskap som kallas LAG.¹⁸ Det är LAG som beslutar om en projektidé ska beviljas stöd. Länsstyrelserna fattar däremot det formella beslutet om stöd.

Stödbeloppen varierar mellan olika åtgärder och mellan olika län. Länsstyrelsen i respektive län beslutar om högsta stödbelopp inom de olika åtgärderna. När det gäller företagsstöd är stödandelen ofta högst 30 procent av den totala investeringen. Till varje ansökan ska en affärsplan bifogas. Som nämnts ovan kan projektstöd sökas för insatser som är till nytta för flera personer, företag eller organisationer. Projektstöd ska verka för en högre livskvalitet för dem som bor på landsbygden, bredda och stärka landsbygdens näringsliv och stärka konkurrenskraften inom den gröna näringen. Projektstöd kan lämnas för 20–100 procent av kostnaderna i projektet. I de flesta projekten finansieras endast en del av kostnaderna med stöd. Resten finansieras med andra offentliga och privata medel. För projektstöd finns krav på offentlig medfinansiering med kommunala, regionala eller nationella offentliga medel. Jordbruksverket svarar för hanteringen av stöd till nationella projekt.

¹⁸ Local Action Group (LAG).

2.7 Aktörerna

Regeringskansliet

Landsbygdsdepartementet har numera huvudansvaret för landsbygdsfrågor och har som företrädare för den svenska regeringen huvudansvaret för att ta fram landsbygdsprogrammet. I detta ansvar ingår bl.a. att besluta om ändringar av programmet och om formerna för och organisationen av utvärderingar i enlighet med det gemensamma ramverket för övervakning och utvärdering.¹⁹

Näringsdepartementet ansvarar för en rad olika frågor som har betydelse för landsbygdens utveckling. Här kan t.ex. nämnas näringspolitik, regelförbättring, allmänna tillväxtbetingelser för företag, elektroniska kommunikationsnät, regional utveckling och tillväxt i gles- och landsbygd, stöd till företag, regionala utvecklingsprogram och tillväxtprogram, EU:s sammanhållningspolitik och strukturfonder, infrastrukturfrågor och transportpolitik samt frågor rörande turismnäringen. Näringsdepartementet var ansvarigt inom Regeringskansliet för att bl.a. ta fram regeringens skrivelse om en strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder. Från och med 2011 samordnar Landsbygdsdepartementet det fortsatta arbetet med att införliva landsbygdsperspektivet som en naturlig del i alla politiska områden och att skapa mervärden genom samverkan mellan olika områden. Landsbygdsdepartementet har därmed tagit över huvudansvaret för landsbygdsstrategin, där man uppges ha ett nära samarbete med Näringsdepartementet.²⁰

Dessutom berörs landsbygden och dess utveckling naturligen av frågor som hanteras inom flertalet andra departement. Som exempel kan nämnas Miljödepartementet och Kulturdepartementet. Jordbruk, skogsbruk, fiske och rennäring är viktiga näringar och står för en betydande del av markanvändningen på landsbygden, och de har därför en viktig roll som förvaltare av landskapets natur- och kulturvärden.

Centrala myndigheter m.m.

Ett flertal myndigheter arbetar med landsbygdsfrågor i allmänhet och landsbygdsprogrammet i synnerhet.

Jordbruksverket är förvaltningsmyndighet för landsbygdsprogrammet och har därmed det nationella ansvaret för genomförandeplanering, administration, genomförande och uppföljning.²¹ Jordbruksverket har som förvaltningsmyndighet inom jordbruksområdet, fiskeområdet och därtill knuten landsbygdsutveckling till uppgift att arbeta för en hållbar utveckling, ett gott djurskydd, ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet och

¹⁹ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

²⁰ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

²¹ Rådets förordning (EG) nr 1698/2005.

en livsmedelsproduktion till nytta för konsumenterna.²² Jordbruksverket är utbetalande myndighet för landsbygdsprogrammet och har därmed ansvar för att verkställa och redovisa utbetalningarna. För övervakningen programmens genomförande är Jordbruksverket ansvarigt tillsammans med övervakningskommittén (se nedan). Jordbruksverket har det övergripande ansvaret för insamling av nödvändig data och statistik för övervakning av programmet. Ekonomistyrningsverket (ESV) är attesterande organ (se avsnitt 6.2).

Landsbygdsprogrammet har en övervakningskommitté med representanter för Regeringskansliet, myndigheter och ideella organisationer som följer arbetet med landsbygdsprogrammet.²³ Dess uppgift är att se till att målen med programmet nås och att arbetet genomförs på ett effektivt sätt. Kommittén kontrollerar hur långt arbetet med programmet har kommit. Den granskar omfattningen och resultatet av åtgärderna i programmet och jämför med målen. Kommittén granskar och godkänner också de rapporter som varje år skickas till EU-kommissionen. Om det behövs föreslår kommittén förändringar i programmet för att bättre nå målen eller för att arbetet med programmet ska bli effektivare. Övervakningskommittén har vanligtvis möten två gånger per år. Jordbruksverket är sekretariat för övervakningskommittén.²⁴

Myndigheternas handläggning av ansökningar, kontroll och beslut om stöd och beslut om utbetalning har huvudsakligen delegerats till länsstyrelserna och, i förekommande fall, till Sametinget eller Skogsstyrelsen. Länsstyrelsen tar de formella myndighetsbesluten om stöd inom Leader. Sametinget är både en statlig myndighet och ett folkvalt samiskt parlament, med det övergripande uppdraget att bevaka frågor som rör samisk kultur i Sverige. Sametinget fattar stödbeslut och utbetalningsbeslut för alla åtgärder i axel 1 och 3 som har samband med utvecklingen av det samiska samhället. Sametinget har tagit fram en genomförandestrategi för hur landsbygdsprogrammets företags- och projektstöd samt stöd till kompetensutveckling och utvald miljö ska fördelas för att nå bästa effekt. Skogsstyrelsen är en myndighet för frågor som rör skog och ansvarar för att skogspolitiken förs ut och förverkligas av dem som äger och brukar skogen. Inom landsbygdsprogrammet finns tre åtgärder med särskilt fokus på skogen (kompetensutveckling, bevara och utveckla skogens mångfald samt öka arealen ädellövskog),

²² Förordningen (2009:1464) med instruktion för Statens jordbruksverk.

²³ Där finns representanter för länsstyrelserna, Jordbruksverket, Sametinget, Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, Tillväxtverket, Riksantikvarieämbetet (RAÄ), Sveriges Hembygdsförbund, Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), Svenska Naturskyddsföreningen, Företagarna, Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), Hushållningssällskapens förbund, Kommunal, Skogs- och Lantarbetsgivareförbundet, Ekologiska lantbrukarna, Coompanion, Hela Sverige ska leva, Skärgårdarnas riksförbund, det nationella landsbygdsnätverket och Leader.

²⁴ Webbplatsen www.sjv.se.

för vilka Skogsstyrelsen ansvarar. Det innebär bl.a. att det är Skogsstyrelsen som tar emot och beslutar om ansökningar till dem.²⁵

Frågor om landsbygdsutveckling hanteras även av en rad andra centrala myndigheter. Tillväxtverket arbetar med olika frågor rörande bl.a. det regionala tillväxtarbetet. Tillväxtverket ska bl.a. främja utvecklingskraft i alla delar av landet och verka för att den tillväxtpotential som finns i allt från glesbygd till storstäder ska utnyttjas. Myndigheten har vidare i uppdrag att handlägga ärenden och informera om vissa regionala företagsstöd och handlägger även bl.a. projektmedel för att utveckla lokala lösningar inom serviceområdet i gles- och landsbygder. Tillväxtverket är förvaltande myndighet för de åtta regionala strukturfondsprogrammen.

Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser (vanligen kallad Tillväxtanalys) arbetar bl.a. med att beskriva och analysera regioners tillväxt och inomregionala skillnader med avseende på bl.a. tätorter och landsbygder. Myndigheten arbetar med frågan hur den regionala tillväxtpolitiken kan utformas så att hela Sveriges tillväxtpotential tas till vara. Tillväxtanalys följer utvecklingen i både stad och land med målet att bättre förstå sambanden för tillväxt.²⁶

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) samarbetar med andra myndigheter för att genomföra Sveriges strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. RAÄ bevakar att kulturarvet finns på agendan inom alla politikområden. Naturvårdsverket är förvaltningsmyndighet på miljöområdet för verksamhet som rör klimat och luft, mark, biologisk mångfald, förorenade områden, kretslopp och avfall, miljöövervakning och miljöforskning. Naturvårdsverket har en central roll i miljöarbetet och ska vara pådrivande, stödjande och samlande vid genomförandet av miljöpolitiken.²⁷

Stöd till bredband och biogas ingår numera i landsbygdsprogrammet. Post- och telestyrelsen (PTS) arbetar bl.a. med bredbandsstöd för landsbygden via landsbygdsprogrammet, som handläggs av länsstyrelsen eller Sametinget, eller via kanalisationsstödet, som handläggs av länsstyrelser, regioner eller samverkansorgan. PTS kan medfinansiera bredbandsprojekten, och ansökan om medfinansiering från PTS sker via den myndighet som handlägger huvudstödet. Energimyndigheten verkar inom olika samhällssektorer för att skapa villkor för en effektiv och hållbar energianvändning och en kostnadseffektiv svensk energiförsörjning. Energimyndigheten arbetar bl.a. med frågor som rör biogas. Vidare kan nämnas Svenska ESF-rådet som är en statlig myndighet under Arbetsmarknadsdepartementet med uppgift att förvalta Socialfonden och Integrationsfonden i Sverige.²⁸

Landsbygdsnätverket samverkar på nationell nivå och dess kansli finns på Jordbruksverket. Tanken är att länsstyrelserna och de organisationer som ingår i nätverket ska informera om landsbygdsprogrammet. Nätverket har en

²⁵ Webbplatserna www.sametinget.se och www.skogsstyrelsen.se.

²⁶ Webbplatserna www.tillvaxtverket.se och www.tillvaxtanalys.se.

²⁷ Webbplatserna www.raa.se och www.naturvardsverket.se.

²⁸ Webbplatserna www.pts.se, www.energimyndigheten.se och www.esf.se.

egen webbplats och har gett pengar till medlemsorganisationerna för informationsinsatser.²⁹

Regionala myndigheter

På regional nivå har länsstyrelserna ett helhetsansvar för att programmet genomförs effektivt med god integration mellan dess olika insatsområden och med andra åtgärder för landsbygdens utveckling i länet eller regionen. Länsstyrelserna arbetar för att jordbruks- och landsbygdspolitiken, inklusive landsbygdsprogrammet, ska få genomslag på regional nivå. Länsstyrelsens arbete med att utveckla landsbygden går bl.a. ut på att stödja olika aktörers idéer och engagemang så att det blir lättare att driva företag, finna sysselsättning och skapa en attraktiv livsmiljö. Länsstyrelsen ska ta till vara varje bygds unika förutsättningar och därigenom bidra till en god utveckling. Länsstyrelserna svarar för det huvudsakliga genomförandet av åtgärder inom landsbygdsprogrammet.³⁰

De olika länsstyrelserna och Sametinget har utarbetat strategier för hur programmet ska genomföras inom respektive region. Genomförandestrategierna ligger till grund för vilka verksamheter inom axel 1 och 3 samt vissa delar av axel 2 som kan beviljas stöd. Även Leaderområden har antagit strategier för områdets verksamhet, och lokala aktionsgrupper beviljar stöd utifrån strategierna. Genomförandestrategierna har tagits fram av myndigheterna i samverkan med de berörda parterna i s.k. regionala partnerskap, som också ska delta i genomförandet av strategierna. Länens strategier har godkänts av Jordbruksverket och fungerar som underlag för bedömning av ansökningar. Respektive myndighet har till uppgift att prioritera bland dessa ansökningar utifrån genomförandestrategierna.³¹

Handläggningen av landsbygdsprogrammet sker vid följande enheter i de tre län som har ingått i denna uppföljning:

- o *Kalmar län*: Landsbygdsutveckling är en enhet inom länsstyrelsens landsbygdsavdelning.
- o *Norrbottnens län*: Landsbygd är en enhet inom länsstyrelsens näringslivsavdelning. Landsbygdsenhetens huvuduppdrag är att hantera bidrag som syftar till att skapa lönsamma och konkurrenskraftiga jord- och skogsbruksföretag, öka diversifieringen och livskvaliteten samt säkra en attraktiv miljö och en levande kultur på landsbygden.
- o *Västra Götalands län*: Landsbygdsenheten handlägger EU-stöd och bedriver miljöutbildning för jordbruket och trädgårdsnäringen. Enheten arbetar också för biologisk mångfald, en ekologiskt uthållig produktion och en livskraftig landsbygd.³²

²⁹ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

³⁰ Webbplatsen www.lansstyrelsen.se.

³¹ Gorpe, 2008.

³² Webbplatsen www.lansstyrelsen.se.

Ansvariga organ för genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken, särskilt självstyrelse- eller samverkansorgan i län där sådana finns, ska ha aktiv del i ärendebeslutsprocessen, framför allt inom axel 3. I de olika länen ser ansvars- och uppgiftsfördelningen ut på följande sätt:

- o I fyra län har landsting eller regioner ansvar och uppgifter inom den regionala tillväxtpolitiken. Detta gäller exempelvis Västra Götalands län. Västra Götalandsregionen har samma uppgifter som ett landsting och ansvarar bl.a. för sjukhus och vårdcentraler. Västra Götalandsregionens andra uppdrag är att främja tillväxt och hållbar utveckling i länet.
- o I 13 län har kommunala samverkansorgan det regionala tillväxtansvaret. Ett samverkansorgan³³ har till uppgift att utarbeta och fastställa en strategi för länets utveckling som kommuner och landsting avser att genomföra i samarbete med andra parter, samordna insatser för genomförandet av strategin, besluta om användningen av vissa statliga medel för regionalt tillväxtarbete och följa upp, låta utvärdera och årligen för regeringen redovisa det regionala tillväxtarbetets resultat.³⁴ I exempelvis Kalmar län är det Regionförbundet i Kalmar län som är samverkansorgan och hanterar medel för olika företagsstöd inom området regional utveckling.
- o I fyra län, bl.a. Norrbottens län, är det länsstyrelsen som har det regionala tillväxtansvaret.

³³ Samverkansorgan är en kommunal beslutande församling inom ett län med särskild uppgift att svara för regionala utvecklingsfrågor i länet. Ett kommunalförbund som har samtliga kommuner i länet som medlemmar och där även landstingen kan ingå som medlem kan utgöra ett samverkansorgan.

³⁴ Lag (2002:34) om samverkansorgan i länen.

3 Landsbygdsprogrammets genomförande

Iakttagelser i sammanfattning

Utvecklingen på landsbygden

- Landsbygden är en resurs att Sveriges utveckling. Utvecklingen på landsbygden ser olika ut i olika delar av Sverige, och näringslivet på landsbygden förändras.
- Befolkningen på landsbygden har minskat under lång tid, men det finns skillnader i utvecklingen i olika delar av Sverige. Befolkningsminskningar leder till bl.a. minskat underlag för service och skola.
- Bristen på riskkapital är ett problem för många företag på landsbygden.
- Det finns behov av samarbete på landsbygden, bl.a. genom byalag och företagarföreningar.
- När det gäller offentliga insatser styrs utvecklingen på landsbygden av många olika åtgärder inom skilda politikområden, där landsbygdsprogrammet är en bland flera insatser. Mycket av det som påverkar utvecklingen på landsbygden ligger dock utanför landsbygdsprogrammets kontroll. Företagande på landsbygden kan främjas på olika sätt. De flesta pekar på vikten av insatser inom flera andra politikområden för att landsbygden ska utvecklas, t.ex. skola och infrastruktur. Det finns många utvecklingsidéer på landsbygden, och aktörerna anser att det är viktigt att staten hjälper till att locka fram idéerna. Flera aktörer lyfter fram kommunernas roll i arbetet med landsbygdsutvecklingsfrågor.

Landsbygdsprogrammets inriktning

- De flesta menar att det är bra att länen har frihet att lägga upp landsbygdsprogrammet på olika sätt, eftersom behoven ser olika ut i olika delar av Sveriges landsbygder. Skillnaderna mellan lärens sätt att arbeta med landsbygdsutveckling beror inte enbart på skillnader i lärens strategier. Underifrånperspektivet lyfts fram.
- Landsbygdsprogrammet är mycket brett, vilket av flera uppfattas som en styrka, medan några ser det som en svaghet. En del aktörer har ställt sig frågande till om satsningar på t.ex. bredband och biogas ska ingå i landsbygdsprogrammet. De flesta menar att det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling.
- Det finns olika syn bland de intervjuade aktörerna när det gäller frågan om vilken typ av insatser som ska få stöd från landsbygdsprogrammet.
- Det kan vara svårt att se skillnaderna mellan en del av dagens åtgärder, och flera menar att det skulle vara bra med mer generella åtgärder. Uppdelningen på åtgärder är ett problem för myndigheterna men inte för de sökande, som bara behöver avgöra om de söker företagsstöd eller projektstöd. Länsstyrelsen undersöker därefter vilken som är den mest lämpliga åtgärden. För länsstyrelserna kan inlåsnings effekter uppstå, dvs. budgeterade medel kan bli kvar i vissa åtgärder.

- En del menar att det är bra att landsbygdsprogrammet är inriktat på lite större investeringar och projekt, medan andra betonar vikten av mindre investeringar och projekt. Det finns en viss projektrötthet. Flera betonar att det är viktigt med långsiktighet och varaktighet i arbetet med landsbygdsutveckling. Flera har pekat på behovet av coachning till företag på landsbygden.

Information om landsbygdsprogrammet

- I början var det svårt att få i gång åtgärderna inom axel 3, vilket bl.a. beror på att det handlar om nya typer av verksamheter jämfört med tidigare landsbygdsprogram.
- Programmet förknippas med jordbruk. Det har varit svårt att informera om programmet och att det inte enbart vänder sig till jordbrukare. Länsstyrelserna har upparbetade kanaler för att nå jordbrukare men inte för att nå andra företagare på landsbygden.

Myndigheternas handläggning av landsbygdsprogrammet

- Bidragsansökningar handläggs huvudsakligen av länsstyrelserna och beslutas enligt de regionala genomförandestrategierna. Länsstyrelsernas fokus ligger på att handlägga ärenden, inte på att arbeta proaktivt med landsbygdsutveckling. Handläggningstiderna är ofta långa, vilket kan leda till att aktiviteter stannar upp och att entusiasmen minskar hos dem som arbetar i projekten eller de företag som ska genomföra en investering.
- Landsbygdsprogrammet har sitt ursprung inom jordbruksadministrationen. Det finns en skillnad i arbetssätt gentemot de insatser som sker inom ramen för regional- och näringspolitiken, vilka präglas mer av rådgivning och sammanhangsskapande insatser.

Regelförenkling och administrativa kostnader

- Det finns en ambition att förenkla landsbygdsprogrammets genomförande. Trots detta menar de flesta att landsbygdsprogrammet är administrativt krångligt för både stödmottagare och myndigheter. Programmet präglas av rutinerna för jordbruksstöden.
- En del företag menar att det inte är värt besväret att ansöka om bidrag. Flera pekar också på att den som lämnat in ansökan och fyllt i blanketten fel kan bli återbetalningsskyldig efter en revision, även om länsstyrelsen har godkänt ansökan. De flesta aktörerna menar att det är viktigt att förenkla administrationen kring bidragen.

Medfinansiering och likviditetskrav

- Det har rått en viss oklarhet kring frågan om vad som gäller för annan offentlig medfinansiering av åtgärder inom axel 3. Det har ibland varit svårt att hitta medfinansiering, och olika medfinansierare kan ställa olika krav, t.ex. på återrapportering.

- Att bidrag betalas ut i efterskott ställer stora krav på likviditet. I synnerhet för små företag och projekt är det svårt att delta i landsbygdsprogrammet om de inte har god likviditet.

Horisontella aspekter

- Ungdoms-, integrations- och jämställdhetsperspektiven har uppmärksammats i begränsad utsträckning.

Leadermetoden

- Det finns både för- och nackdelar med Leadermetoden.

3.1 Utvecklingen på landsbygden

Landsbygdens betydelse

Samtliga myndigheter, organisationer och företag som har ingått i denna uppföljning framhåller att landsbygden har betydelse och en potential som måste tas till vara. Strategin för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder³⁵ slår fast att landsbygden är en viktig resurs för hela Sveriges utveckling och hållbara tillväxt samt att arbetet med landsbygdsfrågor ska bedrivas fortlöpande inom alla politiska områden. I budgetpropositionen för 2012 betonar regeringen att för att tillvarata och stärka landsbygdenas utvecklingskraft krävs insatser av många aktörer på olika samhällsnivåer.³⁶ Landsbygdsdepartementet formulerar sig på följande sätt:

Sveriges tillväxt är summan av alla regioners tillväxt och vi har helt enkelt inte råd att vissa regioner inte presterar utifrån de förutsättningar de egentligen har. Det handlar om tillväxt och jobbskapande.³⁷

Ingen enhetlig bild av utvecklingen på landsbygden

I denna uppföljning har de flesta aktörer betonat att förhållandena på landsbygden är mycket skiftande i olika delar av Sverige. Exempelvis menar Tillväxtverket att landsbygdsprogrammet därför har olika roller att spela i olika typer av landsbygder. Det är t.ex. stor skillnad mellan behoven i storstadsnära landsbygd och behoven i glesbygderna i norra Sveriges inland. Det kan konstateras att befolkningen på landsbygden har minskat under lång tid, men att variationerna i befolkningsutvecklingen i olika landsbygdsområden är stora. Den mer tätortsnära landsbygden har haft viss befolkningsökning medan glesbygder i skogslänens inland har haft en förhållandevis snabb befolkningsminskning. Det är särskilt landsbygden i Norrlands inland som avfolkas, vilket medför svårigheter när det bl.a. gäller kompetensförsörjning och underlag för service, skola m.m. Allmänt sett är människorna på landsbygden äldre än befolkningen totalt. Samtidigt har landsbygdens

³⁵ Skr. 2008/09:167, bet. 2008/09:NU19.

³⁶ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

³⁷ Webbplatsen www.regeringen.se.

värde som en attraktiv miljö för boende ökat i olika delar av landet, vilket befolkningsökningen i den tätortsnära landsbygden visar. Förbättrade kommunikationer har möjliggjort ett ökat geografiskt avstånd mellan boende och arbete. De genomförda intervjuerna visar att det finns fortsatta önskemål om statliga insatser för landsbygdens utveckling, inte minst för att byarna i inlandet ska överleva.

Landsbygdens näringsliv förändras

I uppföljningen har det uppmärksammats att näringslivet på landsbygden förändras. Den strukturella förändringen av landsbygdens näringsliv har varit omfattande. I takt med strukturomvandlingen inom jord- och skogsbruket har övrigt näringsliv relativt sett fått en allt större betydelse för möjligheterna till utkomst och sysselsättning. Sysselsättningsgraden i Sverige varierar mellan tätort och landsbygd men också mellan olika landsbygdsområden. Skillnaden mellan de lägsta och högsta nivåerna bland regionerna uppgår till omkring 15–20 procentenheter. Män på landsbygden är oftast sysselsatta inom tillverkningsindustrin medan vård och omsorg är den vanligaste sysselsättningen för kvinnor. Förutsättningarna för företagande på landsbygden skiljer sig åt i olika delar av landet. Näringslivet på landsbygden kännetecknas av en stor andel förhållandevis små företag där företagen och ägaren ofta är en och samma person.³⁸

Entreprenörer på landsbygden

Flera aktörer betonar att de som bor på landsbygden är vana vid att skapa sitt eget arbete, vilket gör att det finns många småföretag på landsbygden. Den som bor på landsbygden är ofta beredd att göra mer själv och måste dessutom vara kreativ. En representant för Hela Sverige ska leva³⁹ menar att det nästan är en förutsättning att man är entreprenör när man ska leva på landsbygden, men betonar samtidigt att det inte alltid finns en tradition av att omsätta detta i företagande. Bland andra Lantbrukarnas Riksförbund (LRF)⁴⁰ menar att många entreprenörer på landsbygden ser möjligheter och är beredda att ta risker. Många menar att det är viktigt för landsbygdsbefolkningen att kombinera olika verksamheter, t.ex. jordbruk, turism och livsmedel, och att företagande ses som en livsstil.

Behov av samarbete på landsbygden

Flera aktörer har betonat behovet av samarbete i en bygd. I denna uppföljning har flera tydliga exempel på samarbete framkommit, bl.a. i Harads i

³⁸ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

³⁹ Hela Sverige ska leva är en riksorganisation för ca 4 700 lokala grupper och för ett fyrtiotal organisationer som har valt att stödja arbetet genom att bli medlemmar. Riksorganisationen ger bl.a. råd och stöd till lokala utvecklingsgrupper och vill påverka genom att lyfta fram frågor som är betydelsefulla för landsbygden.

⁴⁰ Lantbrukarnas Riksförbund (LRF) är en intresse- och företagarorganisation för människor och företag inom de gröna näringarna. LRF har ca 170 000 medlemmar.

Norrbottnens län, Möre i Kalmar län och Broby i Västra Götalands län. Som exempel kan nämnas att olika aktörer runt Skara arbetar med att dra fram bredband och samtidigt lägga vatten och avlopp.

Tillgång till riskkapital

För många småföretag på landsbygden har kapitalförsörjningen blivit ett växande problem. För att företag ska kunna utvecklas och nya företag starta är en god tillgång till finansiellt kapital många gånger avgörande. Företag som inte befinner sig i uttalade tillväxtområden eller inom tillväxtbranscher och som vänder sig till kreditinstitut med hög grad av centralisering möter ofta höga krav för att erhålla kapital. Flera utredningar har lyft fram bristen på riskkapital som en tillväxthämmande faktor för företag i landsbygdsregioner.⁴¹

Även i denna uppföljning har det framförts att företag på landsbygden alltid har problem med att få tillgång till pengar och riskkapital. Ett flertal aktörer har konstaterat att det är svårt att få lån från bankerna som ofta kräver att företagen har mycket eget kapital. Flera aktörer har pekat på att det på bankerna finns en misstro mot små landsbygdsföretag och landsbygdsprojekt. Hela Sverige ska leva menar att de ideellt inriktade företagen ofta betraktas med misstro. De flesta aktörerna har betonat att stöd från landsbygdsprogrammet kan göra det enklare för bidragsmottagaren att få låna i bank.

Landsbygdsprogrammet och utvecklingen på landsbygden

Utvecklingen på landsbygden påverkas av en mängd olika insatser inom olika politikområden. Landsbygdsprogrammet är en insats bland många, och flera aktörer har betonat att mycket annat är viktigare. Jordbruksverket framhåller att allmänna företagsvillkor och de rådande villkoren inom respektive bransch är den viktigaste grunden för att företagandet på landsbygden ska bli framgångsrikt. Länsstyrelsen i Västra Götalands län pekar på att en fungerande infrastruktur har stor betydelse för utvecklingen av landsbygden. Länsstyrelsen betonar dessutom att landsbygdsprogrammet handlar om att utveckla landsbygden, inte bara om att motverka nedläggningar.

I uppföljningen har det framförts att staten och kommunerna kan främja företagande på landsbygden på olika sätt. De flesta aktörerna har framfört att landsbygdsprogrammet är viktigt men inte det primära för att få i gång företagande på landsbygden. Tjänstemän vid Jordbruksverket menar att det finns en övertro på att utbudet av statliga stöd styr och ger idéer. Projekt börjar i stället ofta med att någon får en bra idé och att man därefter söker finansiering. Landsbygdsprogrammet kan vara ett sätt att finansiera. LRF i Norrbotten formulerar sig på följande sätt:

Det är inte bidragen från landsbygdsprogrammet som är avgörande för att få företag att satsa på utveckling.⁴²

⁴¹ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

⁴² LRF Norrbotten, intervju 2012-03-29.

I uppföljningen har de flesta aktörerna framfört att det är andra strukturer än stödet från landsbygdsprogrammet som avgör den fortsatta utvecklingen på landsbygden, t.ex. infrastruktur och tillgång till skolor och butiker. Bland andra OECD har lyft fram att infrastrukturens utbyggnad har stor betydelse för tillväxten i sydöstra Sverige. Västra Götalandsregionen menar att det är viktigt att locka företag till landsbygden, och att företagen förlägger sin verksamhet dit av andra orsaker än att man kan få stöd från landsbygdsprogrammet. För att få företag att flytta till landsbygden är tillgång till skola, butiker, bredband m.m. viktigare än bidrag, men landsbygdsprogrammet kan sägas vara ”grädden på moset”. Flera företag har framfört att det är bra att staten ger stöd för att få i gång företagande. Bland andra Bodens kommun menar att statliga bidrag är viktiga, men att det inte går att bygga upp en ny verksamhet på landsbygden enbart med hjälp av bidrag från landsbygdsprogrammet. Hela Sverige ska leva menar att statens roll för att främja landsbygdsutvecklingen är att bygga strukturer, anpassa regelverk på ett bättre sätt och ge stöd i form av bl.a. lån och bidrag. Landsbygdsprogrammet och andra program är ett verktyg bland flera för att uppnå de politiska målen för landsbygden.

Flera aktörer har pekat på behoven av förbättrade allmänna företagarvillkor, förutsägbara regler, förbättrade möjligheter till kapitalförsörjning och långsiktiga spelregler för att företagen ska våga investera. De flesta aktörerna har även fört fram att kommunerna bör ta ansvar för att de sociala förutsättningarna att bo, leva och driva företag inte försämras på landsbygden, t.ex. vad gäller tillgången till skola.

Tillväxtverket betonar att de faktorer som avgör om en företagare vill satsa sällan är geografiska. Det handlar ofta om att ha tid, att våga, att ha en affärsidé etc. Det är därför bra att det genomförs generella insatser som gagnar alla företag, t.ex. satsningar på bredband. När det har gjorts kan staten gå in på det som är geografirelaterat (t.ex. landsbygd) och/eller branschrelaterat (t.ex. jordbruk).

Statliga och kommunala insatserns konsekvenser för landsbygden

De flesta aktörerna har i uppföljningen pekat på att staten och kommunerna vidtar åtgärder som både främjar och missgynnar utvecklingen på landsbygden. Samtidigt som landsbygdsprogrammet är inriktat på att främja utvecklingen på landsbygden vidtar stat och kommun andra åtgärder som motverkar fortsatt utveckling. Nästa alla aktörer tar upp frågor kring t.ex. nedläggning av skolor och offentlig service samt tillgången till kommunikationer. Från t.ex. Västra Götalandsregionen har framförts att landsbygdsprogrammet (”lilla landsbygdspolitiken”) främjar utvecklingen på landsbygden, medan åtgärder inom flera andra politikområden (”stora landsbygdspolitiken”) kan rycka undan grunden för utvecklingen på landsbygden.

Kommunerna och landsbygdsutvecklingen

Även behovet av kommunala insatser betonas, och flera aktörer har i uppföljningen framfört att det är viktigt att staten stimulerar kommunerna till att

på olika sätt vara med i arbetet med landsbygdsutveckling. Bland andra Bodens kommun har betonat att det är viktigt att stat och kommun tillsammans skapar förutsättningar för företagande på landsbygden och att det är viktigt att kommunerna stimulerar samverkan.

Jordbruksverket menar att det är bra om kommuner är med i landsbygdsprogrammets projekt. En del kommuner har landsbygdsutvecklare eller liknande som ibland arbetar med koppling till kommunens fysiska planering. Jordbruksverket har framfört att det är svårt att bedöma hur mycket kommunerna på olika sätt deltar i arbetet med landsbygdsprogrammet (t.ex. genom medfinansiering, deltagande i grupper etc.) och att det varierar mellan kommunerna. Det finns dock statistik om vilka projekt som kommunerna är stödmottagare för.

Länsstyrelsen i Norrbottens län önskar att kommunerna skulle vara med mer i arbetet med landsbygdsutvecklingen, och LRF Norrbotten har konstaterat att kommunerna ofta saknar landsbygdsstrategier. Länsstyrelsen i Västra Götalands län betonar att kommunernas roll är viktig för möjligheten att bo på landsbygden. Det kommunala engagemanget varierar och borde vara större. De intervjuade tjänstemännen menar att det kan diskuteras om landsbygdsprogrammet skulle kunna stödja kommunerna mer.

3.2 Landsbygdsprogrammets inriktning och upplägg

Inriktning på regional tillämpning

Det nuvarande landsbygdsprogrammet bygger på en regional tillämpning av programmet. Tanken är att programmet ska kunna genomföras med stor hänsyn till de varierande förutsättningar som råder i olika landsbygdsområden och regioner i landet. Därför har vikten av lokalt och regionalt inflytande och ansvar för programmets genomförande betonats för att uppställda mål uppnås. Uppföljningen visar att denna syn delas av de flesta inblandade aktörerna.

Alla län har en egen regional genomförandestrategi, där länets styrkor och svagheter samt prioriterade områden beskrivs. Varje län ska bestämma sin egen strategi för axel 1 och 3, vad man vill prioritera, vilka stödtak som ska gälla etc. För de tre åtgärder som ingår i denna uppföljning är detta särskilt tydligt för åtgärderna 312 Mikroföretag och 321 Grundläggande tjänster. Åtgärderna för biogas styrs däremot av en nationell strategi.⁴³ De flesta aktörerna menar att det är bra att länen ska ta fram egna regionala strategier för arbetet med landsbygdsprogrammet, och bl.a. Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det är viktigt att länen får fortsätta att arbeta på detta sätt. Aktörerna betonar att det är bra att länen har frihet att lägga upp landsbygdsprogrammet på olika sätt, då behoven ser olika ut i olika delar av Sverige. Bland annat tjänstemän vid Näringsdepartementet betonar att det är

⁴³ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

viktigt att den regionala nivån anpassar sina insatser till de lokala förutsättningarna och funderar på vad som är viktigast för länets eller regionens utveckling.

Länens genomförandestrategier har tagits fram av länsstyrelserna i partnerskap med andra intressenter och har sedan godkänts av Jordbruksverket. Jordbruksverket har uppfattat sin roll som att se till att allt finns med i strategin, inte att ifrågasätta innehållet eller det sätt på vilket länen arbetar. Enligt Jordbruksverket har en del län varit mycket aktiva i partnerskapen, t.ex. Västra Götaland. I exempelvis Norrbottens län finns ett gemensamt partnerskap för alla EU-program. Syftet med detta är att partnerskapet ska ha en samlad bild. Olika aktörer i Norrbotten har framfört att man arbetade mycket med att ta fram länets genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet. Strategin har i första hand fungerat som ett stöd i prioriteringen vid handläggningen av ärendena, vilket också är det primära syftet. Bland andra LRF var med i arbetet med att ta fram länets genomförandestrategi. Organisationen anser att man hade en bra dialog med länsstyrelsen och att signalerna från länsstyrelsen var tydliga. Från länsstyrelsens sida upplevde man det dock som svårt att få partnerskapets synpunkter på jordbruks- och landsbygdsfrågor.⁴⁴

Jordbruksverket menar att regionalt inflytande är en viktig fråga och att länens strategiska planer och länsrapporterna⁴⁵ är viktiga dokument. Jordbruksverket ger inga rekommendationer om hur länen bör arbeta när det gäller t.ex. löpande beslut eller beslutsomgångar, större eller mindre beslutsgrupper etc. Däremot finns detaljerade rutinbeskrivningar för handläggningen av stödärenden. Verket konstaterar att regelverket är starkt styrande och att det i praktiken kan vara svårt med den regionala tillämpningen i länens arbete med landsbygdsprogrammets handläggning och genomförande.

Sametinget anser att det är bra med egna genomförandestrategier för att fånga upp och fokusera på det som är viktigt för utvecklingen inom de olika näringarna. Sametinget menar att det för samiskt vidkommande är avgörande för utvecklingen att samerna själva får bestämma sin egen utveckling på samma villkor som övriga näringsidkare.

Underifrånperspektivet är viktigt

De flesta aktörerna lyfter upp vikten av underifrånperspektivet. Exempelvis Falköpings kommun menar att de bästa projekten är sådana som har en stark lokal förankring, och att det måste finnas ett underifrånperspektiv i arbetet med landsbygdsutveckling. Länsstyrelsen i Norrbottens län formulerar sin syn på följande sätt:

⁴⁴ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10, Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29 samt LRF Norrbotten, intervju 2012-03-29.

⁴⁵ Jordbruksverket arbetar med att kartlägga länens stödgivning, bl.a. vilka verksamheter som ges stöd. Arbetet dokumenteras i länsrapporter som presenteras för respektive län vid länsbesök eller vid telefonmöten.

Underifrånperspektivet är viktigt. Landsbygdsprogrammet bygger på ett underifrånperspektiv. Det innebär att de insatser som genomförs inom programmet ska bygga på lokala initiativ och lokalt engagemang.⁴⁶

Skillnader mellan länen

De flesta aktörerna noterar att inriktningen på regional tillämpning innebär att det blir skillnader mellan länen. Skillnaderna mellan länen beror dock inte enbart på olika inriktningar i länsstrategierna utan även på att kompetensen inom länen varierar inom olika områden. Forskare vid SLU konstaterar att olika länsstyrelser behandlar landsbygdsprojekt på olika sätt och placerar dem i olika åtgärder.

Exempelvis Coompanion⁴⁷ menar att genomförandet av programmet har präglats av stora regionala skillnader. Coompanion tror att de regionala skillnaderna beror lika mycket på olika kulturer inom stödadministrationen som på olikheter i de regionala strategierna. Coompanion konstaterar även att det finns stora regionala skillnader när det gäller samarbete och samverkan. Coompanion menar att i en del län har partnerskapen kring landsbygdsprogrammet varit öppna och tillåtande, men att de i andra län har bestått av en alltför smal krets.

Stor bredd i landsbygdsprogrammet

Det nuvarande landsbygdsprogrammet är mycket brett upplagt och omfattar en lång rad insatser inom bl.a. jordbruksproduktion, miljöfrågor, företagande och allmän landsbygdsutveckling. Programmet innehåller många olika åtgärder och de flesta aktörerna menar att denna bredd är bra. Att övrigt företagande har kommit in i landsbygdsprogrammet ses som positivt för landsbygden och det upplevs vara bra att stöd till landsbygden har samlats inom ett program. Exempelvis Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det är bra att staten tar ett samlat grepp på landsbygdsutvecklingen och att jordbruksföretagen ses som en del av denna utveckling. En förhållandevis vanlig uppfattning är den som Hushållningssällskapens förbund⁴⁸ har framfört:

Vi är positiva till programmets utformning där man har valt ut områden som har stor betydelse för landsbygdens utveckling. Lantbruket är en förutsättning för landsbygdens utveckling och det är därför riktigt att programmet i huvudsak vänder sig till denna målgrupp. Samtidigt är vi positiva till att andra än lantbruksföretagare ges möjlighet att del-

⁴⁶ Webbplatsen www.lansstyrelsen.se/norrboten.

⁴⁷ I Sverige finns 25 Coompanion – minst ett i varje län – som erbjuder kostnadsfri rådgivning och information om att starta och driva kooperativa företag. Bakom varje Coompanion står bl.a. kooperativa företag, kommuner och studieförbund. Coompanion finansieras till två tredjedelar regionalt av organisationer, offentlig sektor, konsultintäkter och EU-medel, medan staten genom Tillväxtverket står för en tredjedel.

⁴⁸ Hushållningssällskapen är regionalt baserade, fristående kunskapsorganisationer som arbetar inom flera olika områden för att framför allt bistå företagare på landsbygden. Det finns 18 hushållningssällskap i landet med ca 670 anställda.

ta i programmet då deras företagande och boende är viktiga för en levande landsbygd.⁴⁹

Skogsstyrelsen menar att det svenska landsbygdsprogrammet generellt sett till stora delar är inriktat mot jordbruk. För att gynna en positiv utveckling av landsbygden tror Skogsstyrelsen att det vore effektivt om även verksamheter som inte är knutna till de areella näringarna fick stort utrymme. Skogsstyrelsen tycker att det är bra att fokus på tillväxt och konkurrenskraft ökar i nästa programperiod.

Tjänstemän vid Näringsdepartementet betonar att för att problemen i Sveriges landsbygder ska kunna lösas behövs en bredd i insatserna eftersom förutsättningarna är olika i olika län. Det är därför bra att landsbygdsprogrammet omfattar en bred palett av åtgärder. Flera aktörer har pekat på vikten av att behålla bredden i landsbygdsprogrammet, samtidigt som önskemål även har framförts om att man bör göra något åt problemen med gränsdragning mellan olika åtgärder och vem som bör och kan få stöd. Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det är viktigt att behålla bredden i dagens landsbygdsprogram och vill inte förlora några av de möjligheter som finns i programmet.

Det har även framförts viss kritik mot bredden i landsbygdsprogrammet. Tillväxtverket menar att det finns en grundläggande problematik i landsbygdsprogrammets konstruktion. Det kan vara svårt för Jordbruksverket och länsstyrelserna att kombinera jordbruk (axel 1), miljö (axel 2) och landsbygdsutveckling (axel 3 och 4). De olika insatser som görs för jordbruk, miljö och landsbygdsutveckling har skilda förutsättningar men hanteras i dag utifrån ett liknande förhållningssätt. En fråga som lyfts är relationen mellan axel 3 och de frågor som ligger nära det regionala tillväxtarbetet. Jordbruksverket menar dock att indelningen i de tre axlarna gör att programmet hänger ihop och att landsbygdsprogrammet därför inte upplevs vara ”spretigt”. Exempelvis Västra Götalandsregionen menar att landsbygdsprogrammets axel 3 är flexibel, allmänt hållen och fungerar bra, men att programmet samtidigt skulle kunna vara tydligare eftersom landsbygdspolitik är ett så brett begrepp. Regionen menar att det är viktigt att göra prioriteringar för att stöden ska få effekter och åstadkomma något eftersom det inte är effektivt att ge bidrag till allt.

En del aktörer har framfört att man kan ifrågasätta om vissa frågor hör hemma inom landsbygdsprogrammet. Bland andra LRF har pekat på att det finns en tendens att landsbygdsprogrammet ska finansiera allt möjligt på landsbygden. Som exempel nämns satsningen på matlandet och på bredbandsutbyggnad. Flera aktörer menar att satsningen på bredband är en större infrastrukturfråga och Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att bredbandsstödet skiljer sig från andra insatser inom landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen menar att det är svårt för dem att upparbeta och upprätthålla kompetens i specialfrågor som dyker upp inom landsbygdsprogrammet. Dessa frågor kan vara aktuella under en kort tid och det kan ta lång tid för länssty-

⁴⁹ Hushållningssällskapens förbund, e-brev 2012-06-14.

relsen att sätta sig in i frågorna. Ett exempel på en sådan fråga är biogassatsningen, där det har varit svårt för handläggarna att t.ex. bedöma affärsplaner.

Olika syn på inriktningen

Det finns olika syn bland de intervjuade aktörerna vad gäller frågan om vilken typ av insatser som ska få stöd från landsbygdsprogrammet. Som exempel kan nämnas att LRF har framfört att det är bra att bidrag lämnas till företagande och insatser för att förbättra förutsättningarna för företagande på landsbygden. När stöd ges till företag genererar det även förbättrad service, skola etc. Samhälleligt stöd till byalag och liknande är positivt, men denna typ av landsbygdsutveckling bör finansieras på annat sätt än genom landsbygdsprogrammet. LRF menar att det är viktigt att skilja ut det kommunala ansvaret från företagets verksamhet.⁵⁰ Hela Sverige ska leva menar att för lite pengar har avsatts inom landsbygdsprogrammet för allmän landsbygdsutveckling, dvs. småföretagande, kapitalbildning, lokal infrastruktur, bas-service och strukturbyggande.

Landsbygdens kulturmiljö

Riksantikvarieämbetet (RAÄ) har i uppföljningen betonat att den agrara näringen har åstadkommit det landskap som utgör grunden för dagens kulturmiljöer. För att behålla sambanden med historien och förståelsen för utvecklingen är det viktigt att detta landskap fortsätter att vara brukat och bebott. Jordbruket har varit och är fortfarande den viktigaste näringen för landsbygdens och kulturmiljöns överlevnad. För en levande landsbygd krävs att jordbruket har möjlighet till en fortsatt hållbar överlevnad, men också att annan verksamhet kan utnyttja och få fäste i landsbygdsområdena. RAÄ menar därför att alla åtgärder i landsbygdsprogrammet i princip ger ökad kvalitet för kulturmiljövärdens intressen. RAÄ har redovisat att det vid länsstyrelsernas ärendehandläggning och kontroll ofta saknas kulturmiljökompetens. Många gånger sker inte någon samordning mellan enheterna på länsstyrelserna, och det saknas enligt RAÄ samråd eller samarbete med personal med kulturmiljökompetens.

Sveriges Hembygdsförbund⁵¹ anser att behovet av att bevara och synliggöra landskapets kulturvärden behöver uppvärderas och tilldelas betydligt mer resurser med utrymme för regionala och lokala variationer. Det finns i dag brister i insikten om dessa värden och deras potential. Hembygdsförbundet menar att förutsättningar för sysselsättning och tillväxt är en komplex fråga som styrs av en mångfald faktorer:

Här inverkar inte minst andra politikområden såsom arbetsmarknads- politik, samhällsservice etc. Landsbygdsprogrammet har verkat i en

⁵⁰ Landsbygdsprogrammet kan inte ge stöd till insatser där ansvaret för detta är kommunens, statens eller landstingets.

⁵¹ Sveriges Hembygdsförbund är hembygdens riksorganisation. Det finns 26 regionala hembygdsförbund i län och landskap som är medlemsorganisationer. Förbundet omfattar drygt 1 900 hembygdsföreningar med ca 450 000 medlemmar sammanlagt.

positiv riktning men det behöver kompletteras med en stark och långsiktig nationell politik för att säkra möjligheten för en levande landsbygd. Bevarade natur- och kulturvärden kan i ett senare skede visa sig värdefulla för sysselsättning i en ort, direkt eller indirekt, vilket man bör beakta med tanke på att de i många fall kan vara oersättliga.⁵²

Landsbygdsprogrammets målgrupp

Några aktörer har pekat på att det från jordbrukets sida har förekommit ett visst missnöje med att inte enbart lantbrukare utan även andra landsbygdsföretagare får stöd från landsbygdsprogrammet. Exempelvis LRF i Norrbotten menar att det kan bli ett problem om andra aktörer än jordbruket börjar söka pengar från landsbygdsprogrammet. De flesta aktörerna, bl.a. Jordbruksverket, menar dock att det är naturligt att stöd till både jordbruk och regional och lokal utveckling ingår i landsbygdsprogrammet. Landsbygden är beroende av jordbruken, bl.a. för utvecklingen av turismen på landsbygden, och jordbruksföretag kan sägas fungera som en resurs för annan aktivitet på landsbygden. Tillväxtverket betonar att en landsbygdsföretagare inte behöver vara jordbrukare. Jordbruksstöden är viktiga för landsbygden, och jordbruket är en viktig näring som bör stärkas. Samtidigt är det viktigt att betona att jordbrukare inte är en homogen grupp. De är mångsysslare med olika förutsättningar. Länsstyrelsen i Kalmar län understryker att bredden i programmet inte är negativ för jordbruket, och att jordbruksföretagen får den absolut största andelen av medlen inom landsbygdsprogrammet.

Från Jordbruksverket framförs att en del stödmottagare kan uppleva att det är konstigt att Jordbruksverket och länsstyrelserna även lämnar stöd till andra företagare på landsbygden än jordbrukare. Jordbruksverket betonar att det inte är något problem för verket att lämna stöd till andra än jordbrukare men konstaterar att det inte är så inarbetat att verket hanterar t.ex. stödet till bredbandsutbyggnad. Hela Sverige ska leva konstaterar att många inte vet vad landsbygdsprogrammet är och att man i byarna tror att det bara omfattar stöd till jordbruket.

Coompanion har framfört att det nuvarande landsbygdsprogrammet skulle gå från att vara ett lantbruksprogram till att vara ett program för hela landsbygden. Detta har dock bara lyckats till en viss del och det finns därför mycket att göra för att hitta en ny struktur och bryta gamla mönster inför kommande program. Coompanion menar att det har funnits en fördel med uppdelningen på axlar:

Den i detta sammanhang oerhört starka lantbrukssektorn har inte utan vidare kunnat "lägga beslag" på medel i axel 3 när t.ex. investeringsstöd i axel 1 tagit slut. Förslaget att ta bort uppdelningen i axlar i kommande program kan vara bra då ökad flexibilitet uppnås. Men det gäller då att t.ex. stödsökande inom den sociala ekonomin inte kommer till korta gentemot andra starka aktörer.⁵³

⁵² Sveriges Hembygdsförbund, e-brev 2012-06-07.

⁵³ Coompanion, e-brev 2012-06-11.

Uppdelningen på åtgärder är ett problem för myndigheterna, inte för de sökande

Landsbygdsprogrammet är indelat i ett stort antal åtgärder fördelade på fyra axlar. Jordbruksverket betonar att man har förenklat ansökningsförfarandet så att den sökande enbart behöver ta ställning till om det är ett projektstöd eller ett företagsstöd som söks. De sökande behöver inte ta ställning till vilken åtgärd som är aktuell att söka från. Det är den berörda myndigheten, ofta länsstyrelsen, som avgör till vilken åtgärdskategori en ansökan ska föras och som fördelar ansökningarna på de olika åtgärderna.

Flera aktörer menar att det är svårt att se skillnad på vissa av programmet's åtgärder. Några aktörer har pekat på att det nuvarande upplägget kan innebära att olika länsstyrelser placerar olika projekt i olika åtgärder. Av uppföljningen framgår att detta upplevs som ett problem av administratörerna men inte av de bidragssökande. Flera aktörer har framfört att det stora antalet åtgärder inom landsbygdsprogrammet inte är något problem. De sökande ser nämligen bara om det handlar om ett investeringsstöd eller projektstöd, inte vilken åtgärd det handlar om, och ska heller inte behöva ha kunskap om från vilken åtgärd medel tas. Från några organisationer framförs dock önskemål om ett minskat antal åtgärder. Exempelvis Företagarna skulle gärna se att programmet innehöll färre och mer övergripande stöd samt mindre detaljstyrning. Företagarna menar att flexibilitet på vägen till målet är viktigt för att främja innovativa lösningar och att vissa åtgärder skulle kunna slås ihop. Företagarna menar att det övergripande målet bör vara att skapa tillväxt och sysselsättning på landsbygden, vilket leder till att människor kan bo och arbeta i hela landet. Även Sveriges Hembygdsförbund menar att antalet stödberättigade åtgärder borde vara färre och att de bör innehålla ett frihetsutrymme för regionala prioriteringar och bedömningar i syfte att ge ett handlingsutrymme för lokalt anpassade idéer.

RAÄ menar att den helhetstanke om en levande landsbygd som ligger till grund för landsbygdsprogrammet försvinner i ett myller av åtgärder. Uppdelningen i många åtgärder och axlar har gjort det svårt att driva kulturmiljöfrågor på en mer aggregerad nivå i samverkan med Jordbruksverket:

Det stora utbudet av åtgärder som ryms inom landsbygdsprogrammet medför att dess huvudsakliga syfte blir otydligt. Detta försvårar både arbetet på länsstyrelserna och möjligheten till överblick för sökanden. Med ett helhetsperspektiv skulle åtgärderna och uppföljningen kunna bli mer målstyrt, dvs. att åtgärderna får rätt effekt. Sökanden skulle heller inte behöva leta bland en stor mängd åtgärder på olika håll i programmet. Detta skulle kunna åstadkommas genom upprättandet av en plan där sökandens olika åtgärder samlas för ett gemensamt resultat.⁵⁴

Jordbruksverket har konstaterat att verket inför nuvarande landsbygdsprogram föreslog färre åtgärder i det s.k. tekniska underlag som lämnades till regeringen. De flesta aktörerna har i denna uppföljning framfört att indel-

⁵⁴ Riksantikvarieämbetet (RAÄ), e-brev 2012-06-07.

ningen i åtgärder bör slopas eller minskas inför nästa landsbygdsprogram. De intervjuade länsstyrelserna ser ingen nytta med eller något motiv till uppdelningen på olika åtgärder. Bland andra Länsstyrelsen i Norrbottens län konstaterar att det finns olika åtgärder inom landsbygdsprogrammet som liknar varandra men att det också finns tydliga gränser. De intervjuade tjänstemännen menar att alla åtgärder i axel 3 borde slås ihop, och att det hade räckt med indelningen på fyra olika axlar samt en uppdelning på företagsstöd respektive projektstöd.

Uppdelning på åtgärder kan ge inlåsnings effekter

Vid programperiodens början fick länsstyrelserna en budget per axel samt en indikativ fördelning (procentuell) på hur pengarna skulle fördelas mellan åtgärderna på programnivå (nationellt). Därefter skickade alla län sina förslag till fördelning på olika åtgärder till Jordbruksverket som gjorde vissa justeringar innan budgetarna slutligen fastställdes.

Uppdelningen på åtgärder upplevs som ett hinder då den kan bidra till vissa inlåsnings effekter, särskilt mot slutet av programperioden när kvarvarande pengar ligger fastlåsta i olika åtgärder. När pengarna tar slut för en åtgärd är det svårt att föra över pengar från en annan åtgärd där pengarna inte har använts. När det börjar bli lite pengar kvar i en åtgärd är det svårt att använda dem. En ansökan kan t.ex. inte läggas upp så att den avser olika åtgärder där det finns pengar kvar eftersom länsstyrelsen inte kan registrera olika åtgärder i en och samma ansökan i datasystemet. I vissa fall kan länsstyrelsen kanske dela upp en ansökan men det blir en konstlad uppdelning, administrativt krångel och risk att ansökan anpassas bara för att passa in i åtgärderna. Länsstyrelsen kan be Jordbruksverket att föra över pengar i budgeten från en åtgärd till en annan.

Jordbruksverket uppger att frågan om inlåsnings effekter håller på att lösas, bl.a. genom att man fr.o.m. maj 2012 har infört en möjlighet att omfördela pengar mellan åtgärder inom utpekade grupper samt i vissa fall mellan budgetposter inom en åtgärd. Grupperna är bestämda utifrån åtgärdernas mål och indikatorer. Mellan axlarna går det dock inte att flytta medel. Det skulle kräva ett beslut av kommissionen. Jordbruksverket har för avsikt att följa upp frågan om inlåsnings effekter i syfte att vidta åtgärder så att alla pengar i programmet används.⁵⁵

Flera av de intervjuade aktörerna har framfört att det skulle vara bra med mer generella åtgärder. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har pekat på att man i stället för indelningen i åtgärder eventuellt skulle kunna öronmärka medel till olika insatser. I det nya landsbygdsprogrammet kommer antagligen uppdelningen på åtgärder att tas bort. Från exempelvis LRF har det framförts att det skulle räcka med att dela in axel 3 i investeringsstöd, projektstöd och kompetensutveckling. LRF har även framfört att det kanske

⁵⁵ Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, intervju 2012-04-17 och Jordbruksverket, e-brev 2012-10-05.

vore bättre att ha medlen samlade på nationell nivå och att varje länsstyrelse fick göra avrop från en central pott.

Insatsernas omfattning

Flera aktörer har tagit upp frågan om det är mer effektivt att ge stöd från landsbygdsprogrammet i form av många och små bidrag eller få och större bidrag. Meningarna om detta är delade.

Exempelvis Regionförbundet i Kalmar län menar att det är viktigt att få till lite större projekt eftersom verksamheten då antas bli bättre. Även LRF menar att det är bra att landsbygdsprogrammet är inriktat på lite större investeringar och projekt. Att söka småbelopp för mindre insatser ger stora administrativa kostnader. LRF i Norrbotten menar att det är viktigt att tänka på att små projekt kräver mycket administration men ger mindre resultat.

Hela Sverige ska leva menar däremot att man borde satsa på små projekt. Det är viktigt att åtgärderna stimulerar många små aktörer. Organisationen har konstaterat att Jordbruksverket och länsstyrelserna har haft en stor press på sig att använda de pengar som finns i de olika åtgärderna. Detta har inneburit att handläggande myndigheter har ägnat mest tid åt stora projekt som gör av med förhållandevis mycket pengar i de delar av programmet där de stora resurserna finns. I stället borde myndigheterna ha satsat mer på små projekt – allmän landsbygdsutveckling handlar om lite pengar. Det skulle, enligt Hela Sverige ska leva, t.ex. räcka med att dela ut checkar på mindre belopp till olika idéer. Detta har gjorts av Landsbygdsnätverket för att marknadsföra landsbygdsprogrammet och det uppges ha gett goda resultat. Det har även gjorts i Norrbottens län och resulterade bl.a. i att en tredjedel av bidragsmottagarna anställde ny personal.

Flera aktörer har pekat på att landsbygdsprogrammet stöder mindre projekt än strukturfonderna. Tillväxtanalys konstaterar att det finns kulturskillnader mellan landsbygdsprogrammet och strukturfonderna. Landsbygdsprogrammet handlar mer om lokala och lite mindre projekt, medan strukturfonderna handlar mer om större projekt av infrastrukturkaraktär. Inför innevarande programperiod fanns från Näringsdepartementet önskemål om att strukturfonderna skulle finansiera större projekt. Mindre satsningar på landsbygden finansierades då mer naturligt inom ramen för landsbygdsprogrammet.⁵⁶

Projektarbetsformen

Stöd inom landsbygdsprogrammet ges delvis till insatser som görs i form av projekt. I uppföljningen har olika aktörer framfört att det finns en projekttrötthet, och Småkom menar att detta särskilt gäller de små kommunerna. Hela Sverige ska leva pekar på att människor på landsbygden är beredda att arbeta ideellt, men det är tröttnande att hela tiden behöva bygga upp nya projekt och strukturer och ”trassla sig igenom den snåriga byråkratin”. Forskare vid SLU menar att för dem som söker stöd och får avslag blir upplevel-

⁵⁶ Näringsdepartementet, intervju 2012-05-23.

sen negativ. Forskarna menar att det är viktigt att det finns beredskap för att hantera t.ex. den besvikelse som uppkommer efter ett avslag och att detta är en nackdel med projektrinriktad landsbygdsutveckling.

Behov av långsiktighet

Flera av de intervjuade har tagit upp behovet av långsiktighet och varaktighet dels i statens insatser för landsbygdsutveckling, dels i de projekt- och företagsstöd som beviljas.

När det gäller stöden betonar intervjuade myndigheter att det är viktigt att stödmottagarna är medvetna om behovet av långsiktighet och vad som händer efter projektets slut. I denna uppföljning har även de flesta intervjuade företagen och projekten betonat vikten av att medlen används på ett sådant sätt att verksamheten kan leva vidare när bidraget från landsbygdsprogrammet är använt. Exempelvis Falköpings kommun nämner som exempel att det är viktigt att en vandringsled sköts sedan den har anlagts med bidragsmedel. Leader kräver in en skötselplan, men problem kan uppstå om t.ex. en eldsjäl försvinner. Det är därför viktigt att se till att någon tar ansvar för att sköta om det som anläggs eller rustas upp. Även Företagarna har pekat på långsiktigheten:

Projekt som får stöd bör ha en förmåga och potential att leva vidare även efter att stödpengar och projekttid löpt ut. Alltför många projekt dör och är inte hållbara över tid. Detta bör vara en prioritering.⁵⁷

Kompetensutveckling, coachning och rådgivning

Flera aktörer har betonat att det finns många utvecklingsidéer på landsbygden, och att det är viktigt att staten hjälper till att locka fram och förverkliga idéerna. Flera aktörer har även påtalat vikten av att främja återväxten av företagare på landsbygden och understrukt betydelsen av kompetensutveckling, coachning, rådgivning och stöd till blivande företagare, bl.a. genom nätverk. Jordbruksverket menar att det finns behov av coachning för att utveckla idéer till färdiga projekt och Länsstyrelsen i Västra Götalands län betonar värdet av att staten kan ge blivande företagare kompetensutveckling. Länsstyrelsens rådgivningsfunktion kan ge enskild rådgivning till företagare och har ett stort utbud av kurser och studieresor.

Hela Sverige ska leva har framfört att de flesta byutvecklingsgrupperna vet om att landsbygdsprogrammet finns, men att det ändå är ett stort steg innan en by ansöker om stöd från programmet. Det finns därför ett behov av coachning och lokal allmänrådgivning, men för detta finns det inte några pengar inom landsbygdsprogrammet. Hela Sverige ska leva menar att det fanns mer rådgivningsresurser tidigare. Hela Sverige ska leva i Norrbotten betonar vikten av ”kaffebordssamtal” på lokal nivå för att få till stånd utveckling på landsbygden.

Sveriges Hembygdsförbund har konstaterat att en enskild boende eller förening i ett område kan hysa ett engagemang för bygdens natur- och kultur-

⁵⁷ Företagarna, e-brev 2012-05-15.

värden men sakna möjlighet att ensam stå för ett projekt med återbetalningskrav. Hembygdsförbundet menar att en form av mellanhand kan fylla ett viktigt behov, t.ex. en större organisation som söker en klumpsumma som sedan fördelas på mindre projekt.

3.3 Information om landsbygdsprogrammet

Svårt att få i gång arbetet med axel 3

Jordbruksverket har rapporterat att söktrycket varierar mellan dels åtgärderna, dels de olika länsstyrelserna.⁵⁸ Det var trögt att få i gång arbetet med landsbygdsprogrammets axel 3 i början av programperioden. Det fanns flera orsaker till detta. Jordbruksverket menar att det berodde på att det handlar om nya typer av verksamheter jämfört med tidigare landsbygdsprogram.⁵⁹ De delar av landsbygdsprogrammet som hade funnits under en längre tid var mer välkända och kom i gång bättre, medan delar av åtgärderna inom axel 3 var nyare. För att nå nya målgrupper har Jordbruksverket verkat på nya arenor, exempelvis mässan Eget företag och den årliga turismmässan. Verket har också arbetat med att föra fram landsbygdens möjligheter för boende i storstädernas miljonprogramområden. Även verkets arbete med att få i gång Leaderområden i hela landet har enligt Jordbruksverket gjort att information har spridits till nya målgrupper.

Tillväxtanalys har pekat på att svårigheten att få i gång användningen av medel inom axel 3 också kan ha berott på att det även finns andra stödmöjligheter när det gäller landsbygdsutveckling. Länsstyrelsen i Norrbottens län anger att en orsak till den tröga starten var att landsbygdsprogrammet förknippades med jordbruk men att axel 3 kom i gång bra i ett senare skede. Sveriges Hembygdsförbund menar att det lägre söktrycket för vissa åtgärder inte beror på bristande intresse bland potentiella utförare, utan dels på den tröskel många känner inför ansöknings- och redovisningsadministrationen, dels på bristande kunskap om ansöknings- och redovisningsförfarandet hos de berörda. Coompanion menar att t.ex. åtgärd 321 Grundläggande tjänster har marknadsförts för dåligt med påföljd att det ibland har tolkats som att den inte behövs.

Landsbygdsnätverkets informationsinsatser

Landsbygdsnätverket har genom sina 120 medlemsorganisationer och myndigheter på olika sätt spridit information om programmet. Mellan 2007 och 2010 kunde medlemmarna i nätverket söka s.k. nätverkscheckar för att inspirera till att använda möjligheterna i programmet och för att anordna konferenser där information om programmet ingick. Därutöver har nätverkets kansli och de cirka tio arbetsgrupperna inom nätverket arrangerat träffar,

⁵⁸ Jordbruksverket, 2012.

⁵⁹ Det fanns dock även tidigare möjlighet att stödja t.ex. turism om projektet hade anknytning till jordbruket.

virtuella tankesmedjor och förmedlat information genom skrifter, filmer, nyhetsbrev och webbinformation. Jordbruksverket har i uppföljningen som ett gott exempel pekat på att insatser med stöd från programmet årligen uppmärksammas genom det s.k. Ullbaggepriset i åtta kategorier. De nominerade och pristagarna får medial uppmärksamhet, och på så sätt har både länsstyrelser, Leadergrupper och andra organisationer kunnat sprida goda exempel på hur landsbygdsprogrammet kan bidra till landsbygdsutvecklingen. Jordbruksverket menar att Landsbygdsnätverket genom sina arbetsgrupper har bidragit till att organisationer och myndigheter samverkar mer för att kommunicera metoder för landsbygdsutveckling men även till att klargöra hur landsbygdsprogrammet kan användas för att stödja olika utvecklingsinsatser.

Svårt att informera om landsbygdsprogrammet

Länsstyrelserna har genomfört olika informationsinsatser om landsbygdsprogrammet, särskilt i början av programperioden, men det har varit svårt att få genomslag för dessa insatser. Även kommuner och de övriga berörda aktörerna har informerat om landsbygdsprogrammet. Ett exempel är Tillväxtverket som lämnar information i samband med det arbete myndigheten bedriver kring servicefrågor, t.ex. genom att hjälpa olika aktörer vidare. Länsstyrelsen i Norrbottens län uppger att man har försökt att sprida information genom andra organisationer och partnerskap, vilket delvis har fungerat. I början av perioden informerade länsstyrelsen mycket om programmet men det var svårt att nå fram. I takt med att ansökningarna började komma in fick länsstyrelsen ändra sitt arbetssätt och rikta in sig på handläggningen. Bland annat genom uppsökande verksamhet fokuserades informationsinsatserna på åtgärder med få ansökningar.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län uppger att man har varit ute och informerat en hel del om landsbygdsprogrammet. Samtidigt har det varit svårt att få ut budskapet att andra än jordbruksföretag kan söka stöd från programmet. Från Falköpings kommun har framförts att länsstyrelsens information om programmet har varit bra, men att det har varit svårt att t.ex. förklara indelningen av stödet i olika axlar.

Bilden av hur informationen om landsbygdsprogrammet har nått de olika företag och projekt som har ingått i denna uppföljning ser mycket olika ut. Några har själva sökt information om möjligheten att få stöd från landsbygdsprogrammet, medan andra har fått hjälp från t.ex. banker, kommuner eller konsulter. De flesta aktörerna menar att länsstyrelsen har nått jordbrukarna genom de normala och inarbetade kanalerna för kontakter med länets jordbruksföretag. Däremot har det varit svårare att nå andra företagare eftersom länsstyrelserna inte alltid har liknande kanaler till dessa. Det finns ingen självklar sändlista och det är svårt att hitta eller dyrt att köpa adresser.

Några av de länsstyrelser som har ingått i uppföljningen betonade dessutom att man endast har begränsade resurser för information. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det i programbudgeten borde ha avsatts särskilda medel för denna typ av insatser för att säkra att informationsinsatser görs.

LRF understryker att det alltid tar tid att informera om nya regler och stöd etc. Forskare vid SLU menar att det finns en dålig kännedom om stödet. Många tror att landsbygdsprogrammet enbart riktar sig till lantbrukare, och andra typer av företagare känner inte till att de kan få stöd.

Sveriges Hembygdsförbund menar att det är mycket viktigt att få ut tydlig information till potentiella målgrupper tidigt i processen. Även förändringar och omprioriteringar behöver kommuniceras på ett lättillgängligt sätt. Från Företagarnas⁶⁰ sida påpekar man att företagen sällan vet vilka möjligheter som finns i landsbygdsprogrammet. Företagarna konstaterar att eftersom stödsystemet är ganska komplext är det svårt att informera om och marknadsföra de möjligheter som landsbygdsprogrammet innebär. Företagarna anser att programmet har nått ut till entreprenörerna – och de människor som faktiskt kan göra något åt tillväxten på landsbygden – i för liten utsträckning:

Ofta har handläggare och stödpersoner deltagit och fått information, men sällan företagare och befolkning på landet, vilket till viss del kan bero på att företagare har en hög alternativkostnad för att delta på seminarier och träffar, medan tjänstemän kan delta med bibehållen lön.⁶¹

Hushållningssällskapens förbund menar att det borde finnas bättre kommunikation kring landsbygdsprogrammets möjligheter och att alltför många har saknat kunskap. Hushållningssällskapen har påtalat behovet av att ha coacher som kan informera om möjligheterna och hjälpa till vid ansökningar. Från Hushållningssällskapens förbund har framförts att man under föregående programperiod drev ett nationellt projekt med coacher, vilket enligt deltagarna gav ett mycket lyckat resultat. Hushållningssällskapens förbund har framfört att man denna programperiod inte har haft framgång i dialogen med Jordbruksverket om liknande projekt eller funktioner även under innevarande programperiod. Om sådana hade funnits skulle det enligt Hushållningssällskapen förmodligen ha uppnåtts ett bättre utnyttjande av de olika åtgärder som vänder sig till målgrupper med dålig kunskap om landsbygdsprogrammet. Almi Norr menar att det skulle behövas mer information till landsbygdsföretagen så att fler ser möjligheten att söka stöd för att utveckla sitt företag. RAÄ menar att det är viktigt att informationsinsatser i form av bl.a. utbildningar och skriftligt material kan fortsätta.

Sveriges Hembygdsförbund menar att informationen och rådgivningen om stöden och ansökningsförfarandet skulle kunna förbättras. En bred kunskap om ett stödsystem kan bara uppnås genom ett brett informationsarbete över hela landet. Hembygdsförbundet pekar på att folkrörelser och studieförbund är effektiva aktörer genom det organisationsnät som redan är uppbyggt. De kan ofta ha den lokala kännedom och de personliga kontakter som gör att informationen leder till ansökningar. En höjd kompetens bland potentiella sökande och lättillgänglig rådgivning skulle kunna leda till en höjd

⁶⁰ Företagarna representerar ca 70 000 företagare och har 260 lokalföreningar.

⁶¹ Företagarna, e-brev 2012-05-15.

kvalitet på ansökningarna, vilket i sin tur skulle spara arbetstid hos de handläggande myndigheterna.

3.4 Myndigheternas handläggning av landsbygdsprogrammet

Beslut om stöd och utbetalning

Handläggningen av ett ärende består av olika steg: ankomsthantering, utredning, kontroll, beslut om stöd, beslut om utbetalning och genomförande av utbetalning. I samband med ankomsthanteringen kontrolleras att ansökan innehåller efterfrågade uppgifter och att begärda bilagor har bifogats. I samband med utredningen görs en kontroll av om ansökan om stöd respektive ansökan om utbetalning kan godkännas. Vilken typ av utredning som görs beror på vilken stödform som ansökan avser. Efter beslut om utbetalning skickas ett underlag för utbetalning till Jordbruksverket. Ansvarig enhet på Jordbruksverket kontrollerar att underlaget från myndigheten uppfyller reglerna, och därefter kan utbetalningarna verkställas. Slutligen ska de projekt som får bidrag från landsbygdsprogrammet ta fram olika slutrapporter.

Ärenden ska beslutas enligt de regionala genomförandestrategierna och de övergripande målen för programmet. I Kalmar län ingår Regionförbundet, företrädare för näringen och länsstyrelsen i ett länspartnerskap som är gemensamt för landsbygdsprogrammet och strukturfonderna. Beslut om stöd fattas vid beslutsmöten en gång i månaden. Innan beslutsmötet skickas föredragningslistan till Regionförbundet för avstämning och en representant från Regionförbundet deltar vid mötena.

I Västra Götaland uppges länets prioriteringar i genomförandestrategin (turism, livsmedel, energi och service) vara utgångspunkten för länsstyrelsen när det gäller att besluta om bidrag från landsbygdsprogrammet. Dessutom lyfter länsstyrelsen fram hästföretagen, vilket dock inte ska innebära att andra typer av företag prioriteras bort. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har valt att inte fördela landsbygdsprogrammets stöd utifrån ett geografiskt perspektiv utan har i stället gett stöden där idéerna finns.

Flera aktörer har pekat på att när det nya landsbygdsprogrammet kom blev det nya regler som tjänstemännen skulle börja arbeta efter. LRF menar att det numera är upp till handläggarna på länsstyrelserna att avgöra vem som får stöd. Olika praxis har utvecklats i olika län, och de administrativa kraven ser olika ut i olika län. En ansökan som får avslag i ett län kan beviljas i ett annat. LRF menar att detta inte har något att göra med länens respektive genomförandestrategi, där det självklart ska och kan finnas olika prioriteringar, vilket LRF också uppfattar som positivt. Organisationen menar dock att det är märkligt att enskilda handläggare kan bedöma exempelvis detaljnivåer som milersättning och kostnad för förtäring som inte heller grundar sig på någon föreskrift. En beviljad ansökan kan finansieras från olika budgetar i olika län, vilket bidrar till att det blir svårt att söka projekt över flera län och länsstyrelser. LRF menar att det inte finns några objektiva

kriterier, utan olika länsstyrelser tycker på olika sätt. Hushållningssällskapens förbund anser att det behövs en kvalitetssäkring av landsbygdsprogrammets genomförande och att Jordbruksverket borde ges detta uppdrag.

En av de handläggande myndigheterna är Skogsstyrelsen. Skogsstyrelsen menar att när det gäller den administrativa hanteringen har man försökt att hålla stödhantering, informationsmaterial, informationsvägar och rapporteringskrav så lika som möjligt så att sökande ska känna igen sig. Skogsstyrelsen uppger att man arbetar för att bli ännu mer likriktade under nästa programperiod, exempelvis genom att öka samarbetet med övrig landsbygdsutveckling vad gäller bl.a. turistsatsningar. Myndigheten uppger att man underskattade kraven som ställdes på den som behörig myndighet i början av programperioden. Det innebar att myndigheten år 2008 fick stoppa arbetet och sedan starta om från början med att bygga upp en organisation för att hantera stöden. Man uppger att det var en hård men lärorik erfarenhet som har fått positiva bieffekter även på annan verksamhet inom organisationen. För närvarande anser myndigheten att genomförandet fungerar bra.

Långa handläggningstider

Av Jordbruksverkets senaste årsrapport framgår att det fortfarande finns problem med långa handläggningstider och eftersläpning i handläggningen. Jordbruksverket uppger att berörda myndigheter arbetar med att förkorta handläggningstiderna. Under 2011 har länsstyrelserna anställt extrapersonal för att komma till rätta med ärendebalanserna. För att minska handläggningstiderna har man även bl.a. utbildat stödsökande i hur man söker bidrag.

Tabell 6 Handläggningstider för ansökan om stöd respektive utbetalning inom axel 1, 3, 4 och åtgärden Utvald miljö (axel 2), antal dagar

	2009		2010		2011	
	Median	Antal ärenden	Median	Antal ärenden	Median	Antal ärenden
Ansökan om stöd	155	6 606	154	7 434	154	8 325
Ansökan om utbetalning	34	5 457	40	6 685	46	9 184

Källa: Jordbruksverket, 2012.

I uppföljningen har bl.a. Coompanion framfört att genomförandet av programmet generellt har präglats av omfattande kritik av länsstyrelsernas handläggningstider. Samtidigt konstaterar de flesta aktörerna att det finns en medvetenhet på länsstyrelserna om att stödmottagarna upplever att det tar lång tid innan beslut fattas. Från intervjuade företag och projekt betonas att det är viktigt att handläggningen går fort så att entusiasmen i projektet inte hinner sjunka. De flesta intervjuade menar att det inte är bra om aktiviteten stannar upp under en längre tid i avvaktan på ett myndighetsbeslut.

Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att det i dag tar cirka elva månader att få beslut om stöd och cirka sex månader att få en utbetalning. Att kötiden är lång uppges bero på att länsstyrelsen har för lite resurser för handläggning

och att man ofta måste begära in kompletteringar. Länsstyrelsen menar att en hög andel av de sökande inte förstår processen. Det är en stor mängd ansökningar och rekvisitioner. Handläggningen tar cirka tre dagar effektiv tid per ansökan.⁶²

Företagarna betonar att det är viktigt att få ned långa handläggningstider och att ingjuta mod i handläggarna att våga agera pragmatiskt utan att för den skull avvika från uppsatta mål i bedömningen av projekt:

Många företagare har upplevt stora likviditetsproblem och fått vänta upp mot 12 månader på utbetalning av projektpengar. Hur effektiviserar vi handläggningen på t.ex. länsstyrelserna och utbetalningarna från Jordbruksverket?⁶³

Landsbygdsutvecklingen, landsbygdsprogrammet och jordbrukspolitiken

Flera aktörer har konstaterat att landsbygdsprogrammet har sitt ursprung inom jordbruksadministrationen. Några aktörer har bl.a. pekat på att landsbygdsprogrammet handläggs av tjänstemän vid Jordbruksverket och länsstyrelserna som är kunniga inom det jordbrukspolitiska området men som inte har erfarenhet av de närings- och regionalpolitiska områdena. Bland andra Tillväxtverket har konstaterat att Jordbruksverket ofta uppfattas ha en agrar utgångspunkt i sitt arbete med landsbygdsprogrammet, vilket också är naturligt i och med att programmet kommer från den gemensamma jordbrukspolitiken. Tillväxtverket uppfattar att administrations- och uppföljningssystemen för de jordbrukspolitiska stöden även präglar arbetet med landsbygdsprogrammet.

Flera aktörer har uppmärksammat att det finns skillnader i arbetssätt mellan å ena sidan det jordbruks- och landsbygdspolitiska området och å andra sidan det regional- och näringspolitiska området. Forskare vid SLU menar att det inom det regional- och näringspolitiska området förekommer mer av rådgivning och sammanhangsskapande insatser.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL)⁶⁴ har framfört att effektiviteten i insatserna kan minska genom att jordbrukspolitiken och därmed landsbygdsprogrammet har en annan uppsättning mål än tillväxt- och utvecklingspolitiken. SKL menar att detta kan göra att landsbygdsprogrammet inte alltid förstärker den regionala utvecklingen. Småkom⁶⁵ har noterat att det är för mycket inriktning på jordbruket och alla dess stödformer, medan regional utveckling upplevs ha kommit i skymundan. Småkoms ordförande har framfört att man kanske borde låta Tillväxtverket bli den nationella myndig-

⁶² Tre dagar är den totala tiden per ärende, exklusive kötid hos länsstyrelsen och Jordbruksverket samt inklusive begäran av komplettering.

⁶³ Företagarna, e-brev 2012-05-15.

⁶⁴ Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) är en arbetsgivar- och intresseorganisation. Medlemmar är Sveriges 290 kommuner och 20 landsting inklusive regionerna Gotland, Halland, Skåne och Västra Götaland.

⁶⁵ Småkom är ett nationellt nätverk för drygt 100 kommuner med ca 11 000 invånare eller mindre. Samtliga kommuner är medlemmar i Sveriges Kommuner och Landsting (SKL).

het som ansvarar för programmet. Själva namnet på myndigheten ger en helt annan grund för sysselsättning och tillväxt än vad Jordbruksverket gör. Hela Sverige ska leva beskriver problemet på följande sätt:

Det är jordbruksbyråkrater på Jordbruksverket och länsstyrelserna som handlägger programmet. Lantbruks- och landsbygdsdirektörerna på länsstyrelserna vill helst inte satsa på allmän byutveckling, bredband etc. De vill i stället att landsbygdsprogrammet ska användas till att satsa på jordbruksföretagen. Handläggarna saknar ofta kompetens utanför de areella näringarna.⁶⁶

Även Jordbruksverket konstaterar att länsstyrelserna känner till jordbruksbranschen bäst och att de ibland glömmer bort andra branscher i arbetet med landsbygdsfrågor.

Länsstyrelsernas arbete med landsbygdsprogrammet

För länsstyrelsen är det en balansgång mellan att vara handläggare av ansökningsärenden och att arbeta mer proaktivt. Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar att huvuduppdraget när det gäller hanteringen av landsbygdsprogrammet är att handlägga ansökningar. Omfattande administration, krångligt regelverk och krav på korta handläggningstider, tillsammans med en begränsad budget för att utföra uppgifterna, lämnar lite utrymme för länsstyrelsens handläggare att aktivt arbeta med mer övergripande frågor såsom att skapa synergieffekter mellan olika projekt eller olika program. De intervjuade tjänstemännen menar att det bl.a. behövs vägledande konsultinsatser eftersom länsstyrelserna inte har den möjligheten. Man menar att det är en stor risk att länsstyrelserna fastnar i administration och att det skulle vara bra med fler insatser av coachingtyp.

Tillväxtverket konstaterar vikten av att arbeta mer proaktivt med landsbygdsprogrammet, dvs. att aktivt verka för att projekt initieras. Detta är en fråga som enligt Tillväxtverket i allt större utsträckning borde involvera både Jordbruksverket, länsstyrelserna och de aktörer som har det regionala tillväxtansvaret. När det gäller landsbygdsfrågor fokuserar länsstyrelserna på förvaltningsaspekterna för att få fart på utbetalningarna. Det finns dock skillnader mellan hur länsstyrelserna arbetar. Även bl.a. Hela Sverige ska leva menar att länsstyrelsernas fokus ligger på att handlägga ärenden, inte på att arbeta proaktivt med landsbygdsutveckling. Organisationen anser att hanteringen av bidragsansökningar är mycket stelbent på vissa länsstyrelser. Tillväxtverket betonar vikten av det mer proaktiva arbetssättet för att i större utsträckning nå de små aktörerna inom landsbygdsutvecklingsområdet.

Hushållningssällskapens förbund har däremot framfört kritik mot att länsstyrelserna ger råd:

Vi är mycket fundersamma över hur en del länsstyrelser sköter sin upphandling av informations- och rådgivningstjänster som ligger utanför myndighetsuppdraget. I stället för att upphandla tjänsterna så sköter man dessa själv och kommer i en situation där man både agerar som myndighet och rådgivare. En mycket olycklig situation för mot-

⁶⁶ Hela Sverige ska leva, riksorganisationen, intervju 2012-04-03.

tagaren och som stör konkurrensneutraliteten vad gäller rådgivning. En situation som vi framfört vid flera tillfällen till både Landsbyggsdepartementet och Jordbruksverket.⁶⁷

Länsstyrelserna i uppföljningen har framfört att de får ge råd till bidragssökande men inte hjälpa till med att fylla i ansökan. Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar att man inte får fungera som konsult och hjälpa de sökande företagen. Det kan konstateras att många företagare skulle vilja ha individuell rådgivning och att länsstyrelserna är medvetna om detta. Länsstyrelsen i Västra Götalands län uppger att mer samarbete mellan företagare och myndigheter efterlyses av företagarna.

3.5 Regelförenkling och administrativa kostnader

Ambition att förenkla administrationen kring landsbygdsprogrammets genomförande

Av landsbygdsprogrammet framgår att det är en generell ambition att förenkla och effektivisera programmets genomförande och uppföljning, samtidigt som kraven på en sund ekonomisk förvaltning uppfylls och garantier ges för att dubbelfinansiering av stöd inte ska förekomma. Enligt programmet ska de administrativa förenklingar som har genomförts på gemensam nivå vad gäller t.ex. regler och finansiering därför tillvaratas. Nationella regler och föreskrifter ska utformas så att en hög grad av flexibilitet uppnås på genomförande- och beslutsnivå.

Ett antal aktörer har uppmärksammat att tanken med det nuvarande landsbygdsprogrammet var att det skulle vara målstyrt, mindre detaljstyrt och enklare, men att dessa ambitioner i praktiken inte har fått något genomslag. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det i stället har blivit än mer detaljstyrt, t.ex. genom att medlen har delats upp på så många åtgärder. Dessutom har regelverket blivit mer omfattande än i tidigare program. För länsstyrelsen tar administrativa och datatekniska frågor mycket energi. De intervjuade tjänstemännen menar att risken är att handläggarna fastnar i detta både mentalt och i det praktiska genomförandet.

Landsbygdsprogrammet upplevs som administrativt krångligt

De flesta aktörerna menar att landsbygdsprogrammet är administrativt krångligt, både för stödmottagare och för myndigheter. Jordbruksverket uttrycker det som att ”det kan sägas vara mycket administration i förhållande till stödets storlek.” Jordbruksverket tolkar och tar fram rutiner utifrån EU-reglerna och uppger att man har som ambition att kontinuerligt se över rutinerna i syfte att förenkla dem, både för stödmottagarna och för myndigheten. Verket driver bl.a. ett särskilt projekt för att förenkla projektstöds-handläggningen. Länsstyrelserna deltar i detta arbete, och syftet är att handläggningen ska gå snabbare. Jordbruksverket genomför även utbildningar

⁶⁷ Hushållningssällskapens förbund, e-brev 2012-06-14.

för länsstyrelserna om hur redovisningen ska gå till. Länsstyrelserna utbildar i sin tur de företag och projekt som ansöker om bidrag.

Några aktörer anser att EU:s regelverk är för detaljerat och ibland är svårt att anpassa efter de förhållanden som råder i Sverige. Skogsstyrelsen menar att man lägger ned onödigt mycket tid på administration till följd av krav från EU. Ett exempel som anges är kravet på att varje enskild verifikation ska granskas, vilket upplevs vara kostnadskrävande och ineffektivt.

Intervjuade tjänstemän vid Tillväxtverket menar att landsbygdsprogrammet utgår från stöden inom jordbruksområdet samt deras administration och uppföljningssystem. Tjänstemännen menar att det är ett problem att man har samma administrativa regler för bl.a. kontroll av utvecklingsåtgärderna inom axel 3 som för jordbruksstöden. Man har även pekat på att det saknas mätbara indikatorer för utvecklingsinsatser inom axel 3 av den typ som finns för jordbruksstöden, t.ex. arealer och antal djur. De intervjuade tjänstemännen vid Tillväxtverket menar att myndigheterna borde kunna arbeta på olika sätt med olika delar av landsbygdsprogrammet.

De intervjuade stödmottagarna har på olika sätt beskrivit de problem som kan uppstå i samband med både bidragsansökan och rekvisition av medel. De flesta aktörerna menar att båda dessa moment kräver stora arbetsinsatser. En del upplever att själva ansökan inte är så krånglig men att de underlag som behövs är svåra att ta fram. Andra upplever att blanketterna i sig är krångliga att fylla i. De flesta anser att ansökningsprocessen är besvärlig och svår att förstå. Från t.ex. kommunerna har framförts att det är svårt att förklara ansökningsprocessen för företagare och projekt. Ett projekt beskrev det på följande sätt:

Det var mycket arbete med att rekvirera medel från myndigheterna. Det blev en hel pärm! Samtidigt är det svårt att säga vilka uppgifter som myndigheterna inte behöver.⁶⁸

Ett annat företag ger följande bild av ansökningsarbetet:

Det var svårt att fylla i ansökan om bidrag första gången. Det var många frågor som skulle besvaras och vi upplevde att det var omöjligt att fylla i blanketten. Vi hittade först en konsult som skulle hjälpa till med detta mot betalning (15 000 kronor). Därefter ställde konsulten krav på att få en viss procent på beviljade bidrag och då avslutade vi kontakten med konsulten. I stället köpte vi hjälp med att fylla i ansökan från Hushållningssällskapet (10 000 kronor). Andra gången vi ansökte om bidrag så kopierade vi från första ansökan.⁶⁹

Almi Norr menar att företagen ser ansökningsarbetet som besvärligt och byråkratiskt, och att det dessutom finns sanktioner om man fyller i fel uppgifter. Sveriges Hembygdsförbund menar att en bromsande faktor inom nuvarande program är alla redovisningskrav, även för relativt små projekt och summor. Dessa krav uppges avskräcka dem som inte är vana vid omfattande bidragsansökningar och redovisningar. LRF menar att entreprenörer

⁶⁸ Projekt i Västra Götalands län, intervju 2012-04-18.

⁶⁹ Företag i Västra Götalands län, intervju 2012-04-17.

måste få hjälp från mellanhänder med att söka bidrag. LRF menar att den som söker bidrag och jobbar med ett projekt eller en investering tappar sugen när länsstyrelsen bara intresserar sig för detaljfrågor och inte för verksamheten. Sveriges Hembygdsförbund efterlyser större frihet och flexibilitet när det gäller användning och medfinansiering nästa period. Småkom menar att de små kommunerna har upplevt de administrativa kraven som ett stort hinder. Arbetet med att formulera en ansökan har krävt stora arbetsinsatser, och själva genomförandet av ett projekt har inneburit omfattande administrativa insatser. Dessutom har redovisningen efter avslutat projekt krävt mycket administrativt arbete. De små kommunerna har riktat mycket kritik mot Jordbruksverket. Bland annat har följande framförts:

Småkom menar att ett stort bekymmer är den byråkrati som stödhanteringen förutsätter. Granskningen före utbetalning hos framför allt länsstyrelserna tar på tok för lång tid, ibland år. Det är omöjligt att finansiera för små stödmottagare. Byråkratin i sig är många gånger en övermäktig uppgift. Särskilt små kommuner har inte resurser för att hålla koll på vilka stödmöjligheter som finns, var de ska sökas och hur. Förenkling efterfrågas!⁷⁰

Från länsstyrelserna finns en förståelse för att ansökningarna om stöd från landsbygdsprogrammet kan upplevas som svåra att förstå och fylla i. Länsstyrelsen i Västra Götalands län konstaterar att en ansökan sällan är komplett när den lämnas in. De intervjuade tjänstemännen menar att det också är svårt att förklara hur den ska fyllas i – en del som ansöker förstår aldrig vad länsstyrelsen menar. Även landsbygdsprogrammets utbetalningsprocess är mycket noggrann och upplevs som tung av bidragsmottagarna. Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att den borde kunna förenklas, t.ex. genom att redovisningen granskas stickprovsvis. Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man ger service i form av kurser i att söka och redovisa stöd från landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen menar att mycket få av de sökande använder konsult hjälp. Länsstyrelsen hjälper till med att svara på frågor på telefon och konstaterar att många mikroföretag som vill söka stöd börjar med att kontakta kommunen. Flera har pekat på att lantbrukare har erfarenhet av blanketter och av att använda konsulter. Enligt uppgift från Jordbruksverket diskuteras om redovisningskraven kan göras enklare inför nästa period.

Myndigheternas oro för att göra fel

Jordbruksverket konstaterar att osäkerhet hos handläggarna kan göra att man blir övernitisk, vilket kan leda till fler administrativa krav. LRF har framfört att juniora handläggare på länsstyrelserna kan känna sig osäkra och då vill få in för mycket uppgifter, vilket gör att man missar kreativiteten i projekten och ambitionen att arbeta med nya arbetsformer för landsbygdsutveckling. En sökande som får tillbaka ansökan för komplettering flera gånger kan tappa sugen. Det är därför viktigt med bra handläggare på länsstyrelserna. Länsstyrelsen i Norrbottens län har i en kommentar framfört att det bl.a. är

⁷⁰ Småkom, e-brev 2012-06-27.

Jordbruksverket som ställer allt högre krav på administration, dokumentation, utredning osv. och som skapar osäkerhet hos handläggarna genom att hela tiden skärpa kraven. Från länsstyrelsen framförs att även om man följer alla rutinbeskrivningar som finns kommer det alltid en revisor i efterhand som tycker att det borde ha varit "underförstått" att man skulle göra någonting mer. Länsstyrelsen menar att det är svårt att hitta smidiga genvägar för de sökande om man inte vill riskera bakslag som kan drabba både myndigheten och de sökande. Från länsstyrelsen har framförts att handläggarna får bära ett oförtjänt hundhuvud, varför det är viktigt att lyfta fram varför handläggarna är så "stelbenta, begär kompletteringar och agerar allmänt byråkratiskt".

Skogsstyrelsen menar att det ibland har varit svårt att veta vad myndigheten får göra eller inte inom ramen för programmet och stödreglerna. Stödreglerna upplevs på vissa ställen ha varit för specifika och begränsat arbetet. Andra delar av regelverket upplevs vara för öppna och otydliga och lämnar ett stort tolkningsutrymme, vilket medför osäkerhet kring hur myndigheten ska agera.

Hela Sverige ska leva menar att regelverket utgör ett hinder och innebär att myndigheterna arbetar stelbent:

Det finns motsättningar i regelverket och handläggarna väljer då den trygga vägen. Från myndigheternas sida finns en ängslighet och rädsla att göra fel. Om myndigheterna inte tar några risker blir det ingen utveckling. Det är i gråzonerna som utveckling sker! Pilotförsök och goda exempel måste få en chans att växa fram. Byamackar och s.k. bygdebolag är bara två sådana exempel.⁷¹

Krav på offerter för att få företagsstöd

Företag som söker stöd för investeringar eller externa tjänster ska som bilaga till ansökan skicka med offerter som täcker minst 25 procent av den budgeterade kostnaden om den sammanlagda kostnaden för köpta tjänster och investeringar uppgår till sammanlagt mer än 100 000 kronor. Företagaren ska skicka in offerter från två olika företag för varje post som ingår i dessa 25 procent.⁷² Från de tre intervjuade länsstyrelserna framförs att kravet på offerter ofta leder till problem. De som ansöker måste lägga mycket resurser på att uppfylla kravet på att offerter från olika leverantörer ska redovisas. Länsstyrelsen i Västra Götalands län betonar att man vet att det kan vara svårt att få fram offerter från t.ex. hantverkare, och intervjuade tjänstemän vid Länsstyrelsen i Kalmar län menar att eftersom företagen står för minst 70 procent av kostnaderna bör de själva kunna bestämma och bedöma pris och leverantör. Ändå måste länsstyrelserna kontrollera om kostnaderna är rimliga. Ett annat exempel är att det ställs krav på redovisning av upphandlingspolicy för organisationer som använder lagen om offentlig upphandling, t.ex. kommuner. Intervjuade tjänstemän vid länsstyrelsen i Kalmar län menar att detta krav känns något respektlöst.

⁷¹ Hela Sverige ska leva, riksorganisationen, intervju 2012-04-03.

⁷² Webbplatsen www.lansstyrelsen.se.

Krav på affärsplan och budget

En annan svårighet handlar om att det i landsbygdsprogrammet numera ställs krav på att företagen ska ha en affärsplan. Från början förekom en del kritik mot detta krav, men i uppföljningen har de flesta aktörer framfört att kravet är positivt och att det är rimligt för att få bidrag. Från länsstyrelserna har framförts att de som tidigare såg detta krav som en administrativ börda har insett att affärsplaner behövs inför t.ex. bankkontakter. Kravet innebär att de sökande måste tänka igenom sin idé och ger därmed sannolikt ett bättre utfall. Länsstyrelsen i Kalmar län menar att det är viktigt att det är proffsiga företag som får stöd och att kravet på affärsplan är en hjälp till företagen. Affärsplanen bedöms vara ett bra redskap för företagen, en hjälp till självhjälp med frågor som underlag för en framtida strategi för företaget. Länsstyrelsen menar att det är mycket nyttiga frågor att ställa sig när man står inför en investering. Det är dessutom den informationen som länsstyrelsen har att gå på när ansökan ska bedömas. Jordbruksverket har uppgett att de problem som har uppfattats kring kravet på affärsplan har minskat, bl.a. som en följd av att Jordbruksverket har ändrat i de blanketter som de sökande ska fylla i.

Behov av regelförenkling

Flera aktörer menar att det är viktigt att förenkla administrationen kring bidragen från landsbygdsprogrammet. Samtidigt är flera aktörer medvetna om att Jordbruksverket arbetar med att minska regelkrånglet och flera pekar också på att det kan vara svårt att förenkla reglerna. Jordbruksverket har framfört att det finns ett dilemma i att förenklingar för stödmottagarna kan göra att det blir svårare att genomföra revision, följa upp och utvärdera. Från Jordbruksverket framförs att det kan vara viktigare för en bidragsmottagare att det är tydligt vilka regler som gäller och vad han eller hon ska göra, än att minska på mängden uppgifter som ska redovisas. Verket konstaterar att ökade krav på uppföljning och utvärdering leder till att fler – inte färre – uppgifter behöver samlas in.

Flera aktörer har framfört att landsbygdsprogrammet skulle kunna använda någon form av checkar för enkel utbetalning av stöd. Exempelvis Länsstyrelsen i Kalmar län menar att hanteringen kring Leaders checkar är mycket enkel och skulle kanske kunna användas mer. Samtidigt måste man även där skriva ansökan och kunna redovisa resultat. De intervjuade tjänstemännen menar att man möjligtvis skulle kunna använda schablonersättningar för att förenkla ytterligare. Länsstyrelsen menar att ett sådant system skulle vara enklare att förstå och underlätta för företagen att planera.

Bland andra Länsstyrelsen i Kalmar län betonar att det inte går att ”förenkla bort” allting. Företagen måste kunna ”spela spelet” och kunna använda blanketterna – det kan enligt de intervjuade tjänstemännen ses som ett första filter. Intervjuade tjänstemän vid ESV konstaterar att det är svårt att förenkla krångliga regler. EU:s utvecklingsarbete innebär i praktiken att antalet regler ökar i stället för att minska, särskilt inför nästa programperiod. ESV ser inte mycket av regelförenkling i praktiken.

Administrativt krångel kan leda till att man avstår från att söka

En del aktörer har pekat på att det finns företag som avstår från att ansöka om bidrag, bl.a. eftersom det kan kännas betungande att ge sig in i en ansökningsprocess. Exempelvis Småkom menar att den administrativa bördan har gjort att många kommuner inte har brytt sig om landsbygdsprogrammet över huvud taget. Tillväxtanalys menar att många avstår från att söka stöd på grund av att stödmottagarna anser att administrationen runt landsbygdsprogrammet är mycket krånglig och i stället söker stöd från t.ex. Tillväxtverket. Detta uppges särskilt gälla företag och projekt inom axel 3. Enligt Tillväxtverket finns det 2–3 projekt som medfinansieras av Tillväxtverket som aktivt har valt att avstå från finansiering via landsbygdsprogrammet eftersom dessa projekt har negativa erfarenheter bl.a. av den omfattande administrationen.

Ett av de företag som har ingått i uppföljningen har valt att inte söka medel från landsbygdsprogrammet. Företagets ägare anger olika orsaker till detta, bl.a. har företaget farhågor om att bidragsgivaren skulle styra verksamheten och det vill man inte. Företaget vill heller inte göra en stor samlad investering vid ett tillfälle utan menar att det är bättre att bygga upp verksamheten steg för steg under årens lopp. Företaget menar att det är svårt att veta exakt hur man vill ha det, vilket upplevs vara ett krav om man ska söka bidrag från landsbygdsprogrammet.

Administrativt krångel i olika EU-program och stöd

En del aktörer har i uppföljningen jämfört administrativa problem i landsbygdsprogrammet med svårigheter i andra stöd och EU-program. Tjänstemän vid Näringsdepartementet menar att EJFLU:s och Jordbruksverkets regelverk är mycket detaljerat och annorlunda jämfört med Eruf och de regler som Tillväxtverket måste förhålla sig till. Tillväxtverket framför att det är administrativt enklare för företagen med strukturfondsmedel och ännu enklare när det gäller olika nationella medel. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att många andra branscher och organisationer som söker EU-stöd upplever landsbygdsprogrammets regelverk som krångligare än i andra stödsystem, även om de har projektvana. Länsstyrelsen i Norrbottens län bedömer att regelverket är mer omfattande i landsbygdsprogrammet än inom de regionala företagsstöden. Länsstyrelsen i Västra Götalands län konstaterar att det är enklare för bidragsmottagarna att redovisa till regionen än till länsstyrelsen. Jordbruksverket menar däremot att kraven i landsbygdsprogrammet och strukturfonderna i grunden är lika.

3.6 Medfinansiering och likviditetskrav

Krav på offentlig medfinansiering

Det finns krav på offentlig medfinansiering av landsbygdsprogrammets projektstöd bl.a. för att öka det regionala och lokala engagemanget. Enligt en förordning⁷³ får den behöriga myndigheten kräva att den som ansöker om stöd ska ha ett beslut om att hela eller delar av den offentliga nationella finansiering som krävs för åtgärden finansieras av andra offentliga medel än de som ges från landsbygdsprogrammet. För axel 3 är kravet att offentlig medfinansiering från andra myndigheter eller kommuner ska uppgå till ca 20 procent.

Jordbruksverket menar att kravet på offentlig medfinansiering är komplicerat både besluts- och redovisningsmässigt. Det kan ibland vara svårt att avgöra om en organisation kan anses som offentlig och därmed kan fungera som offentlig medfinansierare. Bland andra Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det har varit stor förvirring kring frågan om vad som gäller för annan offentlig medfinansiering inom axel 3. Länsstyrelsen uppger att Jordbruksverket tidigare inte kunde ge besked. Jordbruksverket har framfört att frågan har diskuterats med Tillväxtverket och ESF-rådet. Numera finns en särskild rutin för att bedöma vilka organisationer som kan räknas som offentliga medfinansierare.⁷⁴

Vissa länsstyrelser har ställt hårda krav på medfinansiering. Tjänstemän vid Jordbruksverket uppger att man nu har börjat se till att det är 20 procent som ska uppnås på nationell nivå och att vissa län därför tillåts ha under 20 procent och andra ha över 20 procent. Exempelvis Länsstyrelsen i Norrbottens län har satt riktlinjen till 30 procent för projektstöden. Eftersom kravet är 0 procent för företagsstöden har man strävat mot att nå upp till 20 procent som helhet. En reflektion från länsstyrelsens sida är att olika län tolkade kravet om 20 procent annan offentlig medfinansiering på olika sätt. Enligt tjänstemän vid Länsstyrelsen i Norrbottens län är alla län sedan förra året informerade om vad som gäller.

Svårigheter att hitta medfinansiering

För projektstöden ska den sökande i första hand själv ordna med offentlig medfinansiering. Syftet med detta har varit att säkerställa en bred förankring av projekten. Uppföljningen visar att det kan vara svårt att få medfinansiering till insatser inom axel 3, bl.a. eftersom många åtgärder konkurrerar om

⁷³ Förordningen (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder 21 a §.

⁷⁴ Bedömningen bygger på begreppet offentligt styrda organ i lagen om offentlig upphandling. De organisationer som uppfyller det begreppet kan räknas som offentliga medfinansierare. Det är Jordbruksverket som utreder om en organisation kan bli aktuell som offentlig medfinansierare. Detta gäller både organisationer som inte tidigare blivit utredda och organisationer som i den föregående programperioden har varit godkända som offentliga medfinansierare. Det finns en särskild blankett för detta som skickas till Jordbruksverket. Godkända organ publiceras på Jordbruksverkets webbplats.

medfinansiering. För projektstöden är det olika lätt att hitta medfinansiering. Det kan t.ex. handla om bidrag från Arbetsförmedlingen eller bidrag och insatser från kommuner och landsting. Enligt Jordbruksverket har det varit enklare att få fram medfinansiering i norra Sverige.⁷⁵

Både länsstyrelsen och t.ex. kommunen kan gå in med medel i samma projekt. Olika EU-stöd får dock inte medfinansiera varandra. Projektstöd från landsbygdsprogrammet betalas ut först då medfinansieringen är inbetald till projektägaren. Länsstyrelserna vill ofta att kommunerna ska vara med i projekten.

I Västra Götaland har medfinansieringen lösts genom att Västra Götalandsregionen har garanterat 20 procent offentlig medfinansiering av projektstöden inom axel 3. Regionens ram för ändamålet uppgår till 10 miljoner kronor per år. De projekt i länet som får stöd från länsstyrelsen kan även ha annan offentlig medfinansiering, t.ex. från Tillväxtverket och kommunerna. I ett annat län, Norrbotten, uppger länsstyrelsen att man har gått in med regionala medel i de fall som satsningarna har legat i linje med det regionala tillväxtprogrammet (RTP). Att andra offentliga medfinansiärer går in med finansiering i projekten tolkar länsstyrelsen som ett kvitto på att de har en god förankring och att det finns flera offentliga aktörer som tror på de aktuella projektens värde för utvecklingen i bygden.

Stödhanteringen ställer krav på bidragsmottagarnas likviditet

Jordbruksverket har betonat att EU ställer stränga krav på att det måste finnas betalnings- och fakturabevis för varje kostnad innan stöd kan betalas ut. Att stöd från landsbygdsprogrammet betalas ut i efterhand efter att kostnader har betalats, redovisats av projektägaren och godkänts av länsstyrelsen innebär samtidigt att stora krav ställs på god likviditet. Flera aktörer har framfört att det kan vara ett problem i synnerhet för små aktörer att stödet från landsbygdsprogrammet betalas ut så sent. Företag kan tvingas att ta dyra toplån för att klara likviditeten tills bidraget betalas ut. Flera aktörer konstaterar att Jordbruksverket och många länsstyrelser har långa ledtider för rekvisition och utbetalning och att dessa är längre än vad de små företagen och projekten klarar av. Detta medför att de små aktörerna kan dra sig för att gå in i landsbygdsprogrammet. Jordbruksverket har pekat på att strukturfonderna har liknande problem. Bland andra Tillväxtverket menar att de långa handläggningstiderna inte är ett lika stort problem från likviditetssynpunkt för stora aktörer.

För föreningar och projekt kan det ofta vara svårt att ligga ute med pengar i väntan på att bidraget betalas ut. Det är alltid en risk att våga genomföra ett projekt. För en ideell organisation är det ofta ingen idé att gå till banken för att ansöka om lån. Därför är möjligheten att få förskott från länsstyrelsen viktig. Projekt kan få 50 procent av det beviljade projektstödet (dock max 250 000 kronor) utbetalt i förskott. I princip uppges alla behöriga ansöka

⁷⁵ Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29, Tillväxtanalys, intervju 2012-02-03, Näringsdepartementet, intervju 2012-05-23 samt Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

om ett sådant förskott. Länsstyrelsen i Norrbottens län har i uppföljningen uppmärksammat att det kan uppstå problem om kostnaderna inte arbetas upp – då måste den sökande betala tillbaka förskottspengarna. Hela Sverige ska leva menar att landsbygdsprogrammet borde kunna ge ett mer generöst förskott, t.ex. 80 procent av bidraget. Länsstyrelsen i Norrbottens län betonar samtidigt att ett mer generöst förskott med största sannolikhet skulle leda till fler återkrav och således ökad administration och därmed mindre tid för ordinarie handläggning.⁷⁶

När det gäller företagsstöd finns ingen möjlighet att få förskott. Företagen får låna pengar i banken eller finansiera med eget kapital, vilket företagare är vana vid. Det är dock inte alltid lätt för företagen att generera det kapital, utöver själva stödet, som behövs för att genomföra en satsning. Länsstyrelsen i Kalmar län menar att så gott som alla företag har en likviditetsmässig känslighet i processen eftersom utbetalningstiden är oberäknelig av resursskäl. Likviditetsproblemen kan ofta vara större för mikroföretag än för jordbruksföretag eftersom mikroföretagen ofta har svårare att få banklån. Jordbrukare har ofta goda säkerheter i form av jordbruksfastigheter.

Småkom menar att bristen på finansiering av olika projekt har lett till att många goda idéer inte har kunnat fullföljas. Organisationen anser att byalag och andra intressenter inte orkar med att ”agera bank” under genomförandetiden av ett projekt, vilket även gäller för många av de små kommunerna. Det är svårt att låsa de små medel som har avsatts för utvecklingsfrågor under längre tider. Småkom är av den uppfattningen att utbetalningen av EU-medel oftast har dröjt mycket länge. Småkoms ordförande har i uppföljningen framfört att staten, precis som i merparten av övriga EU-länder, bör ha en modell för finansiering under ett projekts uppbyggnad och genomförande.

Olika finansiärer kan ställa olika krav på redovisning

När det gäller projektstöden kan olika medfinansiärer ställa olika krav på t.ex. återrapportering. Bland andra Jordbruksverket har lyft fram att flera finansieringskällor kan leda till att ett projekt måste redovisa olika uppgifter till finansiärerna och att uppgifter kan avse olika tidsperioder. Tillväxtverket har pekat på att man från ett företags- eller projektperspektiv upplever att de olika medfinansiärerna ställer olika krav utifrån de olika myndigheternas perspektiv:

För stödmottagarna blir detta svåröverskådligt. Projekten och företagen har en ambition att utveckla en helhet, medan finansiärerna ser till sina olika delar.⁷⁷

⁷⁶ Bland annat Ölands näringslivskontor, intervju 2012-05-03, Hela Sverige ska leva, Norrbottens län, intervju 2012-03-29, Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29 och e-brev 2012-10-05 samt Hela Sverige ska leva, riksorganisationen, intervju 2012-04-03.

⁷⁷ Tillväxtverket, e-brev 2012-10-05.

Tillväxtverket pekar på att finansiärerna dessutom kan vara i olika cykler t.ex. när det gäller krav på att medlen ska vara använda och slutredovisade. Olika program hos myndigheterna löper under varierande perioder. Enligt Tillväxtverket upplever alla att det finns nackdelar med detta medfinansieringssystem och att det upplevs som osunt. För att minska problemen kan projekten och företagen lyfta ut olika delar som delprojekt med olika finansiering. Hur man än gör så upplever företagen och projekten att medfinansieringskraven medför en administrativ börda.

LRF i Norrbotten konstaterar att olika finansiärer har skilda önskemål om rapporter, men LRF anpassar sig till det och ser det som ett nödvändigt ont. Som exempel nämns att länsstyrelserna i Norrbotten och Västerbotten har olika modeller för hur rapporteringen ska gå till. Från ett av de besökta projekten i Västra Götaland har man framfört att det borde vara lika ansökningshandlingar för landsbygdsprogrammet och andra stöd samt gemensam handläggning. I det aktuella projektet krävde de olika myndigheterna – Naturvårdsverket, Jordbruksverket, länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen – in olika redovisningar. Bland andra Länsstyrelsen i Norrbottens län konstaterar att landsbygdsprogrammets krav på återrapportering många gånger är hårdare och mer detaljerade än andra finansiärs. Kommunerna uppges exempelvis sällan eller nästan aldrig ställa krav på återrapportering efter projektens slut.

Tjänstemän vid Landsbygdsdepartementet menar att länen i norra Sverige är vana vid att hantera flera finansieringskällor för de insatser som görs, inklusive nationella medel från Näringsdepartementet och strukturfondsmedel.

3.7 Horisontella aspekter

Unga, kvinnor och personer med utländsk bakgrund är särskilt viktiga målgrupper i landsbygdsprogrammet. Som en del i uppföljningen har därför frågor ställts om dessa målgrupper. Jordbruksverket har uppgett att verket och Landsbygdsnätverket har genomfört en del insatser. Nätverket har tre tematiska arbetsgrupper – unga, integration och jämställdhet – som har be-lyst dessa gruppers koppling till landsbygdsprogrammet.⁷⁸

Ungdomsperspektivet

Flera av aktörerna menar att det är viktigt att ungdomar engageras i landsbygdsutvecklingen. Exempelvis Falköpings kommun betonar att man behöver ge dem utrymme och coachning. Flera menar dock att det har varit svårt att arbeta med ungdomar inom landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen i Västra Götaland menar att detta är något som Leader har klarat bättre än länsstyrelsen, och även i Kalmar län uppges länsstyrelsen att insatser för ungdomar främst görs inom Leader. Ett exempel på ett projekt i Kalmar län

⁷⁸ Se Jordbruksverket, 2009 och 2011 b.

som landsbygdsprogrammet har gett stöd till genomförs i Högsby kommun med syftet att ungdomar ska kunna stanna kvar och leva ett aktivt liv.

Jämställdhet

Jämställdhet är en annan av landsbygdsprogrammets horisontella prioriteringar. Flera av aktörerna har framfört att det är viktigt att uppmärksamma detta och betonar vikten av jämställdhetsaspekterna i arbetet med landsbygdens utveckling. Flera framhåller att kvinnors företagande på landsbygden är viktigt. Exempelvis Hela Sverige ska leva menar att jämställdhet och tillväxt hör ihop, men konstaterar att det finns fördomar om kvinnors företagande. Hela Sverige ska leva pekar på att det inte är så många kvinnor som står som ansvariga för projekt och som söker bidrag. Man menar vidare att kvinnor ansöker om mindre bidragsbelopp än män – och får också mindre, varför det borde göras riktade insatser för att få kvinnor att söka bidrag:

Det är viktigt att bemöta idéer från kvinnor på samma sätt som idéer från män. Jämställdhetsintegration ska finnas i alla projekt, inte bara i särskilda jämställdhetsprojekt. Jämställdhet är viktigt för både flickor och pojkar på landsbygden! Varje individ måste ses som en resurs.⁷⁹

Länsstyrelsen i Kalmar län menar att det är svårt för länsstyrelsen att arbeta aktivt med jämställdheten när det gäller landsbygdsprogrammet. Sammantaget finns en stark mansdominans inom länets näringsliv. Det konstateras dock att nästan hälften av de arbetstillfällena som landsbygdsprogrammet bidrar till har gått till kvinnor.

I syfte att stimulera kvinnors företagande på landsbygden planerade länsstyrelsen i Västra Götalands län först att ge högre bidrag från landsbygdsprogrammet till kvinnor (30 procent) än till män (25 procent). Länsstyrelsen valde senare att i stället ge högre bidrag till insatser som syftar till att gynna både män och kvinnor. I praktiken har det dock varit svårt att skilja ut dessa insatser från andra. Länsstyrelsen betonar s.k. gender mainstreaming, dvs. att jämställdhetsperspektivet ska integreras i alla projekt och att det inte ska vara särskilda kvinnoprojekt. De intervjuade tjänstemännen menar att programmet har underlättat kvinnors möjligheter att investera genom att motverka rädslan att satsa. Exempelvis stöd till hästföretag ses som ett sätt att få kvinnor att bo kvar på landsbygden.

Sametinget önskar att fler kvinnor hittade till programmet. Några kvinnor har dock sökt stöd för att utveckla sina företag och där har mikroföretagsåtgärden och kompetensutvecklingsåtgärden varit bra för att samla och utbilda kvinnliga företagare i att våga satsa.

Integrationsaspekter

Flera av de intervjuade menar att det är svårt men viktigt att satsa på integration. Invandrare ses som en potential för landsbygdsutveckling, men det konstateras att det kräver en hel del arbete för att lyckas med att tillvarata

⁷⁹ Hela Sverige ska leva, Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

invandrares kompetens inom landsbygdsnäringsarna. Exempelvis Västra Götalandsregionen framhåller att många nyanlända har erfarenhet av att arbeta inom jordbruket och med livsmedel, varför det är viktigt att lotsa dem in i jordbruks- och livsmedelsföretag.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att integrationsaspekten i landsbygdsutveckling är det som aktörerna har lyckats sämst med i landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen betonar att man i första hand är finansiär och inte har rollen att vara drivande – det ska projektägarna vara. Samtidigt är integration mycket viktigt och man måste acceptera att det kan ta lång tid att nå resultat. Länsstyrelsen menar att det är viktigt att integration inte tonas ned i nästa landsbygdsprogram. Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man ännu inte har arbetat särskilt med integrationsaspekterna inom landsbygdsprogrammet.

3.8 Leadermetoden

Allmänt om Leader

Leader⁸⁰ är en metod för landsbygdsutveckling som innebär att de som bor och verkar i området driver utvecklingen. Leaderområden finns i hela Sverige. Metoden bygger på samarbete, lokala initiativ och lokala förutsättningar. Deltagare från offentlig, privat och ideell sektor bildar ett partnerskap som utgör en lokal utvecklingsgrupp, LAG,⁸¹ som verkar inom ett begränsat geografiskt område, Leaderområde. Privatpersoner, föreningar, företag eller kommuner kan söka projektstöd inom Leader. Ansökan skickas till Leaderkontoret, och LAG beslutar sedan vilka projekt som ska få stöd. Formellt beslut tas av länsstyrelsen. LAG ska utgå från den lokala utvecklingsstrategi som har tagits fram för Leaderområdet.

Det finns tydliga kopplingar mellan vissa åtgärder inom axel 3 och Leader (axel 4). Inom ramen för de åtgärder som har följts upp har Leadermetoden i flera fall därför kommit att beröras. I det följande redovisas några av de synpunkter som har framkommit under uppföljningen.

Exempel på fördelar med Leadermetoden

Det finns flera fördelar med Leaders arbetssätt. Flera aktörer, däribland Falköpings kommun, har betonat att Leader är ett mycket bra sätt att arbeta med landsbygdsutveckling. Sveriges Hembygdsförbund menar att Leader är en uppskattad metod som har lett till många lyckade samverkansprojekt men också i hög grad positiva sekundära effekter. Flera aktörer, bl.a. Tillväxtverket, menar att det som är positivt med Leader är att metoden har ett underifrånperspektiv. Hela Sverige ska leva menar att en fördel med Leader är att det är möjligt att medfinansiera med ideell arbetstid. Tillväxtverket konsta-

⁸⁰ Liaisons entre actions de développement de l'économie rurale (Leader), dvs. länkar mellan åtgärder för att utveckla landsbygdens ekonomi.

⁸¹ Local Action Group (LAG).

terar att Leader fungerar olika som arbetsmetod i olika fall. Falköpings kommun har pekat på att Leader är bra från t.ex. uppföljningssynpunkt:

Leader får feedback genom kontakter – Leadermetoden medför att man har en god social kontroll och hör vad folk i bygden säger om de olika projekt som har fått stöd.⁸²

Sveriges Hembygdsförbund menar att Leadermodellen bör utökas och stärkas i den kommande perioden, bl.a. på grund av sekundära positiva effekter, vilka bör räknas in vid redovisning och utvärdering. Coompanion menar att Leader har betytt mycket för människor på landsbygden; att flytta ut makten till lokalnivå och att sätta ett värde på människors ideella insatser gynnar de demokratiska värderingarna.

Exempel på nackdelar med Leadermetoden

Hela Sverige ska leva har framfört att Leader ursprungligen var en bra idé men att modellen i dag mer upplevs som en handläggande stödinstitution. Hela Sverige ska leva menar att Leader bör utvecklas så att den blir mer som det ursprungligen var tänkt, exempelvis borde Leader ha en mer coachande roll. LRF ställer sig frågande till om Leader är den mest lämpade strukturen för att arbeta med landsbygdsutveckling i Sverige. LRF menar att arbetssättet kan vara ineffektivt och kräver mycket administration. I Sverige finns redan en vana vid att samarbeta med varandra och med myndigheter, och Leadermetoden upplevs därför som lite udda. LRF betonar dock att det är viktigt att det finns arenor på landsbygden där företagare och boende kan träffas för att utbyta idéer och skapa en attraktiv bygd.

Tillväxtanalys konstaterar att antalet LAG har ökat och menar att det nu finns alltför många Leadergrupper. Myndigheten menar att det tidigare var alltför omfattande administration runt Leader, men att det numera är för lite. Tillväxtanalys pekar på att ett alternativ till Leader är att byar tar fram lokala utvecklingsplaner, utan byråkrati. Leader borde, enligt myndigheten, vara mer inriktad på att utveckla nya arbetsmetoder, inte på att skapa nya arbetstillfällen. Enligt Tillväxtanalys är Leader ett onödigt dyrt sätt att skapa nya jobb. Mycket möda går åt för myndigheterna att agera ”krockkuddar” när ambitiösa projektentreprenörer möter den byråkrati som omger Leader. Tillväxtanalys har även lyft fram att det råder vissa tvivel om långsiktigheten i Leadersatsningarna och vad som blir kvar när projekten har avslutats.

Tillväxtverket har pekat på att det finns en fara med att andra aktörer kan uppfatta Leader som en myndighet och att kommuner och länsstyrelser släpper landsbygdsfrågorna när det finns en Leadergrupp som tar upp frågorna. Coompanion menar att projektidéer med allmän landsbygdsutvecklingskaraktär slentriamässigt har hänvisats till Leader. Hela Sverige ska leva har dessutom pekat på att det är ett problem att små kommuner delas upp i olika Leaderområden. Det försvårar arbetet, bl.a. eftersom det är svårt

⁸² Falköpings kommun, intervju 2012-04-17.

att få ett effektivt kommunalt Leaderengagemang när kommunen omfattas av flera strategier, LAG och olika medfinansieringskrav.

Även länsstyrelserna har framfört synpunkter på Leader. Från Norrbotten redovisas uppfattningen att verksamhetsledarna bör ha en mer coachande och stödjande roll, medan den administrativa delen bör kunna samordnas mellan flera Leaderområden för att säkerställa kvalitet och effektivitet. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det är viktigt att viss administration finns på Leaderkontoren för att de ska kunna förstå systemet och även kunna följa upp de projekt som de beviljar. I nuvarande program går t.ex. utbetalningsansökningar direkt till länsstyrelsen och här bör, enligt länsstyrelsen, Leader vara mer delaktig än i dag. Närheten och samarbetet mellan Leaderområdet och länsstyrelsen är viktigt då Leader är en betydelsefull del i den regionala utvecklingen. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att en centraliserad administration av Leader, som har föreslagits i det tekniska underlaget inför nästa programperiod, skulle innebära att man tappar greppet om en viktig del i den regionala utvecklingen. Det skulle sannolikt också leda till att Leaderområdena måste ha än mer kontakter med både länsstyrelserna och Jordbruksverket än de har i dag. Länsstyrelsen påminner om att det faktum att Leaderområdena måste jobba mot flera nivåer har angetts som det grundläggande problemet i dagens upplägg.

LRF har även lyft upp beslutsgången i Leader, där man menar att det nuvarande systemet med projektbeslut av LAG bör ses över. LAG har ofta ringa kunskap om projektarbete, och de beslut som tas leder ofta till att verksamhetsledaren får stort inflytande och att beslut på gräsrotsnivå inte genomförs i verkligheten. LRF menar att det bör genomföras en översyn av möjliga beslutssystem.

4 Landsbygdsprogrammets resultat

Iakttagelser i sammanfattning

*Landsbygdsprogrammets resultat*⁸³

- Det är ännu för tidigt att fastslå vilka resultat det nuvarande landsbygdsprogrammet har haft. Flertalet aktörer menar dock att landsbygdsprogrammet leder till tillväxt, sysselsättning och ökad lönsamhet, men det har varit svårt för aktörerna att kvantifiera resultaten.
- Utan stöd från landsbygdsprogrammet hade de flesta företagsinvesteringarna genomförts ändå, men hade kanske blivit mindre och tagit längre tid att genomföra. Vissa aktörer ifrågasätter dock varför konkurrenskraftiga verksamheter ska få stöd. När det gäller projektstöden hade flera av projekten inte kunnat genomföras utan stöd.
- Flertalet aktörer anser att landsbygdsprogrammet är viktigt och har möjliggjort arbete med landsbygdsutveckling. Flera anser att stöden är små men psykologiskt viktiga, och flertalet aktörer menar att landsbygdsprogrammet gör mer nytta än vad halvtidsutvärderingen visade. Det handlar mycket om andra värden än ekonomi och arbetstillfällen. Exempelvis har landsbygdsprogrammet lett till att mycket har hänt på landsbygden, bl.a. att mötesplatser har skapats. Det finns också exempel på att arbetet med landsbygdsprogrammet har bidragit till sammanhållning och framtidstro i bygden.
- Det är svårt att uttala sig om varaktigheten i de uppnådda resultaten. En del arbetstillfällen är mer långsiktiga medan andra är mer kortsiktiga. Flera pekar på att företag på landsbygden måste kunna överleva även utan stöd.

Affärsutveckling i mikroföretag (åtgärd 312)

- Halvtidsutvärderingen visade att mikroföretagsstödet har lett till en gynnsam utveckling, men från ett ekonomiskt perspektiv är grunden för stödet tveksam.
- Jordbruksverkets senaste årsrapport visar att målen om ökat bruttofördlingsvärde och ett ökat antal arbetstillfällen antagligen inte kommer att uppnås.
- I de tre undersökta länen ses åtgärd 312 som viktig för företagsutveckling, men det har varit svårt att peka på konkreta resultat. Små företag har med hjälp av stödet kunnat utvecklas och till viss del expandera. Stödet har bl.a. underlättat för företag att få banklån.

⁸³ Med *resultat* menas i denna rapport dels olika typer av prestationer, dels de effekter i samhället som dessa prestationer leder till. Med *prestationer* menas de tjänster eller produkter som myndigheter åstadkommer för att uppfylla sina åtaganden. Med *effekter* menas förändringar eller bevarade tillstånd i samhället som blir en följd av myndighetens insatser och som annars inte skulle ha inträffat.

Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321)

- I halvtidsutvärderingen konstaterades att stödet inom åtgärd 321 dels hade utnyttjats i begränsad utsträckning, dels att det generellt sett hade haft ringa effekt fram till utvärderingstidpunkten.
- Flera konstaterar att alla tycker att servicefrågan är viktig, men att det ändå har varit trögt att få in ansökningar.
- Jordbruksverkets senaste årsrapport visar att åtgärd 321 alltmer domineras av bredbandsåtgärder.
- Satsningar inriktade på service inom ramen för åtgärd 321 är bara en bland många andra liknande satsningar på detta område som görs från statens sida. Samordningen av statens insatser bör ges ökad uppmärksamhet.
- Osäkerhet om vem som har eller bör ta ansvaret för att säkerställa tillgången till service på landsbygden påverkar olika aktörers agerande.
- Det är svårt att bedöma hur många personer som gynnas av flera av de satsningar som görs inom ramen för åtgärd 321.
- De åtgärder som har beviljats stöd i de tre länen visar upp en betydande bredd och olika inriktning. Detta är främst ett resultat av olika förutsättningar och prioriteringar i de tre länen.
- En kraftsamling görs på fortsatt bredbandsutbyggnad på landsbygden. Allt fler tycks komma till insikten att en väl fungerande it-infrastruktur är en grundläggande förutsättning för utvecklingen av innovativa servicelösningar i allmänhet.

Stöd till biogas (åtgärd 121, 311 och 312)

- Halvtidsutvärderingen berörde inte biogasstödet eftersom detta infördes först 2009.
- I Jordbruksverkets årsrapport för 2011 sägs att många län aktivt prioriterar biogasåtgärden och att intresset för biogasinvesteringar är på uppgång. Samtidigt finns tveksamheter kring lönsamheten i biogasåtgärder.
- I de tre undersökta länen ses biogasstödet som mycket viktigt och i flera fall som avgörande för investeringsbeslut. Utvecklingspotentialen bedöms vara stor, men flera aktörer efterlyser ett driftsstöd för bättre lönsamhet.
- Enligt aktörerna är huvudproblemen med biogasstödet att tillgängliga medel inte räcker till och att bidragstaket på 1,8 miljoner kronor (i åtgärderna 311 och 312) var för lågt före kommissionens ändringsbeslut om att höja bidragstaket.

4.1 Allmänt

Halvtidsutvärderingen av landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet övervakas och utvärderas genom årliga rapporter och genom utvärderingar efter halva respektive hela programperiodens slut (se avsnitt 6.1). Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) har på uppdrag av regeringen genomfört halvtidsutvärderingen av det nuvarande landsbygdsprogrammet, vilken presenterades i november 2010. Halvtidsutvärderingen byggde främst på enkäter och kvantitativ metod och med beaktande av de riktlinjer för halvtidsutvärderingens genomförande som fastslagits på EU-nivå. Enligt halvtidsutvärderingen kan landsbygdsprogrammet i viss mån ha förbättrat förutsättningarna för tillväxt men inte bidragit till att skapa nya sysselsättningsmöjligheter.

Utvärderarnas slutsatser för axel 1 var sammantaget att de flesta åtgärder hade haft en begränsad effekt. De föreslog att stöd för kompetensutveckling, samarbete och infrastruktur skulle ges en större andel av axelns budget. Åtgärderna måste då utvecklas och tillämpas på ett bättre sätt än det görs nu. För axel 2 var bilden att det fanns problem med måluppfyllelsen. Inom axel 3 var resultaten blandade. I vissa fall bedömde man att stöden hade haft en viss positiv effekt. I några fall hade stöden utnyttjats i ringa grad, och beviljade projekt var ojämnt spridda över landet, t.ex. vad gäller åtgärd 321 grundläggande tjänster för ekonomi och befolkning på landsbygden. När det gäller axel 4, Leader, uppgavs att 63 Leaderområden hade bildats på två år. Detta ansågs vara snabbt för en så stor och omfattande process. De Leaderprojekt som hade inletts fanns främst inom axel 3. Det fanns också en starkare tendens för projekt inom axel 3 än inom övriga axlar att insatserna hade bidragit till att höja livskvaliteten på landsbygden.

Regeringens resultatredovisning till riksdagen

Denna uppföljning är inriktad på axel 3 (se avsnitt 1.3). Regeringen har i resultatredovisningen för 2010 redovisat antalet ansökningar och graden av budgetutnyttjande för olika åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Inom axel 3 nämner regeringen särskilt satsningarna på Sverige – det nya matlandet och insatsen för att öka tillgången till bredband. Regeringen redovisar att efterfrågan på medel inom dessa områden har varit mycket stor under 2010. Det genomsnittliga budgetutnyttjandet var 53 procent för axel 3 vid utgången av 2010. För 2009 var motsvarande budgetutnyttjande 36 procent. Både antalet företag och projekt som fått stöd har ökat betydligt i förhållande till föregående år. Regeringen redovisar att det mellan 2007 och 2010 satsades nästan 469 miljoner kronor från landsbygdsprogrammet på projektet Sverige – det nya matlandet, och under perioden har 1 166 företag eller projekt med inriktning mot livsmedel och matturism fått stöd.

Regeringen konstaterar att programmet efter fyra år av programtiden har en stor spridning, såväl geografiskt över landet som inom landsbygdens näringsliv och organisationer, och att efterfrågan på programmets insatser är

stor. I den halvtidsutvärdering som genomfördes under 2010 drogs slutsatsen att vissa delar inom programmet fungerar väl, men att andra delar inte i tillräcklig omfattning har bidragit till de uppställda målen.⁸⁴

I resultatredovisningen i budgetpropositionen för 2013 konstaterar regeringen att effekterna av åtgärderna kan redovisas först efter att man har genomfört utvärderingar. Regeringen menar att landsbygdsprogrammet är ett viktigt verktyg såväl för jobb och tillväxt som för ett hållbart resursutnyttjande på landsbygden. Regeringen konstaterar att resultatmålen för axel 3 är fullt uppfyllda.⁸⁵

Jordbruksverkets årsredovisning och årsrapport för 2011

I Jordbruksverkets årsredovisning för 2011 framförs att åtgärder inom axel 3 är centrala för att programmet ska kunna främja en god utveckling av landsbygden som helhet. Budgetutnyttjandet ligger över målet för flertalet åtgärder. För 2011 låg antalet företag och projekt som beviljats stöd på samma nivå som under 2009 och 2010 med undantag för stödet till grundläggande tjänster. Den stora uppgången under 2010 höll i sig även under 2011, vilket enligt Jordbruksverket framför allt berodde på satsningar på bredbandsbyggnad. Även under 2011 dominerade insatser som avsåg bredbandsbyggnad, förnybar energi och klimatåtgärder samt aktiviteter inom Sverige – det nya matlandet. Ett stort antal insatser rörde också satsningar inom turism. Av antalet beviljade stöd 2007–2011 inom axel 3 var 3 256 företagsstöd och 2 291 projektstöd. Beviljade företagsstöd uppgick till 747 miljoner kronor och projektstöd till 1 818 miljoner kronor.

I årsrapporten för 2011 konstaterar Jordbruksverket att programmets budgetanvändning över lag är god samtidigt som måluppfyllelsen i en del fall halkar efter, vilket till viss del förklaras med att uppföljningen av resultat endast baseras på genomförda och avslutade insatser. Från tidpunkten då insatsen är genomförd till dess att den får fullt genomslag tar det ofta två till tre år. Det är dessutom svårt att mäta resultaten från insatser av förutsättningsskapande karaktär (t.ex. förstudier och undersökningar). För att öka måluppfyllelsen i programmet har Jordbruksverket bl.a. genomfört informationsinsatser för att visa upp goda exempel eller presenterat utvärderingar.

Jordbruksverket konstaterar att det är svårt att göra en övergripande sammanfattande bedömning av läget i axel 3 eftersom innehållet i flera åtgärder ligger nära varandra och eftersom söktrycket och utbetalningar varierar mellan både åtgärderna och de 21 länsstyrelserna.

Flertalet är positiva till landsbygdsprogrammet och dess resultat

Denna uppföljning visar att flertalet aktörer är positiva till landsbygdsprogrammet och dess resultat. Flera aktörer menar att insatserna har bidragit till att skapa grundläggande förutsättningar för sysselsättning och tillväxt, dvs. en levande landsbygd med fungerande service, men att dessa resultat hittills

⁸⁴ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

⁸⁵ Prop. 2012/13:1 utg.omr. 23.

inte har kunnat verifieras. Flertalet menar att landsbygdsprogrammet har fungerat bra, även om det är svårt att t.ex. hejda den negativa utvecklingen i avfolkningsbygder. En del projekt har lyckats, medan andra projekt inte har lyckats lika bra.

Jordbruksverket och andra aktörer har framfört att landsbygdsprogrammet fungerar som en hävarm för att få i gång företagande på landsbygden och att stöden ses som en morot som visar att staten är positiv till en investering på landsbygden. Stöden uppfattas ofta vara små men psykologiskt viktiga eftersom de motiverar folk till att arbeta på med projekt eller nya företag. Exempelvis RAÄ menar att programmet har stor betydelse för sysselsättningen, både inom jordbruket direkt, men också för verksamheter med jordbruket och landskapet som bas. LRF formulerar sin syn på resultaten på följande sätt:

Det mesta fungerar bra i landsbygdsprogrammet och det bidrar till att skapa utveckling. Landsbygdsprogrammet gör att den ekonomiska risken blir mindre och att utvecklingen eller investeringen kan gå fortare. Landsbygdsprogrammet leder till tillväxt, sysselsättning och ökad lönsamhet. Företagare kan behöva stöd för att komma i gång med verksamheten. Samtidigt är det så att fler av idéerna antagligen skulle ha genomförts även utan stöd från landsbygdsprogrammet, men det skulle då ha tagit längre tid. Landsbygdsprogrammet har skapat mötesplatser och lett till att mycket har hänt på landsbygden.⁸⁶

Sveriges Hembygdsförbund menar att EU-stöden är viktiga och ger framtidshopp på landsbygden. Hembygdsförbundet menar att landsbygdsprogrammet har varit positivt för landsbygden, landskapet och kulturarvet men anser att mycket mer kan göras. Kommunal⁸⁷ tror att insatserna har bidragit till att skapa grundläggande förutsättningar för sysselsättning och tillväxt, men har inga konkreta belägg. Som exempel nämns dock att satsningar på hästrelaterade projekt inom axel 3 kan skapa arbete för djur- och hästskötare. Kommunal bedömer att det från ett allmänt perspektiv antagligen har blivit en mer levande landsbygd där det t.ex. har startats mikroföretag. Kommunal konstaterar att när fler människor verkar på landsbygden skapas arbetstillfällen inom bl.a. vård, skola och omsorg.

Naturvårdsverket menar att landsbygdsprogrammet har haft en väsentlig positiv påverkan på miljön och är ett avgörande styrmedel för att nå flera miljömål. Ersättningen till betesmarker och slätterängar i landsbygdsprogrammet är t.ex. ofta en förutsättning för animalieproduktion som inkluderar betesdjur, och ett öppet landskap är i sig en viktig faktor för turism.

Från kommunal nivå har t.ex. Ölands näringslivskontor⁸⁸ betonat att landsbygdsprogrammet har stor betydelse för landsbygden och att alla är nöjda med stödet. Ölands näringslivskontor menar att landsbygdsprogram-

⁸⁶ Lantbrukarnas riksförbund (LRF), intervju 2012-05-10.

⁸⁷ Kommunal är ett fackförbund med ca 500 000 medlemmar. De flesta medlemmar har kommuner som arbetsgivare.

⁸⁸ Ölands näringslivskontor bildades 2008 när näringslivskontoren i Borgholms och Mörbylånga kommuner överfördes till Ölands Kommunalförbund.

mets stöd gör att företagen vågar satsa och ibland t.o.m. anställa. Stödet ses som en uppmuntran och ett bevis på att staten tror på företagen och landsbygden. Föreningar och byar kommer i gång och det bedrivs kompetensutveckling. Småkom har framfört att programmet generellt inte har skapat sysselsättning och tillväxt. Småkom menar att det säkert finns något eller några positiva lokala exempel men den samlade bilden är att det finns kritik mot den administrativa bördan och svårigheten att finansiera projekten i väntan på utbetalning av projektmedel. Småkom menar att det är bra med riktade stöd till exempelvis bredband och biogas eftersom det ger konkreta resultat. Kommunerna upplever i allmänhet inte att programmet har lett till hållbara förändringar, utom då man fått stöd till konkreta åtgärder som bredbandsutbyggnad och biogas.

Almi Norr menar att insatserna har haft stor betydelse för utvecklingen och framtidstron på landsbygden i Norrbotten. Almi Norr menar att ett resultat är att det har blivit större fokus på landsbygdsföretag i medierna och bland de organisationer som arbetar med företagsutveckling. Almi menar att LRF och Hushållningssällskapet har fått mer framträdande roller för utveckling på landsbygden och de har börjat samverka med andra organisationer som arbetar med företagsutveckling i större omfattning. En annan förändring är att fler företag har tagit kontakt med Almi när det gäller utveckling och finansiering. Almi Norr menar att landsbygdsföretag också har fått större tro på sin verksamhets framtid.

Svårt att se kvantitativa resultat

Uppföljningen visar att det är svårt att se kvantitativa resultat av landsbygdsprogrammets företags- och projektstöd inom axel 3. Flera aktörer menar att landsbygdsprogrammet inte kommer att nå sysselsättningsmålen. Kommunal betonar att det inte går att utläsa från statistiken om jordbruksföretag som har fått stöd också har anställt personal efter att de har fått utbetalt stödbelopp. Kommunal efterlyser bättre statistik över hur många och vilken typ av jobb som landsbygdsprogrammet har gett. Hushållningssällskapets förbund menar att det borde ha funnits fler mätbara mål uppsatta innan landsbygdsprogrammet inleddes, även om målen är svåra att mäta. Hushållningssällskapets förbund menar att man, liksom i halvtidsutvärderingen, har svårt att konkret visa på kvantitativa resultat i form av sysselsättning och tillväxt:

Tiden är alldeles för kort för att göra en sådan utvärdering. Exempelvis har våra projektinsatser inom Sverige – det nya matlandet bidragit till att lyfta fram de svenska livsmedlen till flera målgrupper inom såväl den offentliga som privata sektorn. En insats som vi bedömer kommer att ge förutsättningar för ökad sysselsättning och också ökad tillväxt.⁸⁹

Coompanion har under perioden drivit några nationella projekt och flera regionala projekt. De har inte granskat statistiken på ett sådant sätt att det är möjligt att ange några kvantitativa resultat.

⁸⁹ Hushållningssällskapets förbund, e-brev 2012-06-14.

En del aktörer har dock kunnat peka på kvantitativa resultat. Som exempel kan nämnas att Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att stöden inom axel 3 har gett mycket resultat för litet pengar. För 10 procent av stödet till jordbruket uppges insatserna inom axel 3 ha gett dubbelt så stor ökning av sysselsättningen: drygt 7 miljoner kronor i stöd uppges ha genererat över 50 arbetstillfällen på två år.⁹⁰

Stöden uppfattas leda till förändringar på landsbygden

Trots svårigheten att se kvantitativa resultat menar dock flertalet intervjuade aktörer att stöden ger resultat, inte minst kvalitativa. Jordbruksverket menar att stöden från landsbygdsprogrammet har lett till förändringar och hänvisar bl.a. till att halvtidsutvärderingen visar att landsbygdsprogrammet påverkar landsbygden signifikant. Jordbruksverket menar att landsbygden och landskapet inte hade sett ut som i dag utan landsbygdsprogrammet, särskilt inte när det gäller miljön. Tillväxtverket menar att landsbygdsprogrammet har skapat positiva projekt och möjligheter till utveckling, men för de minsta aktörerna har det varit besvärligt på grund av administrativa krav och problem med likviditeten.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att stöden har gett en mångsidighet på landsbygden och gjort det mer attraktivt att bo där. Företagsstöden har även inneburit att exempelvis nya besökare har kommit till bygden. Projektstöden har bidragit till att bygga upp de sociala nätverken, och bygdens befolkning har kunnat enas kring ett gemensamt mål. Länsstyrelsen i Norrbottens län formulerar sin syn på resultaten på följande sätt:

Stöden i landsbygdsprogrammet är helt nödvändiga för landsbygden. I norra Sverige är stödnivåerna högre än i södra Sverige, vilket kan bidra till att programmet uppfattas som särskilt viktigt i Norrbotten. Vi menar att åtgärderna har varit bra och gett resultat. Om stöden inte hade funnits hade inte alla stora investeringar blivit genomförda. Det hade dessutom varit svårt för företagen att få banklån eftersom bankerna ofta ställer som villkor att företagen ska få stöd från staten. Vi anser att det ger en felaktig bild att bara mäta tillväxt och nya arbetstillfällen. Man måste göra en jämförelse mot hur det skulle ha sett ut om man inte haft några stöd alls – en oförändrad tillväxt eller sysselsättning hade kanske varit negativ utan stöden. För många jordbrukare t.ex. är alternativen avveckla eller investera.⁹¹

Hushållningssällskapens förbund menar att företagare och organisationer i många fall har varit framgångsrika i arbetet med att utveckla landsbygden. Flera aktörer har betonat att det positiva med framför allt projektstöden är att nyttan genom samarbete sprids till förmån för flera. Generellt uppkommer också samhällsnytta i enskilda företagssatsningar. Länsstyrelsen i Kalmar län menar att stödmedlen fungerar som bränsle i samarbetsprojekt och nyskapade nätverk. Landsbygdsprogrammet hjälper eldsjälar med att samla kraft på landsbygden. De får resurser att genomföra utvecklingsprojekt som

⁹⁰ Länsstyrelsen Kalmar län, 2011b och e-brev 2012-10-09.

⁹¹ Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29 och e-brev 2012-10-05.

annars inte hade kommit till stånd eftersom finansieringen ofta är en kritisk fråga.

Coompanion menar att det är för tidigt att dra alltför stora växlar när det gäller frågan om insatserna har bidragit till att skapa grundläggande förutsättningar för sysselsättning och tillväxt. Coompanion betonar att detta är mycket svårt att mäta, men menar att programmet skapar grundläggande förutsättningar i form av en attraktiv landsbygd att bo och leva på. Hela Sverige ska leva menar att landsbygdsprogrammet är bra formulerat men att det inte har fungerat som det var tänkt. Organisationen menar att det inte finns något strukturellt tänkande i landsbygdsprogrammet. Programmet borde syfta till att bygga upp en stark lokal ekonomi och att stärka lokala byutvecklingsgrupper. I stället har det blivit en blandning av både små och stora projekt som inte hänger ihop. I realiteten har landsbygdsprogrammet, enligt Hela Sverige ska leva, inte fungerat så bra för allmän landsbygdsutveckling. Bland annat det praktiska genomförandet har försvårat användningen av de förhållandevis små resurserna, varför det enligt organisationen är naturligt att programmet inte har gett tillräckligt goda resultat.

Stöd underlättar möjlighet att få banklån

Nästan samtliga aktörer har tagit upp att landsbygdsprogrammet har underlättat möjligheterna för företag att få banklån. Det faktum att länsstyrelsen har godkänt en ansökan gör att också banken vågar satsa. Forskare vid SLU menar att det faktum att någon ytterligare läser in sig på ett projekt och sedan beviljar statligt stöd kan ses som en form av kvalitetssäkring.

Hade investeringar och projekt genomförts även utan stöd?

Jordbruksverket menar att många projekt inte hade blivit av utan projektstöd från landsbygdsprogrammet. När det gäller företagsstöden hade vissa insatser säkert genomförts även utan stöd, men t.ex. biogasanläggningarna hade inte kommit i gång utan stöd. Denna iakttagelse delas av många andra aktörer. En vanlig kommentar är denna från Länsstyrelsen i Kalmar län:

De flesta företag hade sannolikt genomfört satsningarna även utan stöd från landsbygdsprogrammet, men inte de flesta projekten där stöden är en förutsättning för samarbete och projektarbete.⁹²

Länsstyrelsen i Västra Götalands län konstaterar att landsbygdsprogrammet bara ska ge stöd till sådana investeringar som bedöms vara affärsmässiga. Detta innebär att de flesta investeringar naturligen skulle ha gjorts även utan landsbygdsprogrammet men att de kanske hade blivit mindre och tagit längre tid.

Flera aktörer menar att det är svårt att veta om insatserna i axel 3 har bidragit till att skapa grundläggande förutsättningar för sysselsättning och tillväxt. Exempelvis Företagarna betonar att detta är en mycket svår fråga då man inte vet hur det hade sett ut *utan* programmet. Företagarna och flera

⁹² Länsstyrelsen i Kalmar län, intervjuer 2012-05-03 och 2012-05-04.

andra aktörer konstaterar att vissa åtgärder, enligt SLU:s halvtidsutvärdering, tycks ha varit gynnsamma för sysselsättning och tillväxt, medan andra åtgärder är mer tveksamma. Småkom betvivlar att insatserna i axel 3 har bidragit till att skapa grundläggande förutsättningar för sysselsättning och tillväxt.

Åtgärdernas långtidsverkan

Flera aktörer betonar vikten av att olika åtgärder leder till resultat som kvarstår även efter landsbygdsprogrammets slut. Tillväxtanalys anser att det viktiga är vad som händer när stöd inte längre betalas ut. Jordbruksverket menar att det är svårt att uttala sig om varaktigheten i uppnådda resultat. En del arbetstillfällen är mer långsiktiga medan andra är mer kortsiktiga. Småkom menar att projekt ofta drivs och tar slut utan något långsiktigt resultat.

Landsbygdsprogrammet har gett resultat som inte framkom i halvtidsutvärderingen

Flertalet aktörer har betonat att stöden har gett även andra resultat än vad som mäts genom de framtagna indikatorerna, vilket enligt många inte fångades upp i halvtidsutvärderingen. Bland andra Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det mycket handlar om andra värden än ekonomi och arbetstillfällen, t.ex. förbättringar av arbetsmiljön. Satsningar på lokal småskalig livsmedelsproduktion och på lokala marknader uppges exempelvis ha gett betydligt fler resultat än vad som framkommer i statistiken. Landsbygdsprogrammet hjälper till att få fram det positiva på landsbygden.

De forskare vid SLU som genomförde halvtidsutvärderingen har i denna uppföljning framfört att projekten kan ha haft stor betydelse lokalt, men att SLU inte har kunnat fånga detta i halvtidsutvärderingen. Dessutom är det mycket svårt att utvärdera sådant som livskvalitet och ökad attraktivitet.

Otydligt varför konkurrenskraftiga verksamheter ska få stöd

Flera av stöden inom axel 3 ska endast lämnas till verksamheter som bedöms leda till en utveckling eller produktion av varor eller tjänster som har förutsättningar att bli konkurrenskraftiga och lönsamma.⁹³

Företagarna håller till stor del med om halvtidsutvärderarnas synpunkter att det är svårt att se varför verksamheter vars produkter eller tjänster efterfrågas på marknaden och har förutsättningar att bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma inte skulle kunna erhålla tillräcklig finansiering på den privata kapitalmarknaden och vad som då egentligen motiverar ett offentligt stöd. Företagarna menar, liksom halvtidsutvärderarna, att det kan finnas andra faktorer som försvårar företagande på landsbygden i allmänhet men att dessa problem inte löses genom stöd till investeringar i landsbygdsföretagens produktion. Snarare handlar det om stöd till infrastruktur av olika slag:

⁹³ Förordning (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder, 5 kap.

Företagarna anser inte att statligt stöd ska utgå till kommersiellt gångbara produkter och tjänster. Mobil-appar för gårdsbutiker är ett sådant exempel. Risken är att konkurrensen snedvrids och man premierar dem som är skickliga på att söka projektmedel, alternativt har råd att anlita konsulter för detta. Det allmänna bör däremot skapa förutsättningar för att bedriva kommersiell verksamhet i hela landet. Bredband och annan infrastruktur samt service på landsbygden bör säkerställas.⁹⁴

4.2 Affärsutveckling i mikroföretag (åtgärd 312)

4.2.1 Mål, budget och villkor

Mål

Konkurrenskraftiga företag och ett diversifierat näringsliv är en av förutsättningarna för en hållbar landsbygdsutveckling. En stor andel av företagen på landsbygden är småföretag och historiskt sett har de areella näringarna dominerat företagandet. I landsbygdsprogrammet för Sverige betonas behovet av nya företag, fortsatt utveckling av befintliga företag och samverkan mellan olika näringsgrenar liksom att nya affärsområden och produkter behöver utvecklas.

Målet för åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag är följande:

- ökat antal mikroföretag som utvecklar, producerar och/eller kommersialiserar produkter eller tjänster på landsbygden
- ökad omsättning i mikroföretagen.⁹⁵

Företagsstöd och projektstöd

Mikroföretagsstödet kan ges som både företagsstöd och projektstöd. Investeringsstöd kan lämnas för kostnader förenade med uppförande, införskaffande eller anpassning av byggnader eller lokaler, för inköp av maskiner och annan utrustning samt för allmänna omkostnader förenade med fasta anläggningar eller maskiner och utrustning. Stöd för inköp av externa tjänster ska täcka en del av kostnaderna för köp av kunskap och tjänster för utveckling av verksamheten, t.ex. förstudier, produktutveckling, marknadssatsningar och deltagande i nätverk.

Projektstöd kan lämnas för mer generella insatser som förbättrar förutsättningarna för konkurrenskraftigt företagande och som påskyndar utvecklingen av nya affärs- och verksamhetsidéer. Det kan t.ex. vara utvecklingsinsatser av mer övergripande karaktär som kräver större resurser än vad som är rimligt på företagsnivå.

⁹⁴ Företagarna, e-brev 2012-05-15.

⁹⁵ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

Stöd kan lämnas till

- entreprenörer och företag på landsbygden som sysselsätter färre än tio årsarbetskrafter och som har en omsättning eller balansomslutning som understiger 2 miljoner euro per år
- regionala eller lokala och, i begränsad omfattning, nationella aktörer, t.ex. grupper av mikroföretag på landsbygden, organisationer eller sammanslutningar av sådana.

EU medfinansierar 45 procent av de stödberättigande offentliga utgifterna. Av det belopp som berättigar till stöd för investeringar och inköp av externa tjänster får följande offentliga bidrag lämnas:

- för företag högst 30 procent
- efter särskild prövning ytterligare högst 20 procentenheter till företag inom glest befolkade mindre gynnade områden i norra Sverige
- för projektstöd 20–100 procent.⁹⁶

Villkor

Mikroföretagets verksamhet ska ha anknytning till och betydelse för landsbygdens utveckling. Företagsstöd lämnas endast till företag för att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden och som har förutsättning att bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma. Ett villkor för att stöd ska kunna lämnas är att det finns en affärsplan för företaget.

Projektstöd lämnas till projekt med tydligt syfte att leda till förbättrade förutsättningar för mikroföretag. Projekten ska ha som mål att medverka till att resultaten sprids till många företagare och andra aktörer på landsbygden. Ett villkor för att stöd ska kunna lämnas är att det finns en projektplan.

Prioritering av insatser ska göras med ledning av nationella mål och prioriteringar samt regionala och lokala strategier för landsbygdsutveckling och efter projektplaners och affärsplaners kvalitet. Insatser som har potential att ge tillväxt och sysselsättning och att stärka företagens konkurrenskraft ska prioriteras. Horisontella krav i fråga om bl.a. miljö, jämställdhet och integration ska alltid beaktas.

Budget och beviljat stöd

Den sammanlagda budgeten för åtgärd 312 uppgår till 780 miljoner kronor, varav 80 miljoner kronor har tillförts åtgärden för förnybar energi, klimatförbättrande insatser och Sverige – det nya matlandet. Dessutom har ytterligare 20 miljoner kronor avsatts indikativt för utveckling av biogasanläggningar, men detta har enligt Jordbruksverket ännu inte fått genomslag i åtgärdens budget.

⁹⁶ Förordning (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder.

För åren 2007–2011 har drygt 612 miljoner kronor av budgeterade 780 miljoner kronor beviljats i stöd (se tabellen nedan). Jordbruksverket uppger att förbrukningen av stödet därmed ligger i linje med programplaneringen.

Tabell 7 Budget och beviljat stöd, åtgärd 312 Affärsutveckling i mikro-företag (t.o.m den 31 december 2011)

<i>Budgettyp</i>	<i>Budget (mnkr)</i>	<i>Beviljat stöd 2011 (mnkr)</i>	<i>Beviljat stöd, ackumulerat 2007–2011 (mnkr)</i>	<i>Beviljat av budget (%)</i>
Grundbudget	700	242,4	573,7	82
Utmaning, förnybar energi ⁹⁷	32	6,8	6,8	21
Utmaning, klimat	8	0,6	0,6	8
Sverige – det nya matlandet ⁹⁸	40	9,6	31,6	79
Summa	780	259,4	612,5	79

Källa: Jordbruksverket, 2012.

Av tabellen nedan framgår läget för åtgärden den 30 juni 2012. Av den nästkommande tabellen framgår den länsmässiga fördelningen av de budgeterade medlen för åtgärden. Västra Götalands, Skåne, Norrbottens och Stockholms län är de län som har fått de största beloppen (mer än 30 miljoner kronor per län).

Tabell 8 Budget och beviljat stöd, åtgärd 312 Affärsutveckling i mikro-företag (t.o.m. den 30 juni 2012)

Budget (kr)	811 500 012
Beviljat (kr)	650 572 134
Beviljat (%)	80
Kvar att bevilja (kr)	182 807 144
Utbetalt (kr)	406 274 383
Utbetalt (%)	50
Kvar att betala ut (kr)	405 225 629

Källa: Jordbruksverket.

Anmärkning: Skillnaden i budget mellan denna tabell (811,5 mnkr) och föregående tabell (780 mnkr) beror på att ytterligare medel tillfördes åtgärden i och med programändring 9 som genomfördes sommaren 2012. Uppgifterna i föregående tabell kommer från årsrapporten som grundar sig på programversion 8.

⁹⁷ Från och med 2010 överförs medel från Europeiska garantifonden för jordbruket till EJFLU för att användas till särskilda utmaningar på främst energi- och klimatområdet.

⁹⁸ En omfördelning inom programmet har gjorts till visionen Sverige – det nya matlandet.

Tabell 9 Fördelning på län av budgeterade medel för åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag per den 5 september 2012 (kronor)

<i>Län</i>	<i>Mikroföretag</i>	<i>Mikroföretag biogas*</i>	<i>Mikroföretag matland</i>	<i>Mikroföretag skog**</i>	<i>Totalt Mikroföretag</i>
Stockholm	29 417 924		1 631 000		31 048 924
Uppsala	15 942 953		878 000		16 820 953
Södermanland	16 507 839		784 000		17 291 839
Östergötland	18 122 548		1 044 000		19 166 548
Jönköping	26 821 991		1 256 000		28 077 991
Kronoberg	13 731 000		725 000	450 000	14 906 000
Kalmar	20 100 878	1 020 000	964 000		22 084 878
Gotland	10 418 299		952 000		11 370 299
Blekinge	14 820 977		700 000		15 520 977
Skåne	60 453 854		3 102 000		63 555 854
Halland	19 722 710		1 020 000		20 742 710
Västra Götaland	70 187 351	5 843 400	7 211 000	585 000	83 826 751
Värmland	25 581 733		1 175 000		26 756 733
Örebro	20 563 980		782 000		21 345 980
Västmanland	14 074 304		721 000		14 795 304
Dalarna	19 181 828		1 191 000		20 372 828

Gävleborg	13 664 233	1 035 000	14 699 233
Västernorrland	16 721 793	1 000 000	17 721 793
Jämtland	18 181 932	1 297 000	19 478 932
Västerbotten	18 117 804	1 193 537	19 311 341
Norrbottn	30 639 718	1 779 000	32 418 718
<i>Summa länen</i>	<i>492 975 649</i>	<i>30 440 537</i>	<i>523 416 186</i>
Sametinget	11 412 836	595 000	12 007 836
Jordbruksverket	46 565 000	12 184 778	68 749 778
<i>Summa totalt</i>	<i>550 953 485</i>	<i>43 220 315</i>	<i>604 173 800</i>

Källa: Jordbruksverket.

Anmärkning: I den här redovisade budgeten ingår inte övrig offentlig medfinansiering.

* Fördelning av ca 70 miljoner kronor mellan nio län pågår.

** Totalt ska 20 miljoner kronor fördelas mellan länen via avrop.

*** För Jordbruksverkets del tillkommer 10 miljoner kronor för Mikroföretag, förnybar energi/klimat.

Förändringar

Landsbyggsdepartementet uppger att mikroföretagsåtgärden får ett tillskott på 20 miljoner kronor med profilering på förädling av skogsprodukter. Stöd till förädling ges inom axel 3, medan axel 1 är inriktad på bl.a. skogsbruket. Dessutom görs en omfördelning av medel från åtgärd 313 Främjande av turismverksamhet. Från departementet betonades att detta inte ska ses som en sänkt ambitionsnivå när det gäller satsningar på turismen. I stället innebär omfördelningen en kraftsamling på mikroföretag och syftet med förändringen är att göra användningen av medlen mer flexibel. Departementet har tagit intryck av resultaten från halvtidsutvärderingen som visar att det finns tre liknande åtgärder för turismen och att dessa åtgärder bör kunna slås ihop nästa period.⁹⁹

4.2.2 Redovisade resultat

Halvtidsutvärderingen

Halvtidsutvärderingen från 2010 visar att mikroföretagsstödet har lett till en gynnsam utveckling och att företagen har utvecklats positivt, men utvärderarna betonar att det finns flera brasklappar. Sammanfattningsvis tyder halvtidsutvärderingen på att mikroföretagsstödet har haft betydelse för att främja diversifiering och entreprenörskap, för att skapa sysselsättningsmöjligheter, för att bidra till ökad diversifiering och utveckling av landsbygdsekonomin och för att bidra till att höja livskvaliteten på landsbygden. Utvärderarna betonar dock att detta ska tolkas utifrån de begränsningar som finns i data. Till exempel är det möjligt att de företag som har haft en gynnsam utveckling skulle ha haft det även utan stödet och att de sökt stödet eftersom de haft stödberättigad verksamhet och kände till stödet.¹⁰⁰

Utvärderarna menar att flera av åtgärderna borde kunna slås ihop, t.ex. 311, 312 och 313, vilka alla handlar om att stärka landsbygdsutvecklingen. I halvtidsutvärderingen framförs vidare att från ett ekonomiskt perspektiv är grunden för stödet tveksam. Verksamheter inom åtgärd 312 anses inte ha en rimlig grund för offentligt stöd i de fall verksamheten efterfrågas på marknaden och har möjlighet att bli långsiktigt konkurrenskraftig. Utvärderarna framför också att stöd bör renodlas till att enbart ges till verksamheter som leder till hållbar utveckling och där efterfrågan på marknaden inte är tillräckligt stor. Utvärderarna är mer positiva till de projektstöd som lämnas inom ramen för den här åtgärden än till företagsstöden.

De forskare som genomförde halvtidsutvärderingen har i denna uppföljning betonat att interventionslogiken för mikroföretagsåtgärden är oklar, dvs. det är otydligt hur kedjan mellan insatser, prestationer och effekter ser ut. De menar att utifrån ekonomisk teori bör stöd endast ges vid marknadsmisslyckanden, men landsbygdsprogrammets stöd ges till företag som tros

⁹⁹ Regeringskansliet, Landsbyggsdepartementet, intervju 2011-12-09.

¹⁰⁰ Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), 2010.

ha en möjlighet att utvecklas. Den teoretiska logiken bakom detta uppfattas som oklar. Man antar att investeringsstöd behövs för att minska företagets risk, men forskarna menar att företagsutveckling inte drivs på detta sätt. Det handlar i stället mer om att arbeta med attityder och stärka företagares självkänsla, varför det är viktigt att arbeta mer med ”mjuka frågor”. Exempelvis behövs snarare coaching för att stärka människor än pengar för att minska risken i företaget. Forskarna betonar att det är mycket viktigt i vilka nätverk och sammanhang som människor hamnar. Forskarna konstaterade vidare att ett problem i halvtidsutvärderingen var att det var svårt att formulera en kontrollgrupp.

Måluppfyllelse och indikatorer för perioden 2007–2011

Av Jordbruksverkets årsrapport för 2011 framgår att resultaten för mikroföretagsåtgärden sammantaget tyder på att målen i fråga om ökat bruttoföredlingsvärde och ökat antal arbetstillfällen inte kommer att uppnås även om antalet avslutade insatser når målvärdet. Jordbruksverket uppger att huvudorsaken till detta är att det beräknade bruttoföredlingsvärdet per företagsstöd är cirka hälften av målvärdet för dessa. En annan orsak är att projektstöden ofta är utformade som förstudier och liknande som syftar till att skapa förutsättningar för verksamheten och där målet inte primärt är att t.ex. öka antalet arbetstillfällen. Resultatet sätts därför ofta till noll.

Som framgår av tabellen nedan har 1 500 sökande beviljats stöd under perioden 2007–2011, vilket motsvarar 43 procent av målet för antal beviljade stöd. Investeringsvolymen under samma period uppgick till drygt 1,6 miljarder kronor, vilket motsvarar 55 procent av målet för hela programperioden. Mellan 2010 och 2011 ökade antalet beviljade stöd med 38 procent och investeringsvolymen ökade med 37 procent. Det kan konstateras att betydligt kraftigare ökning krävs de kommande två åren för att målen ska kunna uppnås.

Under perioden 2007–2011 har 977 insatser avslutats, varav 826 företagsstöd och 151 projektstöd, vilket motsvarar 27 procent av målvärdet. Företagsstöden utgjorde 85 procent av antalet avslutade ärenden och 79 procent av de utbetalade stödbeloppen.

Bruttoföredlingsvärdet ökade med 245 miljoner kronor under perioden, vilket motsvarar 9 procent av målvärdet. För de 826 företag som fått företagsstöd redovisas en genomsnittlig ökning av bruttoföredlingsvärdet med ca 297 000 kronor per företag. Jordbruksverket uppger att värdet på grund av tidseftersläpningar kommer att stiga de följande åren. Den totala ökningen kommer vid full effekt av investeringarna att ligga på ca 389 000 kronor per företag.¹⁰¹

Av de 151 avslutade projektstöden är 113 (75 procent) av förutsättningskapande karaktär och har därmed inte gett några direkta resultat i form av

¹⁰¹ Jordbruksverket, 2012.

bruttoförädlingsvärde och arbetstillfällen.¹⁰² Resterande projekt (25 procent) är av mer konkret karaktär och kan enligt Jordbruksverket antas ge resultat, men det finns stora svårigheter att mäta framför allt bruttoförelingsvärdet. För merparten av projektstöden, som svarar för 21 procent av det totala utbetalda stödbeloppet och 15 procent av antalet avslutade insatser inom åtgärden, redovisas därmed inga utfall när det gäller resultatindikatorerna.

Av tabellen nedan framgår vidare att bruttoökningen i antalet arbetstillfällen under perioden 2007–2011 ligger på 831, vilket är betydligt lägre än målet om 5 060 för hela perioden 2007–2013. Jordbruksverket uppger att många av de insatser som gäller företagsstöd visar på ökad arbetstid i företagen, men detta påverkar då endast redan verksamma personer i företagen och ger därför inga nya arbetstillfällen. Av bilaga 8 framgår vilka företag och projekt som har fått stöd i Kalmar, Västra Götalands och Norrbottens län.

Tabell 10 Indikatorer och måluppfyllelse, inkl. utmaningarna klimat och energi

<i>Indikator</i>	<i>Mål 2007–2013</i>	<i>Utfall 2011</i>	<i>Utfall ackumulerat 2007–2011</i>	<i>Utfall ackumulerat (%)</i> ¹⁰³
Omfattning (enligt beslut)				
Antal mikroföretag	3 620	535	1 550	43
Programspecifika indikatorer				
Investeringsvolym (mnkr)	2 960	608,8	1 623,1	55
Resultat (avslutade insatser)				
Antal avslutade insatser	3 620	341	977	27
Ökning förädlingsvärde (mnkr)	2 724	96,0	245	9
Ökning arbetstillfällen	5 060	319	831	16

Källa: Jordbruksverket, 2012. Antal mikroföretag avser sådana som beviljats stöd för att starta eller utveckla sin verksamhet. Investeringsvolym avser total investeringsvolym i miljoner kronor. Ökning förädlingsvärde avser ökning av bruttoförelingsvärde hos stödmottagare i miljoner kronor. Ökning arbetstillfällen avser bruttoökning av arbetstillfällen till följd av stöd.

Inom åtgärden finns ännu inga avslutade ärenden att rapportera om när det gäller de särskilda satsningarna inom utmaningarna klimat och förnybar energi (se tabellen nedan).

¹⁰² Ett förutsättningskapande projekt kan vara en förstudie där man kartlägger eller testar teknik för en viss produktion, gör en marknadsundersökning eller inför certifieringssystem. Det kan också handla om att skapa förutsättningar för företagande genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

¹⁰³ Riktvärdet för 2007–2011 är 71 procent av målvärdena.

Tabell 11 Indikatorer och måluppfyllelse för utmaningarna klimat och energi

<i>Indikator</i>	<i>Mål</i>	<i>Utfall 2011</i>	<i>Utfall ackumulerat 2010–2011</i>	<i>Utfall ackumulerat (%)</i>
Omfattning (enligt beslut)				
Antal mikroföretag	120	8	8	7
Programspecifika indikatorer				
Investeringsvolym (mnkr)	160	8,5	8,5	5
Ökning förnybar energi (TWh)	0,5	0	0	0
Resultat (avslutade insatser)				
Antal avslutade insatser	120	0	0	0
Ökning förädlingsvärde (mnkr)	24	0	0	0
Ökning arbetstillfällena	60	0	0	0

Källa: Jordbruksverket, 2012. För utfall ackumulerat (%) är riktvärdet för 2010–2011 50 procent av målvärdena. Antal mikroföretag avser sådana som beviljats stöd för att starta eller utveckla sin verksamhet. Investeringsvolym avser total investeringsvolym i miljoner kronor. Ökning förnybar energi avser åtgärdens bidrag till att öka produktionen av förnybar energi i TWh. Ökning förädlingsvärde avser ökning av bruttoföreläggingsvärde hos stödmottagare i miljoner kronor. Ökning arbetstillfällena avser bruttoökning av arbetstillfällena till följd av stöd.

De avslutade mikroföretagsstöden kan delas in i olika huvudkategorier. Av tabellen nedan framgår hur de avslutade insatserna (både företagsstöd och projektstöd) fördelas procentuellt mellan kategorierna under perioden 2007–2011. Största andelen avslutade insatser inom mikroföretagsåtgärden finns inom kategorierna Övrig tillverkning och tjänster m.m. (41 procent), Häst, inkl. hästturism (22 procent) och Mat, inkl. matturism (14 procent). Även när det gäller utbetalda stödbelopp är det dessa kategorier som har störst andel. I dessa kategorier investerar man enligt Jordbruksverket ofta i större fasta anläggningar.

Tabell 12 Antal avslutade ärenden och utbetalda stödbelopp per kategori

<i>Kategori</i>	<i>Antal avslutade ärenden (%)</i>	<i>Utbetalt stödbelopp (%)</i>
Detaljhandel	4	2
Förnybar energi och klimat	6	7
Hantverk	3	2
Häst, inkl. hästturism	22	28
Idrott och motion	0	0
Inkvartering	2	3
Kultur, historia, nöjen	1	1
Mat, inkl. matturism	14	14
Natur, jakt, fiske, friluftsliv	2	2
Övergripande utveckling och	3	5

<i>Kategori</i>	<i>Antal avslutade ärenden (%)</i>	<i>Utbetalt stödbelopp (%)</i>
marknadsföring		
Övrig tillverkning och tjänster m.m.	41	34
Övrigt	2	2
Summa	100	100

Källa: Jordbruksverket, 2012.

När det gäller de tre största kategorierna har Jordbruksverket redovisat följande information.

Övrig tillverkning och tjänst m.m.:

- o Av antalet avslutade insatser var 376 företagsstöd och 22 projektstöd.
- o Det genomsnittliga utbetalda stödbeloppet uppgick till 0,18 miljoner kronor för företagsstöden och 0,27 miljoner kronor för projektstöden.
- o Vanliga verksamheter är mekaniska verkstäder, trätillverkning, sågverk och hyvleri, gårdsverkstäder, hund- och kattpensionat, friskvård, rehabilitering, entreprenad m.m.
- o Insatserna kan gälla allt från större investeringar, t.ex. nybyggnation, till mindre investeringar, t.ex. inköp av maskiner för viss tillverkning.
- o Projektstöden handlar om t.ex. affärsutveckling och nätverksbyggande eller förstudier om nya metoder och produkter.

Häst, inkl. hästturism:

- o Av antalet avslutade insatser var 205 företagsstöd och 9 projektstöd.
- o Det genomsnittliga utbetalda stödbeloppet uppgick till 0,28 miljoner kronor för företagsstöden och 0,28 miljoner kronor för projektstöden.
- o Vanliga verksamheter är turridding, ridskolor/ridläger, tränings- och utbildningsstall, inackorderingsverksamhet, rehabilitering m.m.
- o De vanligaste insatserna handlar om ny- och ombyggnad av stallar, ridhus och ridbanor.
- o Projektstöden handlar om främjande av hästnäringen, t.ex. genom att anordna hästmässa och etablera nätverk för hästföretagare.

Mat, inkl. matturism:

- o Av antalet avslutade insatser var 68 företagsstöd och 65 projektstöd.
- o Det genomsnittliga utbetalda stödbeloppet uppgick till 0,16 miljoner kronor för företagsstöden och 0,29 miljoner kronor för projektstöden.
- o Vanliga verksamheter är café, restaurang, gårdsbutiker, bagerier, musteri m.m.
- o Insatserna kan handla om allt från att bygga nytt restaurangkök till mindre investeringar i inventarier.
- o Projektstöden handlar framför allt om marknadsföring och utveckling av småskaliga livsmedelsföretag. Det är vanligt med projekt där ett antal företag i en region gemensamt medverkar vid ett evenemang, en mässa eller en marknad. Det finns även t.ex. förstudier och kompetensutveckling kring förädling.

Av Jordbruksverkets årsrapport för 2011 framgår bl.a. att satsningen på matlandet visar ett varierande resultat, men att det verkar gå bättre än tidigare år.

Andra studier av åtgärd 312

Jordbruksverket har låtit Internationella handelshögskolan i Jönköping (IHH) genomföra en studie av projektstöd i landsbygdsprogrammet inom åtgärderna 311, 312 och 313. Studien visar att projekten drivs av många företag och organisationer, men resultaten visar sig oftast inte hos den enskilde stödmottagaren. Slutrapporterna och projektplanerna innehåller inga uppgifter om de deltagande organisationernas ekonomi, och ofta framgår inte ens vilka som har deltagit. Jordbruksverket har genomfört uppföljande samtal med 27 stödmottagare för att försöka få fram siffror, men detta har inte lyckats. IHH pekar på att olika typer av projekt inte passar att utvärderas gemensamt, att det är viktigt att mäta även de sekundära resultaten, att informationen i akter och uppföljningssystemet Evald inte är tillräcklig, att registerdata på mikronivå ofta är ofullständiga eller inte träffsäkra samt att fallstudier, enkäter eller intervjuer rekommenderas för att lyckas med en utvärdering av projektstöd. Jordbruksverket menar att det kan vara svårt att bedöma vilka som drar nytta av projekten. Även här konstaterar IHH att mycket handlar om förutsättningsskapande förstudier som ska gynna fler än ett företag. Det är svårt att mäta bruttofördlingsvärde och arbetstillfällen, bl.a. eftersom det är svårt att isolera vad som beror just på denna landsbygdsåtgärd. I de förutsättningsskapande projekten har bruttofördlingsvärdet satts till noll. Det konstateras att andra länder inte har arbetat med denna typ av projekt.

IHH genomförde även på uppdrag av Jordbruksverket en studie om kopplingen mellan SCB:s företagsregister och Jordbruksverkets företagsuppgifter. Slutsatsen av studien var att SCB:s företagsregister inte går att använda för uppföljningar av landsbygdsprogrammet eftersom kopplingen mellan registren är för svag.

Jordbruksverket har även genomfört en studie av företagsstöd för åtgärderna 121, 123, 311, 312 och 313 för åren 2007–2009. Studien är en totalundersökning som gör länsvisa djupstudier, och underlag hämtas från affärsplanerna. Syftet med studien är att ge en fördjupad bild av vart landsbygdsprogrammets stöd går inom de olika åtgärderna, att visa effekterna av stödet, att ge underlag till rapporteringen till kommissionen samt att ge underlag för strategier för uppföljande utvärderingar. I studien tas både länsrapporter och en riksrapport fram. Bland annat framgår att Västra Götaland har gett mycket stöd till hästrelaterad verksamhet och profilerat sig på jämställdhetsfrågor.¹⁰⁴

¹⁰⁴ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10 och e-brev 2012-10-05.

4.2.3 Erfarenheter från de tre länen

Erfarenheter från Kalmar län

Länsstyrelsen i Kalmar län anger i länets genomförandestrategi att företagsstöd beviljas med högst 300 000 kronor per företag under en treårsperiod. För samverkansföretag kan stödet uppgå till högst 600 000 kronor per treårsperiod. Stöd beviljas inte om det beräknade stödbeloppet i en ansökan understiger 15 000 kronor. När det gäller årligt återkommande upplevelseevenemang beviljas företagsstöd i högst två år. Följande investeringar prioriteras (utan inbördes ordning):

- o Företagsstöd som lämnas till ny-, till- eller ombyggnad av byggnader samt till specialinventarier som är nödvändiga för verksamheten och med en livslängd på minst fem år. Stöd lämnas inte till inventarier av hushållskaraktär och mindre hushållsartiklar.
- o Långsiktig ekonomisk bärkraft.
- o Investeringar och insatser som tydligt skapar mervärde och sysselsättningsökning.
- o Investeringar som har en tydlig positiv effekt på jämställdhet, integrationsarbete, samverkan för ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt ungdomars möjlighet till arbete och företagande på landsbygden.
- o Investeringar som bidrar till att minska användningen av fossila bränslen och till minskad klimatpåverkan.
- o Investeringens effekt för att nå miljömålen.¹⁰⁵

När det gäller projektstöd kan stöd beviljas för förstudier med upp till 100 procent, dock max 100 000 kronor. Stöd beviljas inte om det beräknade stödbeloppet i en ansökan understiger 15 000 kronor. Följande kriterier ligger till grund för länsstyrelsens prioriteringar (utan inbördes ordning) mellan ansökningar:

- o projektets kommersiella möjligheter på lång sikt, t.ex. företagsdrivhus och företagsinkubatorer på landsbygden
- o projekt med hög grad av innovativa inslag och förnyelseförmåga
- o projekt som har en tydlig positiv effekt på jämställdhet, integrationsarbete, samverkan för ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt ungdomars möjlighet till arbete och företagande på landsbygden
- o projektets effekt för att nå miljömålen
- o projektets koppling till kommunalt engagemang och FoU.

Länsstyrelsen har redovisat att efterfrågan på mikroföretagsstödet var stor i början men att den nu har minskat. När det gäller de resultat som hittills uppnåtts menar länsstyrelsen att förändringar till viss del kan knytas till insatser genom landsbygdsprogrammets mikroföretagsstöd. Länsstyrelsen menar att mikroföretagsstödet ger bra effekt och inte har några s.k. död-

¹⁰⁵ Länsstyrelsen i Kalmar län, 2011.

viktseffekter.¹⁰⁶ Länsstyrelsen är skeptisk till halvtidsutvärderingens slutsatser om dödvikt. Om länsstyrelsen endast skulle ge bidrag till företag och projekt för insatser som annars inte skulle ha blivit av så skulle hälften gå i konkurs när bidragen är slut.

Enligt länsstyrelsen har ett antal små företag utvecklats med hjälp av investeringsstöd från landsbygdsprogrammet och har, delvis med hjälp av stödet, kunnat expandera. Stödet uppges ha stor betydelse för mikroföretagen. Stödet har gjort att företag kämpar på och kommer fram till snabbare investeringsbeslut. Stödet gör att banken ser att fler tror på investeringsidén och blir en del i lånelöftet.

Exempel på företag och projekt i Kalmar län som har fått bidrag från åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag:

1. Ett elektronikföretag som fick stöd från landsbygdsprogrammet för olika maskin- och utrustningsinvesteringar. Detta stöd var avgörande för att företaget skulle kunna göra dessa investeringar under året och ledde till att företaget inte längre är lika beroende av externa leverantörer som tidigare. Företaget har i uppföljningen betonat att stödet från landsbygdsprogrammet betydde mycket. Utan stödet hade det gått långsammare och man hade fått fundera ytterligare något år innan investeringen hade gjorts.
2. Ett småskaligt livsmedelsföretag som startades 2007 och tillverkar chutney, marmelad och sylt. Företaget har fått stöd från landsbygdsprogrammet för att köpa utrustning. Företaget betonar att stödet har varit bra och bl.a. lett till en bättre arbetsmiljö. Det var t.ex. positivt att man fick tillåtelse att köpa begagnad utrustning. Alla kontakter med länsstyrelsen har fungerat bra.
3. Ett ekologiskt bageri som tillverkar bl.a. knäckebröd, skorpor och surdegsbröd. Företaget har fem sysselsatta. Företaget har fått stöd från landsbygdsprogrammet till byggnader. Företaget har i uppföljningen framfört att detta har varit mycket bra.
4. Ett företag som bl.a. framställer takpannor och betongbrunnar. År 2008 fick företaget stöd från landsbygdsprogrammet till en betongstation. Stödet innebar en stor arbetsmiljöskillnad. Företaget kunde också anställa en extra person. Företaget är mycket nöjt med stödet. Investeringen skulle ha gjorts även utan stöd, men bidraget innebar att man kunde fatta ett snabbare beslut om att investera. Företaget menar att ansökan var lite krånglig att fylla i, men att det på det stora hela fungerade bra. Företaget anser att det är bra att det finns stöd till landsbygden.
5. Ett företag som kombinerar krukmakeri, textildesign och smyckestillverkning och som fick stöd för nybyggnad av verkstad och utrustning 2007–2008. Stödet gjorde att det blev lättare att besluta sig för att satsa. Företaget valde att flytta ut från Kalmar till landsbygden för att

¹⁰⁶ Med dödvikt menas att en investering eller annan insats hade gjorts även utan stöd.

kunna få stödet. Det var svårt att fylla i ansökan. Nu har företaget en ny ansökan på gång.

6. Ett fotvårdsföretag som sökte och fick stöd 2008 för att bygga en praktik och köpa utrustning. Företagaren gick samtidigt från att vara anställd till att bli egenföretagare. Företaget är mycket nöjt med stödet. Ansökan upplevdes som svår, bl.a. att språket är svårt.

Erfarenheter från Norrbottens län

Av genomförandestrategin framgår att målet för mikroföretagsåtgärden är förbättrad lönsamhet i företag, ökat antal företag på landsbygden, ökat antal lokala arbetstillfällen samt ökad produktion och användning av lokal bioenergi. Företagsstöd lämnas till sådana typer av företag som inte kan få stöd genom Regionalt bidrag till företagsutveckling.¹⁰⁷ Stöd lämnas i första hand inom följande områden:

- o Satsningar inom nya affärsområden eller på nya produkter.
- o Utveckling, marknadsföring och småskalig förädling av lokalt producerade produkter.
- o Utveckling, marknadsföring och småskalig förädling av lokalt producerade livsmedel.
- o Yrkesmässig hästverksamhet.
- o Produktion, förädling och distribution av förnybar energi på lokal nivå.
- o Utveckling av paketslösningar, gemensamma varumärken, marknadsföring och säljkunskap.
- o Insatser som främjar generationsskiften i företag.
- o Insatser med syfte att stärka det lokala näringslivet.¹⁰⁸

Det finns ett antal kriterier som är prioritetshöjande, och ju fler kriterier som uppfylls desto högre prioritet ges ärendet. Det kan t.ex. handla om att satsningarna bedöms som innovativa, samverkansprojekt mellan företag, samverkansprojekt kopplade till lokalt producerade livsmedel eller överföring av kunskap och erfarenhet från etablerade företagare till yngre företagare. Inom energiområdet prioriteras sådana insatser som bidrar till att stimulera och utveckla energiproduktionen från skog och åker. Insatser som gynnar ungdomar, jämställdhet och integration prioriteras, liksom satsningar som baseras på en väl underbyggd marknadsundersökning eller motsvarande. Stöd lämnas med maximalt 200 000 euro per företag under en treårsperiod.

Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att mikroföretagsstödet upplevs vara en bred åtgärd där det mesta passar in. I Norrbotten har mycket gått till

¹⁰⁷ Regionalt bidrag till företagsutveckling är ett av de regionalpolitiska företagsstöden, som alla syftar till ökad tillväxt och en balanserad regional utveckling. Ansökan görs hos länsstyrelsen eller regionen. Bidraget är behovsprövat stöd och kan sökas av små och medelstora företag som bedriver verksamhet på marknadsmässiga villkor i glesbygd och landsbygd. Det består av fyra olika stödtyper: investeringsbidrag, konsultcheck/forskarcheck, mikrobidrag och samverkansprojekt.

¹⁰⁸ Länsstyrelsen i Norrbottens län, 2010.

åtgärder som relaterar till energi och hästnäringen. Mikroföretagsstöden inom landsbygdsprogrammet är till skillnad från de regionala företagsstöden mer inriktade på företag som verkar på en lokal marknad, vilket inte är möjligt när det gäller de regionala företagsstöden. Länsstyrelsen menar att mikroföretagsstödet ska täcka det som inte ryms inom de regionala företagsstöden, vilka hanteras av en annan enhet på länsstyrelsen. De intervjuade tjänstemännen uppger att det har varit en lång process att hitta bra rutiner för hur de regionala företagsstöden ska hanteras i förhållande till stöden inom landsbygdsprogrammet. Svårigheterna kring stödet har främst varit interna på länsstyrelsen snarare än utåt mot sökande och andra myndigheter. Länsstyrelsen framhåller att mikroföretagsstödet har varit bra, bl.a. eftersom det inte har samma begränsningar som de regionala företagsstöden.

Stöd till företag inom de samiska näringarna hanteras av Sametinget. Länsstyrelsen menar att det inte har varit några större gränsdragningsproblem. Sametinget uppger att mikroföretagsåtgärden är hårt utnyttjad och att endast 16 procent av medlen återstår med nästan två år kvar av programmet. Sametinget menar att det är en lyckad åtgärd för samiskt vidkommande. Sametinget konstaterar att tiden är lite för kort för att kunna redovisa några kvantitativa resultat, men mikroföretagsåtgärden är en av de åtgärder som står ut. I mikroföretagsåtgärden har medel beviljats till bl.a. matprojekt där man har haft ett omfattande samarbete med samiska förädlingsföretag. Det samiska näringslivet består till uteslutande del av mikroföretagare. Att via projektmedel arbeta aktivt med samiska företagare för att de ska få bättre lönsamhet i sina företag genom att själva förädla sin råvara har inneburit att flera företag har vågat satsa på egen förädling med hjälp av förädlingsåtgärden. Sametinget betonar att för rennäringen är detta ett viktigt stöd för att kunna utveckla sin traditionella näring och göra den mer lönsam genom att själva ta hand om sin råvara.

Exempel på företag och projekt i Norrbottens län som har fått bidrag från åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag:

1. Ett fjärrvärmeföretag som fick mikroföretagsstöd från landsbygdsprogrammet. Företaget har en fjärrvärmeanläggning som eldas med skogsflis och energigrödor. Stödet gällde en utbyggnad av fjärrvärmen i en by och bl.a. anslöts 20 privata villor samt skola, vårdcentral och äldreboende. Utbyggnaden av fjärrvärmen i byn innebar en minskad elanvändning med 400 MWh och en övergång till förnyelsebar energi. Stödet från landsbygdsprogrammet har lett till en ökad omsättning för företagen i bygden. Förutom företagets direkta investeringar i fjärrvärmeanläggningen (15 miljoner kronor) har investeringar på uppskattningsvis 6–7 miljoner kronor gjorts av andra företag i bygden. Stödet ledde till att sysselsättningen ökade med 2,5 personer. Om företaget inte hade fått bidrag från landsbygdsprogrammet för utbyggnaden av kulverten hade den inte genomförts.
2. Ett företag som ansökte om bidrag från landsbygdsprogrammet för att bygga ett nytt industriområde i en by. Ansökan avslogs. Företaget upplever att det låg personliga orsaker bakom detta. Arbetet har ändå

- påbörjats. Så kallade bygdemedel kommer i stället att ge bidrag till bygget av industribyggnaden. Kommunens näringslivskontor hjälpte till med ansökningen av dessa bidrag.
3. Ett gym som fick mikroföretagsstöd i form av ett investeringsstöd till ett friskvårdscentrum. Verksamheten går bra och för tillfället sysselsätts företagets ägare (en person på heltid och en person på deltid). Företaget har ambitionen att expandera och på sikt även kunna anställa personal. Företaget fick hjälp med att ta fram affärsplaner m.m. och fick därefter tips från banken om att man kunde söka bidrag från landsbygdsprogrammet. Bidraget var en förutsättning för att få banklån. Företaget blev förvånat över att deras verksamhet passade in i landsbygdsprogrammets mall. Företaget trodde att programmet mer var inriktat på jordbruk. Bidraget från landsbygdsprogrammet har underlättat mycket. Det gjorde bl.a. att företaget vågade satsa lite större. Om man inte hade fått bidraget hade företaget leasat maskiner i stället för att köpa dem. Företaget har haft bra kontakter med länsstyrelsen och det har inte varit några problem med att t.ex. fylla i blanketter.

Erfarenheter från Västra Götalands län

Av genomförandestrategin för Västra Götalands län framgår att målet för åtgärden är att öka antalet företag som drivs av kvinnor, att öka antalet mikroföretag på landsbygden samt att öka antalet arbetade timmar eller omsättningen i företagen. När det gäller företagsstöd prioriteras företag som har potential att finnas kvar efter tre år, verksamheter som etableras utanför mindre tätort eller saluför den lokala landsbygdens produkter och lyfter fram dess mervärden, verksamheter som har anknytning till och betydelse för landsbygdens utveckling, hästverksamhet och investeringar i fasta anläggningar för produktion av förnybar energi.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det är bra att företag kan få stöd från landsbygdsprogrammet. De intervjuade tjänstemännen menar att stödet känns viktigt, trots att man inte har kunnat visa på konkreta resultat än. Hästföretagande har prioriterats av länsstyrelsen. Enligt Västra Götalands läns genomförandestrategi har hästnäringen en betydande potential för turism, avel, foderproduktion, träningsanläggningar m.m. och ökad attraktionskraft på landsbygden. Bland prioriteringarna ingår särskilt fokus på kvinnors möjligheter på landsbygden, jämställdhet och integration med förslag på direkta åtgärder och tydliga budskap för kvinnors företagande samt att skapa bättre förutsättningar för att bo, leva och verka på landsbygden för dess befolkning i allmänhet men i synnerhet för yngre människor och kvinnor. Länsstyrelsen menar att det är viktigt att prioritera hästföretag eftersom de lockar kvinnor till landsbygden, ofta yngre och välutbildade. En sekundär effekt är att fler hästföretag på landsbygden bidrar till ökad attraktionskraft. Enligt länsstyrelsen är hästar en stor och viktig orsak till att fler kvinnor flyttar till landsbygden, även om de inte har hästen som arbete. Dessutom är hästar också viktiga betesdjur för att hålla landskapet öppet.

Västra Götalandsregionen har uppgett att ett antal större turistprojekt i länet har fått stöd från landsbygdsprogrammet med medfinansiering från regionen, bl.a. ett virtuellt bokningssystem med inriktning på småskaligt boende. Det finns ett behov av kompetensutveckling och ökad kvalitet i tjänsterna, och regionen bedömer att det finns en potential för turismen på landsbygden. Ett stort projekt som har fått bidrag från landsbygdsprogrammet har handlat om att ge stöd till att starta ett företag som arbetar för att främja handel med lokalproducerade livsmedel i Västra Götaland. Projektet handlar om att skapa en bättre miljö för småskaliga livsmedelsproducenter och samtidigt göra det lättare för konsumenterna att handla lokalproducerad mat. Basfinansieringen kommer från regionen och till detta kommer projektstöd och kompetensutvecklingsinsatser från landsbygdsprogrammet. Projektet har bl.a. tagit fram ett gemensamt varumärke (Smaka på Västsverige). Projektet syftar till att marknadsföra Västsverige som matregion genom kvalitetssäkrade krogar, gårdsbutiker, livsmedelsproducenter och förädlare i regionen. Omkring 450 producenter ingår i nätverket, där Eldrimner har varit en förebild.

Regionen arbetar även för att näringslivsutveckla kultursektorn. Västra Götalandsregionen stödjer fem s.k. kultursystem. Syftet är att ta till vara kulturen som drivkraft i den lokala utvecklingen och skapa bättre förutsättningar för kulturutövare att leva på sin kompetens. Kultursystemen består av lokala kulturaktörer, utbildningar, organisationer och föreningar. Dessa samarbetar för att utveckla produkter, erbjudanden och tjänster. Regionens finansierar pilotprojekt, uppföljning, forskning och utveckling inom området. Utvärdering av insatserna (följeforskning) finansieras genom landsbygdsprogrammets mikroföretagsstöd.

Exempel på företag och projekt i Västra Götalands län som har fått bidrag från åtgärd 312 Affärsutveckling i mikroföretag:

1. Ett gästgiveri som har fått stöd två gånger från landsbygdsprogrammet. De nuvarande ägarna köpte en gård för några år sedan som sedan successivt har rustats upp och byggts om till gästgiveri. Den första stödansökan handlade om att installera toaletter på hotellrummen, bygga konferenssalar m.m. och den andra handlade om att utöka konferensmatsalen. Bidragen var avgörande för företagets fortlevnad och utan bidrag från landsbygdsprogrammet hade man inte kunnat genomföra förändringarna. Länsstyrelsen gjorde en inspektion när investeringen var genomförd, och den fungerade bra. De båda ägarna menar att det var positivt att länsstyrelsen hade tilltro till företaget – det kändes som ett kvitto. Företaget betonar att det är mycket bra att det finns denna typ av stöd till landsbygden. Samtidigt är det viktigt att det finns entreprenörsanda på landsbygden – den som vill starta företag måste våga satsa och också vara beredd på att kunna förlora.
2. En hästgård som har fått stöd i två omgångar från landsbygdsprogrammet. De båda företagen fick idén att börja med hästverksamhet innan man hade hört talas om landsbygdsprogrammet. Liksom andra jordbrukare fick företaget information om landsbygdsprogrammet från

länsstyrelsen. Förra programperioden fick företaget bidrag för att bygga ett ridhus. Nuvarande programperiod har företaget fått bidrag för att bygga en hästklirik. Företaget upplever att handläggningen av bidraget var relativt enkel. Företaget gjorde ansökan själv, men man bollade lite med länsstyrelsens handläggare innan den slutligen lämnades in. En svårighet var att länsstyrelsen ville se att banklån hade beviljats innan man beslutade om bidraget, samtidigt som banken ville se att länsstyrelsen hade beviljat bidrag innan man beslutade att bevilja banklån. Detta löstes genom att lånebeslutet villkorades. Det första bidraget från landsbygdsprogrammet spelade ingen avgörande roll i beslutet att bygga ridhuset. Stödet motsvarade endast en mycket begränsad del av kostnaden för investeringen. Det andra bidraget från landsbygdsprogrammet var betydligt större och hade därmed större betydelse. Om företaget inte hade fått det stödet hade man fått sänka kvalitetskraven i bygget av hästkliniken och det hade också antagligen tagit längre tid att genomföra.

3. Ett företag som föder upp djur, tar emot besökare, säljer kött och andra artiklar relaterade till djuren samt har café och restaurang har inte ansökt om stöd från landsbygdsprogrammet. Företaget menar att bidragsgivare skulle styra upp verksamheten och det vill man inte. Det är bättre att bygga upp verksamheten steg för steg under årens lopp. Företaget menar att det är svårt att veta exakt hur man vill ha det och det är ett krav om man ska söka bidrag från landsbygdsprogrammet.

4.3 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321)

4.3.1 Mål och villkor

Målet för insatser för grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321) är ”en landsbygdsstruktur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling, t.ex. ett bibehållet eller ökat antal landsbygdsbor, förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare och fler byar med bredbandsanslutning”. Kort sammanfattat är tanken bakom åtgärden att få fram hållbara lösningar på landsbygders serviceproblem genom projektinsatser. Statsmakterna kan behöva bidra till relationer mellan lokala aktörer och de aktörer som vanligtvis tillhandahåller eller har huvudansvaret för den service man vill upprätthålla eller utveckla.

Vid urvalet av insatser inom ramen för den aktuella åtgärden bör prioritet ges till

- insatser som leder till en hållbar samhällsutveckling och till att antalet boende på landsbygden bibehålls eller ökar samt att åldersstrukturen förbättras

- insatser som medverkar till stärkt konkurrenskraft för landsbygdens näringsliv och till en ökad tillväxt och sysselsättning.¹⁰⁹

Åtgärden hade en ursprunglig budget på 189 miljoner kronor. Som framgår nedan utökades åtgärdsbudgeten därefter med särskilda medel för satsningar på bredbandsutbyggnad till att omfatta totalt drygt 442 miljoner kronor. Vid utgången av 2011 hade hela den totala åtgärdsbudgeten intecknats i form av beviljade ansökningar om stöd.

Åtgärden avser dels företagsstöd, dels projektstöd. Företagsstöd kan omfatta investeringsstöd och stöd för inköp av externa tjänster. Projektstöden syftar till att stödja generella insatser för att förbättra förutsättningarna för en bättre livskvalitet på landsbygden i form av lokal kommersiell och offentlig service samt kultur- och fritidsaktiviteter. Enligt programmet finns det behov av flexibla och innovativa servicelösningar på lokal nivå. Insatserna ska utgöra lokala komplement som går utöver det ansvar för service och infrastruktur som vilar på kommuner, landsting eller staten.

Ett område som nämns särskilt i programmet är dagligvarubutiker. Eftersom dessa ofta fungerar som ombud för andra servicefunktioner menar man att möjligheterna att hitta nya lokala samordningslösningar för såväl kommersiell som offentlig service försvåras om inte butiken finns kvar i bygden. Tillgången till ett allsidigt utbud av kultur- och fritidsaktiviteter lyfts också fram. Vidare nämns tillgången till internet och bredband, som öppnar nya möjligheter för ett brett och tillgängligt serviceutbud, oberoende av var i landet man bor och verkar.

De stöd som ges inom ramen för det svenska landsbygdsprogrammet regleras genom en förordning.¹¹⁰ Där framgår bl.a. att stöden ska vara förenliga med de regionala genomförandestrategierna. Jordbruksverket och Skogsstyrelsen får i enskilda fall dock besluta om undantag från detta krav för verksamhet som kompletterar eller stödjer flera sådana genomförandestrategier. Vidare framgår det att stöd inte får lämnas för insatser som staten eller en kommun ska ansvara för enligt lag eller annan författning och heller inte till åtgärder som enligt lag eller annan författning skulle ha varit genomförda vid tidpunkten för ansökan om stöd. Vanligen ställs krav på att en affärsplan ska ingå i en ansökan om stöd. Det gäller exempelvis de stöd inom åtgärd 321 som går till företag. För projektstöd med samma inriktning måste en projektplan upprättas. Affärs- eller projektplanen ska ligga till grund för den behöriga myndighetens bedömning av om villkoren för stöd är uppfyllda samt för dess prioritering mellan inkomna ansökningar om stöd. Den behöriga myndigheten ska efter samråd upprätthålla avgränsningen mot andra EU-program och EU-initiativ.¹¹¹

¹⁰⁹ Övervakningskommittén, 2007.

¹¹⁰ Förordning (2007:481) om stöd för landsbygdsutvecklingsåtgärder. I kapitel 5 finns de bestämmelser som specifikt gäller åtgärder inom axel 3 för att diversifiera ekonomin och förbättra livskvaliteten på landsbygden. I kapitel 3 finns dessutom vissa gemensamma bestämmelser för flera av åtgärderna inom den nämnda axeln.

¹¹¹ 3 kap. 5 §.

Stöd får lämnas till företag i syfte att stärka och utveckla grundläggande service samt fritids- och kulturaktiviteter på lokal nivå för en by eller en grupp av byar med högst 30 procent av de stödberättigande kostnaderna.¹¹² I vissa glesbefolkade områden (däribland i Norrbottens län) får stödnivån höjas med ytterligare 20 procent av de stödberättigande kostnaderna. Projektstöd får lämnas till lokala, regionala eller nationella aktörer med minst 20 och högst 100 procent av de stödberättigande kostnaderna för att genomföra lokala projekt som bidrar till att förbättra förutsättningarna för lokal kommersiell eller offentlig service samt lokala kultur- eller fritidsaktiviteter. Projektstöd får inte lämnas till ett enskilt företag om syftet med satsningen endast är att främja företagets egen utveckling. Projekten ska bidra till att resultatet sprids till flera olika aktörer.

Sedan 2010 kan stöd även lämnas till projekt för att anlägga, bygga ut och uppgradera bredband.¹¹³ Stöd får lämnas till lokala, regionala eller nationella aktörer med upp till 100 procent av de stödberättigande kostnaderna för att genomföra projekt i landsbygdsområden som bidrar till att

1. skapa eller underlätta tillgång till bredband
2. uppgradera befintligt bredband
3. bygga ut passivt bredband.¹¹⁴

Det finns även vissa gemensamma bestämmelser för det stöd som lämnas inom ramen för åtgärd 321.¹¹⁵ I dessa slås bl.a. fast att stöd endast får lämnas till insatser som bedöms vara väsentliga för en hållbar lokal, social och ekonomisk utveckling. Stöd för investeringar i småskalig lokal infrastruktur (exempelvis bredbandsutbyggnad eller VA-anläggningar) får endast lämnas i glesbefolkade områden där det saknas förutsättningar för annan finansiering. Stöd från åtgärd 321 får inte lämnas om stöd har beviljats enligt förordningen (2000:284) om stöd för kommersiell service.

För att kunna avgöra om de insatser som görs inom åtgärden når målen används olika typer av indikatorer. De viktigaste resultatindikatorerna för åtgärd 321 är

- befolkning på landsbygden som gynnas av förbättrad service
- ökning av antalet personer med tillgång till bredband på landsbygden.

Utöver resultatindikatorerna finns även två s.k. effektindikatorer. Dessa är

- ökning av nettoförädlingsvärdet
- ökat antal årsverken.

¹¹² I de specifika bestämmelserna för axel 3 i 5 kap. regleras åtgärd 321 i 8 och 9 §§.

¹¹³ 5 kap. 9 a §.

¹¹⁴ Begreppet passivt bredband syftar vanligen på förberedelser för bredbandsdragnin som exempelvis att man bygger kulvertar och liknande (ofta samlat under begreppet kanalisering). Noterbart är att det finns ett särskilt statligt stöd för kanalisationsåtgärder. Länsstyrelsen i Örebro län har regeringens uppdrag att ansvara för det s.k. kanalisationsstöd som ges för att främja bredbandsutbyggnad. Uppdraget gäller t.o.m. 2014. Kanalisationsstödet fördelas enligt samma modell som för de stöd till bredbandsutbyggnad som finns inom landsbygdsprogrammet.

¹¹⁵ 5 kap. 10 §.

4.3.2 Iakttagelser från halvtidsutvärderingen

Av SLU:s halvtidsutvärdering framgår att åtgärd 321 vid utvärderingstidpunkten endast hade använts i begränsad utsträckning. Hälften av de beviljade projekten hade olika former av service som huvudsakligt syfte. Enligt SLU var flertalet av projekten, t.ex. de om drivmedelsförsörjning och dagligvarubutiker, inriktade på att upprätthålla hotad service, snarare än att höja landsbygdens servicenivå.

Projekten inom åtgärd 321 var dessutom ojämnt fördelade över landet med hela 40 procent av de beviljade projekten i Västra Götalands och Gävleborgs län. I programmet nämns särskilt att åtgärd 321 kan bidra till områdena dagligvarubutiker, kultur- och fritidsliv samt it och bredband. SLU:s genomgång av de projekt som hade beviljats stöd visade dock att inga av dem var inriktade på kulturverksamheter och att de projekt som var inriktade på fritidsliv enbart omfattade satsningar på idrotts- och friluftsliv.

Åtgärderna kunde därför, enligt SLU:s bedömning, inte ha påverkat landsbygdens livskvalitet eller attraktivitet generellt sett. Då åtgärden dessutom var en av dem som hade utnyttjats minst inom axel 3 ansåg halvtidsutvärderingen att stödet generellt sett hade haft ringa effekt fram till utvärderingstidpunkten.

I landsbygdsprogrammet betonas behovet av flexibla och innovativa servicelösningar på lokal nivå. För att utveckla sådana lokala servicelösningar är det, enligt SLU, dock avgörande att lokala aktörer kan göra det i samverkan med t.ex. kommunen eller andra aktörer som verkar inom dessa serviceområden genom att bygga på lokala synergieffekter och lokala resurser. De enkätsvar från projektägare som SLU fick in i samband med utvärderingen tydde dock dels på att länsstyrelsen inte hade bidragit med kontakter som hade kunnat gynna projekten i någon högre grad, dels på att man inte hade en tydlig ambition i projekten att stärka samverkan med aktörer utanför det lokala sammanhanget.

Vidare noterade SLU att det administrativa systemet var underdimensionerat i starten och att detta dels försenade introduktionen av åtgärden, dels innebar orimligt långa väntetider för projektägarna och en stor belastning för vissa handläggare.

4.3.3 Omorientering mot bredbandsutbyggnad

Som beskrivits tidigare i denna rapport genomfördes en större ändring av landsbygdsprogrammet under 2010. Ändringen var ett led i genomförandet av den s.k. hälsokontrollen av den gemensamma jordbrukspolitiken 2009. Programmet tillfördes därmed ytterligare medel från direktstöden. Under 2010 utökades programmet med 253 miljoner kronor för bredband, och i februari 2011 beslutade Jordbruksverket att fördela ytterligare 40 miljoner kronor till bredbandsåtgärder inom ramen för åtgärd 321.

I budgetpropositionen för 2012 konstaterade regeringen att de medel som finns tillgängliga inom landsbygdsprogrammet för att öka tillgängligheten till bredband snabbt har intecknats samtidigt som efterfrågan på och behovet

av bredbandsutbyggnad fortfarande är stort.¹¹⁶ Regeringen föreslog därför en förstärkning av landsbygdsprogrammet med 300 miljoner kronor för att öka tillgängligheten till bredband på landsbygden samt att Post- och telestyrelsen (PTS) skulle tillföras totalt 75 miljoner kronor för offentlig medfinansiering (utg.omr. 22 Kommunikationer).

I början av september 2012 meddelade företrädare för regeringen att man i budgeten för 2013 föreslår ytterligare 600 miljoner kronor för bredbandsutbyggnad under 2012–2014 inom ramen för landsbygdsprogrammet. Avsikten är att 120 miljoner kronor av medlen kommer att disponeras av PTS för offentlig medfinansiering av bredbandsprojekt.¹¹⁷

4.3.4 Fördelningen av medel till åtgärd 321

I Jordbruksverkets årsrapport för 2010 konstaterade myndigheten att åtgärd 321 var en av dem som ökade mest mellan 2009 och 2010 räknat i antal beviljade stöd. Ökningen berodde, enligt verket, främst på en stor efterfrågan på stöd till bredbandsutbyggnad.¹¹⁸

Jordbruksverket noterar också att flertalet länsstyrelser pekar på ett stort behov av bredbandssatsningar och att de tilldelade medlen redan är intecknade på många håll genom beslut. Andra län rapporterar låg efterfrågan under 2010 men att de insatser som gjordes under det året väntades leda till ett stort intresse. De länsstyrelser som tidigare har arbetat aktivt med bredbandssatsningar och där behoven varit kända sedan tidigare tycks ha fått ett försprång i genomförandet och i förbrukningen av medel.

Andra länsstyrelser rapporterar att de först under 2010 bedrev uppsökande arbete. Länsstyrelserna har också medverkat till att det har bildats bredbandsföreningar. Paraplyprojekt som samlar flera mindre projekt har satts i gång under 2010.

Under 2010 fick 142 sökande bifall till stöd och investeringsvolymen för 2010 var totalt 236 miljoner kronor. Ökningen jämfört med 2009 berodde dock i hög grad på att nya medel hade tillförts åtgärden. Efterfrågan på stöd var mycket stor under 2010, särskilt under andra halvåret då den svenska offentliga medfinansieringen från PTS kunde börja utnyttjas.

Under 2010 avslutades 36 av totalt 67 insatser under perioden 2007–2010. De flesta (84 procent) av dessa hade fått projektstöd. Av de 67 avslutade insatserna var ungefär en tredjedel av förutsättningsskapande karaktär, t.ex. en förstudie där man kartlägger landsbygdsbutiker eller drivmedelsstationer inom en region. Denna typ av projekt ger inte några direkta resultat i termer av att en viss del av befolkningen gynnas eller att de leder till en ökad tillgång på bredband. Projekt av detta slag kan också handla om att öka förutsättningarna för företagande och boende genom kompetensutveckling, samverkan och nätverksbyggande.

¹¹⁶ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23, s. 50.

¹¹⁷ <http://www.regeringen.se/sb/d/4902/a/198579>

¹¹⁸ Jordbruksverket, 2011a.

Den största kategorin sett till antal insatser var Butiker/drivmedel. Här har det främst handlat om kartläggningar av butiker och drivmedelsstationer. Därefter kommer kategorin Fritid/kultur/idrott som exempelvis har omfattat föreningslokaler, ridbanor och motionsspår. Dessa projekt är huvudsakligen konkreta insatser som gynnar totalt drygt 15 000 personer.

I årsrapporten för 2011 konstaterar Jordbruksverket att 259 sökande har fått bifallsbeslut om stöd under 2011. Investeringsvolymen uppgick till totalt 404 miljoner kronor. Jämfört med utfallet för 2010 ökade antalet beviljade stöd under 2011 med 82 procent och investeringsvolymen med 71 procent. Ökningen berodde till stor del på att många bredbandsprojekt hade startats med medel från den ordinarie budgeten för serviceåtgärder och för pengar inom ramen för den europeiska ekonomiska återhämtningsplanen (bredband).

Under 2011 avslutades 87 insatser (153 insatser totalt under perioden 2007–2011). Majoriteten av dessa (134) avsåg projektstöd. Av de avslutade insatserna klassades 34 procent som förutsättningskapande.

Genom den tidigare nämnda förstärkningen av åtgärden med 375 miljoner kronor för bredbandssatsningar och möjligheten för länsstyrelserna att omdisponera pengar mellan åtgärderna kommer den nya budgeten för åtgärd 321 att hamna på lite drygt 900 miljoner kronor. Huvuddelen av dessa medel kommer att användas för bredbandsinvesteringar.

Tabell 13: Åtgärd 321, avslutade insatser under perioden 2007–2011, fördelade på kategorier

<i>Kategori</i>	<i>Antal avslutade insatser</i>	<i>Fördelning antal (%)</i>	<i>Utbetalt stödbelopp (miljoner kronor)</i>
Infrastruktur (inkl. bredband)	61	40	24,5
Detaljhandel	35	23	11,0
Idrott/motion (ej hästsport)	11	7	3,1
Övergripande utveckling	11	7	4,1
Kultur/historia	8	5	0,5
Mat	7	5	0,8
Häst	5	3	3,0
Natur och friluftsliv	4	3	0,6
Förnybar energi	2	1	0,1
Övrig service	9	6	4,7
Summa	153	100	52,4

Källa: Jordbruksverket, Årsrapport 2011 – Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013.

Av tabellen framgår att kategorin Infrastruktur är störst både när det gäller antalet avslutade insatser och storleken på det utbetalda stödbeloppet. I kategorin dominerar bredbandsprojekten, men det finns även några projekt inom denna kategori som handlar om annan infrastruktur som exempelvis vägar, broar och dricksvattenförsörjning. Kategorin Detaljhandel – den näst

största – inkluderar främst förutsättningsskapande projekt som sysslat med kartläggning av och rådgivning till butiker och drivmedelsstationer i olika regioner.

I kategorin Idrott/motion samlas bl.a. konkreta satsningar på idrottsanläggningar som t.ex. fotbollsplaner och elljusspår. Kategorin Övergripande utveckling innehåller främst förutsättningsskapande projekt, t.ex. förstudier kring service och företagande i en region. Projekten inom Kultur/historia är ofta konkreta insatser som t.ex. förbättringar av föreningslokaler. Kategorin Mat innehåller projekt som på olika sätt vill främja lokal matproduktion. Inom kategorin Häst återfinns bl.a. investeringar i t.ex. ridbanor och ridhus. Kategorin Natur och friluftsliv innehåller några projekt som förbättrar möjligheterna till friluftsliv, t.ex. en viltmålsanläggning (skjutbana). De två insatserna i Förnybar energi är båda företagsstöd som har gått till satsningar på närvärme. I kategorin Övrig service återfinns bl.a. förstudier kring bostadsbyggande och service för äldre. Andra exempel är dagverksamhet för arbetslösa och en veterinärklinik.

Storleken på de stödbelopp som har beviljats inom ramen för åtgärd 321 har stor spridning. Det genomsnittliga stödbeloppet är ca 340 000 kronor medan medianen ligger på ca 190 000 kronor. 41 procent av stödmottagarna har fått belopp på 100 000 kronor eller mindre. Tillsammans svarar denna kategori dock endast för ca 7 procent av det totala stödbeloppet. De fem stödmottagare som har fått mest pengar har fått totalt 10,5 miljoner kronor. Detta motsvarar ungefär en femtedel av det totala stödbelopp som har beviljats inom ramen för åtgärden. Tre av dessa är bredbandsprojekt.

Jordbruksverket konstaterar sammanfattningsvis att bredden på insatserna inom ramen för åtgärd 321 är stor, vilket enligt verket rymmer väl med intentionerna i landsbygdsprogrammet. Samtidigt anser myndigheten att det är svårt att dra några slutsatser om det antal personer som gynnas av insatserna, då de olika projekten har så olika målgrupper. Vissa projekt riktar sig till ett antal hushåll som enkelt kan identifieras, medan andra projekt har mer svårsmätbara målgrupper, t.ex. hela kommuner eller större regioner. Bredbandsprojekten – som svarar för en stor andel av stödbeloppen – når förhållandevis få personer men kan, enligt verket, vara väl så viktiga för dessa personers livskvalitet och för att förbättra möjligheterna till företagande.

Enligt uppgift från Jordbruksverket försöker myndigheten att skatta hur många människor som har tillgång till det som stödet har finansierat, t.ex. ett motionsspår. Ibland redovisar stödmottagarna sådana siffror men eftersom man inte behöver rapportera dessa uppgifter saknas de ofta. För att skatta det antal personer som gynnas av insatsen använder verket då SCB:s befolkningsstatistik för den aktuella orten. Om projektet är av förutsättningsskapande karaktär rapporterar myndigheten att noll personer har gynnats av insatsen. Om en satsning exempelvis gäller vattenledning eller bredband så berörs ett specifikt antal fastigheter och då utgår verket från dessa när det skattar det antal personer som gynnas av investeringen. Bred-

bandsprojekten är numera skyldiga att rapportera antal personer, vilket gör det lättare för verket att bedöma hur många som gynnas.¹¹⁹

4.3.5 Andra stöd till serviceutveckling på landsbygden m.m.

Det stöd som fördelas från landsbygdsprogrammets åtgärd 321 för satsningar på sådana grundläggande tjänster som exempelvis kommersiell service är bara en bland flera stödformer med denna eller liknande inriktning. Den regionala tillväxtpolitiken (utg.omr. 19 i statsbudgeten) inriktas bl.a. på att säkerställa en god tillgång till kommersiell och offentlig service för medborgare och näringsliv i alla delar av landet.¹²⁰

Regeringen har de senaste åren beslutat om medel till särskilda insatser inom området tillgänglighet till service. I bilaga 6 ges en översiktlig beskrivning av dessa stöd och satsningar utanför landsbygdsprogrammet som myndighetsaktörer, intresseorganisationer, landsbygdsbefolkning m.fl. kan vara tvungna att förhålla sig till.

4.3.6 Några centrala aktörer om åtgärd 321

Bra med bredband?

Jordbruksverket konstaterar att åtgärd 321 mest har handlat om bredband.¹²¹ Det har rört sig om tämligen stora belopp per ärende. Satsningen på bredband har lett till stor efterfrågan – innan bredbandsatsningen inleddes användes knappt några pengar till bredband fast möjligheten fanns. Landsbygdsdepartementet har dock rapporterat att det även fortsättningsvis kommer att finnas medel inom åtgärd 321 till andra grundläggande tjänster än bredband.¹²² Från departementet betonades dessutom att det inom ramen för Näringsdepartementets del av budgeten också finns flera satsningar på kommersiell service.

Tjänstemän på Tillväxtverket framhåller att man i sitt arbete med landsbygdens servicefrågor under senare år allt mer har insett betydelsen av välfungerande it-infrastruktur som en grundläggande förutsättning för utvecklingen av innovativa servicelösningar. De har därför en positiv grundsyn på

¹¹⁹ Effekten av vissa satsningar uttryckt i termer av antalet personer som gynnas kan säkerligen innehålla ett betydande mått av osäkerhet. Det gäller exempelvis investeringar i elljusspår eller ridanläggningar. Ska exempelvis alla som bor inom en viss radie från platsen för investeringen anses ha gynnats av den oavsett om man löptränar, ägnar sig åt ridsport eller är medlem i den förening i vilkens föreningslokal det har gjorts en investering?

¹²⁰ Andra projekt som beviljas stöd inom ramen för åtgärd 321 kan sannolikt erhålla stöd från anslag inom andra utgiftsområden i statsbudgeten. Det gäller exempelvis kultur-, energi- och idrottsinriktade satsningar. Dessa stöd beskrivs dock inte närmare i denna uppföljning.

¹²¹ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

¹²² Regeringskansliet, Landsbygdsdepartementet, intervju 2011-12-09.

bredbandssatsningen och anser att den på ett bra sätt kompletterar de insatser som bl.a. Tillväxtverket gör på serviceområdet.

Enligt Tillväxtanalys borde statsmakterna prioritera mer mellan de olika åtgärderna. Ett exempel på en sådan prioritering är satsningen på bredband. Enligt Tillväxtanalys är det dessutom bra att Post- och telestyrelsen fick medel för att kunna medfinansiera dessa satsningar.

Lantbrukarnas riksförbund (LRF) är i grunden positivt till överföringen av 300 miljoner kronor till bredbandssatsningen, men menar att behovet av medel för detta ändamål är betydligt större än så. Organisationen anser att bredband är en del av infrastrukturen och att bredbandsutbyggnad därför egentligen är ett nationellt ansvar som inte borde finansieras genom landsbygdsprogrammet. Småkom menar att det är bra med stöd till bredbandsutbyggnaden eftersom bredband är en förutsättning för utvecklingen på landsbygden.

Det offentligas ansvar?

Enligt Tillväxtverket är landsbygdsprogrammet ett mycket bra finansiellt tillskott. Myndigheten pekar på att landsbygdsprogrammet ofta kan användas för att medfinansiera de insatser inom t.ex. service som Tillväxtverket finansierar. Samtidigt poängterar tjänstemän vid Tillväxtverket att Landsbygdsprogrammets främsta egenskap är just att fungera som medfinansier. Tjänstemän vid Jordbruksverket och länsstyrelser har sällan möjlighet att axla rollen som ”tillväxtorienterade drivkrafter” under marknadsföringen av programmet, ansökningsprocessen och genomförandet av de åtgärder som omfattas av landsbygdsprogrammets axel 3.

Fram t.o.m. den 31 januari 2012 hade 9 av 40 projekt inom Lokala servicelösningar medfinansierats av landsbygdsprogrammet. Ytterligare två medfinansieras av Leaderområden. Det kan dock finnas ett mörkertal i detta, då länsstyrelserna inte alltid uppger från vilken källa medfinansieringen kommer. Enligt tjänstemän vid Tillväxtverket kan det därför finnas fler projekt som finansieras av landsbygdsprogrammet än vad siffran ovan anger.¹²³

Tillväxtverket påpekar samtidigt att både när det gäller landsbygdsprogrammets åtgärd 321 och myndighetens egna serviceprojekt (se ovan) pågår ständigt en diskussion om hur långt det offentliga ansvar sträcker sig när det gäller kommersiell service. Förhållandet mellan marknaden, efterfrågan och det offentliga roll betecknas i de här sammanhangen som ”ett triangel-drama” av Tillväxtverket.

Forskare vid SLU betonar att infrastruktur i form av service, tillgång till kommunikationsmedel, bredband etc. är av avgörande betydelse för landsbygden.¹²⁴ Samtidigt har länen inte sett landsbygdsprogrammet som ett sätt att marknadsföra vikten av service. SLU anser att åtgärd 321 borde kunna föras över till Leader (axel 4). Servicefrågorna ses ofta som kommunernas

¹²³ Tillväxtverket, intervjuer 2012-02-03 och 2012-08-30.

¹²⁴ Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), intervju 2012-04-16.

”huvudvärk”. De har ansvar och kompetens. Dessa frågor kanske passar bättre i Leader där kontakterna med kommunerna är tätare.

Riksorganisationen Hela Sverige ska leva lyfter fram oklara ansvarsförhållande som en förklaring till att det gick trögt att få i gång arbetet med åtgärd 321. De pekar på en osäkerhet och rädsla på länsstyrelserna när det exempelvis gäller frågor om man kan ge stöd till åtgärder som egentligen är kommunala angelägenheter. Man väljer att ”sätta sig i trygghetshörnet” och avslår hellre en projektansökan än tar risken att göra fel.

Statligt stöd nödvändigt för landsbygdens service

Den ekonomiska föreningen Landsbygdsmentorerna konstaterar att intresset för att bo på landet är stort men att det måste finnas grundläggande service som butik, skola, bensin m.m.¹²⁵ Handlare på landsbygden är ofta ensamma och behöver stöd och information. Flera varuleverantörer vill inte längre köra ut sina varor till småbutiker på landsbygden eller tar extra betalt för detta. Lanthandlare får ofta sämre villkor än större handlare. När småbutiker får en ny ägare vill de stora kedjorna ofta inte behålla dem eller så vill t.ex. Svenska Spel inte behålla dem. Till detta kommer att bankerna inte tror på landsbygden. Det är vidare oklart om kommunerna får gå in med pengar i butiker. Enligt föreningen behövs det därför ett statligt stöd till handeln på landsbygden.

Hela Sverige ska leva redovisar en liknande hållning som Landsbygdsmentorerna och pekar på att det finns ett mycket stort behov av insatser för servicen på landsbygden.¹²⁶ Trots detta har det, enligt organisationen, varit dålig efterfrågan på stöd från åtgärd 321. Enligt organisationen var det trögt att få i gång denna åtgärd på grund av otydliga politiska mål – det görs ständiga utredningar om vad staten vill när det gäller service men det fattas aldrig några beslut. En annan orsak var, enligt organisationen, att det saknas tillräcklig coaching och rådgivning till byutvecklingsgrupperna. En tredje orsak anges vara att åtgärderna är så specifika och oflexibelt formulerade att de inte passar verkligheten särskilt väl.

Bristande marknadsföring?

I likhet med vad som sades i halvtidsutvärderingen anser den ideella föreningen Coompanion att åtgärd 321 har marknadsförts alldeles för dåligt vilket har resulterat i att det ibland har uppfattats som att den inte behövs. Det har också varit påtagligt att projektidéer med allmän landsbygdsutvecklingskaraktär slentrianmässigt har hänvisats till Leader.¹²⁷

¹²⁵ Landsbygdsmentorerna, intervju 2012-05-03. Landsbygdsmentorerna är en ekonomisk förening med verksamhet i elva län. Föreningens målsättning är att arbeta med kompetensutveckling och rådgivning för att därigenom hjälpa till att bevara butik, drivmedelsförsäljning samt övrig service på en ort.

¹²⁶ Riksorganisationen Hela Sverige ska leva, intervju 2012-04-03.

¹²⁷ Coompanion, enkätsvar 2012-06-11.

4.3.7 Erfarenheter från de tre länen

Fördelningen av medel

I tabellen nedan redovisas fördelningen av medel till åtgärd 321 mellan de tre län som ingår i denna studie (2012-09-05).

Tabell 14: Fördelning på län för åtgärd 321 i de tre studerade länen, exklusive annan offentlig medfinansiering

Län	Service (kr)*	Särskilda bredbandsmedel (kr)	Totalt (kr)	Andel av de medel som har fördelats till samtliga län till åtgärd 321 (%)
Kalmar	15 431 936	3 300 750	18 732 686	2,5
Norrbottnen	25 469 244	16 161 750	41 630 994	5,6
Västra Götaland	84 176 210	13 249 500	97 425 710	13,2

Anmärkning: I beloppet (*) ingår även 12,5 mnkr som har omfördelats av Länsstyrelsen i Västra Götaland samt 2 mnkr som har omfördelats av Länsstyrelsen i Norrbottens län.

Västra Götalands län

Organisation, genomförandestrategi m.m.

Västra Götalandsregionen ansvarar för den regionala tillväxtpolitiken i länet. En stor del av de tillgängliga utvecklingsresurserna kanaliseras genom det regionala tillväxtprogrammet (RTP). RTP i Västra Götaland består dels av ett regionövergripande program, dels av program för de fyra delregionerna Göteborg, Sjuhärads, Fyrbodals och Skaraborg. Tillväxtprogrammet är antaget av regionfullmäktige och gäller under perioden 2008–2013.

I länets genomförandestrategi för landsbygdsprogrammet framhålls att landsbygdsprogrammet ska ses som ett viktigt verktyg för den regionala utvecklingspolitiken. Det betonas att den nationella strategin för regional konkurrenskraft och sysselsättning även utgör en övergripande ram för det nationella landsbygdsprogrammet. Genomförandestrategin för Västra Götalands län sägs vara ett viktigt bidrag till arbetet med att utveckla även mer sårbara delar av länet.

I genomförandestrategin redovisas länets prioriteringar. Länets fokusområden är primärproduktion, förädlad mat, restaurangnäring och matturism. Bland prioriteringarna nämns bl.a. att satsningarna ska medverka till att förbättra/stärka ett lokalt engagemang för att påverka landsbygdens trivsel och drivkraft att påverka sin framtida utveckling.

När det gäller den aktuella åtgärden 321 nämns att en uppgradering av bredbandsstamnätet på landsbygden kommer att genomföras med medel från Västra Götalandsregionen och länets kommuner under 2011–2013. Landsbygdsprogrammets viktigaste roll är att fullborda kedjan fram till konsument genom att ekonomiskt stödja bredbandsföreningar. Landsbygdsprogrammet i Västra Götalands län kommer därför att avsätta minst 20 mil-

joner kronor under 2011–2013 till bredbandsföreningar som bygger bredband på landsbygden.

I genomförandestrategin betonas också vikten av samverkan med Västra Götalandsregionen kring insatsområden som kan stödjas via det ovan nämnda regionala tillväxtprogrammet, exempelvis it-infrastruktur och kommersiell service. Länsstyrelsen och Västra Götalandsregionen har sedan länge haft en samverkansgrupp för landsbygdsfrågor.

För perioden 2007–2013 har man avsatt en budget på 97,4 miljoner kronor för åtgärd 321.¹²⁸ Målen med insatserna inom åtgärden är att:

- öka diversifieringen hos kvarvarande butiker eller drivmedelsstationer på landsbygden
- öka servicen på landsbygden
- öka utbudet av kultur-, idrotts- och fritidsaktiviteter för ungdomar på landsbygden
- öka tillgången till it-kommunikation för landsbygdsföretag i glest befolkade områden.

Följande prioriteringar har angetts:

Företagsstöd

- Företag som har potential att finnas kvar efter tre år och som gynnar både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden.¹²⁹
- Dagligvarubutiker, drivmedelsstationer och i vissa fall fackhandelsbutiker utanför mindre tätorter (< 3000 invånare) som diversifierar sin verksamhet.
- Verksamheter som ökar utbudet av eller vidareutvecklar service och kultur-, idrotts- eller fritidsaktiviteter på landsbygden.

Projektstöd

- Projektet har en plan som på ett tydligt sätt kan beskriva mål, genomförande och förväntat resultat.¹³⁰
- Projekt som i sin projektplan på ett tydligt sätt kan beskriva hur både kvinnors och mäns möjligheter att vara verksamma på landsbygden kommer att gynnas.
- Projekt som skapar förutsättningar att behålla grundläggande serviceföretag på landsbygden.
- Projekt som startar eller vidareutvecklar kultur-, idrotts- och fritidsverksamheter på landsbygden.
- Projekt som utförs av privata, offentliga eller ideella initiativtagare för projektering och investering i första hand av bredbandslösningar och i andra hand av förbättrad vattenkvalitet i områden på landsbygden där

¹²⁸ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2011.

¹²⁹ Denna prioriteringsvariabel gäller för samtliga företagsstöd.

¹³⁰ Denna prioriteringsvariabel gäller för samtliga projektstöd.

annan aktör inte kommer att tillhandahålla tjänsten. I den reviderade versionen av genomförandestrategin från december 2011 understryks att landsbygdsprogrammets stöd för bredbandsutbyggnad är ekonomiskt likvärdigt med det kanalisationsstöd som hanteras av Västra Götalandsregionen.

Av genomförandestrategin framgår vidare att företagsstöd beviljas med 25 procent av de stödberättigade kostnaderna. Om det i affärsplanen på ett tydligt sätt framgår hur man avser att gynna både mäns och kvinnors möjligheter att vara verksamma på landsbygden ges ytterligare 5 procent. Högst 900 000 kronor kan beviljas inom en tvåårsperiod räknat från ansökan.

För projektstöd beviljas 20–100 procent av de stödberättigade kostnaderna. Stödbeloppet avgörs i varje enskilt ärende av projektets förväntade effekt, andelen investeringar och möjligheten till annan finansiering.

Noterbart är att det i länets reviderade genomförandestrategi (december 2011) uttryckligen anges att man av budgetskäl endast lämnar stöd till bredbandsföreningar under åren 2012–2013.

Fördelningen av stöd i Västra Götalands län inom ramen för åtgärd 321

I bilaga 7 redovisas de stöd inom åtgärd 321 som har beviljats i Västra Götalands län t.o.m. augusti 2012. Av tabellen i bilagan framgår att projektstöden dominerar i länet. Hela drygt 99 procent av den totala stödsumma som har beviljats i länet har varit projektstöd. Ungefär hälften (43 procent) av den beviljade totalsumman har gått till bredbandsrelaterade satsningar. Den största av dessa projekt (utbyggnad av ett lokalt bredbandsnät i Baggebol-Salbo) har beviljats ca 4,1 miljoner kronor i stöd, dvs. ca 17 procent av den beviljade totalsumman. När det gäller bredbands-satsningarna i Västra Götalands län kan det för övrigt noteras att de i vissa fall kombineras med en utbyggnad/uppgradering av dricksvattenanläggningarna på den aktuella orten. Dricksvattenprojekt har även beviljats stöd utan att det finns en koppling till utbyggnad av bredband.

Satsningarna på utveckling av lokal service som exempelvis dagligvaruhandel och drivmedelsstationer är relativt små i Västra Götalands län. Föreningen landsbygdshandelns främjande (FLF) har beviljats stöd (ca 146 000 kronor) för att genomföra en förstudie om servicen på landsbygden i länet. Hela Sverige ska leva har drivit ett mindre projekt (stöd 100 000 kronor) för att informera om olika sätt att säkerställa tillgången till drivmedel på landsbygden.

När det gäller andra satsningar än bredbandsutbyggnad och satsningar på att utveckla kommersiell service är bredden relativt stor i Västra Götalands län. En förhållandevis stor satsning (ca 1 miljon kronor i projektstöd) drivs av Västergötlands Fotbollförbund och syftar till att utveckla fotbollsklubbar på landsbygden för att göra idrottsplatsen och föreningen till en mötesplats för bygden. Flera andra projekt med idrottsanknytning har beviljats stöd. Det handlar exempelvis om att bygga ishallar, ridhus, omklädningsrum och att återställa elljusspår.

Bredband – från trög start till folkrörelse

Västra Götalandsregionen har beslutat om 60 miljoner kronor till utbyggnaden av bredband i länet. Ansvaret för bredbandsatsningarnas finansiering bygger på följande principmodell:

- från stamnätet till telefonstationen: regionen och de berörda kommunerna
- från telefonstationen och ut till fastigheterna: bredbandsföreningar med stöd från bl.a. landsbygdsprogrammet. Stödet har gjort att det nu kostar ca 15 000 kronor för ett hushåll att gå med (utan stöd uppges kostnaden bli ungefär den dubbla).

Tanken var att kommunerna först skulle ta fram ett bredbandsprogram, vilket dock resulterade i att det tog lång tid att komma i gång med arbetet. Därefter har det dock växt fram flera bredbandsföreningar i länet där olika eldsjälar driver på. Det blir uppenbart för allt fler att tillgång till bredband är en förutsättning för nästan allt företagande på landsbygden. Falköpings kommun anser att landsbygdsprogrammet har lett till att bredbandsutbyggnad nu nästan har blivit en folkrörelse. En bredbandsförening i länet anser att bidraget från bl.a. landsbygdsprogrammet var bra. Projektet fick mycket pengar, men hade genomförts även utan stöd. Arbetet med bredband, vatten och avlopp har lett till en ökad sammanhållning i bygden. Alla har varit positiva och man har kunnat använda den kompetens som finns i bygden. Den som ger stöd (t.ex. länsstyrelsen) borde dock samordna det som kan göras samtidigt som bredband läggs, t.ex. om det finns behov av att samtidigt lägga vatten och avlopp. Föreningen anser att det i de fallen behövs mer långsiktighet från statens sida. Bristen på samordning bidrar till att det uppstår vita fläckar när det gäller bredbandsutbyggnaden.

Det regionala serviceprogrammets roll

Västra Götalandsregionen arbetar med servicefrågor genom det regionala serviceprogrammet för landsbygds- och skärgårdsområden i Västra Götaland 2010–2014. Syftet med detta är att förbättra tillgången till offentlig och kommersiell service, bl.a. genom att stimulera nya kreativa lösningar för att förhindra nedläggningen av den sista butiken på orten.

Norrbottnens län

Genomförandestrategi, mål, prioriteringar m.m.

Syftet med landsbygdsprogrammets tillämpning i Norrbottens län är att komplettera och förstärka effekterna av andra läns- eller regionspecifika strategier, åtgärder och program. Generellt sett ska landsbygdsprogrammet inriktas på åtgärder som är kopplade till landsbygdens resurser och riktar sig inte till åtgärder kopplade till övergripande strukturer i samhället.

I länets genomförandestrategi framhålls att långa avstånd och begränsad tillgång till offentlig och kommersiell service ofta är ett problem på lands-

bygden i Norrbotten, inte minst i inlandet.¹³¹ Att utveckla nya och alternativa former för lokal service anges därför vara mycket viktigt för människors möjligheter och vilja att bo på landsbygden. En väl utbyggd bredbandsinfrastruktur ökar möjligheterna att bo och verka på landsbygden trots långa avstånd. Åtgärden prioriteras därför högt i Norrbottens genomförandestrategi.

Målen för åtgärden i länet är

- att öka det lokala serviceutbudet och utbudet av sociala aktiviteter
- att öka antalet boende på landsbygden, framför allt unga människor
- att alla ska ha tillgång till en väl fungerande it-infrastruktur.

Till målen har ett antal villkor ställts upp för att stöd ska betalas ut. Det gäller exempelvis krav på innovativa inslag i satsningarna och att insatserna kompletterar samhällets ansvar. Bland de prioriterade insatsområdena med koppling till åtgärd 321 nämns utbyggnad eller uppgradering av bredband i landsbygdsområden som har s.k. vita eller grå områden.¹³²

I genomförandestrategin har man även satt upp ett antal prioritetshöjande kriterier till grund för urvalet av projekt. Det gäller exempelvis att insatserna ska bidra till stärkt konkurrenskraft för landsbygdens näringsliv och/eller en ökad tillväxt och sysselsättning eller att de baseras på en väl underbyggd marknadsundersökning eller motsvarande. Vidare listas ett antal kriterier till grund för prioriteringar inom en ansökan. Det handlar exempelvis om att stöd till fordon endast lämnas om det är särskilt motiverat eller att stöd till inköp av byggnader endast lämnas om det finns särskilda skäl.

När det gäller företagsstöden har man i Norrbotten beslutat att lämna stöd med max 25 procent av de stödberättigande kostnaderna i kustområdet och max 50 procent av stödberättigande kostnaderna i inlandet. För projektstöd gäller att minst 30 procent av stödet ska utgöras av annan offentlig medfinansiering men att avvikelser kan göras vid beredningen av det enskilda ärendet. När det gäller bredbandsatsningar ska den offentliga medfinansieringen, enligt länets genomförandestrategi, utgöra minst 25 procent.

Vidare anges att det i huvudfallet är upp till projektägaren att ordna annan offentlig medfinansiering, men att sådan medfinansiering även kan lämnas genom anslaget 33:1 och att detta då sker i samband med beredningen av stödärendet inom landsbygdsprogrammet.¹³³ Länets regionala tillväxtprogram fungerar som ett styrdokument för prioritering när det gäller medfinansiering av åtgärder inom landsbygdsprogrammets axel 3 genom det nämnda anslaget. Det framgår också uttryckligen i länets genomförandestrategi att när ansökningar om regionala projektmedel handläggs ska det göras en avstämning mot landsbygdsprogrammet i de fall det handlar om åtgärder

¹³¹ Länsstyrelsen i Norrbottens län, 2010.

¹³² I vita områden saknas bredband helt. I grå områden finns möjlighet till viss begränsad datakommunikation (< 2 Mbit/s).

¹³³ Beteckningen 33:1 syftar på det anslag inom utgiftsområde 19 Statsbudgeten som numera kallas 1:1 Regionala tillväxtåtgärder.

som kan ha en koppling till programmet. Om det finns en tydlig koppling till de prioriteringar som görs i den regionala genomförandestrategin ska ärendet i första hand hänvisas till landsbygdsprogrammet. I varje ansökan som inkommer inom landsbygdsprogrammets axel 3 görs en prövning om ärendet kan medfinansieras genom de regionala projektmedlen. Vidare anges att målgruppen för regionala företagsstöd (som också finansieras via anslaget 1:1 inom utg.omr. 19 Regional tillväxt) till stor del sammanfaller med målgruppen för motsvarande ersättningar inom landsbygdsprogrammet, däribland målgruppen för åtgärd 321.

Gränsdragningar kommer att göras utifrån de prioriteringar som har angivits i genomförandestrategin och i regelverket för de regionalpolitiska stöden. Tanken är att landsbygdsprogrammet ska bredda och utveckla möjligheter där de regionalpolitiska stöden inte är tillämpliga. Landsbygdsprogrammet kan t.ex. tillämpas i ett tidigare skede än vissa av de regionala företagsstöden.

Av genomförandestrategin kan man vidare utläsa att de mindre åtgärderna inom axel 3 (däribland åtgärd 321) är lägre prioriterade då huvuddelen av projekt- och företagsstöden passar in i de högre prioriterade åtgärderna. Detta framgår också av att länsstyrelsen i Norrbottens län har valt att låta tilldelningen understiga Jordbruksverkets indikativa fördelning då myndigheten anser att många projekt av denna typ antagligen kommer att hamna i Leader. Enligt tjänstemän på länsstyrelsen var bedömningen att projekt av mer lokal karaktär inom axel 3 som bl.a. gällde service och byautveckling i större utsträckning skulle hamna inom Leader då den lokala kopplingen är starkare inom dessa åtgärder. Åtgärderna ansågs i stor utsträckning överensstämma med Leaderområdenas strategier och inom Leader var medfinansiering med privata resurser och ideell arbetstid möjlig till skillnad från vad som gäller inom axel 3. Detta har lett till att många projekt som skulle ha kunnat passa inom åtgärd 321 har hänvisats till Leader sedan Leaderområdena kom i gång med sitt arbete.

Regionalt serviceprogram för Norrbotten

Några av de insatsområden som har lyfts fram i länets regionala serviceprogram överensstämmer med den regionala genomförandestrategin för landsbygdsprogrammet 2007–2013 och delmålet om ett diversifierat landsbygdsföretagande och en förbättrad livskvalitet. Finansiering genom åtgärd 321 av aktiviteter inom ramen för det regionala serviceprogrammet anges kunna vara möjlig.

I det regionala serviceprogrammet framhålls också att Tillväxtverkets medel för lokalt anpassade servicelösningar för perioden 2009–2011 även kan användas för att förstärka serviceinriktade åtgärder inom landsbygdsprogrammet. Insatserna ska då så långt som möjligt komplettera varandra och samordnas.

Regionalt strukturfondsprogram för övre Norrland

I det regionala strukturfondsprogrammet för övre Norrland slås det fast att vägledande för avgränsningar mot landsbygdsprogrammet är att målgrupperna för landsbygdsprogrammet är snävare avgränsade i EU:s regelverk samt att åtgärderna är riktade mot ett mer avgränsat territorium. Vidare kommer landsbygdsprogrammets åtgärder att i första hand utgå från landsbygdens resurser, lokala utvecklingsförutsättningar och mikroföretagande/småföretagande inom dessa ramar. När det gäller åtgärd 321 sägs det uttryckligen att stöd kommer att vara begränsat till projekt på lokal nivå, primärt som en del i en lokal utvecklingsstrategi.

Regionalt bidrag för projektverksamhet

Enligt genomförandestrategin kommer de regionala projektmedlen (anslag 1:1 inom utg.omr. 19 Regional tillväxt) att användas för att medfinansiera projektstöd inom axel 3 i landsbygdsprogrammet. Styrande för användningen av dessa medel är länets regionala utvecklingsprogram (RUP), det regionala tillväxtprogrammet (RTP) och gällande programdokument för strukturfonderna. Som har nämnts ovan ska det göras en avstämning mot landsbygdsprogrammet om ansökningar om regionala projektmedel kan ha en koppling till programmet.

Fördelningen av stöd i Norrbottens län inom åtgärd 321

I bilaga 7 redovisas samtliga stöd inom åtgärd 321 som har beviljats i Norrbottens län t.o.m. augusti 2012. Av tabellen i bilagan framgår att nio satsningar har beviljats stöd. Av dessa var sju projektstöd och två företagsstöd. Den totala beviljade stödsumman uppgick till ca 13 miljoner kronor. Av totalsumman gick ca 79 procent till ett projekt som går ut på att bygga en fiberoptisk förbindelse mellan ett antal byar i Pajala kommun.¹³⁴

Av bilagan framgår vidare att man i Bodens kommun har drivit projektet ”Lokala servicelösningar”.¹³⁵ Projektet syftar till att hitta lokala lösningar för service i byarna Harads och Gunnarsbyn. Totalt omfattade projektet 2,7 miljoner kronor varav 900 000 kronor kommer från landsbygdsprogrammet. Hela Sverige ska leva Norrbotten driver ett projekt i länet som syftar till att etablera en långsiktig samverkan mellan de som bedriver drivmedelshandel i länet för att stärka och stötta dessa (stödsumma ca 599 000 kronor).

Andelen annan offentlig medfinansiering inom åtgärden var i mitten av september 2012 drygt 26 procent. Medfinansierare är kommuner, landstinget, Arbetsförmedlingen och PTS (bredbandssatsningar) samt regionala projektmedel (anslag 1:1 inom utg.omr. 19 Regional tillväxt).

¹³⁴ Underlag till satsningarna i länet tas fram av It Norrbotten som samordnade bredbandsutbyggnaden i Norrbottens 14 kommuner under 2000–2007. It Norrbotten startade som ett samverkansprojekt 1996. I dag drivs verksamheten i bolagsform med länets samtliga kommuner och Norrbottens läns landsting som ägare.

¹³⁵ Bodens kommun, intervju 2012-03-30.

”Få sökande”

Länsstyrelsen i Norrbottens län slår fast att det har varit få sökande som fallit inom åtgärd 321. De intervjuade tjänstemännen konstaterar att alla framhåller betydelsen av serviceinsatser och att myndigheten på alla informations- och dialogträffar med privatpersoner, företag, landsbygdsutvecklare på kommunerna, landsbygdsorganisationer m.fl. har lyft fram åtgärder kring service på landsbygden som mycket viktiga. Trots detta var det var trögt att få in ansökningar med denna inriktning i början av programperioden. Enligt länsstyrelsen är en möjlig förklaring till detta att det råder brist på eldsjälar. En annan förklaring kan, enligt länsstyrelsetjänstemännen, vara en bristande kunskap om stöden inom landsbygdsprogrammet. En tredje förklaring kan vara att många väntar på att kommunen ska ta initiativ och att ingen vill ta på sig rollen som projektägare. I det regionala serviceprogrammet sägs uttryckligen att kommunerna ska ta en större roll. Hela Sverige ska leva har tagit på sig projektägarskapet i några fall.

”Trög start men servicepengarna slut ändå”

Bristen på kunskap om eller intresse för att utnyttja tillgängliga medel för olika serviceprojekt illustreras också av att länsstyrelsen i november 2011 gick ut med ett pressmeddelande där man upplyste om att man hade medel för offentlig och kommersiell service för boende, företagare och besökare på landsbygden men att man saknade innovativa idéer och människor som ville göra något åt det.¹³⁶

Pengarna till service i landsbygdsprogrammet har trots detta tagit slut i Norrbotten. Även de extra medel som var öronmärkta för bredbandssatsningar är intecknade. Det har dock inte överförts några pengar från service till bredbandssatsningar. Länsstyrelsen konstaterar att pengarna inom åtgärden är slut samtidigt som de upplever ett ökat behov av dem. Myndigheten har fått medel från Tillväxtverket och PTS för att arbeta med service på landsbygden, men dessa medel har kommit i ett senare skede. Hade myndigheten haft kvar pengar i åtgärd 321 hade dessa kunnat växlas upp tillsammans med övriga finansieringskällor.

Representanter för Bodens kommun som har drivit ett förhållandevis omfattande serviceprojekt anser att det har skapat en bestående förändring på landsbygden i Bodens kommun. Tidigare satsningar har ofta avstannat när projekttiden har löpt ut. Människor har engagerat sig under projekttiden, men sedan har det hela ebbat ut. Detta projekt är dock annorlunda. Det har bl.a. lett till att företagen har börjat anställa. Det har växt fram underifrån och byggt på intensiv kommunikation. Kommunens representanter menar att initiativ till landsbygdsutveckling måste växa fram i byarna – hos ortsbefolkningen och företagen. Det är människorna där som driver på utvecklingen. Dessutom är politikernas engagemang viktigt. Det är inte pengarna från

¹³⁶ Länsstyrelsen i Norrbottens län, 2011.

landsbygdsprogrammet eller andra bidragsgivare som står i centrum för diskussionen.

Utan stöd från landsbygdsprogrammet hade projektet dock inte genomförts. Enligt kommunens representanter behövdes pengarna för att komma upp till en nödvändig nivå på projektets omfattning.

Enligt kommunens representanter öppnade landsbygdsprogrammet upp ögonen på kommunen och möjliggjorde arbetet med lokala servicelösningar. Medlen har därför varit mycket viktiga. Projektet har även skapat nya arbetssätt som har påverkat den kommunala förvaltningen. Mycket arbete har lagts ned på att informera de olika delarna av förvaltningen. Det har tidigare varit svårt för dem att se helheten. Det har därför varit positivt för projektet att ha direktkontakt med kommunalråden. Att driva projektet direkt under kommunalråden innebär att man kunde etablera en ny struktur som i viss mån gjorde att man kom ifrån de problem med stuprörstänkande som inte sällan är ett resultat av att man inom en kommun ofta är väldigt lojal med den egna linjeorganisationen.

Hela Sverige ska leva Norrbotten konstaterar att det krävs lokalt engagemang för att driva projekt kring service.¹³⁷ Organisationen driver ett serviceprojekt med syfte att bl.a. stötta och stimulera nya servicelösningar på landsbygden. Det finansieras av länsstyrelsen och Tillväxtverket. På riksnivå drev organisationen först ett nationellt serviceprojekt där fem byar från Norrbotten ingick. Hela Sverige ska leva Norrbotten driver nu ett steg 2-projekt i Norrbotten.

Samordningen av statliga stöd?

Som nämnts ovan påpekar Länsstyrelsen i Norrbottens län att med mer pengar inom ramen för åtgärd 321 hade dessa kunnat växlas upp tillsammans med övriga finansieringskällor. Myndigheten upplever här en viss brist på samordning av medel till olika typer av service mellan olika myndigheter. En bättre samordning skulle kunna ha gett synergieffekter exempelvis när det gäller satsningarna på bredband.

Kalmar län

Genomförandestrategi, mål, prioriteringar m.m.

I Kalmar läns genomförandestrategi utpekas ökad livskvalitet i attraktiva boendemiljöer genom lokal mobilisering, förbättrad infrastruktur, diversifierat näringsliv och utveckling av goda servicelösningar på landsbygden som ett av sex fokusområden.

När det gäller länets prioriteringar inom axel 3 konstateras inledningsvis vikten av att utveckla kommersiell och offentlig service på landsbygden. Det understryks att servicen behövs för såväl boende som inflyttning och företag/företagsetableringar på landsbygden. Dagligvarubutiken tillhör en av de allra viktigaste servicetyperna – och inte bara för inköp. Den behövs också

¹³⁷ Hela Sverige ska leva, Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

som en samlingspunkt för ortens invånare. Att få tillgång till flera servicefunktioner på en och samma plats ökar attraktionen att använda den lokala servicen. Samordningslösningar mellan olika servicegivare kan innebära att service kan behållas där den annars skulle ha försvunnit. Åtgärder som innebär en samordning och samverkan över traditionella sektorsgränser ska prioriteras. Allmänt accepterade mötesplatser ger möjlighet till utveckling och t.ex. ett kontinuerligt kulturutbud.

I områden med en minskande och åldrande befolkning är det av stor vikt att arbeta med frågor som rör livskvalitet och nya typer av servicelösningar.

I arbetet med axel 3 prioriterar Kalmar län därför bl.a. utveckling av boendemiljöer med ett långsiktigt perspektiv, särskilt fokus på samordnade lösningar för äldre samt utveckling av miljöer som är attraktiva för barnfamiljer. Generellt för insatser under axel 3 gäller att de utifrån ett tydligt landsbygdsperspektiv ska komplettera och i vissa delar förstärka de strategier för tillväxt och utveckling som gäller i länet: Regionalt tillväxtprogram och Regionalt utvecklingsplan. Innebörden av detta är bl.a. att insatser inom åtgärd 321 har, mer än inom övriga områden, genomförts i samarbete med Regionförbundet utifrån den regionala utvecklingsstrategin. I ett flertal projekt har både Regionförbundet och länsstyrelsen arbetat tillsammans för servicelösningar på landsbygden. Generellt präglas dessa projekt av en helhetssyn om följd effekterna av en nedläggning men också om vilka värden som gör att människor vill bo på dessa orter.

I ett kompletterande dokument till länets genomförandestrategi redovisas följande prioriteringar när det gäller projektstöd inom åtgärd 321:¹³⁸

- projekt som syftar till att utveckla nya former och lösningar på det kommersiella och offentliga distributions-/serviceutbudet på landsbygden
- insatser som skapar förutsättningar för permanentboende på landsbygden
- projekt som har en tydlig positiv effekt på jämställdhet, integrationsarbete, samverkan för ekonomisk tillväxt och sysselsättning samt ungdomars möjlighet till arbete och företagande på landsbygden
- projektets effekt för att nå miljömålen
- projekt som bidrar till minskad användning av fossila bränslen och till minskad klimatpåverkan.

Regionalt serviceprogram i Kalmar län

I januari 2010 antog Regionförbundets styrelse ”Regionalt Serviceprogram för Kalmar län”. I programmet konstateras att det inom landsbygdsprogrammets insatsområde ”Ökad livskvalitet och diversifiering för alla på landsbygden” går att söka stöd till satsningar inom bl.a. grundläggande service/tjänster.

¹³⁸ Länsstyrelsen i Kalmar län, 2010.

I en delredovisning från februari 2011 om arbetet med det regionala serviceprogrammet framhålls att tillgängligheten till drivmedel och dagligvaror är förhållandevis god i Kalmar län. Kartor från Tillväxtanalys visar, med undantag för skärgården, på förhållandevis korta restider till drivmedelstation och dagligvaror. Det finns dock några platser där man riskerar att förlora drivmedel och dagligvaruförsörjning, men dessa är under ”bevakning” och insatser har i flera fall påbörjats för att undvika en nedläggning eller för att hitta en hållbar lösning.

Dialogen mellan länsstyrelsen och Regionförbundet bl.a. för att diskutera stöd till investeringar och projekt har, enligt vad som sägs i programmet, varit god. Även kontakten med Hela Sverige ska leva/Länsbygderådet och Landsbygdsmentorerna har varit intensiv. Dessa två aktörer förfogar över viktig information om läget för kommersiell service i länet. Det förs även diskussioner med näringslivet, inte minst i specifika projekt och genom kommunernas näringslivschefer och liknande.

Vidare framhölls att många konkreta aktiviteter sker inom ramen för Hela Sverige ska levas serviceprojekt där fyra orter i Kalmar län ingår. Vidare har flera kommuner arbetat med att ta fram lokala serviceprogram. Samarbetet med landsbygdsmentorer som stöttar handlare, kommuner etc. har utvecklats.

Fördelningen av stöd i Kalmar län inom åtgärd 321

I bilaga 7 redovisas samtliga stöd inom åtgärd 321 som har beviljats i Kalmar län fram till augusti 2012. Av tabellen i bilagan framgår att sammanlagt 18 insatser har beviljats stöd i länet (14 projektstöd och 4 företagsstöd). Totalt har ca 7,8 miljoner kronor beviljats i stöd. Av totalsumman var ca 85 procent projektstöd och resten företagsstöd. Två projekt har beviljats mer än 1 miljon kronor i stöd. Båda dessa är bredbandsansöningar som tillsammans svarade för knappt hälften (44 procent) av de projektstöd som har beviljats i länet inom åtgärd 321. Noterbart är också att Regionförbundet har finansierat en projektanställd bredbandssamordnare med medel från den aktuella åtgärden. Samordnaren ska bistå byalag och föreningar med att söka medel för bredbandsutbyggnad. Arbetet bygger på den bredbandsstrategi som länsstyrelsen, Regionförbundet och länets kommuner gemensamt har tagit fram. Under våren 2012 bedrevs dessutom ett projekt med bredbandsseminarier på fyra platser i länet.

I Kalmar län har man även satsat på att stärka sådan service som dagligvaruhandel och drivmedelsförsäljning. Under 2011–2012 driver Hela Sverige ska leva ett antal olika serviceprojekt. Satsningen ”Lokala servicelösningar” drivs på 15 orter, varav fyra i Kalmar län. Inriktningen är att i samverkan med kommunerna skapa och utveckla servicepunkter, dvs. mötesplatser där invånarna kan få personlig service, rådgivning m.m. I länet har även två andra övergripande serviceprojekt finansierats. Det är dels den ekonomiska föreningen Landsbygdsmentorernas satsning på att i samverkan med privata, ideella och offentliga aktörer förstärka och utveckla den lokala servicen i länet, dels ett liknande projekt som drivs av efterföljaren till den

numera nedlagda Föreningen för landsbygdshandels främjande (FLF). Båda dessa projekt är främst inriktade på coachning av dagligvaruhandlare på landsbygden.

Det drivs även ett serviceprojekt i Kalmar län där Regionförbundet är projektägare. Projektet finansieras av landsbygdsprogrammet, Regionförbundet och Tillväxtverket och drivs i nära samarbete med Hela Sverige ska leva. Under 2012 ska alla kommuner i länet välja ut en ort som ska ingå i projektet, dvs. sammanlagt tolv orter. Engagemanget är stort och ett antal stormöten har redan genomförts. Projektet är inriktat på metodutveckling och handlar främst om att hitta framgångsrika modeller samt att skapa nätverk mellan orterna. En viktig aspekt är hur kommunerna arbetar med landsbygdsutveckling i sitt planeringsarbete.

När det gäller mer specifikt inriktade satsningar på service i länet som har finansierats genom åtgärd 321 kan uppförandet av en drivmedelsanläggning i Byxelkrok (Öland) nämnas. Det projektet har beviljats 625 000 kronor. En annan satsning på Öland (Degerhamn) är ombyggnaden av en gymnastiksal till gäst- och servicelokal (ca 656 000 kronor i stöd).

Ett mindre och något annorlunda projekt som har beviljats stöd (70 000 kronor) är genomförandet av en förstudie som syftar till att öka kunskaperna om transportinfrastrukturen, näringslivsutvecklingen och servicebehovet i länets skärgårdsområden.

Svårt att få i gång bredbandsintresset

Det var inledningsvis inte så hög efterfrågan på stöd till bredband, antagligen på grund av att länet har varit väl utbyggt för ADSL. Det är först under våren 2012 som trycket på ansökningar har ökat. Om länet ska ha ett fullt utbyggt bredband enligt regeringens bredbandsstrategi 2020 uppskattas kostnaden till ca 400 miljoner kronor. Tillgången är ca 15 miljoner kronor. Den bredbandssamordnare som har delfinansierats av landsbygdsprogrammet under 2012 tros kunna bidra till ett ökat intresse för bredbandsfrågorna i länet.

Lokalt engagemang och coachning nyckelfaktorer

Länsstyrelsen menar att satsningar inom åtgärden sannolikt har lett till ett antal bevarade arbetstillfällen, bl.a. genom Landsbygdsmentorernas arbete för bevarande av lanthandel på landsbygden.¹³⁹ Stödet inom åtgärd 321 bidrar ofta vid utbyggnad, nyköp av maskiner, investeringar av terminaler för spel etc.¹⁴⁰ Hela Sverige ska leva i Kalmar län pekar på vikten av lokalt engagemang och delaktighet. Erfarenheterna visar att kommunerna har en viktig roll och att länsstyrelsens och Regionförbundets roll är att skapa förutsättningar för service på landsbygden. En viktig förutsättning är dessutom att det finns en långsiktig grundfinansiering från staten. Om inte finns det en risk för att verksamheten faller när projektet är slut.

¹³⁹ Länsstyrelsen i Kalmar län, intervjuer 2012-05-03 och 2012-05-04.

¹⁴⁰ Ibid..

4.4 Biogas (åtgärderna 121, 311 och 312)

4.4.1 Allmänt om biogas

Produktion och konsumtion

I Sverige producerades ungefär 1,4 TWh biogas från sammanlagt 229 röttningsanläggningar 2010.¹⁴¹ Den största mängden biogas, ca 44 procent (614 GWh) kom från reningsverk, 25 procent (344 GWh) från samröttningsanläggningar, 22 procent (298 GWh) från deponier och 8 procent (114 GWh) från industrianläggningar. Småskalig biogasproduktion på gårdsnivå uppgick till 1 procent (16 GWh) av den totala produktionen. Av den producerade gasen uppgraderades 44 procent till fordonsgas, 44 procent används till värmeproduktion, 4 procent gick till produktion av el och 8 procent facklades¹⁴² bort.

De huvudsakliga substraten för biogasproduktion var olika typer av avfall, t.ex. avloppsslam, källsorterat matavfall och avfall från livsmedelsindustrin. Av den uppgraderade gasen överfördes 170 GWh till det befintliga energigasnätet i sydvästra Sverige. Inleveranspunkter finns i Laholm, Falkenberg, Helsingborg, Malmö, Bjuv, Göteborg och Lund.¹⁴³

Statliga stöd och biogasstrategi

Sedan slutet av 1990-talet har de lokala investeringsprogrammen (LIP) och klimatinvesteringsprogrammen (Klimp) bidragit till uppbyggnaden av biogas i landet. Klimpbidrag har gått till såväl produktion som användning av biogas. Ungefär en tredjedel av bidragen, ca 650 miljoner kronor, har gått till biogasprojekt under perioden 2003–2008. Cirka hälften av bidragspengarna gick till produktionsanläggningar för biogas, en fjärdedel har gått till infrastruktur, dvs. uppgraderingsanläggningar och tankställen. Drygt 10 procent har gått till biogasfordon. Resterande bidrag har gått till övriga typer av biogasprojekt, till information samt till utvärdering av vissa projekt.

I juli 2009 gav regeringen Energimyndigheten i uppdrag att i samråd med Jordbruksverket och Naturvårdsverket utveckla en sektorsövergripande långsiktig biogasstrategi. Syftet med strategin skulle vara att samordna insatserna inom olika politikområden och skapa förutsättningar för en ökad biogasproduktion. I augusti 2010 redovisade myndigheterna ett förslag till strategi som bl.a. bestod av 30 förslag och slutsatser.¹⁴⁴ Ett av förslagen var att biogasproduktion från gödsel skulle kompenseras för sin klimat- och miljönytta med ett särskilt produktionsstöd eller en ”metanreduceringsser-

¹⁴¹ Sveriges totala energitillförsel 2010 exklusive nettoexporten uppgick till 616 TWh.

¹⁴² Fackling innebär att gasen bränns bort, antingen av säkerhetsskäl eller på grund av överskott.

¹⁴³ Biogasportalen.

¹⁴⁴ Energimyndigheten, 2010.

sättning” på 20 öre/kWh producerad energi från stallgödsel. Detta är den s.k. 20-öringen som många refererar till i debatten om biogasens framtid.

De åtgärder som föreslås i strategin inbegriper bl.a. förslag om ändrade skatter, utredningar och översyn av lagar liksom frågor som myndigheterna själva råder över, t.ex. prioriteringar för forsknings- och utvecklingsverksamhet. Av regeringens skrivelse *Miljö-, klimat- och energiinsatser inom jordbruket* (skr. 2011/12:124) framgår att de konkreta förslag och slutsatser som presenterades i strategin bereds inom Regeringskansliet, vilket också miljö- och jordbruksutskottet konstaterade i sitt betänkande 2011/12: MJU24.

4.4.2 Förslag

I en rapport från 2008¹⁴⁵ föreslog Jordbruksverket att ett investeringsstöd för biogasanläggningar borde införas i det pågående landsbygdsprogrammet. För att nå den ambitionsnivå som Jordbruksverket föreslog beräknades investeringsstödet till en total kostnad på 600 miljoner kronor för perioden 2009–2013. Mot denna bakgrund beslutade regeringen i december 2008 att inom ramen för landsbygdsprogrammet avsätta 200 miljoner kronor till ett investeringsstöd för biogasanläggningar under den aktuella perioden. Beslutet trädde i kraft i april 2009 då kommissionen fattade sitt beslut om godkännande.

4.4.3 Mål och villkor

Målet för biogasstödet är att minska utsläppen av växthusgaser från stallgödselhantering i kombination med produktion av förnybar energi på landsbygden. Biogasstödet kan lämnas till investeringar för att producera, lagra och förädla biogas, främst från gödsel. Exempel kan vara kompletta röttningsanläggningar eller specifika delar som exempelvis förbehandlingsanläggningar, rötrestbrunnar och uppgraderingsanläggningar. Dessutom kan olika typer av biogasprojekt vara aktuella för projektstöd inom axel 3.

Biogasstödet kanaliseras både genom landsbygdsprogrammets axel 1 och axel 3 via följande åtgärder.

- 121 Modernisering av jordbruksföretag. Det övergripande syftet med åtgärden är att påskynda företagets anpassning till nya marknadsförutsättningar, men samtidigt ge positiva effekter för biodiversitet, miljövänlig produktion, djurvälstånd och arbetsmiljö. Moderniseringsåtgärden omfattar förutom jordbruksföretag även trädgårds- och renskötsselföretag. Inom åtgärden kan stöd ges för investeringar i biogasanläggningar där all producerad energi används inom den egna gården. Vid en indikativ fördelning avsattes först 50 miljoner kronor inom åtgärden för biogasinvesteringar. Budgetram 2012: 45 miljoner kronor.

¹⁴⁵ Jordbruksverket, 2008.

- 311 Diversifiering. Inom den här åtgärden kan både företagsstöd och projektstöd lämnas. Det övergripande syftet är att genom ett större utbud av tjänster och produkter stärka lantbruksföretagen och öka landsbygdens attraktionskraft för boende, företagande och turism. Inom åtgärden kan stöd ges för investeringar i biogasanläggningar för att utveckla en ny verksamhet inom ett jordbruksföretag. Hela eller delar av energin från biogasproduktionen ska säljas till annan verksamhet än den egna jordbruksproduktionen. Den här typen av biogasanläggningar kan även vara större röttningsanläggningar som ägs av flera jordbruksföretag tillsammans. Fram t.o.m. juni 2012 gällde ett bidragstak på 1,8 miljoner kronor för ett företag under en treårsperiod.¹⁴⁶ Vid en indikativ fördelning avsattes 100 miljoner kronor inom åtgärden. Budgetram 2012: 135 miljoner kronor.
- 312 Affärsutveckling i mikroföretag. Inom den här åtgärden kan både företagsstöd och projektstöd lämnas. Det övergripande syftet är att göra företagen konkurrenskraftiga och lönsamma på lång sikt genom att främja en hållbar utveckling eller produktion av varor eller tjänster som efterfrågas på marknaden. Inom åtgärden kan stöd ges till mikroföretag för investeringar i biogasanläggningar. Fram t.o.m. juni 2012 gällde ett bidragstak på 1,8 miljoner kronor för ett företag under en treårsperiod.¹⁴⁷ Vid en indikativ fördelning avsattes 50 miljoner kronor inom åtgärd 312. Budgetram 2012: 20 miljoner kronor.

Dessutom finns möjligheter att inom åtgärd 114 Kompetensutveckling söka medel för t.ex. rådgivning och utbildning inom biogasproduktion. För samtliga åtgärder gäller att stöd får lämnas med högst 30 procent av de stödberättigande investeringskostnaderna (50 procent i vissa län i norra Sverige). Stöd kan utgå både som företagsstöd och projektstöd. I axel 3 finns dessutom krav på offentlig medfinansiering med 20 procent för projektstöd.

För investeringsstödet finns en nationell genomförandestrategi som Jordbruksverket har tagit fram och som ligger till grund för länsstyrelsernas beslut. Strategin reglerar bl.a. vad som avses med biogasanläggningar och fastställer att rötning av stallgödsel och rötrestlagring ska ha hög prioritet.

4.4.4 Medel och klimatnytta

Utöver de 200 miljoner kronor som har avsatts för investeringsstöd till biogasanläggningar i de tre nämnda åtgärderna finns ytterligare medel för olika åtgärder för förnybar energi. Medel har överförts från andra delar inom landsbygdsprogrammet till satsningar på förnybar energi. Inför 2010 förstärktes utmaningen förnybar energi inom åtgärd 121 Modernisering med 180 miljoner kronor och inom åtgärd 311 Diversifiering tillfördes förnybar energi 136 miljoner kronor 2011. Inom åtgärd 312 Mikroföretag tillfördes förnybar energi 32 miljoner kronor.

¹⁴⁶ I slutet av juni 2012 beslutade kommissionen att höja av takbeloppet till ca 68 mnkr.

¹⁴⁷ Se föregående not.

Med utgångspunkt från Jordbruksverkets tidigare nämnda rapport¹⁴⁸ kan biogasstödet antas innebära en klimatnytta på mellan 150 000 och 220 000 ton CO²-ekvivalenter per år, beräknat på en sammanlagd energiutvinning av 0,3 TWh/år från rötning av stallgödsel.

4.4.5 Genomförande

Reglerna för biogasstödet var klara i juni 2009 och de första ansökningarna kom in under hösten samma år. Jordbruksverket uppmärksammade dock vissa problem i biogasstödet i ett tidigare skede. Ett problem är att stödet till mikroföretag (åtgärd 312) endast kan ges till företag med högst tio anställda. Företag med fler anställda, t.ex. samägda företag där lantbrukare går ihop för att starta biogasproduktion, kan inte ges stöd.¹⁴⁹ Ett annat problem är bidragstaket på 1,8 miljoner kronor i åtgärderna 311 Diversifiering och 312 Mikroföretag. När det blir allt vanligare med samrötning mellan flera jordbruksföretag och utveckling av större anläggningar blir det låga takbeloppet en hämmande faktor. Regeringen har därför ansökt om en ändring i landsbygdsprogrammet hos EU-kommissionen som medger ett betydligt högre takbelopp. Den 27 juni 2012 beslutade kommissionen att godkänna en höjning av takbeloppet till i praktiken ca 68 miljoner kronor.¹⁵⁰

När det blev känt att takbeloppet eventuellt skulle höjas ökade volymen av ansökta medel kraftigt. På några månader i slutet av 2011 inkom ansökningar som omfattade drygt 140 miljoner kronor, dvs. dubbelt så mycket som då fanns kvar av stödmedlen. I slutet av januari 2012 tvingades Jordbruksverket att stänga åtgärd 121 Modernisering sedan alla tillgängliga medel antingen beviljats eller reserverats för ansökningar som var under handläggning. För åtgärderna 311 och 312 finns ansökningar långt över budget när takbeloppet höjts. Enligt Jordbruksverket finns det en uppenbar risk att sökande med större biogasobjekt, som valt att vänta in ändringen av takbeloppet, får ett kraftigt reducerat stöd eller riskerar att bli helt utan stöd.¹⁵¹

4.4.6 Resultat

Eftersom biogassatsningen inom landsbygdsprogrammet inleddes först 2009 ingick den inte i den halvtidsutvärdering som SLU genomförde 2010.

I Jordbruksverkets årsrapport om landsbygdsprogrammet för 2011 sammanfattas länsstyrelsernas rapporter. Om biogasstödet sägs bl.a. att många län aktivt prioriterar biogas och att det runt om i landet pågår ett arbete med att inventera och analysera möjligheterna till ökad biogasproduktion. Intresset för biogasinvesteringar sägs också vara på uppgång. Samtidigt betonas att det fortfarande råder tveksamhet om lönsamheten hos biogasanläggning-

¹⁴⁸ Jordbruksverket, 2008, s. 23.

¹⁴⁹ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

¹⁵⁰ Jordbruksverket, 2012c. Europeiska kommissionen, 2012.

¹⁵¹ Jordbruksverket, 2012c.

ar, vilket bromsar investeringsviljan. Endast Västra Götaland och Jämtland skriver om en konkret positiv utveckling under 2011 för investeringsstödet. Det finns dock förhoppningar om att förbättrade stödvillkor från 2012 gör att fler biogasanläggningar kan etableras de närmaste åren. Efterfrågan på startstöd har i regel rapporterats som god och vissa län har gjort omfördelningar för att få mer pengar till åtgärden. Utnyttjandegraden är dock inte lika hög på alla håll och länsstyrelsen i Skåne skriver att stödet kräver särskild uppmärksamhet och marknadsföring då det riskerar att inte utnyttjas fullt ut.¹⁵²

Av följande tabell framgår antalet beviljade investeringsobjekt, antalet ärenden under handläggning samt beviljade och uppbokade medel för biogasstödet i samtliga tre åtgärder (121, 311, 312).

Tabell 15 Biogasstödet: beviljade investeringsobjekt och medel samt objekt under handläggning 2011 och 2012, samtliga åtgärder (121, 311, 312)

	<i>Antal beviljade objekt</i>	<i>Antal objekt under handläggning</i>	<i>Beviljat stöd (mnkr)</i>	<i>Uppbokat, under handläggning (mnkr)</i>
Maj 2011	26	10	58	12
Juni 2012	64	26	90	206

Källa: Jordbruksverket.

Tabellen visar en kraftig ökning av antalet objekt mellan 2011 och 2012, vilket främst beror på att uppgiften om att takbeloppet eventuellt skulle höjas blev känd.

Ett problem med biogasstödet – vid sidan av de regelbegränsningar som redovisats ovan – är bristen på pengar i åtgärderna. Åtgärd 121 stängdes i januari 2012 till följd av brist på medel. Beträffande åtgärderna 311 och 312 är storleken på ansökningarna större än tillgängliga medel. I juni 2012 uppgick ansökningarna till ca 125 miljoner kronor över befintliga medel. Tabellen nedan visar på ett underskott i återstående medel i samtliga åtgärder, men särskilt i åtgärd 312 Mikroföretag.

¹⁵² Jordbruksverket, 2012a.

Tabell 16 Biogasstödet: Budgetläge den 11 juni 2012 (mnkr)

<i>Åtgärd</i>	<i>Budget- ram</i>	<i>Hittills beviljade medel</i>	<i>Återstående medel efter beviljade</i>	<i>Under hand- lägg- ning</i>	<i>Återstående medel efter handläggning</i>
121	45	38,7	6,4	11,2	-4,8
311	135	46	62	71,7	-9,7
312	20	5,8	10,2	122,7	-112,5

Källa: Jordbruksverket

Jordbruksverket har i sin dialog med Landsbygdsdepartementet tagit upp frågan om att förstärka budgeten för biogasstödet. Departementet uppger dock att det inte finns några sådana prioriteringar men att frågan ska beaktas i utformningen av nästa landsbygdsprogram.¹⁵³

I följande tabeller redovisas antalet beviljade investeringsobjekt, antalet ärenden under handläggning samt beviljade och uppbokade medel för respektive åtgärd. Sammanställningarna för respektive åtgärd visar att mer än hälften av alla biogasobjekt ligger inom åtgärd 311 Diversifiering och en dryg tredjedel inom åtgärden 121 Modernisering. Båda åtgärderna riktas till jordbruksföretag. Objekten inom åtgärd 312 Mikroföretag är vanligtvis mer omfattande och kostnadskrävande, och det är inom denna åtgärd det största underskottet på medel återfinns.

Tabell 17 Biogasstödet åtgärd 121 Modernisering¹⁵⁴: beviljade investeringsobjekt och medel samt objekt under handläggning, juni 2012

	<i>Antal beviljade objekt</i>	<i>Beviljat stöd (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	17	34,67
Rötrestbrunnar	9	1,82
Övrig biogas	1	2,16
Totalt beviljat	27	38,65
	<i>Antal objekt under handläggning</i>	<i>Uppbokat, under hand- läggning (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	5	11,16
Rötrestbrunnar	0	0
Övrig biogas	0	0
Totalt under hand- läggning	5	11,16
Totalt beviljat och uppbokat		49,81

Källa: Jordbruksverket

¹⁵³ Jordbruksverket, 2012c.¹⁵⁴ Åtgärd 121 stängdes i januari på grund av att samtliga medel är beviljade eller uppbokade.

Tabell 18 Biogasstödet åtgärd 311 Diversifiering: beviljade investeringsobjekt och medel samt objekt under handläggning, juni 2012

	<i>Antal beviljade objekt</i>	<i>Beviljat stöd (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	28	43,77
Rötrestbrunnar	1	0,23
Övrig biogas	4	2
Totalt beviljat	33	46
	<i>Antal objekt under handläggning</i>	<i>Uppbokat, under handläggning (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	10	64,39
Rötrestbrunnar	0	0
Övrig biogas	3	7,28
Totalt under handläggning	13	71,67
Totalt beviljat och uppbokat		117,67

Källa: Jordbruksverket.

Tabell 19 Biogasstödet åtgärd 312 Mikroföretag: beviljade investeringsobjekt och medel samt objekt under handläggning, juni 2012

	<i>Antal beviljade objekt</i>	<i>Beviljat stöd (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	2	2,24
Rötrestbrunnar	0	0
Övrig biogas	2	3,6
Totalt beviljat	4	5,84
	<i>Antal objekt under handläggning</i>	<i>Uppbokat, under handläggning (mnkr)</i>
Biogasanläggningar	7	114,1
Rötrestbrunnar	0	0
Övrig biogas	1	8,58
Totalt under handläggning	8	122,68
Totalt beviljat och uppbokat		128,52

Källa: Jordbruksverket.

Utöver det direkta investeringsstödet till biogasanläggningar inom de ovan nämnda åtgärderna har medel inom landsbygdsprogrammet fördelats som projektstöd för utvecklingen av biogasproduktion. Inom utmaningarna förnybar energi och klimat har t.o.m. juni 2012 ca 34 miljoner kronor fördelats till olika typer av kompetensutvecklings- och projektstöd för biogas. Dessa inbegriper både nationella och regionala projektstöd. De två tyngsta posterna utgörs av de två nationella projekten Biogasaffärer på gården (rådgivningsprojekt till lantbrukare, drygt 4 miljoner kronor) och Utvärdering av biogasanläggningar på gårdsnivå (uppföljningsprojekt av anläggningar i

drift, drygt 7 miljoner kronor). Det finns också teknikutvecklingsprojekt för rötning av olika typer av grödor, för- och efterbehandling vid rötning, olika former av förstudier och regionala lokaliseringsstudier. En del av dessa projekt finansieras även från annat håll än via landsbygdsprogrammet.

4.4.7 Geografisk fördelning

För att ge en bild av den geografiska fördelningen av biogasstödet redovisas i följande sammanställning antal beviljade och ännu ej beslutade ansökningar fördelade länsvis. Län där inga ansökningar har inkommit har inte tagits med i sammanställningen.

Tabell 20 Beviljade och ännu inte beslutade ansökningar om biogasstöd (augusti 2012)

<i>Län</i>	<i>Antal beviljade ansökningar om biogasstöd</i>	<i>Antal ej beslutade ansökningar om biogasstöd</i>
Södermanland	0	2
Östergötland	4	4
Jönköping	1	0
Kronoberg	1	2
Kalmar	3	1
Gotland	1	0
Blekinge	1	0
Skåne	11	0
Halland	13	1
Västra Götaland	21	9
Värmland	1	3
Örebro	1	0
Dalarna	0	3
Gävleborg	1	1
Västernorrland	1	0
Jämtland	4	0
Västerbotten	1	0
Norrbottn	1	0
<i>Totalt</i>	<i>66</i>	<i>26</i>

Källa: Dataunderlag från Jordbruksverket.

Av tabellen framgår att de biogasobjekt som hittills har beviljats stöd främst finns i Västra Götalands, Hallands och Skåne län. Koncentrationen till dessa län kan delvis förklaras av att de har en omfattande jordbruksproduktion och god tillgång på gödsel och andra substrat. Dessutom finns en, i jämförelse med andra län, mer utvecklad konsumtion och avsättningsstruktur i form av fler tankställen för fordonsgas, ett större antal gasdrivna fordon samt närhet till det befintliga gasnätet i den sydvästra delen av landet.

4.4.8 Erfarenheter från de tre länen

Erfarenheter från Kalmar län

Enligt Regionförbundet i Kalmar är bidragen från landsbygdsprogrammet genom länsstyrelsen och bidragen från Regionförbundet mycket viktiga för landsbygdsutvecklingen, och det är bra att landsbygdsprogrammet har lyft upp biogasen.

Det regionala målet i Kalmar län är att vara fossilbränsle fria 2030. Regionförbundet tog hösten 2008 initiativ till en studie om biogasens potential i Kalmar län. Studien, som togs fram med stöd från landsbygdsprogrammet, visar att det finns tillräckligt mycket avfall, avloppsslam och gödsel i länet för att tillverka biogas motsvarande minst 290 GWh per år, vilket motsvarar en tiondel av alla drivmedel som används i Kalmar län. Den stora utmaningen är, enligt Regionförbundet, att få fram förnybara drivmedel. Biogasen har i Kalmar identifierats som viktig och strategisk. Mönsterås kommun har också genomfört förstudier om biogas med stöd från landsbygdsprogrammet. Syftet har varit att undersöka möjligheten att producera biogas i samarbete med Södra Cells massafabrik. På Öland genomför Borgholm Energi en förstudie om biogas där man har sökt pengar från landsbygdsprogrammet.

Biogas från lantbruket har en stor potential, men det är, enligt Regionförbundet, svårt att gå från planer till verklighet. Ett problem är att få utvecklingen av produktion, distribution och konsumtion av biogas att gå i takt. Regionförbundet menar att biogasen är en samhällsnytta som ska ses i ett helhetsperspektiv. Det är viktigt att införa produktionsstöd för rötning av gödsel, och man undrar vad som har hänt med Energimyndighetens förslag om 20-öringen.¹⁵⁵ Vidare behöver nya substrat och ny teknik utvecklas, och det bör införas nationella mål för biogasutvecklingen liksom långsiktiga spelregler för producenter och konsumenter. Takbeloppet i landsbygdsprogrammet (1,8 miljoner kronor per anläggning) är alltför lågt och ett hinder för fortsatt utbyggnad. Även utbyggnaden av biogasmackar borde kunna få stöd, enligt Regionförbundet.¹⁵⁶

Länsstyrelsen i Kalmar län menar att biogasstödet är av marginell betydelse och inte i närheten av att räcka till eftersom en biogasinvestering kan landa på 50–80 miljoner kronor.¹⁵⁷

Exempel

Ett av de företag som har ingått i uppföljningen bildades 2011 och har i dag 19 delägare. Företagets mål är att bygga en stor biogasanläggning för produktion av fordonsgas. Ett tjugotal lantbrukare ska samverka och leverera gödsel till anläggningen. Projektet belönades med en Ullbagge vid Lands-

¹⁵⁵ Energimyndighetens förslag om införande av ett produktionsstöd på 20 öre per kWh för energi producerad av stallgödsel. Se även avsnitt 4.4.1 ovan.

¹⁵⁶ Regionförbundet i Kalmar län, intervju 2012-05-03.

¹⁵⁷ Länsstyrelsen i Kalmar län, intervjuer 2012-05-03 och 2012-05-04.

bygdsgalan 2011¹⁵⁸. Arbetet med företaget började 2007. Under perioden 2009–2010 inleddes ett Leaderprojekt, fler lantbrukare inbjöds att delta och 2011 bildade man bolaget. Företaget har ansökt om 26,2 miljoner kronor i stöd inom åtgärd 312 Mikroföretag.

Förutsättningen för att utveckla företaget är att Kalmar länstrafik kommer att satsa på biogas som drivmedel för sina fordon och att det därför kommer att behövas stora mängder fordonsgas. Länstrafiken hade i juli 2012 ännu inte fattat beslut i frågan.

Den planerade biogasanläggningen beräknas kosta ca 70 miljoner kronor, och man planerar produktionsstart till januari 2014. Produktionen beräknas till 2 miljoner normal kubikmeter (Nm³)¹⁵⁹ med en möjlig produktionsvolym på 4 miljoner Nm³. Behovet beräknas till 10 miljoner Nm³ 2017. De 21 gårdar som samverkar i dag har högst 7 kilometer till den planerade anläggningen – närheten är viktig eftersom transportkostnaden är hög. Anläggningen kommer att ligga vid E22 där även en biogasmack planeras.

Lantbrukarna i företaget upplever att de själva har fått skapa en marknad av de politiska visionerna. De anser att mål och visioner ska vara verklighetsförankrade, annars blir det bara tomma ord. Råvaran finns och produktionen tror man att man kommer att klara medan distributionen upplevs som ett problem. Det finns nästan ingen marknad för biogas i Kalmar län i dag eftersom det saknas gasledning och antalet biogasmackar är mycket få.

Företaget menar att en gemensam anläggning har flera fördelar. Bland annat är det enklare att hantera miljökraven, man blir mindre sårbar och man kan optimera substratet. Den biogödsel som kommer att produceras i anläggningen kommer att innehålla 12–15 procent mer näringsämnen och mindre fosfor. Energiproduktion i form av biogas kan på så sätt vara dels en nyckel för minskad miljöpåverkan i växtodlingen, dels också en förutsättning för ökad livsmedelsproduktion i redan produktionsintensiva bygder.

Ett dilemma för företaget är att kunna få ut ett pris som ger lönsamhet. Både produktion och konsumtion av biogas måste därför stimuleras, enligt företaget. Offentliga aktörer bör främja utvecklingen genom t.ex. kollektivtrafik som drivs på biogas. Om metangasreduceringsstödet (20-öringen) hade funnits hade man byggt anläggningen redan nu – 20-öringen är den marginal som behövs för att säkerställa verksamhetens lönsamhet. Ett produktionsstöd är viktigare än investeringsstödet, menar man från företaget, och det finns en osäkerhet kring hur stort investeringsstödet i landsbygdsprogrammet blir. Bidrag från landsbygdsprogrammet är ett sätt att stärka kalkylen för att investera i en biogasanläggning.¹⁶⁰

¹⁵⁸ Ullbaggen är ett pris för landsbygdssatsningar som delas ut i sju olika kategorier av Landsbygdsnätverket.

¹⁵⁹ 1 Nm³ biogas motsvarar 1,1 liter bensin.

¹⁶⁰ Företag i Kalmar län, intervjuer 2012-05-04.

Erfarenheter från Norrbottens län

Enligt LRF Norrbotten är biogassatsningen inom landsbygdsprogrammet mycket viktig. Oklarheten om hur mycket pengar som finns för biogasstöd är dock ett problem. Staten har, enligt LRF, sänt många olika signaler om pengar finns eller inte.¹⁶¹

Den aviserade höjningen av taket för bidragen till biogasinvesteringar har, enligt Länsstyrelsen i Norrbottens län, lett till många ansökningar och de åtgärder som kan ge stöd är översökta. Detta har bl.a. bidragit till att företagen bakom en planerad anläggning i Piteå har hejdat sig i sina investeringsplaner. Det är inte bra att pengarna inte räcker till, menar länsstyrelsen – det ger konstiga signaler till företagen.¹⁶²

Exempel

Ett jordbruksföretag utanför Luleå har sedan 1975 en djuruppfödning med ca 16 000 slaktsvin. Gården har 15 anställda och ett eget slakteri, och den största delen av fodret odlas på egna marker. Tidigare lämnade gården bort restavfallet från slakten, vilket var en dyr hantering. Gårdens ägare bestämde sig i slutet av 1990-talet för att i stället satsa på en biogasanläggning som kunde behandla både svingödsel och bislaktprodukter.

År 2000 togs den nya biogasanläggningen i bruk. Den biogas som produceras försörjer byggnaderna med värme och el. Dessutom bildas ett överskott av el, vilket ger en extra förtjänst till företaget. Investeringen som gjorts i biogasanläggningen kommer att betalas av inom en tioårsperiod. Företaget är den första storskaliga gårdsbiogasanläggningen i Sverige.

Biogasanläggningen består av två rökammare med en total volym på 2 300 m³. I dessa rötas varje dag ca 50 ton svingödsel och ca 5 ton slakteriavfall som kommer dels från den egna gården, dels från slakterierna i Skellefteå och Ullånger. Anläggningen genererar runt 9 600 MWh biogas per år. Gasen renas från svavel och vattenånga, och varmvattnet går till en 60 m³ stor ackumulatortank som förser hela gården med hetvatten. Resten av energin i biogasen utnyttjas för produktion av el. Via en 16-cylindrig 35-liters gasmotor produceras varje år 4 300 MWh el som säljs till Luleå Energi, varav ca 60 procent köps tillbaka till gårdens egen elförsörjning.

Totalt producerar anläggningen ca 18 000 ton biogödsel årligen. Denna lagras i flera gödselbassänger och sprids sedan med flytgödselspridare till omkringliggande åkermark. Gården är självförsörjande, och de 200 hektar åker som omgärdar byggnaderna producerar foder åt grisarna.

Investeringen i biogasanläggningen var 20 miljoner kronor och bekostades med egna medel samt 30 procent i bidrag. Hemtagningstiden för investeringen beräknas bli maximalt tio år. Prisskillnaden mellan såld el och inköp av el till gårdens eget behov är ungefär 25 öre per kWh, vilket mot-

¹⁶¹ LRF Norrbotten, intervju 2012-03-29.

¹⁶² Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

svarar elcertifikatavgiften. Eftersom man inte längre behöver betala deponiavgifter och transportkostnader för slaktavfallet ökar förtjänsten ytterligare.

Inom det nuvarande landsbygdsprogrammet har gården fått ca 2,2 miljoner kronor i stöd för att delfinansiera en uppgradering av anläggningen för högre utbyte av gas och ökad lönsamhet. Stödet har gått via åtgärd 121 Modernisering. Den totala kostnaden för investeringen var 7,2 miljoner kronor.¹⁶³

Erfarenheter från Västra Götalands län

Västra Götaland är ett av de län som har kommit längst i utvecklingen av produktion och konsumtion av biogas. Tillgången på substrat är god, och det finns en marknad för avsättning av fordonsgas. Dessutom finns ett relativt sett välutvecklat distributionsnät med tankställen för gasfordon. En tredjedel av samtliga ansökningar om biogasstöd inom landsbygdsprogrammet kan hänföras till Västra Götaland.

Västra Götalandsregionen gör regelbundna avstämningar med länsstyrelsen när det gäller biogasstödet. Regionen finansierar stöd till projekt, medan länsstyrelsen via landsbygdsprogrammet stöder företagsinvesteringar. Biogas Väst är ett regionalt utvecklingsprogram för ökad produktion och användning av biogas med inriktning på fordonsgas. Målet för programmet är att öka produktionen och användningen av biogas med 200 procent till 2013. Programmet bygger på en bred samverkan mellan olika aktörer i biogaskedjan, från kommuner och energibolag till jordbruksföretag, fordonsindustrin, drivmedelsföretag och forskning. Målet är att produktionen och användningen av biogas som fordonsdrivmedel ska vara 2,4 TWh i Västra Götaland 2020. Det finns förhållandevis många tankställen för fordonsgas i länet, ca 40 stycken, och omkring 8 000 gasdrivna fordon.¹⁶⁴

Biogas Skaraborg och SkaraborgsGas

SkaraborgsGas I är ett utvecklingsprogram som innehåller flera projekt och verksamheter för produktion av biogas för fordon. Det fungerar som ett forum för information och utvecklingsarbete, och en viktig del är att det etableras lokala affärsutvecklingsgrupper.

SkaraborgsGas II är ett fortsättningsprojekt för att om möjligt förverkliga de möjligheter som identifierades i SkaraborgsGas I. Projektet syftar till att förbättra förutsättningarna för produktion, distribution och avsättning av biogas från jordbruket. Målet är att lantbrukare med intresse för att producera biogas ska få förbättrade tekniska och affärsmässiga förutsättningar för affärsutveckling. Projektet drivs av Innovatum¹⁶⁵ som projektägare tillsammans med lantbrukare, LRF i Väst, Hushållningssällskapet Skaraborg, Skaraborgs Kommunalförbund, Biogas Väst och FordonsGas Sverige AB.

¹⁶³ Företag i Norrbottens län, intervju 2012-03-29 samt Biogasportalen.

¹⁶⁴ Västra Götalandsregionen, intervju 2012-04-17.

¹⁶⁵ Innovatum är en teknikpark i Trollhättan som finansieras av ett antal offentliga aktörer.

Som ett resultat av projekt SkaraborgsGas har den ideella föreningen Biogas Skaraborg bildats. Hushållningssällskapet är projektägare till detta affärsutvecklingsprojekt. Biogas Skaraborg har ca 60 medlemmar och ska vara den samlade lantbrukarkraften för lönsam biogasutveckling.

Det finns mycket substrat i Skaraborg, och många jordbrukare är intresserade av att börja med biogasproduktion, enligt Hushållningssällskapet. Det finns 8 produktionsanläggningar i dag i Skaraborg men man har för projekterat ytterligare 28 och avvaktar bättre lönsamhet.

Underlaget för gårdsbaserad biogasproduktion bör enligt Hushållningssällskapet vara gårdar som producerar mer än 10 000 m³ gödsel per år motsvarande ca 200 mjölkkor. Osäkerheten kring biogasens utveckling är dock stor, och ekonomin i verksamheten bedöms vara dålig, vilket gör att många jordbrukare tvekar. Hushållningssällskapet menar att det behövs större beslutstrygghet och mer hållbara och långsiktiga spelregler om biogasen. Ett problem för biogasproducenter är att miljötillsynsavgifterna är höga. Hushållningssällskapet menar att det är orättvist att en investering som förbättrar miljön och knappt lönar sig också medför höga tillsynsavgifter.

Hushållningssällskapet upplever att handläggningen på länsstyrelsen av biogasstöden fungerar bra. Investeringsstöd för biogas är mycket bra och absolut nödvändigt för stora anläggningar. Ett problem är dock att taket på 30 procent eller högst 1,8 miljoner kronor för investeringar i gårdsanläggningar missgynnar lantbrukare som vill gå ihop och bygga större anläggningar. På sikt vore det dock kanske bättre att införa ett driftsstöd, men först och främst måste marknaden och strukturerna finnas. Hushållningssällskapet anser att det under en övergångsperiod borde finnas både investeringsstöd och driftsstöd och hänvisar till att det i Danmark och Tyskland finns driftsstöd.¹⁶⁶

Exempel

En av de biogasanläggningar som har ingått i uppföljningen anlades 2011 och kostade totalt 6,8 miljoner kronor. Stödet från landsbygdsprogrammet (åtgärd 311 Diversifiering) uppgick till 1,8 miljoner kronor. Stödet var, enligt företagaren, avgörande för beslutet att investera i en biogasanläggning – om företaget inte hade fått stöd så hade man inte byggt anläggningen.

Vid gården produceras bl.a. slaktgrisar och gräsmattor. 4 800 grisplatser ger 9 000 m³ flytgödsel som rötas i två steg (2 x 510 m³) med värmeåtervinning. Dessutom finns tillgång till gräsklipp från den egna produktionen. Anläggningen producerar kraftvärme och el – ca 1 500 MWh per år.

Ägaren fick information från länsstyrelsen om möjligheten till stöd från landsbygdsprogrammet. Företaget upplever att det finns ett stort intresse för biogas på länsstyrelsen, och man ser inga problem i regelverket för landsbygdsprogrammet. Däremot var det krångligt och tidskrävande att söka tillstånd för biogasanläggningen, vilket man har gjort fyra gånger hittills.

¹⁶⁶ Hushållningssällskapet Skaraborg, intervju 2012-04-18. En kort redogörelse för biogasstödet i Danmark och Tyskland återfinns i bilaga 4.

Det tog cirka ett år varje gång att få igenom en miljökonsekvensbeskrivning. Detta hämmar den som vill bygga och komma i gång. Om det tar så lång tid att få ett tillstånd hinner mycket ändras under tiden, och långa handläggningstider gör det svårt att planera, enligt företagaren.

Företaget räknar med att betala av investeringen på tio år, vilket upplevs vara en alltför lång tid. Man efterlyser ett statligt driftsstöd till produktionen i form av den s.k. 20-öringen. Driftsstöd är bättre än investeringsstöd när det gäller mindre projekt – för större projekt är det tvärtom, menar företagaren, som anser att det behövs statliga stöd för att biogasen ska komma i gång.¹⁶⁷

¹⁶⁷ Företag i Västra Götalands län, intervju 2012-04-18.

5 Samordning och samverkan

Iakttagelser i sammanfattning

- Landsbygdsfrågor berör flera departement och centrala myndigheter. Samverkan mellan myndigheterna är av olika slag, och i stort fungerar den bra. Några aktörer har lyft fram frågan om arbetsfördelningen mellan myndigheterna och pekat på otydlig styrning och samordning samt oklar administrativ struktur. Samarbetet över länsgränserna upplevs i vissa fall vara begränsat, men det finns exempel på sådant samarbete. Inom länen finns ett upparbetat samarbete mellan olika aktörer.
- Företag och projekt har framfört att kontakterna med de handläggande myndigheterna har varit goda.
- Det finns många olika stöd som kan gå till landsbygden. Landsbygdsprogrammet är ett av dessa stöd, och många söker stöd från olika källor. Landsbygdsutveckling handlar om att se till helheter, och då kan uppdelningen av statens insatser på olika program och åtgärder vara ett hinder. Att det finns olika former av stöd från olika myndigheter som riktar sig till samma målgrupp kan upplevas som krångligt av de sökande, bl.a. eftersom olika blanketter ska fyllas i och skickas till olika myndigheter.
- Flera aktörer har pekat på behov av mer samordning mellan olika former av stöd till landsbygden. Det är viktigt med tydlig gränsdragning och att undvika dubbelfinansiering. Det är också viktigt att olika insatser kan ge synergieffekter, vilket dock är svårt att planera för.

5.1 Departementen och landsbygdsfrågorna

Flera departement arbetar med landsbygdsfrågor

Regeringen uppger att landsbygdsfrågorna är något som berör alla departement i någon mån, vilket innebär att olika delar av Regeringskansliet arbetar med landsbygdsfrågor. På regeringens webbplats formuleras det på följande sätt:

Att skapa tillväxt på landsbygden är inte bara en uppgift för ett politikområde. Landsbygdsdepartementet med de gröna näringarna som bas är en stor och viktig del, men utvecklingen på landsbygden är beroende av fler politikområden. Aktuella områden som får ett djupare fokus är t.ex. skola och omsorg, kommersiell service, infrastruktur och kultur – allt som bidrar till att förbättra förutsättningarna för att bo och verka på landsbygden. Här behöver politikområdena samarbeta om vi ska uppnå resultat.¹⁶⁸

¹⁶⁸ Webbplatsen www.regeringen.se.

Regeringen har för riksdagen redovisat att samordningen av arbetet med landsbygdsfrågor inom Regeringskansliet har förbättrats. Regeringen menar att den förbättrade samordningen har stärkt landsbygdsperspektivet och tydliggjort det inom ett stort antal politikområden.¹⁶⁹

Landsbygdsdepartementet uppger att en arbetsmetod för att ”landsbygds-säkra” beslut håller på att arbetas fram inom Regeringskansliet och att arbetet förankras genom en arbetsgrupp med deltagare från flera departement som regeringen upprättade under 2012. Syftet med gruppen är att identifiera vilka processer och beslut som påverkar landsbygden. I ett tidigt skede ska man säkerställa att landsbygdens förutsättningar beaktas i dessa beslut. Landsbygdsdepartementet uppger att landsbygds-säkringen innebär att man alltid ska fråga sig om ett beslut innebär fler eller färre jobb på landsbygden och om beslutet gör det lättare eller svårare att leva där.¹⁷⁰

I uppföljningen har flera aktörer uppmärksammat att landsbygdsfrågor och landsbygdsprogrammet berör flera departement. Ett antal aktörer har kommenterat frågan. Exempelvis Hela Sverige ska leva menar att lokal utveckling på landsbygden är en fråga som flyttas mellan olika departement och myndigheter. Organisationen konstaterar att landsbygdspolitiken i dag handläggs främst inom Landsbygdsdepartementet, men att även Näringsdepartementet har olika uppgifter inom landsbygdsområdet. Hela Sverige ska leva menar att detta innebär att en hel del faller mellan stolarna och politikområdena.

Tjänstemän vid Näringsdepartementet uppger att man inför nuvarande period diskuterade om landsbygdsprogrammets axel 3 skulle hanteras av Näringsdepartementet eller Landsbygdsdepartementet. Placeringen uppges vara ett resultat av en politisk avvägning.

Regeringskansliets kontakter med aktörerna

För att upprätthålla dialogen med berörda parter är tanken att Landsbygdsdepartementet två gånger per år bjuder in aktörer och organisationer till ett landsbygdsforum där man har möjlighet att diskutera olika landsbygdsfrågor som berör olika politikområden. Forumet ska fungera som en arena där man dels ska kunna berätta om arbetet inom Regeringskansliet, dels få möjlighet att få in synpunkter och idéer från externa aktörer runt om i landet. Statssekreteraren vid Landsbygdsdepartementet håller i forumen. Det första mötet ägde rum i maj 2012.¹⁷¹ I uppföljningen har inga synpunkter på landsbygdsforumet framförts.

¹⁶⁹ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 23.

¹⁷⁰ Webbplatsen www.regeringen.se.

¹⁷¹ Ibid.

5.2 Centrala myndigheters arbete med landsbygdsprogrammet

Flera centrala myndigheter arbetar med landsbygdsfrågor

Det finns olika typer av samverkan mellan de olika myndigheterna. Jordbruksverket har i uppföljningen framfört att man försöker samarbeta med Tillväxtverket och ESF-rådet i nationella frågor och i samband med fondsamordning. Jordbruksverket har vidare framfört att man har en öppen dialog med Energimyndigheten och nämner särskilt att samarbetet fungerar väl med Energimyndighetens programråd för gas. Jordbruksverket uppger även att man har mycket kontakter och bra samarbete med PTS om bredbandsfrågor. Från t.ex. Näringsdepartementet framförs att det inte finns några signaler på att samverkan mellan de berörda myndigheterna på central och regional nivå inte skulle fungera.

Skogsstyrelsen är ny som behörig myndighet inom landsbygdsprogrammet denna period, varför man har utvecklat ett samarbete med olika aktörer som i stort uppges fungera bra. Skogsstyrelsen har ett bra samarbete med Jordbruksverket och har deltagit i partnerskapen som länsstyrelserna ansvarar för. Skogsstyrelsen menar att man behöver bli mer aktiv inom Landsbygdsnätverket och i arbetet med regional utveckling. Sammantaget har samarbetet utvecklats positivt under perioden som man har varit med i landsbygdsprogrammet. Hushållningssällskapens förbund har upplevt att Skogsstyrelsen var passiv i inledningsskedet av det nuvarande landsbygdsprogrammet, vilket enligt förbundet gjorde att frågor som ligger i zonen mellan Jordbruksverket och Skogsstyrelsen inte fick optimalt utnyttjande eller genomförande inom landsbygdsprogrammet. Förbundet betonar dock att Skogsstyrelsen under slutet av programmet har blivit betydligt mer synlig och aktiv.

Sametinget har framfört att genomförandet har präglats av nya direktiv och regler från Jordbruksverket, vilket i sin tur har inneburit en lite ryckig organisation. Sametinget har vidare betonat att Jordbruksverket och länsstyrelserna under lång tid har samarbetat kring jordbruksstöd och har redan utarbetat arbetsformer, vilket har inneburit att Sametinget upplever att man har kommit lite vid sidan av. Sametinget betonar att man är en liten myndighet med ganska små resurser och att man hade förväntat sig ett större stöd.

Tillväxtanalys uppger att man har ett bra utbyte med Jordbruksverket på flera nivåer. De båda myndigheterna har möten, och Jordbruksverket använder Tillväxtanalys årliga rapport om regional tillväxt. RAÄ menar att samverkan med Jordbruksverket i specifika frågor på nationell nivå fungerar bra. Ibland kan det däremot bli problem när det inte finns tillräcklig kultur- miljökompetens.

Arbetsfördelning mellan centrala myndigheter

Några aktörer har lyft fram frågan om arbetsfördelningen mellan de olika myndigheterna. Jordbruksverket upplever att gränssnittet mellan Jordbruksverket och Tillväxtverket är något oklart i vissa frågor, dock inte när det gäller stödgivningen, för vilken det finns särskilda rutiner. Ett antal aktörer har betonat att även andra myndigheter än Jordbruksverket arbetar med landsbygdsutveckling. Exempelvis Landsbygdsmentorerne menar att Tillväxtverket borde ha ansvar för en viss del av de frågor inom landsbygdsutveckling som handlar om service.

Tillväxtanalys har konstaterat att Jordbruksverket svarar för både genomförande och analys av bl.a. landsbygdsprogrammet. Inom andra områden har dessa båda uppgifter delats upp på olika myndigheter. Tillväxtanalys menar att det är oklart om fördelarna eller nackdelarna med en sådan uppdelning överväger. Å ena sidan hänger den operativa verksamheten och analysen ihop. Å andra sidan är analysmyndigheterna en bra bro mellan akademien och verksamheterna.

Landsbygdsnätverket

Några aktörer har kommenterat Landsbygdsnätverket och dess betydelse. Coompanion menar att Landsbygdsnätverket har fungerat mycket bra och varit betydelsefullt. Nätverket har fungerat som en länk till Jordbruksverket och en mötesplats för aktörer som arbetar för landsbygdens utveckling. Sveriges Hembygdsförbund menar att Landsbygdsnätverket är en värdefull aktör och mötesarena för information och genomförande av landsbygdsprogrammet. Hushållningssällskapens förbund menar att Landsbygdsnätverket har haft en viktig uppgift och att det har varit en viktig aktör för att bistå vid genomförande av landsbygdsprogrammet:

Ett imponerande stort antal (över 100) nationella organisationer har blivit medlemmar i Landsbygdsnätverket. Flera av dessa har tidigare varit undervärderade angående deras betydelse för landsbygden. Ett sådant exempel är Svenska Fotbollförbundet med deras verksamhet över hela landet och inte minst på landsbygden. Landsbygdsnätverket med sina nätverksträffar och arbetsgrupper har på ett positivt sätt lyft fram frågor som är av stor betydelse för landsbygdens utveckling. Här har Landsbygdsnätverket lyckats samla flera aktörer kring en gemensam fråga. Det är angeläget att Landsbygdsnätverket får en liknande roll också i det kommande landsbygdsprogrammet.¹⁷²

Internationellt samarbete

I uppföljningen har mycket få aktörer kommenterat förekomsten av internationellt samarbete i landsbygdsfrågor. Bland andra LRF har dock framfört att det är viktigt med utbyte med andra EU-länder när det gäller landsbygdsprogrammet. LRF menar att det borde finnas mer erfarenhetsutbyte med andra länder, även när det gäller utvärderingar, inte minst eftersom det är ett

¹⁷² Hushållningssällskapens förbund, e-brev 2012-06-14.

gemensamt regelverk. Falköpings kommun har uppmärksammat behovet av internationellt samarbete när det gäller Leader.

5.3 Regionala myndigheters arbete med landsbygdsfrågor

Länsstyrelserna och samverkan i landsbygdsfrågor

Uppföljningen visar att det förekommer visst samarbete mellan olika länsstyrelser. De är indelade i samverkansregioner som träffas regelbundet. Grannlän har också haft kontakt med varandra kring strategier för att reglerna inte ska bli alltför olika mellan länen. Dessutom har landsbygdsdirektörerna vid länsstyrelserna ett eget nätverk där man i vissa frågor bl.a. samlar ihop länsstyrelsernas synpunkter på olika förslag från Jordbruksverket. Man är inte alltid av samma uppfattning på alla länsstyrelserna, bl.a. eftersom förutsättningarna varierar mellan olika delar av landet.¹⁷³

Länsstyrelserna i Norrbottens län och Västerbottens län har regelbundna möten ungefär en gång per år inom respektive arbetsområde. Det händer även att de båda länsstyrelserna beviljar gemensamma bidrag och svarar på remisser gemensamt. De fyra nordligaste länen har s.k. fylänsträffar för de regionala stöden, men där tas även landsbygdsprogrammet upp. Vid träffarna har man t.ex. pratat om gränsdragningsproblem. Dessa träffar kan ses som en form av kompetensutveckling där erfarenhetsutbyte är ett viktigt inslag. Servicefrågor och entreprenörskap har diskuterats på några av träffarna. Tjänstemän vid Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man har kontakter med handläggare på andra länsstyrelser. Vidare samverkar länsstyrelsen i Kalmar med lokala utvecklingscentrum, näringslivsutvecklare, landsbygdsutvecklare, Skogsstyrelsen, Jordbruksverket, Havs- och vattenmyndigheten samt kommunala företrädare. Samverkan sker främst genom spontana kontakter i samband med konkreta ansökningar. Samverkan sker även inom ramen för länspartnerskapet som sammanträder fyra gånger per år. Partnerskapet är rådgivande i strukturfondsarbetet när det gäller att fokusera på rätt fond och finansiering. Ändringar i landsbygdsprogrammet beslutas av partnerskapet.

Ett antal aktörer har i uppföljningen framfört att samarbetet över länsgränserna är begränsat. Exempelvis Tillväxtverket menar att länsstyrelserna inte fokuserar på att samarbeta med varandra kring utvecklingsfrågor. Tillväxtverket uppger att man därför har arbetat med att föra samman länsstyrelserna för att diskutera olika frågor om serviceutveckling. LRF menar att länsstyrelserna har svårt att samarbeta över länsgränserna, vilket man menar är ett stort hinder för att arbeta med tillväxt. Det har bidragit till att LRF som projektägare i stället för att göra en stor ansökan som täcker flera län måste göra mindre, länsvisa ansökningar, vilket innebär att man tappar kostnadseffektivitet.

¹⁷³ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10, och Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

fektivitet och samverkansfördelar. LRF menar att det finns flera orsaker till svårigheterna att samarbeta över länsgränserna, bl.a. att länsstyrelserna har olika pengapåsar och personliga orsaker.

LRF Norrbotten har framfört att länsstyrelsens olika delar även behöver samarbeta bättre internt. RAÄ menar att samordningen varierar mycket på länsstyrelsenivå och att enheterna ofta har mycket olika ekonomiska förutsättningar. Olika kompetenser organiseras på varierande sätt inom länsstyrelserna. Ibland finns kulturmiljökompetens på landsbygdsenheten, ibland sker ett nära samarbete i särskilda samordningsgrupper medan det i andra fall endast sker sporadiska samråd. RAÄ konstaterar att den kursverksamhet som var vanligare i tidigare programperioder ofta ledde till mer samarbete inom länsstyrelsens olika kompetensområden. Även länsstyrelsens egen personal höll sig då mer uppdaterad inom samtliga ämnesområden, vilket ledde till bättre samsyn utåt gentemot jordbrukare och andra sökande.

Sametinget arbetar främst med de samiska organisationerna, men uppger att man har goda erfarenheter av samarbete med länsstyrelserna, inte minst när det gäller tillskjutande av offentliga medel från länsstyrelserna i de norra länen.

Länsstyrelsernas samarbete med regionerna i landsbygdsfrågor

Inom den regionala tillväxtpolitiken har olika myndigheter och organ på regional nivå större uppgifter. Det handlar om kommunala samverkansorgan, regionala självstyrelseorgan och länsstyrelserna. Tillväxtverket menar att det finns en inbyggd problematik i rollfördelningen på länsnivå i och med att tillväxt- och utvecklingsfrågor numera i första hand är regionernas ansvarsområde och att länsstyrelserna därmed har fått en mer förvaltande roll. Det kan innebära att det kan bli svårt för enskilda handläggare på länsstyrelserna att få gehör för tillväxt- och utvecklingsperspektiven i arbetet. SKL menar att landsbygdsprogrammet riskerar att förlora i effektivitet genom att ansvaret för dess genomförande regionalt ligger på länsstyrelserna även i de län där länsstyrelserna inte har ansvaret för den regionala utvecklingen. SKL har i remissvar och i andra sammanhang påpekat att landsbygdsprogrammet skulle kunna få andra effekter om det genomfördes med stöd av de regionala utvecklingsstrategierna.

Uppföljningen visar dock att de regionala organen inte upplever rollfördelningen som oklar. I Västra Götaland arbetar regionen med egenfinansierade stöd och stöd från andra EU-fonder, medan länsstyrelsen arbetar med projektstöd och företagsstöd inom landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen och regionen lotsar de bidragssökande så att de hamnar hos rätt instans. Länsstyrelsen menar att det är bra att landsbygdsprogrammet ligger på länsstyrelsen – det innebär bl.a. att länsstyrelsen kan integrera arbetet med landsbygdsprogrammet i sitt övriga arbete – men i och för sig skulle stöden inom axel 3 också kunna ligga på regionen och därmed bli ett slagkraftigt instrument tillsammans med de övriga statliga stöd som regionen har. Länsstyrelsen uppger att samverkan mellan länsstyrelsen och regionen fungerar mycket bra. Kravet på offentlig medfinansiering i landsbygdsprogrammet

har bidragit till att länsstyrelsen samarbetar med regionen. Antagligen hade de båda aktörerna samarbetat även utan detta krav. De intervjuade tjänstemännen vid länsstyrelsen menar att de båda aktörerna drar åt samma håll, men på lite olika sätt. Ibland kan målen vara olika men de behöver inte vara motstridiga. Som exempel nämns målen för biogas, där länsstyrelsen har ett mål som anger antalet företag och regionens mål är antalet TWh.

Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man har ett bra samarbete med Regionförbundet som har en del av medlen för regional utveckling i Kalmar län. Vid bidragsgivning har länsstyrelsen regelbundna avstämningar med Regionförbundets projektkontor och företagsstödshandläggare för att se till att medel ur rätt fond används till rätt insats. Vid behov tar länsstyrelsen spontana kontakter med Regionförbundet. De båda aktörerna har ett nära samarbete, och ett exempel är arbetet med bredbandsstrategin. Även Regionförbundet menar att samverkan med länsstyrelsen fungerar bra. Regionförbundet får en lista på de ärenden som man ska besluta inom landsbygdsprogrammet i syfte att undvika dubbelarbete m.m. De båda aktörerna uppger att de försöker att synkronisera så mycket som möjligt och tipsa varandra om olika saker.

Många länsstyrelser

Ett antal aktörer har i uppföljningen uppmärksammat att i och med att landsbygdsprogrammet handläggs av samtliga länsstyrelser är många myndigheter i Sverige involverade i arbetet. Intervjuade tjänstemän vid ESV har gjort reflektionen att handläggningen skulle kunna centraliseras till färre länsstyrelser. Dagens upplägg innebär att det kan bli olika rutiner och att olika kulturer utvecklas på olika länsstyrelser.

Samverkan mellan centrala och regionala myndigheter

När det gäller samverkan mellan Jordbruksverket och länsstyrelserna har det i uppföljningen inte framkommit några problem. Jordbruksverket är utbetalande myndighet och länsstyrelserna har därför mycket kontakter med verket. ESV konstaterar att Jordbruksverket inte har något mandat att styra länsstyrelserna. ESV har uppfattat att Jordbruksverket är på gång med att öka sin styrning gentemot länsstyrelsen. Företagarna menar att mer kunskapsutbyte mellan Jordbruksverkets och länsstyrelsernas handläggare å ena sidan och företagarna å andra sidan skulle kunna ge större utvecklingskraft.

5.4 Lokala myndigheter och andra aktörer

Kommunerna och arbetet med landsbygdsutveckling

På lokal nivå är kommunerna en viktig aktör när det gäller frågor om landsbygden och dess utveckling. I denna uppföljning har samtliga tre intervjuade kommuner betonat vikten av kommunernas insatser för landsbygdsutvecklingen.

Falköpings kommun har i uppföljningen betonat att kommunerna är intresserade av landsbygdsutveckling. Genom aktiv omvärldsbevakning ansvarar Falköpings kommun kontinuerligt för att initiera nya aktiviteter av vikt, som den sedan kan driva i egen regi eller i samverkan med andra aktörer eller lägga ut i sin helhet. Falköpings kommun uppger att man har ett strategiskt ansvar när det gäller företagsutveckling, näringsliv och landsbygdsutveckling. Arbetet med landsbygdsutveckling utgår från kommunens landsbygdsprogram.¹⁷⁴ Kommunen har under flera år strävat efter att stimulera till ett aktivt lokalt utvecklingsarbete på kommunens landsbygd. Som en fortsättning på det arbetet har man tagit fram ett kommunalt landsbygdsprogram. I programmet formulerar kommunen sin syn på den kommunala rollen på följande sätt:

Kommunen bör inte styra ett utvecklingsarbete på lokal nivå. Ett sådant uppifrånstyrt arbete riskerar att misslyckas, eftersom initiativet då blir toppstyrt och saknar verklig förankring hos dem som är direkt berörda av det. Utvecklingsarbetet bör istället utgå från lokal nivå. Då har det bäst förutsättningar att bli lyckosamt och få förankring hos landsbygdsborna själva. Därför bör kommunen genom olika åtgärder uppmärksamma, stimulera, stötta och inspirera det lokala utvecklingsarbetet.¹⁷⁵

Bodens kommun betonar vikten av att kommunerna bidrar till att skapa förutsättningar för företagande och samverkan på landsbygden. Som ett exempel på kommunens insatser för landsbygdsutveckling nämner man ett projekt som rör lokala servicelösningar, vilket finansieras av bl.a. landsbygdsprogrammet. En stor del av projektet har handlat om att informera på de olika kommunförvaltningarna för att hjälpa dem att se helheten. Projektet har direktkontakt med kommunalråden, vilket har gjort att man har kunnat etablera en ny struktur som i någon mån har gjort att man har kommit ifrån problemen med stuprörstänkandet inom linjeorganisationen.

Ölands näringslivskontor bildades 2008 när näringslivskontoren i Borgholms och Mörbylånga kommuner överfördes till Ölands Kommunalförbund. Där har landsbygdsprogrammet delfinansierat en befattning som landsbygdsutvecklare. Fokus i arbetet ligger på bredband och kompetensutveckling. En näringslivsstrategi har tagits fram med hjälp av Tillväxtverket. Där betonas bl.a. vikten av samarbete mellan företagen. Näringslivskontoret uppger att man inte kan ge råd eller hjälpa företag att fylla i ansökningsblanketter om stöd från landsbygdsprogrammet, men att man gärna hjälper till att förklara t.ex. begrepp i ansökningshandlingarna och vad som ska finnas med. Dessutom lotsar man företagarna vidare om de behöver mer konkret hjälp. Näringslivskontoret skickar även ut ett nyhetsbrev till företagen på ön.

I uppföljningen har flertalet av de intervjuade pekat på att kommunerna borde ha en mer aktiv roll inom arbetet med landsbygds- och serviceutveckling. Exempelvis Tillväxtverket menar att kommunerna ofta är reaktiva och

¹⁷⁴ Webbplatsen www.falköping.se.

¹⁷⁵ Falköpings kommun, 2000.

agerar först när ett problem uppstår på landsbygden, t.ex. att en butik ska läggas ned. Tillväxtverket konstaterar samtidigt att många kommuner löser problemen utan att statliga myndigheter är medvetna om det och att det finns många goda kommunala lösningar. Tillväxtverket menar att intresset för servicefrågor har ökat från kommunerna.

Uppföljningen visar att länsstyrelserna i sin handläggning av bidragsansökningar vill att kommunerna ska medverka i projekt som finansieras genom landsbygdsprogrammet. En sådan kommunal medverkan kan exempelvis ske genom medfinansiering eller genom att kommunrepresentanter ingår i arbetsgrupper. Sametinget uppger att två kommuner inom det samiska området har tagit på sig rollen som projektägare för att underlätta för de samiska företagen och organisationerna att genomföra projekt.

Företagens och projektens kontakter med myndigheterna

De företag och projekt som har ingått i denna uppföljning har framfört att kontakterna med länsstyrelserna har varit goda. Flera företag och projekt har framfört att bemötandet på myndigheterna har varit mycket bra. De kommuner och organisationer som har intervjuats har betonat att bemötandet på länsstyrelsen är mycket viktigt. Aktörerna i uppföljningen har varit positiva till länsstyrelsernas bemötande, men det har också framförts att det fungerar på olika sätt i olika län. Hela Sverige ska leva menar att länsstyrelsen har blivit bättre på att arbeta utåtriktat, men behöver utveckla arbetsformerna internt mellan enheterna. Ett av de intervjuade företagen beskriver kontakterna med länsstyrelsen på följande sätt:

Samarbetet med länsstyrelsen har gått bra. Efter att de hade beviljat stödet gjorde de en inspektion när investeringen var genomförd. Det fungerade bra. Det kändes bra att länsstyrelsen hade tilltro till företaget – det kändes som ett kvitto.¹⁷⁶

Företagarna konstaterar att samverkan och samordning ofta är svår att få till stånd, men givetvis är bra när det lyckas. LRF konstaterar att det länge har funnits en ambition att för företagen försöka skapa ”en väg in” till myndigheterna. I praktiken är det svårt att hitta en sådan väg in. Det finns exempel på regioner som har satsat på arenor där sökande kan få hjälp av flera aktörer på en och samma plats och på så sätt bidra till att idéer kan lyftas fram till färdig ansökan och förhoppningsvis ge resultat för företagande på landsbygden.

Även när det gäller kontakterna med Jordbruksverket har det framförts att samarbetet fungerar bra. En del aktörer har pekat på att det finns en del handläggare på Jordbruksverket som upplevs som byråkratiska, men att det har blivit bättre. Hushållningssällskapens förbund menar att kontakterna med Jordbruksverket, och då framför allt landsbygdsenheten, har varit positiva tack vare förbundets deltagande i olika referensgrupper och råd. Förbundet har också positiva erfarenheter av handläggningen av ansökningar. Däremot har förbundet varit mycket kritiskt till hur Jordbruksverket har

¹⁷⁶ Företag i Västra Götalands län, intervju 2012-04-17.

skött sina utbetalningar i samband med rekvisitioner. Här har fördröjningen orsakat stora bekymmer inte minst från likviditetssynpunkt. Hushållnings-sällskapen har varit tvungna att låna stora belopp, som har medfört räntekostnader som man inte får ersättning för inom landsbygdsprogrammet. Förbundet har samtidigt betonat att den negativa situationen med fördröjda utbetalningar har blivit betydligt bättre under den senare delen av programperioden.

Almi Norr menar att samverkan har ökat på ett mycket positivt sätt jämfört med tidigare, bl.a. genom fler gemensamma satsningar där organisationer och myndigheter samverkar. Almi Norr menar att det bör framgå i regelsystemet att samverkan ska ske för att stöd ska beviljas, bl.a. eftersom samverkan leder till att företagens möjligheter att lyckas ökar markant. Sveriges Hembygdsförbund menar att mycket positivt har skett för samverkan på flera plan men att betydligt mer kan göras. Den ideella sektorn skulle med ökade och väl riktade informationsinsatser och resurser kunna bidra mer till måluppfyllelsen inom landsbygdsprogrammet.

5.5 Samordning mellan olika stöd

Landsbygdsprogrammet och andra stöd

Landsbygdsprogrammet har nära samband med åtgärder och insatser som genomförs med stöd av andra finansiella instrument inom EU. Åtgärderna för landsbygdsutveckling ska stödja och komplettera bl.a. den gemensamma jordbrukspolitiken. I det svenska landsbygdsprogrammet uppmärksammas bl.a. synergier mellan insatsområden och åtgärder med inriktning mot regioner, landsbygdsområden, jordbruk, skog och andra landsbygdsnäringar. Det betonas att koordineringen ska stärkas mellan aktiviteter som finansieras av Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), Europeiska regionala utvecklingsfonden (Eruf), Europeiska socialfonden (ESF) och Europeiska fiskerifonden (EFF) under programperioden. I programmet framförs att det är nödvändigt att tydliggöra olika mål, prioriteringar och förväntade resultat. Målgrupperna är olika för de olika fonderna och detta måste också uppmärksammas. I det praktiska genomförandet finns det behov av avgränsningar och begränsningar för att förebygga dubbelfinansiering, vara tydligare med vad varje fond bör finansiera och förenkla för mottagaren att ansöka om stöd. Det framförs vidare att möjliga synergier mellan programmen måste tas till vara.¹⁷⁷

I ett informationsmaterial har Tillväxtverket beskrivit synergier och avgränsningar mellan olika EU-fonder under perioden 2007–2013.¹⁷⁸ Det konstateras att samtliga fonder har likartade allmänna utgångspunkter eller urvalskriterier som bl.a. gäller samordning, synergier, förenlighet med EU:s stadsstödsregler, genomförandekapacitet och kostnadseffektivitet. Utöver

¹⁷⁷ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

¹⁷⁸ Tillväxtverket, 2010.

dessa generella kriterier knyts särskilda kriterier till olika åtgärder eller områden.

När det gäller landsbygdsprogrammet konstaterar Tillväxtverket att den huvudsakliga kopplingen till de regionala strukturfondsprogrammen rör axel 3. Landsbygdsprogrammets övriga axlar behandlar ämnen som inte är stödberättigande enligt regionala fonden eller ligger utanför fondens syfte.

I både landsbygdsprogrammet och strukturfondsprogrammen finns generella skrivningar om avgränsningen mellan programmen. Den strategiska inriktningen hos strukturfondsprogrammen är hållbar tillväxt, stärkt konkurrenskraft och sysselsättning. Landsbygdsprogrammet har samma strategiska inriktning men åtgärderna utgår i första hand från landsbygdens samlade resurser, bl.a. de naturresurser som brukas och förvaltas av de areella näringarna, och vidare de lokala utvecklingsförutsättningarna och mikroföretagande inom dessa ramar.

Landsbygdsprogrammets insatser är i EU-regelverken tydligare avgränsade när det gäller målgrupp. Operativt kommer det att finnas synergier mellan programmen i frågor som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraften och sysselsättningen. För landsbygdsprogrammet gäller det framför allt insatser i axel 3.

I informationsmaterial framhåller Tillväxtverket att det i dessa delar är viktigt att insatserna från respektive politikområden och program är väl samordnade både i planering och i genomförande.

Vidare sägs att lokala insatser för skärgårdar och öar, samer och rennärning samt service, med en tydlig koppling till landsbygdspolitikens mål och till landsbygdens naturresurser och näringar, i första hand kommer att genomföras inom ramen för landsbygdsprogrammet. Avgränsningar sägs därför vara särskilt nödvändiga, kopplade de till lokala förutsättningar för turism, samer, kompetensutveckling samt förnybar energi och bredbands-satsningar.

Det konstateras att bredbands-satsningar kan finansieras inom ramen för stöd till både regional utveckling och landsbygd. Inom landsbygdsprogrammet är stödet begränsat till s.k. vita områden¹⁷⁹ på landsbygden. Vidare gäller att projekten företrädesvis ska genomföras av lokala grupper på landsbygden som själva tar initiativ till anläggningen. Vanligen är kommunen delaktig i projektet som medfinansiär (25 procent). Stödet kan uppgå till 100 procent av de stödberättigande kostnaderna. Inom regional utveckling är projekten större och har ingen bindning till landsbygden. Stödet kan uppgå till 50 procent av de stödberättigande kostnaderna.

När det gäller grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321) framhålls att stödet kommer att vara begränsat till projekt på lokal nivå, primärt som en del i en lokal utvecklingsstrategi. Ge-

¹⁷⁹ Med vita områden avses områden som inte bedöms få bredband anlagt via marknadens aktörer inom den närmaste treårsperioden.

nerella infrastruktursatsningar är inte stödberättigade genom landsbygdsprogrammet.

I uppföljningen har aktörerna lämnat både positiva och negativa kommentarer om samordningen mellan stöden. Hela Sverige ska leva menar att samordningen mellan EU-programmen har varit ett problem. Organisationen har framfört att otydlig politisk styrning och samordning, regelverket samt den administrativa strukturen har hindrat lokala, smarta och billiga helhetslösningar. Hela Sverige ska leva nämner som exempel att landsbygdsprogrammet i regel hanteras av länsstyrelsen och strukturpolitiken av regionförbunden.

LRF har framfört att samordningen mellan landsbygdsprogrammet och strukturfonderna är begränsad, men att samordningen i vissa län har fungerat bra. LRF menar att det finns en stor potential i att förbättra samverkan. Samordningen skulle enligt LRF kunna förbättras med både regionala fonden och sociala fonden. LRF menar att det särskilt i län där det finns regioner är mycket stuprörstänkande. Bredband skulle kunna passa in bättre i strukturfonderna än i landsbygdsprogrammet. Om t.ex. landsbygdsprogrammet ger stöd till en biogasinvestering och kompetensutveckling skulle regionala fonden kunna gå in och ge stöd till uppbyggnad av strukturen för att distribuera gasen. LRF konstaterar att både landsbygdsprogrammet och sociala fonden ger stöd av sysselsättningsskapande karaktär. Hushållnings-sällskapens förbund menar att samverkan mellan landsbygdsprogrammet och strukturfonderna har varit mycket begränsad, inte minst beroende på okunskap om deras uppdrag och om möjligheter att bidra till en positiv landsbygdsutveckling. Förbundet menar att förväntningarna är stora om en bättre samverkan i det kommande landsbygdsprogrammet.

Viktigt att undvika dubbelfinansiering av samma kostnader

I rutiner och checklistor ställs krav på att handläggande myndigheter ska säkerställa att det inte förekommer dubbelfinansiering av samma kostnader i ärendena. När ansökningarna skickas till länsstyrelsen ska de granskas innan prioriteringsprocessen påbörjas. Dessutom ska den sökande i sin ansökan redovisa om denne har ansökt om eller beviljats annat stöd. Näringsdepartementet har i uppföljningen betonat att både Jordbruksverket, Tillväxtverket och ESV inom ramen för respektive funktion har till uppgift att kontrollera om dubbelfinansiering förekommer.

Om det vid granskning av en ansökan framkommer att insatserna helt eller delvis ligger nära insatser som kan få stöd genom andra EU-finansierade program ska ansökan läggas åt sidan. Vid detta moment ska det även utredas om insatserna tidigare fått stöd från landsbygdsprogrammet. Om insatsen tangerar andra EU-finansierade program ska en sammanfattning av ansökan skickas till den berörda myndigheten. De berörda myndigheterna ska därefter rådgöra med varandra angående den aktuella ansökan. Om det finns risk

för dubbelfinansiering ska man besluta om vilka av berörda myndigheter som ska avslå ansökan.¹⁸⁰

Uppföljningen visar att det finns ett nationellt samarbete mellan de olika fondmyndigheterna som syftar till att koordinera arbetet och säkerställa att dubbelfinansiering inte uppkommer.¹⁸¹ Det finns även ett motsvarande samarbete på regional nivå. I t.ex. Kalmar län har länsstyrelsen redovisat att samordning av stödgivningen sker genom samarbetet med Regionförbundet och genom avstämning, gemensamma möten och projektdiskussioner med potentiella projektägare. Den praktiska samordningen sker via kontaktpersoner hos respektive myndighet. Länsstyrelsen skickar sin beslutslista till Regionförbundet för avstämning, och Regionförbundet rapporterar månatligen vilka stödbeslut som har fattats.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län har framfört att samordningen mellan landsbygdsprogrammet (länsstyrelsen) och olika regionalpolitiska stöd (regionen) ofta sker i samband med medfinansieringen. När regionen ger regionala stöd kontaktar man alltid länsstyrelsen. När det gäller samordning mellan landsbygdsprogrammet och andra stöd från olika EU-fonder ska projektägaren intyga att denne bara söker bidrag från landsbygdsprogrammet och inte andra EU-bidrag. Medel från olika EU-fonder får inte läggas in i samma projekt. När det gäller projekt inom fisketurismen kontrollerar länsstyrelsen om EU:s fiskerifond ger bidrag till projektet innan man beslutar om ett eventuellt bidrag.

I Norrbottens län har länsstyrelsens handläggare från inblandade enheter diskuterat typexempel och rutiner för avstämning. Avstämning görs sedan på handläggarnivå i samband med beredningen av respektive ärende. Interna gemensamma informationsträffar hålls också emellanåt. Ärenden där medel från både landsbygdsprogrammet och de regionala projektmedlen har använts avser främst företagsstöd (eftersom regionala projektmedel inte går till företagsstöd), projekt som innehåller offentliga resurser samt ärenden av mer regional karaktär (inte lokal) såsom arbete med det regionala serviceprogrammet.

Svårigheter att hantera uppdelningen i olika programstrukturer

Det finns flera olika finansieringskällor för insatser på landsbygden. Tillväxtanalys menar att det borde gå att hitta bättre kopplingar mellan t.ex. landsbygdsprogrammet och strukturfondsprogrammet och att statsmakterna måste skaffa sig en målbild av vad man vill med de medel som avsätts. Företagarna menar att man kanske bör samordna fler fonder för att underlätta och förenkla för aktörerna som ska söka stöd och de som handlägger.

Hela Sverige ska leva menar att det i arbetet med landsbygdsutveckling är viktigt att se till helheten. Då fungerar det inte med den uppdelning i olika programstrukturer som finns i dag (landsbygdsprogrammet, strukturfonder etc.). Hela Sverige ska leva menar att i praktiken fungerar inte programö-

¹⁸⁰ Regeringskansliet, Jordbruksdepartementet, 2010.

¹⁸¹ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10.

vergripande arbete utifrån dagens programindelning. De olika myndigheterna har olika handlägningsprocedurer och regler, vilket gör det omöjligt att få igenom ett projekt genom de olika strukturerna. Det blir alltför svårt för myndigheterna, även om de är positiva till projektidén. Hela Sverige ska leva menar dessutom att myndigheterna är okunniga om andra myndigheters program.

Att det finns olika former av stöd från olika myndigheter som riktar sig till samma målgrupp kan upplevas som krångligt av de sökande – olika blanketter ska fyllas i, olika handläggare handlägger ansökningarna etc. Flera aktörer har pekat på att bl.a. Jordbruksverket och Tillväxtverket skulle kunna ha gemensamma, myndighetsneutrala blanketter för bidragsansökningarna. Ett exempel på hur länsstyrelserna arbetar med att förenkla för den bidragssökande kan hämtas från Norrbottens län, där länsstyrelsen har redovisat hur samordningen mellan de olika stöden sker internt inom länsstyrelsen. Länsstyrelsen ger dels regionala företagsstöd, dels stöd via landsbygdsprogrammet. Om en ansökan bedöms passa bättre i ett annat program än den sökta överför länsstyrelsen ansökningen till det program som passar bäst. Den sökande behöver då inte inkomma med en ny ansökan. En ansökan räknas som inkommen även om fel blankett används.

Svårt att planera för synergi mellan stödåtgärderna

Tjänstemän vid Näringsdepartementet har uppmärksammat att det i tidigare programperioder talades mycket om ”avgränsning” mellan olika program och stöd, medan numera begreppet ”synergi” står i fokus. Samtidigt konstateras att gränsdragningar behövs eftersom olika departement och myndigheter är engagerade i arbetet. Under nästa programperiod är tanken att alla fyra programmen ska styras av en gemensam förordning och att man ska ta fram ett gemensamt nationellt dokument (s.k. partnerskapsavtal). Detta ställer krav på helhetssyn, vilket enligt departementets tjänstemän är bra. Tjänstemän vid Näringsdepartementet har framfört att för att uppnå synergier är det viktigt att programmen är tydliga med vad de vill göra. Ett exempel på synergieffekter mellan strukturfondsprogrammen och landsbygdsprogrammet kan hämtas från norra Sverige och utbyggnaden av bredband. Där har följande uppdelning gjorts:

- o Strukturfonderna finansierar bredbandsutbyggnaden till större orter.
- o Marknaden finansierar bredbandsutbyggnaden inom de större tätorterna.
- o Landsbygdsprogrammet finansierar bredbandsutbyggnaden på landsbygden.¹⁸²

Bland annat Länsstyrelsen i Kalmar län har framfört att en svårighet med att uppnå synergieffekter mellan åtgärderna är att länsstyrelsen inte kan planera för att företag eller projekt ska få stöd från olika finansieringskällor eller hur det ska gå i en upphandling. Det är med andra ord en bonus när synergieff-

¹⁸² Regeringskansliet, Näringsdepartementet, intervju 2012-05-23.

fekter uppstår men det är svårt att styra i den riktningen. Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man skulle vilja arbeta mer proaktivt för att uppnå synergieffekter mellan olika stöd.

6 Uppföljning, utvärdering och revision

Iakttagelser i sammanfattning

- Jordbruksverket ansvarar för uppföljningen av landsbygdsprogrammet, vilken löpande redovisas i årsrapporter. Vilka uppgifter som ska redovisas på nationell nivå i årsrapporterna regleras av EU-kommissionen.
- Utvärderingar ska genomföras vid tre tillfällen av oberoende organ – före programmets start, i halvtid och efter programmets slut. Halvtidsutvärderingen av de pågående programmen gjordes av SLU och har fått en del kritik av olika aktörer.
- På regional nivå görs framför allt kontroller i samband med utbetalningar och slutrapporter.
- Flertalet aktörer betonar att det är viktigt att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat. Samtidigt konstateras att det är svårt att mäta effekter. Följeforskning skulle kunna vara ett alternativ till halvtidsutvärderingar.
- Det görs många kontroller inom landsbygdsprogrammet. Revision utförs av Revisionsrätten, EU-kommissionens revisorer, ESV, Riksrevisionen och olika kontrollfunktioner vid berörda myndigheter.
- Landsbygdsprogrammets senaste årsräkenskaper kunde godkännas av EU-kommissionen först efter kompletterande granskningar på grund av den stora mängden finansiella fel. De finansiella felen handlar ofta om småbelopp men leder till stora kostnader för Sverige. En hög andel finansiella fel leder till krav på fler revisioner i Sverige.
- Den mänskliga faktorn är ofta orsaken till de finansiella felen. Samtidigt finns det en risk för att myndigheterna blir alltför försiktiga i sin handläggning och att medlen därför inte används fullt ut och på ett effektivt sätt.
- Företag och projekt kan bli återbetalningsskyldiga om revisionen upptäcker fel, vilket kan verka hämmande på benägenheten att ansöka om bidrag. Det är viktigt att fel upptäcks redan i myndigheternas handläggning och inte först vid en revision.

6.1 Uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet

Uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet

Syftet med att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat¹⁸³ är att se om målen nås och om pengarna används på rätt sätt. Programmet följs

¹⁸³ Med resultat menas i denna rapport dels olika typer av prestationer, dels de effekter i samhället som dessa prestationer leder till. Med prestationer menas de tjänster eller produkter som myndigheter åstadkommer för att uppfylla sina åtaganden. Med effekter menas

upp och utvärderas redan medan det pågår. Som en del av uppföljningen tas årliga rapporter fram. Oberoende utvärderingar ska göras vid tre tillfällen: före programmets start (ex ante),¹⁸⁴ i halvtid och efter programperiodens slut (ex post).¹⁸⁵

Uppföljningen och utvärderingarna bygger på att man läser av olika indikatorer, vilka var för sig eller tillsammans ska ge en bild av resultatet av programmet. Några indikatorer är obligatoriska att använda i alla EU-länder men Sverige har också möjlighet att använda egna indikatorer. De kompletterande nationella indikatorerna gäller främst axel 2. Det finns olika typer av indikatorer:

- o Insatsindikatorer mäter hur mycket pengar som fördelats till olika stöd.
- o Produktionsindikatorer mäter verksamheten i programmet och hur många som tar emot stöd.
- o Resultatindikatorer mäter direkta och omedelbara effekter av olika insatser.
- o Effektindikatorer mäter effekter som beror på landsbygdsprogrammet.¹⁸⁶

Utvärderingarna ska enligt EU-regelverket göras av oberoende utvärderare. I samband med utvärderingsarbetet används bl.a. effektindikatorerna, vilka i stort sett är desamma som resultatindikatorerna men rensade för bl.a. dödviktseffekter, undanträngning, multiplikatoreffekter och dubbelräkning.

Jordbruksverket menar att landsbygdsprogrammet *inte* följs upp och utvärderas på ett liknande sätt inom EU. Jordbruksverket har framfört att de medlemsländer som verket har varit i kontakt med verkar ha tolkat att regelverket för utvärdering på olika sätt. Jordbruksverket menar att olika länder dessutom använder statistiska material av skiftande kvalitet och innehåll som gör att indicatorsiffrorna inte är jämförbara länderna emellan. Även tillämpningen av åtgärderna uppges skilja sig åt mellan länderna. Det som i Sverige t.ex. läggs in i begreppet ”projektstöd” förekommer inte i de länder som Jordbruksverket har varit i kontakt med.

Övervakningskommittén följer arbetet med landsbygdsprogrammet. Kommitténs uppgift är att se till att målen med programmet nås och att arbetet genomförs på ett effektivt sätt. Kommittén ska kontrollera hur långt arbetet med programmet har kommit samt granska omfattning och resultat för åtgärderna i programmet och jämföra med målen. Kommittén granskar och

förändringar eller bevarade tillstånd i samhället som blir en följd av myndighetens insatser och som annars inte skulle ha inträffat.

¹⁸⁴ Uppdraget som oberoende ex ante-utvärderare gavs till Livsmedelsekonomiska institutet (SLI) genom beslut av regeringen i december 2005. Utvärderingen gjordes i enlighet med riktlinjerna från kommissionen och redovisades i samband med att programmet överlämnas till kommissionen i juli 2006.

¹⁸⁵ Slututvärderingen av nuvarande landsbygdsprogram ska vara klar den 31 december 2015. Regeringen bestämmer vem som ska göra den.

¹⁸⁶ Webbplatsen www.jordbruksverket.se.

godkänner också de rapporter som varje år skickas till EU-kommissionen. Om det behövs, föreslår kommittén förändringar i programmet för att bättre nå målen eller för att arbetet med programmet ska bli effektivare. Läget i landsbygdsprogrammet uppges vara en stående punkt på övervakningskommitténs möten.¹⁸⁷

I oktober 2012 fattade regeringen beslut om ett uppdrag att tillhandahålla ett sekretariat för utvärderingarna av landsbygds- och fiskeriprogrammen. Enligt uppgift från Landsbygdsdepartementet handlar det om att inrätta ett permanent sekretariat för upphandling av externa, oberoende utvärderingar, studier m.m. av bl.a. landsbygdsprogrammet. Sekretariatet kommer troligen att förläggas inom Jordbruksverket.¹⁸⁸

Jordbruksverkets uppföljning

Jordbruksverket har ansvar för uppföljningen av landsbygdsprogrammet, inklusive insamlande av statistik och olika data. Jordbruksverket ska varje år rapportera till EU-kommissionen om insats-, produktions- och resultatindikatorerna. Detta görs i årsrapporten och den s.k. monitoringtabellen som är en sifferbilaga till årsrapporten. Det finns inget krav att Jordbruksverket ska göra utvärderingar av effekter utan detta ska i stället genomföras av oberoende utvärderare. Jordbruksverket tar dock fram vissa underlag som rör effektindikatorer för att underlätta den särskilda utvärderarens arbete.¹⁸⁹

Vilka uppgifter (kvantitativa indikatorer) som ska redovisas på nationell nivå i årsrapporterna regleras av kommissionens system och riktlinjer för uppföljning och utvärdering.¹⁹⁰ I flera fall finns även indikatorer som har valts på nationell nivå för att bättre spegla det svenska landsbygdsprogrammets inriktningar och mål. Underlag till uppföljningar och utvärderingar av axel 1, 3 och 4 samlas in från akterna på länsstyrelserna i form av kopior på affärsplaner, projektplaner och slutrapporter, vilka läggs in av Jordbruksverket i uppföljningssystemet Ewald. För projekt som ännu inte har redovisat slutresultat läggs prognosuppgifter in. Resultat definieras av kommissionen som insatsens direkta och omedelbara effekter. Resultatet ska ge information om förändringar i t.ex. de direkta stödmottagarnas beteende, kapacitet eller prestation och mäts i fysiska eller monetära enheter.

Dessutom planerar Jordbruksverket att genomföra en enkätundersökning för att följa upp affärsplaner m.m. Arbetet har redan påbörjats; bl.a. har en enkätstudie för kompetensutveckling genomförts. Jordbruksverket genomför även egeninitierade studier. Som redan har framgått i avsnitt 5 har Jordbruksverket bl.a. genomfört en studie av projektstöd i landsbygdsprogrammet inom åtgärderna 311, 312 och 313 och en studie av företagsstöd för

¹⁸⁷ Webbplatsen www.jordbruksverket.se och Landsbygdsdepartementet, intervju 2011-12-09.

¹⁸⁸ Regeringsbeslut 2012-10-04 nr 5 samt Landsbygdsdepartementet, telefonintervju 2012-10-05.

¹⁸⁹ Jordbruksverket, intervju 2012-02-10 och e-brev 2012-10-05.

¹⁹⁰ Common Monitoring and Evaluation Framework (CMEF).

åtgärderna 121, 123, 311, 312 och 313 för åren 2007–2009. Dessutom genomför Jordbruksverket en fördjupad studie för åren 2007–2009, där länsrapporter tas fram och ett flertal län besöks för genomgång av detta material. En slutrapport kommer att publiceras hösten 2012.

Länens kontroller och uppföljningar

På regional nivå görs kontroller i samband med utbetalningar, då målpuppfyllelse eller eventuella avvikelser ska konstateras. Vid slututbetalning och redovisning av slutrapporten gör man en jämförelse gentemot den ursprungliga projektplanen eller affärsplanen och en uppföljning av budgeten. När det rör sig om en investering genomför länsstyrelsen en besiktning på plats. Länsstyrelsen tar in slutrapporter från projekt och företag som har fått stöd. Dessa skickas vidare till Jordbruksverket som använder dem bl.a. som underlag för årsrapporten. Exempelvis Länsstyrelsen i Norrbottens län uppger att man inte får någon återkoppling från Jordbruksverket på inlevererat material.¹⁹¹ Vidare tar alla länsstyrelser fram en årsredovisning. Dessutom har sju länsstyrelser tagit fram särskilda rapporter till Landsbygdsdepartementet, där bl.a. hanteringskostnaderna för stöden redovisas.¹⁹²

Det finns inget krav på att länsstyrelserna ska utvärdera landsbygdsprogrammets resultat. Ett antal län utvärderar ändå delvis resultaten av landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen i Västra Götalands län har genomfört tre utvärderingar av landsbygdsprogrammets resultat i länet.¹⁹³ Dessa har finansierats inom ramen för förvaltningsanslaget. Länsstyrelsen uppger att utvärderingarna har varit till stor hjälp i arbetet, bl.a. för att dra lärdomar inför den kommande programperioden. De har även använts för att se över genomförandestrategin. Under tiden som t.ex. utvärderingen av hästföretagsinsatserna analyserades prioriterades branschen ned. Även Västra Götalandsregionen kräver in mått och indikatorer från de olika projekten, och större projekt blir även föremål för utvärdering. Länsstyrelsen i Kalmar län uppger att man håller på att ta fram en uppföljning av landsbygdsprogrammet, vilken kommer att slutredovisas under 2012. Länsstyrelsen i Norrbottens län gör däremot ingen egen uppföljning av stödets resultat och effekter, men menar att det skulle vara önskvärt med bättre och tätare regionala uppföljningar av programmets effekter. Tjänstemän vid länsstyrelsen uppger att man saknar resurser för att utföra ett sådant arbete.

Jordbruksverket menar att länen kanske borde arbeta mer med sin egen uppföljning, och intervjuerna visar att det finns ett intresse för detta på länsstyrelserna. Bland tjänstemännen på Länsstyrelsen i Norrbottens län finns det önskemål om att närmare kunna följa upp projekten medan de fortfarande pågår, dvs. inte bara kontrollera. De intervjuade tjänstemännen menar att

¹⁹¹ Jordbruksverket har i en kommentar framfört att återkoppling ges dels genom länsrapporterna, dels genom besök i länen.

¹⁹² Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29, Länsstyrelsen i Västra Götalands län, intervju 2012-04-17, och Länsstyrelsen i Kalmar län, intervju 2012-05-03.

¹⁹³ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, 2011b, 2011c och 2011d.

det vore bra att lära känna projektägarna, kunna följa projekten och vara ett stöd. Det skulle ge mer av utvecklingstänkande och vidga kunskapen om hur olika satsningar kan hänga ihop. Handläggarna anser att det är svårt att i dag skaffa sig en uppfattning om projektens effekter och konsekvenser. Länsstyrelsen anser att det borde finnas resurser till att mer aktivt stötta och följa projekten under projektidens gång.

Länsstyrelsen i Kalmar län har framfört att det är svårt att få fram uppföljningsrapporter från Jordbruksverket utifrån länsstyrelsens behov. Länsstyrelsen efterlyser möjligheten att se vad som händer i andra län när det gäller landsbygdsprogrammet. Länsstyrelsen noterar vidare att när det gäller förväntade resultat är de nationella indikatorerna i programmet inte specificerade per län, vilket innebär att länen inte kan utgå från dessa indikatorer i sitt arbete.

Halvtidsutvärderingen från 2010

På grundval av ett uppdrag från regeringen har Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) genomfört halvtidsutvärderingen av det nuvarande landsbygdsprogrammet i enlighet med gällande regler.¹⁹⁴ Resultatet presenterades i november 2010. I utvärderingen utgick man från åtgärder och insatser inom respektive axel. Ett stort antal frågor från kommissionen skulle besvaras. För varje åtgärd fanns ett antal specifika frågor och dessutom fanns ett antal programövergripande frågor. Halvtidsutvärderingen hade en tydlig kvantitativ ansats.

Utvärderingar av en given åtgärd syftar till att besvara frågan om vad som har hänt på grund av åtgärden, dvs. vilket resultat åtgärden har fått och vilken effekt detta har haft. För att göra en sådan utvärdering har man inte enbart undersökt vad som har hänt efter att åtgärden har vidtagits, eftersom något som har inträffat efteråt inte nödvändigtvis betyder att det har inträffat på grund av åtgärden. I stället har man gjort en jämförelse med den hypotetiska situation som skulle ha uppstått om stödet inte hade funnits. I analysen har man vanligtvis jämfört de individer och företag som har fått stöd (stöddgruppen) med en kontrollgrupp av individer och företag som *inte* har fått stöd. Resultatet av halvtidsutvärderingen har presenterats i form av fyra underlagsrapporter, en för vardera axel, och en sammanfattande rapport med svar på utvärderingsfrågorna. Rapporterna följer den struktur som kommissionen har fastställt.

Hösten 2011 presenterade regeringen de ändringar av det pågående landsbygdsprogrammet som görs bl.a. med anledning av halvtidsutvärderingen i syfte att förbättra måluppfyllelsen i programmet som helhet. Tjänstemän på Landsbygdsdepartementet har i intervjuer betonat att det återstår två år av landsbygdsprogrammet och att regeringen vill kraftsamla där det går bra. Ändringarna innebar bl.a. att två åtgärder stängdes.

¹⁹⁴ Rådets förordning (EG) nr 1698/2005.

I denna uppföljning har flera aktörer kommenterat halvtidsutvärderingen. Ett exempel på hur aktörerna ser på halvtidsutvärderingen kan hämtas från LRF:

SLU:s halvtidsutvärdering fångade en del av landsbygdsprogrammets resultat men inte allt. SLU utgick från det kontrafaktiska perspektivet, men utvärderingsupplägget skiljde sig åt mellan åtgärderna. SLU frågade t.ex. inte dem som fick investeringsstöd hur de upplevde stödet, medan de som fick bidrag via Leader blev tillfrågade.¹⁹⁵

Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att halvtidsutvärderingen inte gav samma bild av utvecklingen som de egna utvärderingarna i Västra Götaland gjort. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att halvtidsutvärderingen kändes negativ och uppfattades som alltför akademisk, och man kände inte igen sig i den bild som den gav:

Utvärderingen gjordes utifrån de indikatorer som man valt för att följa landsbygdsprogrammet, så är det något man bör fundera på är det vilka indikatorer man sätter för programmet. Innan bör man ju ha klart för sig vad det är man vill mäta. Utvärderingen gav inte heller utrymme för att mäta regionala skillnader när det gäller förutsättningarna t.ex. för att driva företag. Man bör även analysera hur det hade sett ut utan stöd – även om en trend är negativ kan det ju vara så att den varit än mer negativ om stöden inte funnits.¹⁹⁶

Tillväxtanalys deltog i SLU:s referensgrupp för halvtidsutvärderingen och menar att det i halvtidsutvärderingen borde ha ingått mer av varför-frågor. De intervjuade tjänstemännen menar att halvtidsutvärderingen blev mycket akademiskt inriktad och att den inte såg på frågorna från myndighets- eller politikerperspektiv. Tillväxtverket har framfört att det kan vara missvisande att utgå enbart från jordbruksekonomiska resonemang när man ska utvärdera landsbygdsutveckling inom landsbygdsprogrammets axel 3.

Sveriges Hembygdsförbund menar att halvtidsutvärderingen gav ett värdefullt underlag inför den kommande perioden av landsbygdsprogrammet. Förbundet betonar dock att man i utvärderingar och redovisningar även bör kunna ta med sekundära effekter av en åtgärd, även om dessa ibland är svårare att mäta än de direkta, som är de som främst redovisas. Coompanion har framfört att man delar många av de ibland obekväma synpunkter som framfördes i halvtidsutvärderingen.

Viktigt med uppföljning och utvärdering av resultat

Flertalet aktörer har betonat att det är viktigt att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat. Exempelvis LRF Norrbotten menar att det är viktigt att korrigera om det behövs. Det är viktigt att ta fram volymmål som går att följa upp. Skogsstyrelsen ser det som positivt att det ställs krav på kontroll och uppföljning, även om man anser att kraven är i högsta laget. Kravet på uppföljningsbara indikatorer är positivt eftersom det tvingar fram

¹⁹⁵ Lantbrukarnas riksförbund (LRF), intervju 2012-05-10.

¹⁹⁶ Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

en medvetenhet om och ett fokus på effekter av olika åtgärder. Däremot är det svårt att få till bra indikatorer som avspeglar de effekter man vill uppnå med åtgärderna. Skogsstyrelsen menar att det också kan ta lång tid innan effekterna blir mätbara, och det finns en risk att uppföljningssystemet driver fram åtgärder med enbart kortsiktiga mätbara effekter vilket kanske inte är det bästa på längre sikt.

Almi Norr konstaterar att som för så många andra stöd lägger myndigheterna ner mycket tid på att kontrollera och följa upp redovisningar men mindre tid att följa upp effekterna av utförda insatser. Flera aktörer, bl.a. Tillväxtanalys, har pekat på att det är viktigt att redan nu lyfta upp frågan om hur uppföljningssystemet för nästa landsbygdsprogram ska se ut.

Svårt att mäta effekter av landsbygdsprogrammet

Jordbruksverket och flera andra aktörer menar att det i praktiken är svårt att mäta effekter av landsbygdsprogrammet. Jordbruksverket har haft diskussioner med kommissionen om hur resultat för landsbygdsprogrammet ska mätas. Kommissionens definitioner är inte alltid tydliga och ibland ger de olika svar. Jordbruksverket pekar bl.a. på att det är svårt att fånga upp sysselsättningseffekter och att det inte är entydigt vad som menas med t.ex. ”skapade arbetstillfällen”. Bevarade arbetstillfällen följs inte upp. Jordbruksverket har uppgifter om sysselsättningseffekter, men dessa kan vara svåra att tolka. Arbetsmarknaden är dessutom till sin natur i hög grad dynamisk; hela tiden tillkommer nya jobb samtidigt som andra försvinner. Ännu större tolkningssvårigheter gäller enligt Jordbruksverket för de ekonomiska indikatorerna, t.ex. bruttoförelingsvärdet. Förutom mätsvårigheter är det också problem att få fram klara definitioner på vad de olika begreppen avser.

Flera aktörer konstaterar att företagsstöden har fått kritik för att investeringarna skulle ha genomförts även utan stöd från landsbygdsprogrammet (s.k. dödviktseffekter). LRF och flera andra aktörer menar att detta antagligen är sant, men betonar att det vore mer intressant att undersöka hur utvecklingen för företagen hade sett ut om de inte hade fått stöd. LRF menar att investeringsstödet bara kan utvärderas på längre sikt och att den ”mjuka” utvecklingen, t.ex. kompetensutveckling, också är viktig men svår att mäta. Jordbruksverket menar att det är mycket svårt att göra kontrafaktiska analyser. Problemet är att det som regel är svårt att identifiera en jämförelsegrupp. I de fall man kan identifiera en sådan är det ofta mycket svårt att få fram relevant information om denna.

En annan fråga är vid vilken tidpunkt som resultatet av en insats ska mätas. Jordbruksverket har betonat att det i vissa fall kan ta flera år innan effekter kan ses och att effekterna kan vara olika för olika åtgärder. Resultaten kan se olika ut vid olika tillfällen och gå upp och ned över tiden. I vissa fall kan resultat av stöd förväntas uppstå en tid efter att projekten har avslutats. Från tidpunkten då en investering är genomförd till dess att den ger effekt kan det gå flera år. Enligt Jordbruksverket kan det för en del former av stöd ta två till tre år innan effekterna har växt sig starka.

Jordbruksverket menar att det är svårt att ta ställning till vid vilken tidpunkt som resultat ska mätas och vad som kan betraktas som det slutliga resultatet. Jordbruksverket uppger att man inte har någon möjlighet att följa upp de olika ärendena varje år under en längre period. Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att när det sista av bidraget har betalats ut till en bidragsmottagare har länsstyrelsen inte längre någon kontroll över hur verksamheten utvecklas och vilka resultat som bidraget får. Länsstyrelsen uppger att det har diskuterats om man skulle kunna ställa krav på att företag som har fått stöd skickar in årsbokslut under några år efter det att stödet har betalats ut eftersom indikatorer som sysselsättning kan mätas först efter några år.

Skogsstyrelsen betonar att det inom de skogliga åtgärderna kan vara svårt att se effekter på kort sikt, vilket försvårar effektuppföljningen. Som exempel nämns att det är svårt att visa på några mätbara direkta effekter i skogen när man följer upp kompetensutveckling. Däremot skapar kompetensutveckling förutsättningar för en fortsatt utveckling i önskad riktning. Enkätstudier visar också att sökande upplever en positiv effekt av kompetensutvecklingen, att den leder till ändrat beteende, och Skogsstyrelsen menar att den upplevda effekten är minst lika viktig att följa upp som den faktiskt mätbara effekten eftersom denna är svår att ringa in på ett bra sätt.

En del aktörer har också varit kritiska till det sätt som resultaten redovisas på, bl.a. hur sysselsättning och arbetstillfällen räknas. Hela Sverige ska leva konstaterar att landsbygdsfrågor har ett rykte om sig att vara flummiga och svåra att utvärdera. Länsstyrelsen i Västra Götalands län betonar att landsbygdsprogrammet ger många olika typer av resultat:

Det är inte viktigast att räkna resultat i form av årsarbeten. Insatserna kan ge så många andra resultat. Personer kan ha gått från deltid till heltid, några kan ha fått sommarjobb etc. Detta är resultat som inte fångas genom dagens uppföljningssystem, men Jordbruksverket arbetar med att förbättra detta.¹⁹⁷

Följeforskning i stället för halvtidsutvärdering

Det är svårt att utvärdera resultaten i förhållande till målen under en pågående programperiod. Flera aktörer menar att det därför vore bra att i stället följa utvecklingen av stödets resultat under tiden som insatserna pågår med hjälp av s.k. följeforskning. Länsstyrelsen i Norrbottens län menar att det borde finnas utrymme inom landsbygdsprogrammet, i form av särskilda medel, för att mer aktivt följa upp projektens resultat genom följeforskning liknande den som finns för strukturfonderna. Det borde ingå mer lärande och överföring av erfarenheter inför nya projekt. I dag finns inget utrymme för detta eftersom länsstyrelsen måste lägga alla resurser på handläggning av bidragen.

Bland andra Näringsdepartementet har redovisat att halvtidsutvärderingar inte längre används inom strukturfonderna. De intervjuade tjänstemännen

¹⁹⁷ Länsstyrelsen i Västra Götalands län, intervju 2012-04-17.

menar att ett problem var att de resultat som framkom i halvtidsutvärderingarna av strukturfondsprogrammen kom för sent och kunde därmed inte användas som underlag för beslutsfattandet inför den kommande programperioden. I stället används numera följeforskning. På uppdrag av regeringen upphandlar Tillväxtverket programutvärderare för de åtta regionala programmen samt för projekt över 10 miljoner kronor. Utvärderarna skriver löpande rapporter som lämnas till övervakningskommittéerna som behandlar dem.

6.2 Revision

Revision av landsbygdsprogrammet

Revision av landsbygdsprogrammet utförs av flera olika aktörer:¹⁹⁸

- o Revisionsrätten (både årlig revision och effektivitetsrevision)
- o EU-kommissionens revisorer
- o Ekonomistyrningsverket och dess EU-revision (huvudsakligen årlig revision)
- o Riksrevisionen
- o olika kontrollfunktioner vid berörda myndigheter.

Ekonomistyrningsverket (ESV) är den nationella revisionsmyndigheten för EU:s fonder med delad förvaltning.¹⁹⁹ ESV utför sedan några år tillbaka revisioner av olika EU-finansierade stöd och program, bl.a. landsbygdsprogrammet, och är ”attesterande organ” för jordbruksfonderna. Fondernas EU-medel ska användas till rätt ändamål och på ett effektivt sätt, vilket styr ESV:s uppdrag som revisionsmyndighet. I uppdraget som revisionsmyndighet ingår även att granska den svenska medfinansieringen. ESV:s uppdrag syftar till att främja en korrekt och effektiv hantering i Sverige. ESV granskar hur den myndighet som ansvarar för förvaltningen i Sverige har genomfört sitt uppdrag.²⁰⁰

ESV:s revisorer deltar då Revisionsrätten och kommissionen kommer till Sverige för att genomföra granskningar. Revisionsrätten och kommissionen har kontakter med ESV i olika frågor, t.ex. i samband med årsrapporteringen.²⁰¹ Europeiska revisionsrättens uppgift är att göra en oberoende granskning av EU:s utgifter och inkomster. Revisionsrätten kontrollerar även att förvaltningen av EU:s budget sköts på ett riktigt och effektivt sätt. Revisionsrätten gör revisioner i EU:s institutioner och åker även till medlemsländerna och granskar räkenskaperna på plats.

¹⁹⁸ ESV, intervju 2012-06-18.

¹⁹⁹ Delad förvaltning innebär att kommissionen har det övergripande ansvaret för fonderna men att medlemsstaten Sverige ansvarar för genomförandet i Sverige.

²⁰⁰ Webbplatsen www.esv.se.

²⁰¹ ESV, intervju 2012-06-18.

Jordbruksverket har en internrevisionsenhet som har till uppgift att granska att inrättade rutiner garanterar överensstämmelse med gemenskapsreglerna samt att redovisningen av räkenskaperna är korrekt. Internrevisionen är oberoende i förhållande till de som ansvarar för genomförandet av landsbygdsprogrammet.²⁰²

Ekonomistyrningsverkets revisioner

ESV:s revisioner omfattar dels en systemgranskning av förvaltnings- och kontrollsystemen hos myndigheterna, dels en granskning av projekt- och stödutbetalningar. Revisionerna omfattar såväl granskning av dokumentation som besök på myndigheterna. ESV har för uppgiften med EU-revisioner byggt upp en avdelning med ca 30 medarbetare uppdelade i tre enheter. En enhet är inriktad på revision av landsbygds- och fiskerifonderna. ESV ansvarar för såväl planering som utförande av revisionerna och rapporterar till EU-kommissionen, regeringen och den granskade myndigheten.²⁰³

ESV granskar och bedömer om utbetalningarna har gjorts enligt gällande regler för att säkerställa att myndigheternas förvaltning har varit effektiv. ESV rapporterar varje år den 1 februari till Landsbyggsdepartementet och EU-kommissionen i form av ett intyg per fond, ett yttrande, en årsrapport och en revisorsrapport. ESV uppger att man har genomfört systemrevisioner i nästan alla län. Norrbottens, Västra Götalands, Västerbottens, Kronobergs, Östergötlands och Blekinge län fick besök förra året, och i år görs revision i Kalmar, Hallands, Västernorrlands, Jönköpings, Gotlands och Stockholms län samt vid Sametinget.

Löpande rapportering av revisioner görs till Riksrevisionen, Landsbyggsdepartementet, Jordbruksverket och de reviderade myndigheterna när det gäller systemrevisioner. Kommissionen har tagit fram kriterier för hur resultatet från revisionerna ska bedömas. Om ESV i en revision av exempelvis en länsstyrelse gör bedömningen det handlar om uppenbara brott eller bristfällig överensstämmelse kan Jordbruksverket som ansvarigt utbetalningsorgan stoppa utbetalningarna och ska till ESV redovisa vilka planerade åtgärder som vidtas och därefter vad resultatet av dessa blir. Det senare har använts för Sametinget och två Leaderområden. Jordbruksverket har i en kommentar betonat att Jordbruksverkets beslut om utbetalningsstopp grundar sig på en utvärdering av Jordbruksverket. Vid en sådan utvärdering beaktar verket de iakttagelser som ESV har gjort.

ESV menar att kommissionen har en mer strikt styrning av revisionen av jordbruksfonderna jämfört med revisionen av strukturfonderna. En orsak till detta kan vara att jordbruksfonderna omfattar mer pengar.

Finansiella fel

Kommissionen aviserade i februari 2012 att man inte kunde godkänna årsräkenskaperna för Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling

²⁰² Jordbruksverket, e-brev 2012-10-05.

²⁰³ SOU 2011:23.

(EJFLU) på grund av den stora mängden finansiella fel för den del av fonden som kallas EJFLU ej IAKS.²⁰⁴ Omedelbart efter det att EVS hade lämnat in sin rapport den 1 februari meddelade kommissionen verket att årsräkenskaperna inte kunde läggas fram för godkännande i den form de var i då, med en så hög felnivå. Kommissionen gav ESV i uppdrag att utföra kompletterande granskningar. Detta innebar att granskningen för 2010/11 utökades från 112 granskade ärenden till 203. Kommissionen meddelade även att konfidensnivån för urval skulle öka, vilket innebar att man inte satte någon tillit till systemet utan enbart förlitade sig på stickprovsurvalet. Under 2011/12 innebar detta en ökning av ESV:s granskning med 70 ärenden.

Den kompletterande granskningen var klar i slutet av mars 2012, och ESV rapporterade till kommissionen i månadsskiftet mars/april. I de 112 projekt som granskades under 2010/11 fanns det finansiella fel i 12 fall. I det utökade urvalet var det 8 finansiella fel i de 91 granskade projekten. Totalt uppgick de finansiella felen till drygt 1,1 miljoner kronor. Hur allvarligt felet är bedöms utifrån hur stor andel av de totala kostnaderna som felet utgör, inte utifrån beloppets nominella storlek. Den 30 april fattade kommissionen beslut om att godkänna årsräkenskaperna för Sverige. Detta gjordes vid ordinarie beslutstillfälle. Enligt ESV:s bedömning hade något beslut inte kunnat fattas om den kompletterande granskningen inte hade genomförts och rapporterats före den 1 april.

ESV menar att bristerna ligger i förvaltnings- och kontrollsystemet. Det är ingen särskild åtgärd eller något särskilt län som utmärker sig. Bland de åtgärder som ingår i denna uppföljning finns ett mikroföretagsstöd, där felet var att ett icke-stödberättigat belopp på 56 kronor hade räknats in. Exempel på andra typer av fel:

- o Momsen har felaktigt räknats med som kostnad.
- o Lagen om offentlig upphandling har inte följts vid upphandling.
- o Underlag för löner saknas.
- o Avdrag har gjorts för utgifter som uppstått och betalats ut innan angivet datum i beslutet.
- o Lönekostnader för hustru har redovisats.
- o Det saknas dokumentation om annonsering av upphandling.²⁰⁵

Revisioner inom Leader 2010/11

Under verksamhetsåret granskades 16 Leaderområden, varav 11 fick anmärkningar. Följande exempel på brister har redovisats av ESV:

- o Flera dokument saknas i akterna, beslut har fattats ändå.
- o Alla ansökningar ankomstregistreras inte.
- o Ansökningar har inte undertecknats.
- o Kvalitetskontroller har inte genomförts.

²⁰⁴ IAKS är det integrerade administrations- och kontrollsystemet. IAKS reglerar alla areal- och djurbaserade stöd och ersättningar. Stöden i bl.a. axel 3 är ej IAKS.

²⁰⁵ ESV, intervju 2012-06-18 och e-brev 2012-10-09.

- o Kvalitetskontroller är bristfälliga.
- o Dokumentation över utredningar och ställningstaganden är bristfällig.
- o Det är svårt att följa handläggningskedjan eftersom dokumentationen brister.
- o Riskanalys har inte upprättats.
- o Bristfälliga rutiner för kontroll av ansökan.
- o Bristande dokumentation av handläggningskontroller.
- o Jävsproblematik och risk för otillbörlig påverkan.

Intervjuade tjänstemän vid ESV har i uppföljningen konstaterat att många som arbetar för Leader inte har någon vana eller erfarenhet av administration eller av EU-projekt. De är ofta eldsjälar men ser inte de behov och krav på dokumentation och administration som reglerna kräver.

Finansiella fel leder till kostnader för Sverige

I uppföljningen har ESV betonat att det är dyrt att göra fel. De finansiella felen handlar ofta om små belopp, men leder enligt ESV till mycket stora återbetalningsbelopp för Sverige. Detta beror på hur återbetalningsbeloppen räknas ut.

ESV har i uppföljningen uppgett att de felaktigt utbetalda beloppen för landsbygdsstöden uppgår till 105 726,84 euro för 2010/11 och efter felutvärdering anses det mest sannolika felet i populationen vara 1 649 879 euro. Det är detta belopp som måste betalas tillbaka till kommissionen. ESV och Jordbruksverket har olika uppfattningar om finansiellt fel för två ärenden. Jordbruksverket menar därför att det är alldeles för tidigt att dra några slutsatser om beloppets storlek och betonar även att felet i frågan om EJFLU inte är väsentligt och att kommissionen nu har godkänt räkenskaperna för räkenskapsåret 2010/11. ESV anser emellertid att utifrån den information som fanns tillgänglig vid granskningstillfället står det klart att det ska bedömas som finansiellt fel för båda ärendena. Kommissionen har ännu inte tagit ställning i ärendet, varför man ännu inte känner till det slutliga återbetalningsbeloppet. Enligt ESV brukar det som regel inte fastställas förrän kommissionen haft ett bilateralt möte.

ESV menar att Sverige numera ligger högt upp på kommissionens riskskala efter att under de första åren som EU-medlem inte ha reviderats i samma omfattning. ESV menar att detta kan bero på att de svenska myndigheterna inte har satt sig in i regelverket och varit för generösa i sina bedömningar. ESV menar att det inte är hållbart att ha en så hög andel finansiella fel som det har varit i Sverige på sistone. Den höga risken innebär att det blir många revisioner i Sverige. Jordbruksverket har i en kommentar betonat att resonemanget om Sveriges placering på riskskalan är ren spekulering och att det inte stämmer.

ESV konstaterar att beslut om bidrag från landsbygdsprogrammets axel 3 innebär att handläggarna på myndigheterna måste göra bedömningar. Det finns därmed risk att handläggarna missar vissa regler. På så sätt är det enligt ESV ofta den mänskliga faktorn som är orsaken till de finansiella felen. ESV har framfört att handläggarna på länsstyrelserna ofta inte är medvetna

om vilka konsekvenser som fel kan innebära. ESV menar att det är viktigt att myndigheterna blir medvetna om konsekvenserna av fel. Det är viktigt att veta vad ett procentuellt finansiellt fel kan innebära.

Regeringen har i årets budgetproposition med anledning av ESV:s kritik framfört att åtgärder behöver vidtas för att förbättra styrningen och hanteringen av landsbygdsstöden. Regeringen konstaterar att Jordbruksverket har vidtagit åtgärder för att förbättra styrningen och hanteringen av stöden hos myndigheterna. Även regeringens uppdrag till Jordbruksverket och länsstyrelserna att göra en processgenomgång för landsbygdsstöden förväntas ge en bättre hantering av stöden. Regeringen uppger vidare att man arbetar för att få ett enklare regelverk i samband med reformen av den gemensamma jordbrukspolitiken för att på så sätt minska risken för felaktig hantering.

Risk för att myndigheterna blir alltför försiktiga

I uppföljningen har man betonat vikten av att följa regelverket, men samtidigt har flera aktörer pekat på att det finns en risk för att myndigheterna blir alltför försiktiga och håller tillbaka alltför mycket för att rädda pengar åt staten. Jordbruksverket konstaterar att det finns ett politiskt önskemål om att Sverige inte ska bli tvingat att betala sanktioner. Jordbruksverket betonar att målet är att ha ett korrekt och effektivt administrations- och kontrollsystem som samtidigt är rättssäkert och kundvänligt. Detta gör att man kan undvika korrigeringar från EU:s sida. Länsstyrelsen i Västra Götalands län menar att det på Jordbruksverket å ena sidan finns en välvilja att föra ut landsbygdsprogrammet och att medlen ska användas, men å andra sidan finns också en försiktighet när det gäller kostnader och en rädsla för revisorerna. Länsstyrelsen menar att det är viktigt att landsbygdsprogrammet gör nytta och att människor vågar söka bidrag.

Flera av de aktörer som har ingått i denna uppföljning konstaterar att det görs många kontroller. Exempelvis tjänstemän vid Länsstyrelsen i Norrbottens län upplever att man kontrolleras i allt större utsträckning och att det i stället borde vara mer av lärande:

Med varje kontroll kommer nya pålagor med moment som ska genomföras, kontrolleras eller dokumenteras – både ansökningsförfarande och handläggning blir mer och mer komplext.²⁰⁶

Bland andra ESV har framfört att det kan antas att Jordbruksverket och länsstyrelserna kommer att bli mer restriktiva nu när de finansiella felen har uppmärksamats och kommissionen inte godkände årsräkenskaperna förrän kompletterande granskningar hade gjorts av ytterligare ärenden.²⁰⁷ Jordbruksverket har med anledning av den höga felprocenten aviserat att de ska genomföra extra granskningar på länsstyrelserna för att försöka hålla nere de finansiella felen.

²⁰⁶ Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

²⁰⁷ Kommissionen godkände räkenskaperna 2012-04-30.

Risk för återbetalning efter revision

Flera aktörer har pekat på att det är ett problem att en bidragssökande som inte uppfyller kraven i regelverket kan bli återbetalningsskyldig efter en revision, även om länsstyrelsen har sagt ja till bidragsansökan. Exempelvis LRF menar att detta kan verka hindrande för företag att ansöka om bidrag från landsbygdsprogrammet. LRF menar att när länsstyrelsen har fattat ett beslut om bidrag så borde en revision inte kunna leda till att återbetalningskrav riktas mot företag eller projekt. Återbetalningskrav kan i värsta fall leda till att företag går i konkurs. Systemet leder också till att länsstyrelserna blir rädda och kräver in mycket detaljinformation. LRF menar att systemet präglas av en rädsla för sanktioner: ”Sökande blir rädd för länsstyrelsen, som blir rädd för Jordbruksverket, som blir rädd för kommissionen, som blir rädd för Revisionsrätten.” Det blir detaljstyrning i stället för målstyrning. LRF menar att systemet måste bli mer rättssäkert och fokusera mer på resultat av projekt och investeringar.

ESV:s revisorer har i uppföljningen konstaterat att när revisionen upptäcker finansiella fel kan det leda till att bidragsmottagaren blir återbetalningsskyldig. Om företag eller projekt har lämnat fel uppgifter så blir de antagligen återbetalningsskyldiga. Om det i stället är en myndighet som har gjort fel så bedöms det vara svårare att kräva tillbaka pengar från företag och projekt. De intervjuade tjänstemännen vid ESV har förståelse för att företag och projekt kan ha svårt att förstå regelverket. ESV framför att det därför är mycket viktigt att bl.a. länsstyrelserna är noggranna då de granskar underlagen så att felaktigheter upptäcks i handläggningen och inte vid en revision.

Jordbruksverkets åtgärder med anledning av konstaterade brister

Jordbruksverket beslutade i september 2011 om ett internt uppdrag, som syftar till att genomföra en genomgång av ackrediteringsvillkoren²⁰⁸ samt de kontrollsystem som krävs enligt de sektorspecifika förordningar som rör EGFJ och EJFLU. Uppdraget syftar primärt till att säkerställa att Jordbruksverket som utbetalande organ för Sverige uppfyller ackrediteringsvillkoren enligt EU:s förordningar.²⁰⁹ Uppdraget syftar också till att ge rimliga garantier för att de sektorspecifika kontrollsystem som krävs för att administrera och kontrollera jordbruksutgifterna inom EGFJ och EJFLU är av adekvat standard och uppfyller kraven i EU-lagstiftningen.

Uppdraget har lett till att Jordbruksverket har ändrat sin organisation när det gäller administration av EU-stöd. Uppdraget har också föranlett ett förslag till Regeringskansliet om en förtydligad och delvis förändrad ansvarsfördelning och administration av stöd från EGFJ och EJFLU.

Jordbruksverket har därutöver beslutat att de ska göra en särskild granskning, bl.a. med anledning av revisionsrapporter från Revisionsrätten och ESV i kombination med identifierade brister kring intern styrning och kon-

²⁰⁸ Ackrediteringsvillkor enligt rådets förordning (EG) nr 1290/2005 och kommissionens förordning (EG) nr 885/2006.

²⁰⁹ Bilaga 1 till förordning (EG) nr 885/2006.

troll. Under perioden augusti till december 2012 genomför Jordbruksverket en utökad granskning av populationen EJFLU-*ej* IAKS, dvs. landsbygdsstöden. Granskningen omfattar samtliga 24 beslutsmyndigheter: länsstyrelserna, Sametinget, Skogsstyrelsen och Jordbruksverket. Granskningen omfattar både system- och substansgranskning. Systemgranskningen går ut på att pröva hur väl strukturer, system och rutiner fungerar, och substansgranskningen innebär en stickprovsmässig legalitetsprövning för att pröva utbetalningarnas korrekthet. Urvalet för stickprovet är slumpmässigt och ska göras i enlighet med kommissionens riktlinje nr 3, vilket innebär att mellan 10 och 30 ärenden kommer att granskas för respektive myndighet. Totalt kommer därmed ca 450 ärenden att granskas. Det slumpmässiga urvalet baseras på utbetalningar från den 16 oktober 2011 fram till tidpunkten för granskningen för respektive myndighet.

Resultatet av systemgranskningen ska leda till att man identifierar eventuella brister och svagheter som respektive myndighet behöver åtgärda. Substansgranskningen ska göra det möjligt att, vid behov, på nationell nivå före den 1 februari 2013 kunna korrigera räkenskaperna med ett extrapolerat fel.

7 Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar

Uppföljnings- och utvärderingsgruppens bedömningar i korthet:

- Landsbygden är en resurs för hela Sveriges utveckling. Landsbygdsprogrammet gör att landsbygdsfrågor uppmärksammas, och det är viktigt att programmet används för att åstadkomma en positiv utveckling på landsbygden.
- Det är viktigt med ett långsiktigt, uthålligt och kontinuerligt arbete för landsbygdsutveckling. Landsbygdsprogrammet är ett av statens viktigaste verktyg. Det är angeläget att det stöder näringslivets fortsatta utveckling.
- Det är viktigt med lokalt deltagande och engagemang, regional anpassning och en bred inriktning på landsbygdsprogrammet. Det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling och att insatserna kan se olika ut i olika län.
- Landsbygdsprogrammet kan förenklas och antalet åtgärder minskas. Myndigheternas handläggning kan vidareutvecklas och det administrativa krånglet minskas.
- Det är ännu för tidigt att slå fast vilka resultat som landsbygdsprogrammet har haft. Utifrån de fallstudier som har genomförts upplevs dock resultaten som positiva för landsbygdens utveckling, även om programmet antagligen inte kommer att nå ända fram när det gäller målkriterierna. Det är viktigt att uppmärksamma resultat som inte är enkelt mätbara. Det är viktigt att regeringen årligen redovisar och lämnar en bedömning av landsbygdsprogrammets resultat till riksdagen.
- Mikroföretagsstödet är viktigt för företagsutvecklingen på landsbygden, men det är svårt att peka på kvantifierbara resultat.
- Det var inledningsvis svårt att få in ansökningar som passade in i stödet till grundläggande tjänster. Omorienteringen mot bredbandsutbyggnad bidrog till ökat intresse.
- Det är positivt att stödet till biogas har fått en viktig roll i landsbygdsprogrammet. Många län prioriterar biogassatsningen och intresset för biogasinvesteringar är på uppgång. Biogasstödet är i flera fall avgörande för investeringsbeslut.
- Landsbygdsfrågor är komplexa och breda, varför det finns behov av samverkan och samordning mellan myndigheternas insatser för landsbygden. Det kan vara svårt att få en överblick över de stöd som kan gå till landsbygden. Samordningen mellan de olika stöden till landsbygden måste förbättras. Samtidigt som gränsdragningen mellan åtgärderna ska var tydlig måste möjligheter till synergieffekter lyftas fram.
- Det är viktigt med uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammets resultat. Kunskap och lärdomar bör tas till vara och föras vidare. Revision och kontroll spelar en framträdande roll och påverkar

myndigheternas arbete. Det är viktigt att de finansiella felen minskar när det gäller beviljade stöd. Det är dyrt att göra fel eftersom det leder till stora återbetalningsbelopp för Sverige samtidigt som förtroendet påverkas för denna stödform. Det är viktigt att dels förenkla ansökningsförfarandet så att risken minskar för att den sökande ska göra fel, dels att Jordbruksverket och länsstyrelserna vidtar åtgärder för att förbättra myndigheternas hantering av stöden.

Utgångspunkt för gruppens bedömningar

Miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet har följt upp och utvärderat vissa frågor inom landsbygdsprogrammet. Utskotten har valt att genomföra denna uppföljning för att i första hand studera kvalitativa resultat i några fallstudier som ett komplement till de uppföljningar och utvärderingar som tas fram genom den ordinarie uppföljnings- och utvärderingsstrukturen för landsbygdsprogrammet. Gruppen vill inledningsvis betona att de resultat som redovisas och analyseras i denna rapport ska ses som exempel och inte som generella iakttagelser. Utskottens uppföljning har inte heller omfattat hela landsbygdsprogrammet utan inriktats på att studera den del som är ny för denna programperiod, dvs. insatser för att skapa ett mer diversifierat och konkurrenskraftigt näringsliv och en bättre livskvalitet på landsbygden, dvs. axel 3. Dessutom har uppföljningen koncentrerats till de insatser som görs för mikroföretag, service och biogas. Fallstudierna har genomförts i Kalmar, Norrbottens och Västra Götalands län.

Landsbygden är en resurs för hela Sveriges utveckling

Landsbygdsprogrammet och de olika insatser som görs inom ramen för programmet har gjort att landsbygdsfrågor har kommit att uppmärksammas på olika sätt. Gruppen konstaterar att utvecklingen på landsbygden ser olika ut i olika delar av Sverige. Behoven i storstadsnära landsbygd i södra Sverige skiljer sig starkt från behoven i norra Sveriges glesbygder. Särskilt i skogslänens glesbygder minskar befolkningen, vilket medför en rad olika problem och stora svårigheter för landsbygdens invånare, bl.a. med underlag för service och skola. Detta påskyndar i sin tur utflyttningen från framför allt glesbygden. Det behövs fortsatta insatser för att åstadkomma en positiv utveckling på landsbygden.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att landsbygdsprogrammet används för att aktivt motverka en negativ utveckling på landsbygden. Gruppen betonar vikten av att se landsbygden som en resurs för hela Sveriges utveckling och av att statliga aktörer inom olika samhällsområden tar sitt ansvar för landsbygdens fortsatta utveckling.

Landsbygdsprogrammet är ett av statens viktigaste verktyg för att arbeta med landsbygdsutveckling. Gruppen är samtidigt medveten om att mycket av det som påverkar utvecklingen på landsbygden ligger utanför landsbygdsprogrammets ram. Beslut som fattas inom ett flertal olika politikområden kan få minst lika stor betydelse för landsbygden och dess möjlighet att utvecklas. Mot bakgrund av detta vill gruppen lyfta fram betydelsen av att

statlig verksamhet inom alla politikområden bidrar till att arbeta för att utveckla landsbygden. Det är viktigt att de resultat som uppnås genom landsbygdsprogrammet inte motverkas genom beslut inom ett annat politikområde som får negativa konsekvenser för landsbygden. Gruppen noterar att det pågår ett arbete inom Regeringskansliet med att landsbygdssäkra beslut och ser fram emot att fortsatt följa resultaten av detta arbete. Gruppen framhåller att företagande och utveckling på landsbygden kan främjas på en rad olika sätt, inte bara genom landsbygdsprogrammet och de insatser som görs inom miljö- och jordbruksutskottets och näringsutskottets beredningsområden. Som exempel på viktiga åtgärder inom andra utskotts beredningsområden kan nämnas insatser inom t.ex. utbildning och infrastruktur.

Gruppen anser att det är viktigt att arbetet med landsbygdsutveckling från statens sida präglas av långsiktighet, uthållighet och kontinuitet, inte minst för att uppnå avsedda effekter.

Landsbygdsprogrammet stöder näringslivets fortsatta utveckling

Riksdagen har tidigare betonat att insatserna inom landsbygdsprogrammet ska stödja en allmän utveckling av landsbygden, t.ex. vad gäller företagande och sysselsättning. Gruppen konstaterar att det sedan flera år pågår en förändring vad gäller näringslivet på landsbygden. Detta är en utveckling som både miljö- och jordbruksutskottet och näringsutskottet har uppmärksammat på olika sätt. Jord- och skogsbruket är inte längre alltid den dominerande näringen, även om det fortfarande är mycket viktigt och centralt för landsbygden. Denna utveckling återspeglas även i landsbygdsprogrammet och dess genomförande, vilket enligt gruppens uppfattning är positivt. Det finns många utvecklingsidéer och entreprenörer på landsbygden och gruppen vill understryka att det är väsentligt att staten stöder arbetet med att locka fram idéerna så att de kan omsättas till konkreta och framgångsrika utvecklingsinsatser.

Det är angeläget att landsbygdsprogrammet stöder näringslivets fortsatta utveckling. Meningen är att det nuvarande landsbygdsprogrammet ska nå fler målgrupper än tidigare. Gruppen konstaterar att landsbygdsprogrammet för många dock fortfarande förknippas med i första hand jordbruk. Enligt gruppens bedömning har landsbygdsprogrammet utformats så att det når fler målgrupper, inte minst genom de insatser som görs inom axel 3 och de åtgärder som har stått i centrum för denna uppföljning. Detta är positivt. Samtidigt kan gruppen konstatera att det har varit svårt för Jordbruksverket och länsstyrelserna att nå ut till de nya målgrupperna och att informationsarbetet inte har nått ända fram i alla delar av Sverige. Det var svårt i början att få i gång åtgärderna inom axel 3 eftersom det handlade om nya typer av verksamheter jämfört med tidigare landsbygdsprogram. Enligt vad gruppen fått information om har informationen om programmet nu till stor del nått fram men inför kommande landsbygdsprogram är det viktigt att ytterligare förbättra informationsinsatserna, inte minst gentemot de nya målgrupperna.

Det är viktigt med lokalt deltagande och engagemang

Landsbygdsprogrammet ska i stor utsträckning bygga på lokalt deltagande och engagemang. Partnerskap genom Leader eller liknande metoder ska främjas och programmet utformas så att det gynnar ett ökat deltagande av unga människor och svenskar med utländsk bakgrund. Programmet ska också bidra till att jämställdhet mellan kvinnor och män uppnås. Gruppen menar att det lokala deltagandet och engagemanget är helt avgörande för om utvecklingsinsatserna ska ge ett långsiktigt hållbart resultat. Vilken metod som är bäst för att uppnå detta engagemang är dock svårt att säga. Leader kan vara en sådan metod, men det kan också finnas andra sätt att främja lokalt deltagande. Oavsett vilket arbetssätt som väljs är det viktigt att uppmuntra lokalt samarbete mellan olika aktörer på landsbygden. Gruppen anser att det är betydelsefullt att kommunernas roll i arbetet med landsbygdsutvecklingsfrågor uppmärksammas.

När det gäller de horisontella aspekterna noterar gruppen att ungdoms-, integrations- och jämställdhetsperspektiven endast har uppmärksammats till begränsad del i arbetet med landsbygdsprogrammet i de tre län som har ingått i denna uppföljning. Gruppen vill därför framhålla att det är viktigt att dessa aspekter får ökad uppmärksamhet i det fortsatta utvecklingsarbetet, inte minst för att ge långsiktigt hållbara resultat.

Det är bra med regional anpassning av landsbygdsprogrammet

Enligt gruppens bedömning är det bra att det finns en frihet för länen att lägga upp genomförandet av landsbygdsprogrammet på olika sätt, eftersom behoven varierar i olika delar av Sveriges landsbygder. Gruppen menar dessutom att en ökad regional anpassning leder till ökat regionalt och lokalt engagemang och därmed ett utökat underifrånperspektiv, vilket är positivt. Det är härvid viktigt att länsstyrelserna kan förklara och kommunicera med aktörerna om hur prioriteringarna ser ut i de skilda länen och orsakerna till detta.

Gruppen konstaterar att den regionala anpassningen och skillnader i prioriteringar mellan länen samtidigt har lett till att vissa administrativa svårigheter har uppstått för aktörer som arbetar med t.ex. länsövergripande projekt. Kritik har framförts från i första hand nationella aktörer om att samma regelverk leder till olika beslut i olika län. Samtidigt har de lokala och regionala aktörerna varit nöjda med den regionala anpassningen. Gruppen vill här betona att verkligheten ser olika ut i skilda delar av landet och att det därför är ofrånkomligt att insatserna behöver se olika ut i olika delar av landet. Det är givetvis viktigt att det nationella regelverket följs på ett likartat sätt i de olika länen. Uppföljningen visar att skillnader mellan länen sätt att arbeta med landsbygdsutveckling även kan bero på ett flertal andra orsaker än skillnader i länen strategier, t.ex. vilken kompetens och inriktning som personalen har vid olika myndigheter. Gruppen vill mot den bakgrunden betona vikten av att länsstyrelserna och andra myndigheter arbetar för att underlätta länsövergripande insatser utan att den regionala anpassningen åsidosätts.

Det är positivt med en bred inriktning på landsbygdsprogrammet

Gruppen menar att det är bra att staten har en bred syn på landsbygdsutveckling. För att kunna lösa problemen på landsbygden behövs en rad olika insatser som är utformade utifrån de olika förutsättningarna på Sveriges landsbygder. Det är därför positivt att landsbygdsprogrammet är brett upplagt. Samtidigt är det viktigt att programmet koncentreras till insatser som är centrala för landsbygdens utveckling.

Gruppen noterar att det finns delvis olika syn bland myndigheter och organisationer vad gäller frågan om vilken typ av insatser som i första hand bör få stöd från landsbygdsprogrammet. En delförklaring till detta är de olika regionala strategierna. En del aktörer betonar mer att stödet främst bör gå till näringslivsinsatser, medan andra mer framhåller behovet av allmänna insatser. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att det finns en bredd i insatserna och en inriktning på både landsbygdens näringsliv och på mer allmänna utvecklingsinsatser som är till gagn för både företag och de boende på landsbygden. Gruppen vill också peka på att det finns behov av coaching och rådgivning till företag på landsbygden, liksom av stöd till samarbete mellan företagare på landsbygden.

Förenkla landsbygdsprogrammet

Gruppen konstaterar att det är svårt att se skillnaderna mellan en del av landsbygdsprogrammets åtgärder. Antalet åtgärder skulle därför kunna minska. Uppdelningen på åtgärder är huvudsakligen ett problem för myndigheterna, exempelvis eftersom det kräver administrativa insatser och inläsningseffekter kan uppstå. Gruppen menar att färre och mer generella åtgärder skulle kunna effektivisera myndigheternas arbete.

Upplägget av landsbygdsprogrammet innebär att bidrag betalas ut i efterskott, vilket ställer krav på likviditet hos företag och projekt. Gruppen noterar att detta innebär problem för i synnerhet små företag och projekt: det kan vara svårt för dem att delta i landsbygdsprogrammet om de inte har god likviditet. Detta är en fråga som bör uppmärksammas i det fortsatta arbetet med landsbygdsprogrammet.

Vidareutveckla myndigheternas handläggning och minska administrativt krångel

Länsstyrelserna arbetar med landsbygdsprogrammet på olika sätt. Gruppen konstaterar att länsstyrelsernas fokus i arbetet med landsbygdsprogrammet ligger på att handlägga ärenden, inte att arbeta proaktivt med landsbygdsutveckling. Handläggningstiderna varierar mellan olika länsstyrelser. Gruppen vill här lyfta fram vikten av att försöka korta ned handläggningstiderna, inte minst för att inte äventyra att entusiasmen minskar hos dem som arbetar i utvecklingsprojekt och landsbygdsföretag som vill utvecklas. Samtidigt är det också viktigt att ökade krav på myndigheterna inte går ut över myndighetshandläggarnas möjligheter att närmare bedöma ansökningarna och de planer som de sökande har. Det är viktigt att man i kommande landsbygdsprogram ger utrymme för myndigheterna att arbeta mer med information

och kvalitetssäkring. I det fortsatta utvecklingsarbetet skulle fler inslag av ökat lärande mellan olika myndigheters administration av bidragsansökningar och utbetalningar kunna ingå, både inom jordbruksadministrationen och exempelvis det arbete som görs inom de regional- och näringspolitiska områdena. Det vore bra om hanteringen inom olika fonder kunde jämföras och goda exempel kunde tas fram.

Gruppen konstaterar att det finns en ambition att förenkla landsbygdsprogrammets genomförande, men detta till trots är landsbygdsprogrammet administrativt krångligt, för både stödmottagare och myndigheter. En orsak till detta är att programmet präglas av rutinerna för jordbruksstöden. Enligt gruppens bedömning är det viktigt att fortsätta arbetet med att förenkla administrationen kring bidragen. Det borde t.ex. inte vara nödvändigt att anlita konsulter för att fylla i ansöknings- och rekvisitionsblanketter. Inte minst mot bakgrund av att landsbygdsprogrammet ofta vänder sig mot små aktörer med begränsade resurser är det viktigt att programmet är enkelt att förstå och söka.

Landsbygdsprogrammet har haft betydelse för landsbygdens utveckling

Eftersom programmet fortfarande pågår är det ännu för tidigt att slå fast vilka resultat det har haft. Utifrån de fallstudier som gruppen har genomfört upplevs dock resultaten som positiva för landsbygdens utveckling, även om programmet antagligen inte kommer att nå ända fram när det gäller målkriterierna.

Enligt vad gruppen fått veta hade de flesta studerade företagsinvesteringarna antagligen genomförts även utan stöd från landsbygdsprogrammet, men de hade blivit mindre och tagit längre tid att genomföra. När det gäller projektstöden hade flera av de studerade projekten antagligen inte kunnat genomföras utan stöd.

Det har varit svårt för de olika aktörerna att kvantifiera resultaten och det är i dagsläget svårt att bedöma om syftet med landsbygdsprogrammet har uppnåtts och vilka konkreta resultat som det har gett hittills. Det är vidare svårt att uttala sig om varaktigheten i uppnådda resultat och vad de olika insatserna får för betydelse för t.ex. den långsiktiga tillgången till service på landsbygden. Gruppen betonar att det är viktigt att uppnå långsiktiga resultat som leder till att företag och service på landsbygden kan överleva även utan stöd.

Gruppen konstaterar att alla resultat inte är enkelt mätbara. Det faktum att s.k. mjuka resultat är svåra att mäta innebär dock inte att de är mindre viktiga. Gruppen menar att landsbygdsprogrammet har möjliggjort ett aktivt arbete i hela landet med landsbygdsutveckling. Gruppen noterar vidare att flertalet aktörer menar att landsbygdsprogrammet gör mer nytta än vad halvtidsutvärderingen visade. Det handlar mycket om andra värden än mätbara resultat som gäller t.ex. ekonomi och arbetstillfällen. Landsbygdsprogrammet har lett till att mycket har hänt på landsbygden, t.ex. att mötesplatser har skapats och att bygderna har återfått sammanhållning och framtidstro.

Gruppen anser att detta också är viktiga resultat av arbetet med landsbygdsutveckling.

Affärsutveckling i mikroföretag (åtgärd 312)

Gruppen konstaterar att halvtidsutvärderingen visade att mikroföretagsstödet har lett till en gynnsam utveckling, men att från ett ekonomiskt perspektiv framförs att grunden för stödet är tveksam. Vidare visar Jordbruksverkets senaste årsrapport att målen om ökat bruttoförelingsvärde och ökat antal arbetstillfällen antagligen inte kommer att uppnås. De redovisade resultaten ligger betydligt lägre än målen.

Gruppen har funnit flera intressanta exempel på hur mikroföretagsstödet har använts, bl.a. för att bygga ut fjärrvärme på landsbygden och för att utveckla hästverksamhet. Gruppen menar att i de tre undersökta länen framstår mikroföretagsstödet som viktigt för företagsutvecklingen på landsbygden. Det har dock varit svårt att peka på kvantifierbara resultat. Enligt vad gruppen fått veta har små företag med hjälp av stödet kunnat utvecklas och till viss del expandera. Stödet har bl.a. underlättat möjligheterna för företag att få banklån. Gruppen vill även uppmärksamma att Sametinget har betonat att detta är en lyckad åtgärd för samiskt vidkommande. Det är dock svårt att bedöma vilka resultat på lång sikt som åtgärden ger. Det är nödvändigt att företagen kan överleva utan stöd.

Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321)

Halvtidsutvärderingen visade att stödet generellt sett hade haft ringa effekt fram till utvärderingstidpunkten. Jordbruksverkets senaste årsrapport visar att åtgärden alltmer domineras av bredbandsinsatser.

Gruppen konstaterar att tillgången till service på landsbygden är viktig, men att det ändå har varit förhållandevis få ansökningar till åtgärden. Förutom insatserna inom landsbygdsprogrammet gör staten många andra liknande insatser. Gruppen anser att samordningen av statens insatser bör ges ökad uppmärksamhet. I det fortsatta arbetet är det vidare viktigt att fortsatt överväga fråga om vem som har eller bör ta ansvaret för att säkerställa tillgången till service på landsbygden.

Gruppen konstaterar att det finns exempel på serviceprojekt som har skapat bestående förändringar på landsbygden, bl.a. ett projekt i Bodens kommun.

Uppföljningen visar att det finns en betydande bredd i det arbete som görs med stöd från åtgärden och att detta främst är ett resultat av olika förutsättningar och prioriteringar i länen. För närvarande görs en kraftsamling på fortsatt bredbandsutbyggnad på landsbygden. Gruppen noterar med tillfredsställelse att allt fler tycks komma till insikten att en väl fungerande it-infrastruktur är en grundläggande förutsättning för utvecklingen av innovativa servicelösningar i allmänhet. Enligt gruppen är det dock svårt att bedöma hur många personer som gynnas av flera av de insatser som görs inom ramen för åtgärd 321.

Stöd till biogas (åtgärd 121, 311 och 312)

Gruppen anser att det är positivt att biogas har fått en viktig roll i landsbygdsprogrammet. Uppföljningen visar att många län aktivt prioriterar biogassatsningen och att intresset för biogasinvesteringar är på uppgång. Samtidigt finns tveksamheter kring lönsamheten i biogasanläggningar.

Gruppen har funnit flera exempel på att stöd lämnas till både små och stora anläggningar och till anläggningar som skiljer sig åt vad gäller såväl substrat som slutprodukter i form av t.ex. el och fordonsgas. Enligt gruppens bedömning är biogasstödet viktigt och i flera fall avgörande för investeringsbeslut. Gruppen konstaterar att flera aktörer menar att utvecklingspotentialen för biogas är stor och att flera aktörer efterlyser ett driftstöd för bättre lönsamhet. Gruppen noterar att det har funnits förslag om att införa ett metanreduceringsstöd. Ett av de stora problem som har uppmärksammats – att bidragstaket på 1,8 miljoner kronor var för lågt – har numera fått en lösning genom kommissionens ändringsbeslut. Det är dock ett fortsatt problem att tillgängliga medel inte räcker till.

Behov av samverkan mellan myndigheternas insatser för landsbygden

Landsbygdsfrågor är komplexa och breda, vilket innebär att de naturligen berör ett stort antal aspekter. Detta innebär att landsbygdsfrågorna blir en del i arbetet inom olika departement och myndigheter. Det faktum att så många myndigheter är involverade i arbetet ställer stora krav på samverkan och samordning. Inom t.ex. den regionala tillväxtpolitiken har olika myndigheter och organ på regional nivå olika uppgifter i olika län.

Gruppen anser att det är mycket viktigt med samverkan och samordning mellan myndigheterna för att stödja landsbygdens fortsatta utveckling, inte minst för att uppnå goda resultat av insatta resurser inom landsbygdsprogrammet. I det sammanhanget är det viktigt med tydlighet i regeringens styrning av myndigheterna. Arbetsfördelningen mellan myndigheterna och den administrativa strukturen måste vara tydlig. Detta gäller t.ex. län där regionerna har ansvar för utvecklingsfrågorna, medan länsstyrelserna har ansvaret för landsbygdsprogrammet. När det gäller landsbygdsprogrammet kan gruppen konstatera att det finns olika typer av samverkan mellan berörda myndigheter och att de aktörer som har ingått i denna uppföljning menar att samverkan i stort fungerar bra. Gruppen vill lyfta fram att det finns ett behov av att bl.a. underlätta samarbetet över länsgränserna.

Gruppen konstaterar att de företag och projekt som har ingått i uppföljningen har framfört att kontakterna med de handläggande myndigheterna har varit goda, vilket är mycket positivt.

Behov av samordning mellan olika stöd till landsbygden

Det kan vara svårt att få en överblick över de många olika stöd som kan gå till landsbygden, vilket kan vara ett problem för dem som arbetar med landsbygdsutveckling. Att det finns olika former av stöd från olika myndigheter som riktar sig till samma målgrupp kan även upplevas som krångligt

av de sökande, bl.a. eftersom olika blanketter ska fyllas i och skickas till olika myndigheter. I syfte att underlätta för företag och projekt vill gruppen peka på bl.a. möjligheten att införa lika ansökningshandlingar och återrapporteringsrutiner oavsett vilket EU-stöd som det handlar om.

Enligt gruppens bedömning är det viktigt att arbetet med landsbygdsutveckling är inriktat på att se till landsbygden som en helhet och då kan uppdelningen av statens insatser på olika program och åtgärder vara ett hinder. Det är samtidigt enligt gruppens bedömning viktigt med en tydlig gränsdragning mellan de olika stöd som finns. Det är också viktigt att olika insatser kan ge synergieffekter, även om det i praktiken är svårt att planera för detta. Mot den bakgrunden finns det enligt gruppens bedömning behov av mer samordning mellan olika former av stöd till landsbygden.

Viktigt med uppföljning och utvärdering av landsbygdsprogrammet

Det är viktigt att följa upp och utvärdera landsbygdsprogrammets resultat och hur det utvecklas över tid. Gruppen anser att det är väsentligt att den kunskap och de lärdomar som dras genom arbetet med landsbygdsutveckling kan tas till vara och föras vidare till olika aktörer. Det är många gånger svårt att mäta och kvantifiera resultaten, inte minst i form av effekter, men det är enligt gruppens bedömning viktigt att man följer utvecklingen även av resultat som inte är enkelt mätbara. Det är även angeläget att följa de långsiktiga effekterna av stöden, både för stöden i sin helhet och för de enskilda bidragsbesluten.

Gruppen menar att det är svårt att utvärdera resultat efter så kort tid som är fallet när det gäller halvtidsutvärderingarna. Samtidigt är det svårt att hinna använda resultaten av halvtidsutvärderingar under innevarande programperiod. Inför kommande programperiod vill gruppen därför lyfta fram behovet av att följa utvecklingen av stödets resultat under tiden som insatserna pågår, exempelvis i form av s.k. följeforskning.

Revision och kontroll spelar en framträdande roll i arbetet

Gruppen konstaterar att kontroller och revision spelar en framträdande roll i arbetet med landsbygdsprogrammet och att det påverkar de olika myndigheternas arbete. Gruppen betonar vikten av att gällande regelverk följs, men kan samtidigt konstatera att kontrollsystemet skapar en oro och rädsla för att göra fel, både på handläggande myndigheter och bland bidragsmottagarna. Det finns en risk för att myndigheterna blir alltför försiktiga i sin handläggning och att medlen därför inte används fullt ut och på ett effektivt sätt. Det finns också exempel på företag och projekt som avstår från att söka bidrag på grund av risken för att de kan bli återbetalningsskyldiga om revisionen upptäcker fel. Enligt gruppens bedömning är det därför viktigt att fel upptäcks redan i myndigheternas handläggning och inte först vid en revision. Det är viktigt att de finansiella felen minskar när det gäller beviljade stöd. Det är dyrt att göra fel eftersom det leder till stora återbetalningsbelopp för Sverige samtidigt som förtroendet påverkas för denna stödform. Det är viktigt att dels förenkla ansökningsförfarandet så att risken minskar för att den

sökande ska göra fel, dels att Jordbruksverket och länsstyrelserna vidtar åtgärder för att förbättra myndigheternas hantering av stöden.

Regeringens resultatredovisning till riksdagen

Gruppen vill slutligen understryka vikten av att regeringen i de årliga resultatredovisningarna till riksdagen redovisar och bedömer de resultat som uppnås genom landsbygdsprogrammet.

Referenser

Riksdagstryck

Bet. 2005/06:MJU13 *Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landsbygdsprogrammet m.m.*

Bet. 2008/09:NU19 *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder.*

Bet. 2010/11:MJU2 *Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.*

Bet. 2011/12:MJU2 *Utgiftsområde 23 Areella näringar, landsbygd och livsmedel.*

Prop. 2010/11:1 *Budgetpropositionen för 2011.*

Prop. 2011/12:1 *Budgetpropositionen för 2012.*

Prop. 2012/13:1 *Budgetpropositionen för 2013.*

Skr. 2005/06:87 *Den övergripande strategiska inriktningen av kommande landsbygdsprogrammet.*

Skr. 2008/09:167 *En strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder.*

Utredningar och myndighetsrapporter m.m.

Energimyndigheten (2010): *Förslag till en sektorsövergripande biogasstrategi. Slutrapport (ER 2010:23).*

Europeiska kommissionen (2011): *Overview of the EU Rural Development Policy 2007–2013.* Oktober 2011.

Europeiska kommissionen (2012): *Kommissionens genomförandebeslut av den 27.6.2012, C(2012) 4230 slutlig.*

Falköpings kommun (2000): *Landsbygdsprogram för Falköpings kommun eller vart tog Skörstorps gräsklippare vägen?*

Gorpe, Peter (2008): *Regional samverkan inom Landsbygdsprogrammet – en enkätstudie om partnerskap.* Uppdrag från Jordbruksverket och Nationella landsbygdsnätverket.

Jordbruksverket (2008): *Utförning av stöd till biogas inom landsbygdsprogrammet.* Rapport 2008:8.

Jordbruksverket (2009): *Företagandet på landsbygden – Stad eller land, gör det någon skillnad?* Rapport 2009:2.

Jordbruksverket (2011a): *Årsrapport – Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013*. Rapport 2011:23.

Jordbruksverket (2011b): *Vem är chef här egentligen? Om landsbygdsprogram och mångfald*. Rapport 2011:8.

Jordbruksverket (2012a): *Årsrapport – Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013*.

Jordbruksverket (2012b): *Årsredovisning 2011*.

Jordbruksverket (2012c): *Biogasstödet översökt*. Information 2012-01-27.

Länsstyrelsen Kalmar län (2010): *Prioritering för landsbygdsprogrammet i Kalmar län 2007–2013 – Komplettering till Kalmar läns genomförandestrategi, version 8*. 2010-03-22.

Länsstyrelsen Kalmar län (2011a): *Landsbygdsprogram 2007–2013. En regional genomförandestrategi för Kalmar län*. Version 9, reviderad 2011-09-09. Meddelande 2006:19.

Länsstyrelsen Kalmar län (2011b): *Underlag för utvärdering av företagsstöd och projektstöd för perioden 2007–2009 – Länsrapport för Kalmar län*.

Länsstyrelsen Norrbottens län (2010): *Strategi för genomförandet av EU:s landsbygdsprogram 2007–2013 i Norrbottens län*.

Länsstyrelsen i Norrbottens län (2011): *Finns pengar till servicelösningar – men få söker!* Pressmeddelande, 2011-11-23.

Länsstyrelsen Västra Götalands län (2011a): *Landsbygdsprogram för Sverige år 2007–2013. Genomförandestrategi för Västra Götalands län – Reviderad i juni 2011 och september 2011*. Rapport 2011:72.

Länsstyrelsen Västra Götalands län (2011b): *Utvärdering av företagsstöd till hästnäringen*. Rapport 2011:67.

Länsstyrelsen Västra Götalands län (2011c): *Utvärdering av stöd till livsmedelsföretag*. Rapport 2011:68.

Länsstyrelsen Västra Götalands län (2011d): *Utvärdering av stöd till turism*. Rapport 2011:69.

Regeringskansliet Jordbruksdepartementet (2006): *Nationell strategi för landsbygdsutveckling*.

Regeringskansliet Jordbruksdepartementet (2010): *Landsbygdsprogram för Sverige 2007–2013*. Version mars 2010.

Regeringskansliet Näringsdepartementet (2007): *En nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013*. Sveriges nationella strategiska referensram för sammanhållningspolitiken.

Förhandsbedömning av landsbygdsprogram för Sverige 2007–2013

SLU Sveriges lantbruksuniversitet (2010): *Redovisning av uppdrag om halvtidsutvärdering av Landsbygdsprogram för Sverige 2007–2013.*

SOU 2011:23 *Betänkande av Utredningen om revision av livsmedelskedjans kontrollmyndigheter.*

Tillväxtanalys (2011a): *Orter med befolkningsökning – Exempel på ”attraktiva orter” perioden 2000–2010.* Rapport 2011:11.

Tillväxtanalys (2011b): *Regional tillväxt – En rapport om tillstånd och utveckling i Sveriges FA-regioner.* Rapport 2011:07.

Tillväxtverket (2010): *Synergier och avgränsningar mellan olika EU-fonder under perioden 2007–2013.* Info 0110 Rev A.

Tillväxtverket (2011): *Uppföljning och resultatvärdering av regionala företagsstöd och stöd till projektverksamhet.* Rapport 0091.

Tillväxtverket (2012): *Programmet lokala servicelösningar – projektpresentation, 2012-01-26.*

Övervakningskommittén (2007): *Urvalskriterier för insatserna inom landsbygdsprogrammet 2007–2013.* 2007-10-26.

Information, intervjuer, studiebesök m.m.

Almi Norr, e-brev 2012-06-13.

Bodens kommun, intervju 2012-03-30.

Coompanion, e-brev 2012-06-11.

Ekonomistyrningsverket (ESV), intervju 2012-06-18 och e-brev 2012-10-09, 2012-10-12.

Falköpings kommun, intervju 2012-04-17.

Företag i Kalmar län (More Biogas Småland AB, TME Elektronik, Stenvide, Solmarka gårdsbageri), intervjuer 2012-05-03 och 2012-05-04.

Företag i Norrbottens län (Alviksgården, Harads Arctic Heat AB, Kraft och hälsa), intervjuer 2012-03-29 och 2012-03-30.

Företag m.m. i Västra Götalands län (Broby Vatten och Bredband ekonomisk förening, Broby Struts, Brunsbo gästgiveri, Horshaga biogas, Husaby Apelås hästgård), intervjuer 2012-04-17 och 2012-04-18.

Företagarna, e-brev 2012-05-15.

Hela Sverige ska leva, Kalmar län, intervju 2012-05-03.

Hela Sverige ska leva, Norrbottens län, intervju 2012-03-29.

Hela Sverige ska leva, riksorganisationen, intervju 2012-04-03.

Hushållningssällskapens förbund, e-brev 2012-06-14.

Hushållningssällskapet Skaraborg, intervju 2012-04-18.

Jordbruksverket, intervju 2012-02-10 och e-brev 2012-04-26, 2012-06-12, 2012-06-29, 2012-07-03, 2012-07-26, 2012-08-29, 2012-09-05, 2012-09-11, 2012-09-26, 2012-10-05.

Kommunal, e-brev 2012-06-04.

Landsbygdsdepartementet, intervju 2011-12-09, telefonintervju 2012-10-05 och e-brev 2012-10-10.

Landsbygdsmentorena, intervju 2012-05-03.

Lantbrukarnas Riksförbund (LRF), intervju 2012-05-10.

LRF Norrbotten, intervju 2012-03-29.

Länsstyrelsen i Kalmar län, intervjuer 2012-05-03, 2012-05-04 och e-brev 2012-10-09.

Länsstyrelsen i Norrbottens län, intervju 2012-03-29 och e-brev 2012-10-05.

Länsstyrelsen i Västra Götalands län, intervjuer 2012-04-17, 2012-04-18 och e-brev 2012-10-10.

Naturvårdsverket, e-brev 2012-06-15.

Näringsdepartementet, intervju 2012-05-23 och e-brev 2012-05-08, 2012-10-10.

Regionförbundet i Kalmar län, intervju 2012-05-03.

Riksantikvarieämbetet (RAÄ), e-brev 2012-06-07.

Sametinget, e-brev 2012-06-08.

Skogsstyrelsen, e-brev 2012-06-07.

Småkom, e-brev 2012-06-27 och 2012-07-02.

Studiebesök i Kalmar län 2012-05-04.

Sveriges Hembygdsförbund, e-brev 2012-06-07.

Sveriges Kommuner och Landsting (SKL), e-brev 2012-04-24.

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU), intervju 2012-04-16 och e-brev 2012-08-01.

Tillväxtanalys, intervju 2012-02-03.

Tillväxtverket, intervju 2012-02-03 och e-brev 2012-10-05, 2012-10-15.

Västra Götalandsregionen, intervju 2012-04-17.

Ölands näringslivskontor, intervju 2012-05-03.

BILAGA 1Landsbygdsprogrammets sammansättning
och ungefärlig budget

<i>Åtgärder inom axel 1 – ökad konkurrens</i>	<i>Årlig budget</i>	
Yrkesutbildning och information riktad till personer verksamma inom jordbruks-, livsmedels- och skogsbrukssektorerna (åtgärd 111).	200 mnkr (inkl. åtgärd 114)	
Startstöd för unga jordbrukare (åtgärd 112).	40 mnkr	
Rådgivningstjänster för jord- och skogsbrukare (åtgärd 114).		
Modernisering av jordbruksföretag (åtgärd 121).	344 mnkr	
Högre värde i jord- och skogsbruksprodukter (åtgärd 123).	70 mnkr	
Samarbete för att utveckla nya produkter, processer och tekniker inom jord-, skogsbruks- och livsmedelssektorerna (åtgärd 124).	23 mnkr	
Förbättra och utveckla infrastruktur av betydelse för utveckling och anpassning av jord- och skogsbruk (åtgärd 125).	30 mnkr	
<i>Åtgärder inom axel 2 – förvalta naturresurserna</i>	<i>Årlig budget</i>	
Stöd för naturbetingade svårigheter för jordbrukare i bergsområden (åtgärd 211) och andra områden med svårigheter (åtgärd 212).	722 mnkr	
Stöd för miljövänligt jordbruk (åtgärd 214).	<i>Delinsatser</i>	
	Skötsel av betesmarker och slåtterängar	775 mnkr
	Skötsel och anläggning av våtmarker	30 mnkr
	Bevarande av kulturmiljöer i odlingslandskapet	148 mnkr
	Bevarande av kulturmiljöer i renskötselområdet	22 mnkr
	Bevarande av traditionella växter och husdjursraser	10 mnkr
	Anläggning av skydds zoner mot vattendrag	7 mnkr
	Fånggröda och vårbearbetning	140 mnkr
	Andra miljöskyddsåtgärder	96 mnkr

	Ekologiska produktionsformer	700 mnkr
	Extensiv vallodling i norra Sverige	534 mnkr
	Extensiv vallodling i södra Sverige	100 mnkr
Stöd för icke-produktiva investeringar – jordbruk (åtgärd 216).	<i>Delinsatser</i>	
	Skötsel av betesmarker och slåtterängar	25 mnkr
	Anläggning och skötsel av våtmarker	55 mnkr
	Bevarande av kulturmiljöer i odlingslandskap	10 mnkr
	Bevarande av kulturmiljöer i renskötselområdet	10 mnkr
Stöd för icke-produktiva investeringar – skogsbruk (åtgärd 227).	<i>Delinsatser</i>	
	Bevara och utveckla skogens biologiska mångfald	257 mnkr
	Öka andelen ädellövskog	51 mnkr
Åtgärder inom axel 3 – diversifiering och livskvalitet		Årlig budget
Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk (åtgärd 311).		70 mnkr
Stöd för etablering och utveckling av företag (åtgärd 312).		100 mnkr
Främjande av turismverksamhet (åtgärd 313).		100 mnkr
Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden (åtgärd 321).		27 mnkr
Förnyelse och utveckling av byarna (åtgärd 322).		35 mnkr
Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet på landsbygden (åtgärd 323).		17 mnkr
Utbildning och information till ekonomiska aktörer som verkar inom de områden som omfattas av axel 3 (åtgärd 331).		68 mnkr
Kompetens- och informationsinsatser för förberedelse och genomförande av lokala utvecklingsstrategier (åtgärdskod 341).		2 mnkr
Åtgärder inom axel 4 – Leader		Årlig budget
Lokala utvecklingsstrategier (åtgärd 41).		179 mnkr
Samarbetsprojekt (åtgärd 421).		10 mnkr
Lokala aktionsgrupper (åtgärd 431).		47 mnkr

BILAGA 2

Halvtidsutvärderingen av landsbygdsprogrammet

Åtgärd 312 Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag: Stödet ges till bl.a. företag på landsbygden som sysselsätter färre än tio årsarbetskrafter. Med stödet vill staten bidra till en gynnsam utveckling för små företag på landsbygden som ett sätt att få ett mer konkurrenskraftigt och diversifierat näringsliv.

Åtgärd 321 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden: Målet för detta stöd är bl.a. en förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare. Även inom statsbudgetens utgiftsområde 19 Regional tillväxt finns olika typer av stöd och andra insatser som syftar till en bättre service på landsbygden. Såväl samordning mellan olika insatser som effekter kan följas upp.

Investeringsstöd för biogasproduktion: Syftet med stödet är att stödja och utveckla produktion och förädling av förnybar energi för att bl.a. minska utsläppen av växthusgaser och förbättra förutsättningarna för tillväxt, innovation och nya jobb på landsbygden. Följande åtgärder ingår:

Åtgärd 121 Modernisering av jordbruksföretag

Åtgärd 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk

Åtgärd 312 Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag.

Åtgärd 312 Stöd för etablering och utveckling av mikroföretag (dels i sin helhet, dels vad gäller biogas)

Mål:

- Övergripande mål: Nettoförädlingsvärdet ska öka med 360 mnkr.
- Övergripande mål: Antalet årsverken ska öka med 800.
- Övergripande mål: Antalet mikroföretag som har nya produkter eller tjänster ska öka med 6 procent.
- Specifikt mål: Bruttoförädlingsvärdet ska öka med 5 procent per år.
- Specifikt mål: Det ska ske en bruttoökning av antalet arbetstillfällen med 1 000 per år.
- Operativt mål: 1 000 mikroföretag ska starta eller utveckla sin verksamhet per år.
- Operativt mål: 600 mnkr ska investeras i mikroföretag per år.

Insats:

- 700 mnkr för programperioden (78,7 miljoner euro).

Halvtidsresultat:

	<i>Utfall 2007</i>	<i>Utfall 2008</i>	<i>Utfall 2009</i>	<i>Akkumulerat utfall i % av mål</i>
Antal mikroföretag som startat/utvecklat verksamhet	91	348	383	12 %
Total investeringsvolym, mnkr	75,6	i.u.	i.u.	i.u.
Ökning bruttoföreläggingsvärde	5 %	i.u.	i.u.	i.u.
Bruttoökning arbetstillfällen	69	113	196	5 %

Källa: SLU, 2010.

- Mikroföretagsstödet har bidragit till åtgärdernas eftersträvade mål. Halvtidsutvärderingen tyder på att mikroföretagsstödet har haft betydelse för att främja diversifiering och entreprenörskap, för att skapa sysselsättningsmöjligheter, för att bidra till ökad diversifiering och utveckling av landsbygdsekonomin och för att bidra till att höja livskvaliteten på landsbygden.
- Det är möjligt att de företag som haft en gynnsam utveckling skulle ha haft det även utan stöd. Halvtidsutvärderingen menar att det är svårt att se varför verksamheter vars produkter ska efterfrågas på marknaden och ha förutsättningar att bli långsiktigt konkurrenskraftiga och lönsamma ska få offentligt stöd.

Åtgärd 321 Grundläggande tjänster för ekonomin och befolkningen på landsbygden

Mål:

- En landsbygdsstruktur som bidrar till en hållbar samhällsutveckling, t.ex. ett bibehållt eller ökat antal landsbygdsbor, förbättrad tillgång till lokal service för konsumenter och företagare och fler byar med bredbandsanslutning.
- Övergripande mål: Ökat nettoföreläggingsvärde med 700 mnkr.
- Övergripande mål: Ökat antal årsverken med 1 540.
- Övergripande mål: Mer än 3,4 miljoner landsbygdsbor 2013.
- Särskilt mål: 11 000 personer på landsbygden ska gynnas av förbättrad service.
- Särskilt mål: 17 000 personer ska få ökad tillgång till bredband på landsbygden.
- Operativt mål: 945 aktiviteter ska ha fått stöd.
- Operativt mål: Totala investeringsvolymen ska uppgå till 700 mnkr.

Insatser:

- 189 mnkr.
- Under 2007–2009 har 91 projekt och 14 företagsstöd beviljats. Endast 27 projekt är avslutade.
- Det administrativa systemet var underdimensionerat i starten, vilket har försenat introduktionen av åtgärden och inneburit orimligt långa väntetider.

Halvtidsresultat:

	<i>Mål 2007– 2013</i>	<i>Utfall 2009</i>	<i>Utfall acku- mulerat</i>	<i>Utfall acku- mulerat (% av mål)</i>
Antal aktiviteter som fått stöd	945	68	105	11 %
Total investeringsvolym (mnkr)	700	66,1	97,5	14 %
Personer som gynnats av förbättrad service	11 000	3 500	3 500	32 %
Personer som fått ökad tillgång till bredband	17 000	108	472	3 %

Källa: SLU, 2010.

- Åtgärdsmedlen förefaller inte i någon högre grad nå ut till de aktörer som är relevanta för att utveckla bl.a. service. Insatserna måste därför anses ha gett ett obetydligt bidrag till åtgärdens mål även om enstaka projekt lokalt kan ha haft betydelsefulla effekter. Åtgärden är en av de åtgärder som har utnyttjats minst inom axel 3 och stödet har därmed hittills generellt haft ringa effekt.
- Hälften av de projekt som har beviljats stöd har olika former av service som huvudsakligt syfte och verksamhet. Bara några få aspekter som kan anses ha med livskvalitet att göra har berörts av de genomförda projekten. Halvtidsutvärderingen fann att projekten knappast alls bidragit till landsbygdens attraktivitet eller till att motverka ekonomisk och social nedgång på landsbygden.
- Flertalet projekt är inriktade på att upprätthålla service som är hotad snarare än att höja landsbygdens servicenivå (t.ex. projekt om drivmedelsförsörjning och dagligvarubutiker).
- Få projekt har som huvudsakligt syfte att bidra till ekonomisk utveckling.

- Projekten i åtgärden är ojämnt fördelade över landet med 40 procent av beviljade projekt i Västra Götalands och Gävleborgs län.
- Det är osannolikt att åtgärden kommer att leda till effekter på befolkningen som kan avläsas i aggregerad statistik, men åtgärden kan få effekter på den befolkning som vistas på enskilda platser över året.
- Knappt hälften av projekten ägs av regionalt eller nationellt inriktade projektägare, kommuner eller LAG-grupp. Länsstyrelsen har inte bidragit med kontakter som kunnat gynna projekten i någon högre grad och man har inte en tydlig ambition i projekten att stärka samverkan med aktörer utanför det lokala sammanhanget.
- Frågor om företagande och till del utbildning och information tillgodoses, medan frågor om jämställdhet och integration av nya grupper knappast tillgodoses i projekten.

Åtgärd 121 Modernisering av jordbruksföretag – Biogas

Halvtidsresultat:

- Investeringsstödet bidrag till införandet av ny teknik och innovationer är mycket begränsat.
- Stödet förbättrar företagens marknadstillträde och marknadsandel.
- Stödet har inte bidragit till att förbättra företagens konkurrenskraft.

Åtgärd 311 Diversifiering till annan verksamhet än jordbruk – Biogas

Mål:

- Övergripande mål: Nettoförädlingsvärdet ska öka med 250 mnkr per år.
- Övergripande mål: Antalet årsverken ska öka med 560.
- Övergripande mål: Antalet företag med nya produkter eller tjänster ska öka med 6 procent per år.
- Specifikt mål: Bruttoförädlingsvärdet ska öka med 5 procent per år.
- Specifikt mål: Antalet arbetstillfällen ska öka med 600 brutto.
- Operativt mål: 700 personer per år ska ha fått stöd.
- Operativt mål: Totala investeringsvolymen ska vara 420 mnkr per år.

Insats:

- 490 mnkr för programperioden (60,5 miljoner euro).

Halvtidsresultat:

	<i>Utfall 2007</i>	<i>Utfall 2008</i>	<i>Utfall 2009</i>	<i>Akkumulerat utfall i % av mål</i>
Antal personer som fått stöd	53	250	221	11 %
Total investeringsvolym (mkr)	11,6	250,3	262,7	18 %
Ökning bruttofördlingsvärdet	5 %	i.u.	i.u.	i.u.
Bruttoökning arbetstillfällen	45	66	91	5 %

Källa: SLU, 2010.

- Halvtidsutvärderingen visar att diversifieringsstödet kan ha bidragit till att göra lantbruksföretagen mer diversifierade.
- Den verksamhet som stöds kan i viss mån ha bidragit till att höja livskvaliteten på landsbygden när det gäller företagsmässiga aspekter.
- Stödet kan inte sägas bidra till ökad sysselsättning för jordbrukarhushållen utanför jordbrukssektorn.
- Stödet kan inte sägas bidra till spridningseffekter mellan de företag som stöds och andra företag så att hela landsbygdsekonomin kan sägas ha diversifierats.
- Halvtidsutvärderingen ifrågasätter logiken i att lantbruksföretag ska diversifiera sin verksamhet bort från det traditionella jordbruket och risken med att jordbruksverksamhet trängs undan.

BILAGA 3

Mål och strategier för olika politikområden

EU:s landsbygdspolitik

EU har en gemensam jordbruks- och landsbygdspolitik. Landsbygdsprogrammet är en del av den gemensamma jordbrukspolitiken och i stor utsträckning inriktat mot de areella näringarna. Landsbygdspolitiken är inriktad mot en hållbar förvaltning av gemenskapens resurser samt en ökad tillväxt och sysselsättning på landsbygden.

En större reform av den gemensamma jordbrukspolitiken beslutades 2003 och infördes 2005 i Sverige. Förändringarna innebär bl.a. att jordbruksstöden i betydande omfattning har frikopplats från produktionen och i stället betalas ut som ett arealbaserat direktstöd, s.k. gårdsstöd. En annan förändring är att en viss andel av direktstöden har överförts till landsbygdsprogrammet som ersättningar för jordbrukarnas åtaganden att motverka negativa miljöeffekter och att producera kollektiva nyttigheter med anknytning till landskapet och dess natur- och kulturmiljövärden. Vidare sker en omorientering av politiken, med ökad inriktning mot landsbygdsutveckling. En översyn, en s.k. hälsokontroll, av 2003 års reform av den gemensamma jordbrukspolitiken genomfördes under 2008. Beslut om förändringar fattades i jordbruksministerrådet i januari 2009. De regelverk som berörs av beslutet är systemet för direktstöd till jordbruket, den samlade marknadsordningen och stödet för landsbygdsutveckling.

Hälsokontrollen innebär att större medel än tidigare förs över till den fond som finansierar medlemsländernas landsbygdsprogram, Europeiska jordbruksfonden för landsbygdsutveckling (EJFLU), för utvidgning av åtgärder och insatser som svarar mot de nya utmaningarna.

Sveriges landsbygdspolitik

Sveriges politik för landsbygdens utveckling styrs av visionen ”Bruka utan att förbruka” och genomförs till stor del genom det nationella landsbygdsprogrammet 2007–2013. Riksdagen har beslutat att målen för utgiftsområde 23 ska vara följande:

- Ett dynamiskt och konkurrenskraftigt näringsliv i hela landet som präglas av öppenhet och mångfald.
- De gröna näringarna är miljö- och resurseffektiva och har en nyckelroll i Sveriges energiproduktion.
- De gröna näringarna utmärks av omtanke, ansvarstagande och hög etik.
- De gröna näringarna bidrar till en globalt hållbar utveckling.²¹⁰

²¹⁰ Prop. 2010/11:1, bet. 2010/11: MJU2 samt prop. 2011/12:1, bet. 2011/12: MJU2.

I budgetpropositionen anger regeringen att verksamhet inom landsbygdsområdet ska syfta till att bidra till en hållbar utveckling av landsbygden genom bl.a. fler och växande företag samt naturresurser som brukas utan att förbrukas.

Strategier

EU:s strategiska riktlinjer för landsbygdsutveckling 2007–2013

EU:s strategiska riktlinjer för landsbygdsutveckling för perioden 2007–2013 ligger till grund för utformningen av medlemsländernas nationella strategier för landsbygdsutveckling samt för de nationella landsbygdsprogrammen. Unionens strategiska riktlinjer kan sammanfattas i följande punkter:

- förbättra jord- och skogsbrukssektorernas konkurrenskraft
- förbättra miljön, landskapet och unionens naturresurser
- förbättra livskvaliteten i landsbygdsområden och främja en diversifiering av landsbygdens ekonomi
- bygga upp lokal kapacitet för sysselsättning och diversifiering
- säkerställa synergier mellan olika delar av landsbygdsprogrammen och annan gemenskapspolitik.

Sveriges nationella strategi för landsbygdsutveckling 2007–2013

Den svenska landsbygdspolitiken har som övergripande mål en ekonomiskt, ekologiskt och socialt hållbar utveckling av landsbygden. Målet omfattar en hållbar produktion av livsmedel, sysselsättning på landsbygden, hänsyn till regionala förutsättningar och hållbar tillväxt. Landskapets natur- och kulturvärden ska värnas och den negativa miljöpåverkan minimeras. Landsbygdspolitiken har i Sverige en nära koppling till miljöpolitiken och de nationella miljökvalitetsmålen. Sambandet med den regionala tillväxtpolitiken och skogspolitiken är också starkt.²¹¹

Utifrån EU:s strategiska riktlinjer för landsbygdsutveckling beslutade den dåvarande regeringen 2006 om en nationell strategi för landsbygdsutveckling som grund för landsbygdsprogrammet för Sverige 2007–2013. Den nationella strategin ska sätta in unionens riktlinjer i dess svenska sammanhang och ta hänsyn till regionala behov. Strategin syftar till att ange den övergripande inriktningen för landsbygdsprogrammet för 2007–2013.

Insatserna inom ramen för det svenska landsbygdsprogrammet är till stor del inriktade mot att uppnå miljökvalitetsmål och att främja en ökad tillväxt i landsbygdernas näringsliv. De svenska prioriteringarna i den nationella strategin för landsbygdsutveckling är:

- hållbar utveckling, naturresursutnyttjande och miljömål
- livsmedelsproduktion med mervärde
- ny varu- och tjänsteproduktion

²¹¹ Regeringskansliet Jordbruksdepartementet, 2006.

- kunskaper, innovation och entreprenörskap
- integration av nya grupper och jämställdhet
- lokalt inflytande i genomförandet.

Planeringen och genomförandet av det svenska landsbygdsprogrammet ska präglas av en helhetssyn på landsbygden. Med utgångspunkt från de övergripande nationella målen och prioriteringarna ska samordningen mellan olika insatser och politikområden stärkas. Ett ökat regionalt och lokalt inflytande över åtgärdernas tillämpning och genomförande ska också eftersträvas. Regionala genomförandestrategier har antagits i varje län.

Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 ska vara en övergripande ram även för arbetet med landsbygdernas utveckling och därmed en viktig utgångspunkt för den nationella strategin för landsbygdsprogrammet. Den gemensamma övergripande målsättningen är regional tillväxt inom ramen för en hållbar samhällsutveckling. Landsbygdsprogrammets åtgärder ska i första hand utgå från landsbygdernas lokala resurser, bl.a. de naturresurser som brukas och förvaltas av de areella näringarna, men också från lokala utvecklingsförutsättningar inom övriga delar av landsbygdens näringsliv. Regeringen anser att det finns goda förutsättningar för samverkan mellan programmen vid planering och genomförande. Synergier kan leda till förstärkta effekter av insatser som främjar företagande, innovationer, hållbar tillväxt och sysselsättning i alla landsbygder.

Strategin för att stärka landsbygdens utvecklingskraft

I mars 2009 överlämnade regeringen en samlad strategi för att stärka landsbygdens utvecklingskraft till riksdagen. Regeringen har i sin skrivelse om en strategi för att stärka utvecklingskraften i Sveriges landsbygder uttalat att ett strategiskt arbetssätt på olika samhällsnivåer är nödvändigt för att landsbygdernas utvecklingskraft ska kunna tas till vara. Av strategin framgår att regeringens arbete för att stärka landsbygderna bedrivs inom en rad olika sakområden. Det krävs därför insatser från och samverkan mellan alla politikområden i relevanta sakfrågor för att landsbygdernas resurser på bästa sätt ska kunna användas till förmån för hela landets tillväxt och sysselsättning. De åtgärder som presenteras i strategin är inriktade mot en hållbar tillväxt genom ett konkurrenskraftigt näringsliv i alla landsbygder. Förutsättningarna för kvinnor och män, unga och gamla att driva lönsamma företag, arbeta och bo i Sveriges landsbygder ska stärkas. Det ska göras på ett miljö- och resurseffektivt sätt så att resurserna brukas utan att förbrukas och med hjälp av ett förstärkt lokalt och regionalt inflytande och ansvar.

Av skrivelsen framgår att den regionala tillväxtpolitiken och politiken för landsbygdens utveckling ses som hörnstenar för de strategiska insatserna. Båda har ett geografiskt perspektiv, vilket medför att man i planeringen och genomförandet av åtgärder behöver ta stor hänsyn till de varierande förutsättningarna i olika delar av Sverige. De två politikområdena har båda ett sektorsövergripande perspektiv, vilket ger dem en sammanhållande funktion i samarbetet mellan olika sektorer och andra politikområden som är viktiga

för landsbygdsutvecklingen. Det sektorsövergripande arbetet fångas upp i strategier och program som är viktiga delar av regeringens verktyg för politikens genomförande.

Näringsutskottet menade i sin beredning av skrivelsen att strategin utgör en god grund för att landsbygdsens utvecklingskraft ska kunna tas till vara. På ett mer allmänt plan lyfte näringsutskottet fram betydelsen av ett gott företagsklimat som gynnar småföretagande på exempelvis turistområdet och inom areella näringar såsom jord- och skogsbruk samt fiske. Utskottet menade att de insatser regeringen redovisar på dessa områden kommer att gagna boende och företagande på landsbygden.²¹²

Strategin fick en uppföljning i maj 2010 med skriften Utvecklingskraft – 156 insatser som stärker utvecklingskraften i Sveriges landsbygder. Det är en sammanfattning av skrivelsen till riksdagen från mars 2009, kompletterat med det arbete som har bedrivits fram till april 2010. Under 2012 inleder Regeringskansliet arbetet med s.k. landsbygdssäkrade beslut.

EU:s sammanhållningspolitik och strukturfondsprogrammen

EU:s politik för regional utveckling, sammanhållningspolitiken, har som mål att bidra till ekonomisk och social sammanhållning inom EU. Syftet är att minska regionala skillnader och ojämlikheter mellan människor. Det främsta instrumentet för att uppnå detta är strukturfonderna som utgör drygt en tredjedel av EU:s budget. Sammanhållningspolitiken styrs genom europeiska strategiska riktlinjer och nationella strategier i medlemsstaterna. Tanken är att sammanhållningspolitiken ska genomföras på ett decentraliserat sätt, med utgångspunkt i lokala, regionala och nationella förutsättningar och i ett partnerskap av aktörer. Sveriges nationella strategi beslutades av regeringen i december 2006. I enlighet med de europeiska strategiska riktlinjerna för sammanhållning anger den nationella strategin riktlinjer för strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013. I strategin formulerar regeringen följande nationella prioriteringar: Innovation och förnyelse, Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud, Tillgänglighet samt Strategiskt gränsöverskridande samarbete.²¹³

Den nationella strategin ska vidareutveckla samordningen mellan den regionala utvecklingspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den europeiska sammanhållningspolitiken i Sverige. Den ska ligga till grund för genomförandet av EU:s strukturfonder i Sverige och vara vägledande för regionala tillväxtprogram och för nationella myndigheter.²¹⁴

Totalt omfattar EU:s budget 862 miljarder euro för perioden 2007–2013, varav 308 miljarder euro är avsatt för regional utvecklingspolitik. Sverige omfattas av två strukturfonder: dels Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) som syftar till att minska den regionala obalansen inom EU, dels

²¹² Skr. 2008/09:167, bet. 2008/09:NU19.

²¹³ Regeringskansliet Näringsdepartementet, 2007.

²¹⁴ Se bl.a. webbplatsen www.tillvaxtverket.se.

Europeiska socialfonden (ESF) som är inriktad på att motverka och förhindra arbetslöshet, att utveckla det mänskliga kapitalet och att främja integration på arbetsmarknaden.

När det gäller ett av sammanhållningspolitikens mål, regional konkurrenskraft och sysselsättning, genomförs i Sverige åtta regionala strukturfondsprogram som finansieras via ERUF (8,4 miljarder kronor) samt ett nationellt program med åtta regionala planer som finansieras via ESF (6,2 miljarder kronor). Sveriges åtta regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning finansieras dessutom av nationella offentliga medel. Privat medfinansiering uppmuntras, även om den inte kan ersätta offentlig medfinansiering. Programmen har utarbetats av aktörer på regional och lokal nivå och bygger på befintliga partnerskap för regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram. ERUF finansierar insatser inom infrastruktur, sysselsättning samt lokal och regional utveckling.

Insatserna inom de åtta regionala programmen förväntas enligt programdokumenten bidra till drygt 33 000 nya arbetstillfällen och ca 13 000 nya företag. Vidare förväntas över 28 000 företag delta i insatserna. Programmen ska vara utformade efter regionens egna förutsättningar och ta hänsyn till att det också finns skillnader inom regionen. Projekt som bedrivs inom programmen kan genomföras av lokala aktörer men också engagera andra aktörer och omfatta hela regionen. Prioriteringen av vilka projekt som ska finansieras ska ske på regional nivå av särskilda strukturfondspartnerskap.

Tillväxtverket är förvaltande myndighet för de åtta regionala strukturfondsprogrammen. Verket är även sekretariat för övervakningskommittéerna, vilka följer upp och säkrar genomförandets kvalitet och effektivitet. Följande åtta regionala program finns: Övre Norrland, Mellersta Norrland, Norra Mellansverige, Östra Mellansverige, Stockholm, Västsverige, Småland och öarna samt Skåne-Blekinge. Vid fördelningen av medel mellan de regionala strukturfondsprogrammen tilldelades de två nordligaste landsbygdsdominerade programmen extra medel med hänvisning till områdenas låga befolkningstäthet.

Sveriges politik för regional tillväxt

Målet för den regionala tillväxtpolitiken är utvecklingskraft i alla delar av landet med stärkt lokal och regional konkurrenskraft.²¹⁵

Statsbudgetens utgiftsområde 19 Regional tillväxt omfattar medel för hållbara regionala tillväxtinsatser i form av central och regional projektverksamhet och olika former av regionala företagsstöd samt utbetalningar från Europeiska regionala utvecklingsfonden.

Regionala hänsyn ska också tas inom andra utgiftsområden. Regeringen uppger att sektorsövergripande styrning av resurser inom i princip samtliga utgifts- och politikområden är av avgörande betydelse för att uppnå målet för den regionala tillväxtpolitiken. Den regionala tillväxtpolitiken omfattar

²¹⁵ Prop. 2007/08:1, bet. 2007/08:NU2.

nämigen betydligt fler åtgärder än de som finansieras inom utgiftsområde 19, bl.a. inom näringspolitiken (utg.omr. 24) och landsbygdspolitiken (utg.omr. 23).

Regeringen har redovisat att den regionala tillväxtpolitikens strategier genomförs bl.a. genom en utvecklad styrning av enskilda statliga myndigheter och samordningsuppdrag till flera statliga myndigheter och aktörer på nationell, regional och lokal nivå. Syftet med detta är att förbättra koordineringen och skapa synergieffekter mellan olika finansiella resurser samt regionala och nationella program och insatser.

Regional projektverksamhet finansieras av anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder. Medfinansiering kan ske genom anslaget 1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2007–2013, statliga myndigheter, samverkansorgan, landsting, kommuner och privata aktörer.²¹⁶

Tabell 3A Statsbudgetens utgiftsområde 19 Regional tillväxt 2012

<i>Anslag</i>	<i>Belopp (tkr)</i>
1:1 Regionala tillväxtåtgärder	1 534 837
1:2 Transportbidrag	448 864
1:3 Europeiska regionala utvecklingsfonden 2007–2013	1 415 000
Summa	3 398 701

Källa: Prop. 2011/12:1, utg.omr. 19.

Sveriges näringspolitik

Inom näringspolitiken ryms insatser för att skapa goda ramvillkor för företag, företagsutveckling, främjande av entreprenörskap, arbete för att stärka innovationskraften, arbete för att förenkla för företagen, konkurrensfrämjande arbete, turistfrämjande samt immaterial och associationsrättsliga frågor. Målet för näringspolitiken är att stärka den svenska konkurrenskraften och skapa förutsättningar för fler jobb i fler och växande företag, för att därigenom bryta utanförskapet. De närings- politiska insatserna ska även bidra till att uppnå målen i EU:s gemensamma strategi för tillväxt och sysselsättning.²¹⁷

²¹⁶ Se Tillväxtverket, 2011.

²¹⁷ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 24.

BILAGA 4

Biogasstöd i Danmark och Tyskland

I debatten om stöd till investeringar och produktion av biogas hänvisas ofta till förhållandena i Danmark och Tyskland. Nedan lämnas en kortfattad information om befintliga och planerade stöd i dessa länder.

I mars 2012 ingicks en bred energiöverenskommelse för åren 2012–2020 mellan den danska regeringen och de största oppositionspartierna. Överenskommelsen innebär en omorganisation av det danska energisystemet där bl.a. biogas får en mer framträdande roll. Ett stödsystem införs för att öka volymerna av biogas. Stödet är uppdelat i en investeringsdel för att öka antalet nya produktionsanläggningar och en produktionsdel. Investeringsstödet ökas från 20 till 30 procent och ett produktionsstöd införs på maximalt 49 öre per kWh. Produktionsstödet är indelat i tre nivåer beroende på användningsområde: Mest stöd ska gå till kraftvärmeproduktion och injicering i naturgasnätet (34 öre/kWh) medan leverans till industriella processer och transportsektorn får 17 öre/kWh. Till dessa grundstöd kommer ett stöd på 11 öre/kWh som dock minskar med stigande naturgaspriser samt ett tidsbaserat stöd på 4 öre/kWh som stegvis minskas under perioden 2016–2020.²¹⁸

Även i Tyskland finns både investeringsstöd och produktionsstöd. Investeringsstödet består dels av bidrag, dels av fördelaktiga lågräntelån inom ramen för programmet för stöd till förnybar energi som hanteras av Kreditanstalt für Wiederaufbau. Biogasanläggningar kan finansieras upp till 100 procent med en övre kreditgräns på 5 miljoner euro (ca 45 miljoner kronor).²¹⁹ Produktionsstödet uppgår till 105 öre/kWh för de först levererade 150 kW och därefter 83 öre/kWh för 150–500 kW, 74 öre/kWh för 500–5 MW och 70 öre/kWh för 5–20 MW. Stödet minskas med ca 1 procent per år efter färdig installation. Utöver detta finns andra mindre stödformer.²²⁰

²¹⁸ Energigas Sverige.

²¹⁹ Samtliga uppgifter om de tyska stöden är beräknade enligt valutakursen 1 euro = 9 kronor.

²²⁰ Deutscher Bundestag och WSP Environmental.

BILAGA 5Landsbygdsprogrammet i EU:s
medlemsstater**Tabell 5A Landsbygdsprogrammet i EU:s medlemsstater – ungefärlig
fördelning mellan axlarna (%)**

<i>Medlemsstater</i>	<i>Axel 1</i>	<i>Axel 2</i>	<i>Axel 3</i>	<i>Axel 4</i>
Rumänien	50	24	25	2
Bulgarien	46	24	28	2
Malta	38	26	32	4
Nederländerna	35	31	26	8
Polen	44	32	20	5
Ungern	48	34	13	5
Grekland	43	37	15	6
Estland	40	37	13	10
Litauen	44	37	12	6
Lettland	42	39	17	3
Spanien	46	40	4	11
Portugal	49	40	1	10
Belgien	46	41	9	5
Italien	40	43	9	8
Tyskland	29	43	23	6
Cypern	45	44	9	3
Slovakien	34	50	13	3
Slovenien	34	52	11	3
Tjeckien	23	54	17	6
Danmark	27	56	7	11
Luxemburg	32	56	7	6
Frankrike	33	56	6	5
Sverige	20	65	10	5
Finland	12	72	11	5
Storbritannien	12	72	9	7
Österrike	15	73	7	5
Irland	10	80	1	9

BILAGA 6

Stöd till serviceutveckling på landsbygden m.m.

Tillväxtverkets uppgift

Tillväxtverket har en central roll i arbetet med genomförandet av den regionala tillväxtpolitiken och ska bl.a. ”främja tillgängligheten till kommersiell och offentlig service för företag och medborgare i serviceglesa områden”.²²¹ Myndigheten ska enligt sin instruktion delta i, samordna och följa upp strategier och program inom det regionala tillväxtarbetet, däribland program för kommersiell och offentlig service för företag och medborgare.

Regionala serviceprogram

Regionala serviceprogram ska samordna aktörer och insatser för en ökad tillgänglighet till service. Under 2009 och 2010 har regionala serviceprogram tagits fram av länsstyrelser, självstyrelseorgan samt berörda samverkansorgan. Programmen genomförs under perioden 2010–2013. Inom ramen för de regionala projektmedlen är det möjligt att stödja insatser som omfattas av de regionala serviceprogrammen.²²² Insatserna ska ha fokus på utvecklingsprojekt inom området kommersiell och offentlig service. En god tillgång till service är en viktig tillväxtförutsättning, varför serviceprogrammet bör samordnas med regionala utvecklings- och tillväxtprogram. Insatserna ska även samordnas med landsbygdsprogrammet och Leaderprogrammen.

Stöd till kommersiell service

Även i arbetet med att främja en god tillgång till kommersiell service kan ekonomiskt stöd beviljas.²²³ Stödet går i första hand till företagare som har en dagligvarubutik eller en bensinstation i ett gles- eller landsbygdsområde. Stödet till kommersiell service har ofta kombinerats med andra insatser som genomförts för att öka den ekonomiska hållbarheten för butiker i s.k. serviceglesa områden.²²⁴

I februari 2009 beslutade regeringen att den då ansvariga myndigheten Konsumentverket skulle tilldela länsstyrelser, regionala självstyrelseorgan eller samverkansorgan 30 miljoner kronor. Syftet med resursförstärkningen var att öka den regionala nivåns möjligheter att t.ex. stödja insatser som

²²¹ 2 § förordningen (2009:145) med instruktion för Tillväxtverket.

²²² Förordningen (2003:596) om bidrag för projektverksamhet inom den regionala tillväxtpolitiken.

²²³ Förordningen (2000:284) om stöd till kommersiell service.

²²⁴ Under 2011 har förordningen setts över och vissa nya förutsättningar gäller från den 1 januari 2012. Den nya förordningen medger exempelvis högre stöd till hemsändning och servicebidrag.

fokuserade på samordning av olika typer av service i både kommersiell och offentlig regi. Detta skulle stärka såväl dagligvarubutiker som drivmedelsstationer med strategisk betydelse i serviceglesa områden.

I januari 2011 beslutade regeringen att satsa ytterligare 80 miljoner på kommersiell service i gles- och landsbygder under perioden 2011–2014. Pengarna ska bl.a. användas till att stärka butiker och drivmedelsstationer av strategisk betydelse i glest befolkade områden.

Av budgetpropositionen för 2012 framgår att regeringen och Tillväxtverket under 2010 fattade beslut om totalt ca 91 miljoner kronor till central projektverksamhet inom anslaget 1:1 Regionala tillväxtåtgärder.²²⁵ Regeringen har bl.a. tilldelat riksorganisationen Hela Sverige ska leva 30 miljoner kronor för perioden 2011–2012 för att genomföra insatser som ska stimulera och stödja lokal utveckling i alla delar av landet med fokus på bl.a. lokala servicelösningar.

Projektmedel för lokala servicelösningar

Från den 1 februari 2010 finns möjlighet att söka projektmedel hos Tillväxtverket för att utveckla den lokala servicen i gles- och landsbygd. Programmet Lokala hållbara servicelösningar löper från den 1 juni 2010 till utgången av 2013, dvs. samma period som de lokala serviceprogrammen, och omfattar totalt 17 miljoner kronor. Syftet har varit att definiera framgångs- och nyckelfaktorer i arbetet med lokala och långsiktigt livskraftiga lösningar för lokal service i landsbygd och glesbygd. Programmet kan endast finansiera upp till hälften av ett projekts kostnader. Resterande del av finansieringen måste sökas på annat håll. Programmet kan medfinansiera projekt inom ramen för landsbygdsprogrammet.

Programmet avser insatser utanför den ordinarie verksamheten och som är avgränsade i fråga om tid, ekonomi och insats. Bidrag kan inte lämnas till finansiering av ordinarie verksamhet, driftsstöd eller liknande. Stöd till investeringar, för exempelvis ombyggnad av en butik eller bensinstation, hanteras inom det ordinarie stödet till kommersiell service.

Inom ramen för programmet har ett antal projekt genomförts i de tre län som studeras närmare i denna uppföljning.²²⁶ Hela Sverige ska Leva har bl.a. drivit projektet Lokala servicelösningar i olika delar av Sverige. Ett femtontal bygder har medverkat, varav fyra i Kalmar län och fem i Norrbottens län.

Stöd till grundläggande betaltjänster på landsbygden

Den 31 december 2008 upphävdes lagen om grundläggande kassaservice och Svensk Kassaservices verksamhet var helt avvecklad. Post- och telestyrelsen (PTS) fick då i uppdrag att upphandla grundläggande betaltjänster på orter och landsbygd där marknaden inte erbjuder dessa tjänster, dvs. betal-

²²⁵ Prop. 2011/12:1 utg.omr. 19.

²²⁶ En närmare beskrivning av dessa projekt återfinns i Tillväxtverket, 2012.

ningsförmedling, kontantuttag samt hantering av dagskassor för näringsidkare och ideella föreningar.²²⁷

Resultatet av upphandlingen blev att PTS slöt avtal med ICA Banken och Kuponginlösen för tjänsterna betalningsförmedling och kontantuttag.

PTS har även haft i uppdrag att kartlägga behov av grundläggande betaltjänster efter den 31 augusti 2012 samt lämna förslag på, förbereda och beräkna kostnaderna för nödvändiga statliga insatser för att trygga tillgången till grundläggande betaltjänster.

Uppdrag att stärka utvecklingen av lokal service

I januari 2012 uppdrog regeringen åt Tillväxtverket att under 2012–2014 genomföra insatser som stärker den lokala nivåns arbete med att effektivisera och samordna både kommersiell och offentlig service.

Regeringen betonar att kommunernas delaktighet är en viktig förutsättning för att åstadkomma hållbara servicelösningar. Tillväxtverket har utsett ett antal pilotkommuner som arbetar med service kopplat till näringslivets utveckling och attraktiva livsmiljöer. Satsningen innebär att deltagande kommuner får stöd att arbeta konkret med nya samordnade servicelösningar. Det kan också handla om olika typer av kompetenshöjande insatser riktade till aktörer som verkar inom området tillgänglighet till service.

Stor vikt ska läggas vid att sprida framgångsrika modeller till övriga kommuner som har behov av att öka tillgängligheten till service i gles- och landsbygder. Insatserna ska komplettera övriga insatser som genomförs på regional och lokal nivå.

Strukturfondsmedel

Som tidigare har beskrivits kanaliseras EU:s strukturfondsmedel via åtta regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning, vilka i sin tur bygger på riktlinjer som hösten 2006 slogs fast i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013. EU-ramen för de åtta programmen är ca 8,4 miljarder kronor under den aktuella sjuårsperioden. Medfinansiering från offentliga källor (ca 9,8 miljarder kronor) och privata aktörer (ca 4,3 miljarder kronor) ger en total omslutning på ca 22,6 miljarder kronor för de regionala strukturfondsprogrammen. Prioriteringarna i de regionala strategierna och programmen kan på olika sätt ha kopplingar till genomförandet av landsbygdsprogrammet inklusive insatser inom ramen för åtgärd 321.

Attraktionskraft Sverige

Våren 2012 presenterade regeringen initiativet Attraktionskraft Sverige. Initiativet syftar till att främja lokala och regionala förutsättningar att utveckla attraktiva livs- och boendemiljöer. Initiativet löper t.o.m. våren 2014

²²⁷ www.pts.se.

och kommer i första hand att fungera som ”en plattform för dialog”. Initialt inriktas arbetet på frågor om:

- o service
- o kultur och fritid
- o digital kapacitet och tillgänglighet
- o destinationer och upplevelser
- o boendemiljöer.

Arbetet har således en inriktning som i mångt och mycket sammanfaller med den som gäller för åtgärd 321 inom landsbygdsprogrammet.

Användning av åtgärd 321 i Kalmar, Västra Götalands och Norrbottens län

Åtgärd 321, Kalmar län (augusti 2012)

Projektägare	Projektnamn	Projektbeskrivning	Beviljat stöd (kr)	Typ
FLYGSFORS SAMHÄLLSFÖRENING	Fiberoptiskt bredband till Flygsfors	Förstudie inför installation av fibermät i Flygsfors.	33 750	Projekt
REGIONFÖRBUNDET I KALMAR LÄN	100 Mbit bredband i Kalmar län	En bredbandssamordnare anställs för att få i gång samhällsföreningarna så att målet i Kalmar läns bredbandsstrategi nås.	200 000	Projekt
HAREBOFIBER EK. FÖR.	Harebofiber	Utbyggnad av bredband med fiber för 35–40 medlemmar, varav flera är företagare och lantbrukare.	1 015 000	Projekt
INTRSESSEFÖRENINGEN ÖLANDS NORRA	Bensin i Byxelkrok	Uppföra en drivmedelsanläggning ovan jord i Byxelkrok. En komplett anläggning för bensin och diesel med pumpar och kortpelare.	525 000	Projekt
LANDSBYGDMENTORERNA EK. FÖRENINGEN	Landsbygdshandel och service i bygden	Projektets syfte är att i samverkan med privata, offentliga och ideella aktörer förstärka och utveckla den lokala servicen i Kalmar län med dagligvarubutiken i fokus.	624 000	Projekt

ELOFSSON ROBERT	Brännamåla bredband	Syftet är att göra en förstudie för att undersöka möjligheten att bilda ett byalag för att kunna genomföra en utbyggnad av fiber till byarna.	75 000	Projekt
EMMABODA KOMMUN	Emmaboda kommun, projekt Emmaboda-Långasjö-Plaggebo	Förstudie för att skapa intresse för en bredbandsutbyggnad för ett flertal byar i västra delen av Emmaboda kommun.	63 000	Projekt
BREDBAND BAMSE EKONOMISK FÖRENING	Bredband BAMSE	Förse 5 byar med fiberkabel för bredband, ca 25 hushåll och företag. Byarna ligger längst från telestationen och befintligt ADSL, ger därför inte acceptabel kapacitet.	1 885 000	Projekt
BREDBAND BAMSE EKONOMISK FÖRENING	BREDALYCKE-MUNDEKULLA BREDBAND	En förstudie för att undersöka möjligheten att bygga ett fibernät till fyra byar i Emmaboda kommun (Bredalycke, MundeKulla, Anemåla och Skallebo). Ett fibernät är under byggnad i grannkommunen Lessebo bara någon km från byarna. En förstudie med en förprojekttering med kostnads- och tidsberäkningar måste göras för att kartlägga kostnadsläget, som är helt beroende av antalet deltagare.	95 000	Projekt
DEGERHAMNS BÅT OCH SPORTFISKEKLUBB	Servicebyggnad för besökande	Ombyggnad av gymnastikbyggnad till gäst- och service lokal för besökare. Installation av latrin.	656 356	Projekt

REGIONFÖRBUNDET I KALMAR LÄN	Förstudie om transporter-skärgård	Regionförbundet, länsstyrelsen och skärgårdskommunerna behöver större kunskap om infrastrukturen i form av transporter av gods och personer, näringslivsutvecklingen och servicebehov. Kunskapen behövs för att de offentliga aktörerna ska kunna bidra till att det finns ett hållbart transportsystem av gods och personer i skärgårdsföreningarna, och en person som är kunnig i skärgårdsfrågor projektanställs.	70 000	Projekt
LANDSBYGDSERVICE FLF AB CIBUS I SVERIGE AB FÖRENINGEN LANDSBYGDSHANDELNS FRÄMJANDE DACKESTOP AB	Landsbygdshandel service och samverkan Virserum vill vidare	Förstärka och utveckla den lokala servicen i Kalmar län med landsbygdshandeln i fokus. Service, rådgivning, utbildning och social gemenskap för Virserumsbor.	826 148	Projekt
VIRSERUMS KÖPSTAD AB	Virserums Köping	Stöd till utveckling av Virserum som utflyktsmål för shopping och kultur året runt. Målet är ekonomisk tillväxt och ökad sysselsättning på orten.	396 000	Projekt
BOCKATORP LIVS AB	Upprustning av ICA Nära Fliseryd.	Kylar, frysar och lysarmaturer för att förnya och öka driftssäkerheten.	364 350	Företag

FRÖJDS MOTORSERVICE AB	Upprustning av drivmedelsanläggning med butik.	Ombyggnad av drivmedelsanläggning, nya pumpar och kortpelare, nya tankar, tak och port. Syftet är att byta leverantör för att öka lönsamheten samt få en mer modern anläggning.	378 153	Företag
STOPP 34:AN I RUDA AB	Stopp 34:an	Tillbyggnad av livsmedelsbutik (tillhörande kedja).	427 500	Företag
GÅRD BY KAFÉ & LANTHANDEL AB	Gårdby Kafé & Lanthandel handikappsanpassning m.m.	Handikappolet + parkeringsplats.	24 000	Företag

Åtgärd 321, Västra Götalands län (augusti 2012)

Projektägare	Projektnamn	Projektbeskrivning	Beviljat stöd (kr)	Typ
HAMN- OCH FISKAREFÖRENINGEN RÖRÖ STRANDKASSA	Bättre turistverksamhet året runt	Kortautomat för att kunna betala hamnavgifter samt en kort-terminal till stationen samt en värmestuga.	155 850	Projekt
SÖDRA INLANDS BIODLARFÖRENING MALMSKÖLD HÅKAN	Slugrum för honung Sundals-Ryrs Vattenförrening	Bygga ett slugrum med utrustning till sin biodlarförening. Att erbjuda lantbruksföretagen och boende i Sundals-Ryr möjlighet att erhålla vattenförsörjning med hög vattenkvalitet genom att ansluta sig till Sundals-Ryrs vattenförening.	24 961	Projekt
BAGGEBOL-SALBO VATTENFÖRENING	Baggebol-Salbovatten, Baggnet	Bygga lokalt bredbandsnät (fiber).	4 114 350	Projekt
STÅNGENÄS AIS	Ny omkläd. och läktare	Bygga läktare och omklädningsrum	398 345	Projekt
OLTORPS FRILUFTSFÖRENING	Bergvärme	Bergvärme till fritidsföreningens lokal.	70 346	Projekt
LEVÄNET EKONOMISKA FÖRENING	Bredband i Vättlösa,	Byförening som bildat ek. förening för att dra fram fiberkabel	500 000	Projekt

	Ledsjö och Holmestad	för bredband.		
SJÖGERSTAD-RÅDENE SAMFÄLLIGHETSFÖRENING	Sjögerstad-Rådene vattenledning	Dricksvatten	460 000	Projekt
GULLSPÅNGS IF	Om och nybyggnad omklädningsrum	Bygga omklädningsrum för att kunna utveckla verksamheten och få dam- och flickfotbollslag.	125 000	Projekt
TAKNET EKONOMISKA FÖRENING	TakNet – fiberbyggnation	Bygga bredband.	247 175	Projekt
ÅSLEBYGDEN BREDBAND EKONOMISKA FÖRENING	Bredband	Bredband	877 485	Projekt
STUBBNET EK. FÖR.	Fibernät till Assarebo och Stubbered	Bredband	378 420	Projekt
VÄSTERGÖTLANDS FOTBOLLSFÖRBUND	Landsbygdsfotbollen som bygdeutvecklare	Utveckla fotbollskubbarna på landsbygden för att göra idrottsplatsen och föreningen till en mötesplats för bygden.	1 017 143	Projekt
ANDERS LINDSTRÖM BRODDE-TORPSORTENS INTRESSEFÖRENING	Tillgänglighets- och serviceanpassning av butikslokal	Om- och tillbyggnad av lanthandeln i Broddetorp. Besöks- och turistbyråhörn och lagerlokal.	115 000	Projekt
MOLLA BYALAG	Landsbygdstennis	Omläggning och målning av Herrljunga kommuns enda asfalterade tennisbana.	57 906	Projekt
HÅKANTORP-GUDHEMS SAMFÄLLIGHETSFÖRENING	Vattenprojekt Valtorp-Håkantorp-Tornen-Gudhem	Dricksvatten	700 000	Projekt
VÅRGÅRDA HOCKEY AB	Kesbergshallen	Bygga ishall i Vårgårda.	400 000	Projekt
DALS-EDS KOMMUN	Digitalt kulturhus i Ed	Digitalisering av biografen i Ed för att utveckla verksamheten och fortsatt möjlighet till filmvisningar.	140 000	Projekt
LIDKÖPINGS RIDKLUBB	Ridhus	Ridhusbyggnation	400 000	Projekt

	Fiber sektion 2	Bredband	I 179 433	Projekt
ÅSLEBYGDENS VATTENSAMFÄLLIGHETS FÖRENING				
HÄGGUMS ÖSTRA SAMFÄLLIGHETS FÖRENING	Häggums vattenledning	Dricksvatten	130 000	Projekt
BILLINGENS GOLFKLUBB	Byggnation uthyringsstugor	Bygga uthyringsstugor	100 000	Projekt
TORPA VATTENFÖRENING	Torpa Vattenförening – Rent Vatten	Anläggning av vattenledning	368 000	Projekt
HÅLE-TÄNG BREDBAND EK. FÖR.	Håle-Täng Bredband Ek. För.	Byggnation av ett lokalt fibernätverk för att ge bygden större möjligheter till en positiv utveckling genom en modern infrastruktur.	250 000	Projekt
OLTORPS FRILUFTSFÖRENING	Eljusspår Olltorp	Bygga och återställa raserat eljusspår.	100 000	Projekt
MÅNSTADS IF	Månstads IF – en förering för framtiden!	Konvertering från direktverkande el till vattenburet system för solfångare och värmepumpinstallation.	37 500	Projekt
FLF SERVICE AB FÖRENINGEN LANDSBYGDSHANDELNS FRÄMJANDE	Förstudie om service på landsbygden i Västra Götaland	Förstudie: Inventera och genom intervjuer ta reda på vad dagligvarubutikerna behöver för stöd. Engagera kommunerna i arbetet med att behålla den sista butiken på orten.	145 985	Projekt
BAGGEBOL-SALBO VATTENFÖRENING	Baggebol-Salbo vatten	Kommunalt vatten till alla fastigheter i området.	840 000	Projekt
BRUNNHEM-SEGERTSTADS SAMFÄLLIGHETS FÖRENING FÖR VÄTTERVATTEN	Vättervattenprojekt för Brunnhem- Segerstad	Dricksvattenanläggning	675 000	Projekt
ALINGSÅS RYTTARSÄLLSKAP	Ridhusbygge	Bygga ridhus	500 000	Projekt
VÄSTERGÖTLANDS TRAVSÄLLSKAP	Körhall vid Axevalla travbana	Bygga körhall vid Axevalla travbana till ungdomsverksamhet och utbildning. Bredtar anläggningens användning med eve-	1 001 000	Projekt

HÄLJERUDS OCH KÄLLINGERUDS VATTEN	Häljerud och Källingeruds vatten	nemang och andra hästsporter. Dricksvatten	60 000	Projekt
HELA SVERIGE SKA LEVA SKARABORG	Landsbygden behöver drivmedel	Projektets mål är att hålla seminarier för att informera om drivmedelsstationer och de olika lösningar som finns.	100 000	Projekt
SKAFTÖ RIDKLUBB	Säkerställande av ridsportens utveckling på Skaftö genom anläggning av ny ridsbana	Bygga paddock	446 250	Projekt
SVERIGES MOTORCYKLISTER (SMC)	SMC – Trafiksäkerhetsbana	Förstudie om motorbana för träning för motorcyklister.	164 835	Projekt
OLTORPS FRILUFTSFÖRENING	Eljusspår Oltorp etapp 2	Anläggande av eljusspår.	65 000	Projekt
FULLÖSA VAB EK. FÖR.	Vattenledning och fiberkabel	Anläggande av dricksvattenledning och bredband.	250 000	Projekt
SVEGERÅSENS JAKTSKYTTTEKLUBB	Viltmålsanläggning Svegeråsen	Skapa förutsättningar för traktens jägare att få tillgång till en viltmålsanläggning för träning.	495 974	Projekt
STORA KLINGETORPS SAMFÄLLIGHETSFÖRENING	Kommunalt vatten Stora Klingetorp ga:1	Dricksvatten	52 000	Projekt
BROBY VATTEN OCH BREDBAND EK. FÖR.	Broby vatten och bredband	Dricksvatten och bredband	1 100 000	Projekt
BOLLEBYGDS RIDKLUBB	Verksamhetsutveckling eBygd	Bygga ridhus	500 000	Projekt
VERBALDIGITALIUS AB		Bygga en internetplats där allmänheten kan utträta sina ärenden och få kontakt med handläggare på olika myndigheter. Ska vara inhyrt i affär och det ska finnas personal till hands som kan	300 000	Projekt

ULNET EK. FÖR.	Ulnet			vara behjälplig.		127 012 Projekt
ÖRESJÖ FIBER EKONOMISK FÖRENING	Öresjö Fiber			Anläggda bredband Bredband		550 000 Projekt
ÖVRE HUSABY VATTENFÖRENING EKONOMISK FÖRENING	Husaby, övre vattenförening			Dricksvatten till 15 fastigheter och ca 47 personer i området Övre Husaby		110 000 Projekt
DYRÖNS IDROTTSFÖRENING	Idrott och motionshall			Bygga en motionshall till föreningens verksamhet.		500 000 Projekt
HK COUNTRY	Renovering klubblokal			Sanering av klubbhus.		52 580 Projekt
IK ALBION	Belysning av motions-spår			Komplettering av befintligt motionsspår.		100 000 Projekt
BOLSTAD BREDBAND IDEELL FÖRENING	Bolstad Bredband			Anläggda bredband		675 000 Projekt
HALL JIM LINUS	Kungslena-Dala vattenledning			Dricksvattenledning		45 000 Projekt
DYRÖNS SAMHÄLLSFÖRENING	Handikapptoilet och dusch vid Dyröns bastu			Bygga till en toalett och två duschar som är handikappanpassade. Tidigare har det inte funnits någon tempererad sötvattensdusch eller toaletter vilket ofta efterfrågats av användarna i den välbesökta bastun.		100 000 Projekt
ÅSLEBYGDENS VATTENSAMFÄLLIGHETSFÖRENING	Åslebygdens vatten			Dricksvatten		1 500 000 Projekt
BILLDALS RIDKLUBB	Ny ridbana för Bildals Ridklubb			Bygga och iordningsställa ett ridhus.		500 000 Projekt
HANDELSFÖRENING CENTRUM EK. FÖR.	Servering Källö-Knippla			Servering i lanthandel samt internetcafé.		153 125 Företag

RÖSHOLMENS MACK KOMMANDIT- BOLAG	Kontokortpelare	Kortpelare till sjömack.	24 474	Företag
BOVALLSTRANDS FAMILJE AB	Fisk- och caféavdelning	Investering i tillbyggnad för service (spel, luncher, turistinfo), fisk- och delikatessavdelning, slagdörrar mejeriavd., installationer kylanläggning. 2/3 av tillbyggnaden bedöms som stödgrundande.	216 688	Företag
VÄNERGRILLEN I OTTERBÄCKEN AB	Altanutbygge	Bygga altan för pub/temakvällar.	90 000	Företag
SPIKENS FISKEHAMNSFÖRENING	Drivmedelsanläggning på Spikens Marina	Drivmedelsanläggning	62 750	Företag

Åtgärd 321, Norrbottens län (augusti 2012)

<i>Projektägare</i>	<i>Projektamn</i>	<i>Projektbeskrivning</i>	<i>Beviljat stöd (kr)</i>	<i>Typ</i>
Förstudie servicelös- ningar Kuttainen	KUTTAINEN ISOSA- ARI EK. FÖR.	Förstudien ska göra en grundinventering kring lanthandel, drivmedel, it-service, kassatjänster, apotek m.m. Förstudien ska ligga till grund för en eventuell projekttan- sökan för att skapa de servicetjänster som kan bli aktuella.	100 000	Projekt
Bredband i glesbygd Pajala kommun	PAJALA KOMMUN	Bygga fiberoptisk förbindelse till ett antal byar norr om Pajala centralort.	10 286 250	Projekt
Drivmedel till bygden	HELA SVERIGE SKA LEVA NORRBOTTEN	Projektet avser att starta upp en långsiktig samverkan mellan mackägare i länet för att därigenom stärka och stötta de enskilda mackägarna.	598 760	Projekt
Trygga Jämön	JÄMTÖNS FOLKETS HUS-FÖRENING	Projektet ska aktivera och organisera friska äldre människor att besöka och hjälpa andra äldre människor samt övriga bybor.	277 760	Projekt
Bodens kommun	LOKALA	Projektets mål är att lokala servicepunkter ska byggas och driftsättas i Gunnarsby-	900 000	Projekt

	SEVICELÖSNINGAR			
Bredband i glesbygd Pajala kommun, förstudie/förberedande projekt	IT NORRBOTTEN AB	och Haradsområdet, två landsbygder i Bodens kommun. En förstudie för att kartlägga kostnaderna för en fiberoptisk förbindelse i Kaunisvaara-Areavaara-Huukki-Kolari-Erkheikki-området, som möjliggör datakommunikation med hög hastighet, till gagn för strategiska samhällsfunktioner samt företag och privatpersoner i glesbygd. Projektet ska även arbeta fram ett underlag för en ansökning om utbyggnad av lokal infrastruktur i Pajala glesbygd.	128 100	Projekt
Process Överkallix	ÖVERKALLIX IDROTTSFÖRENING	Genom en förändringsprocess ska projektet långsiktigt förstärka Överkallix marknad och därmed säkerställa att servicen i bygden bibehålls och utvecklas.	403 000	Projekt
Etablering av Syster Karins Vård & Omsorg AB	SYSTER KARINS VÅRD & OMSORG AB	Investeringar för etablering av privat vård & omsorg till boende på gles- & landsbygd.	45 310	Företag
ÖHMAN MARIA	TJAUTJAS CAFÉ & LANTHANDEL	Ska starta ett kombinerat café, lanthandel, livs samt även producera matbröd och annat. Kommer att samarbeta med turistföretag i närområdet.	300 000	Företag

Användning av åtgärd 312 i Kalmar, Västra Götalands och Norrbottens län

Åtgärd 312, Kalmar län (augusti 2012)

<i>Projektägare</i>	<i>Projektnamn</i>	<i>Projektbeskrivning</i>	<i>Beviljat stöd (kr)</i>	<i>Typ</i>
BOKHANDELN BLÅ HÄSTEN HB	Marknadsföringsinsatser	Söker stöd för att förstärka marknadsföringsinsatser. Syftet är att skapa två arbetstillfällen genom att ta marknadsandelar och expandera.	98 700	Företag
PILEN CYKEL AB	Maskinköp	Investeringar i utrustning för cykeltillverkning. Målsättningen är nyanställningar.	79 568	Företag
ÄLÖ TRÄ AB	Utredasset Gudrun	Etablera försäljning av små trähus samt ombyggnad av maskinhall till produktionsanläggning för tillverkning av mindre träbyggnader.	174 000	Företag
NABBENS RÖKERI & FISK AB	Projekt grosshandel	Söker stöd för inköp av rökskåp, kylbil och skinndragare.	145 640	Företag
ROSAS HANDEL AB	Produktionsrationalisering	Söker stöd för en ismaskin och två etiketteringsvågar för att rationalisera buttkarbetet.	22 740	Företag
SVENSSON PER TOMAS	Investering på fräs- och lödmaskin	Investering för att följa med i utveckling, skapa konkurrensfördela och utöka kundkretsen. Ger möjlighet att utöka produktionen och arbetstillfällen.	85 500	Företag
ALSÉN ANDERS	Från Lilla Glömminge till Stora Sverige-Ålséns	Nybyggnation av keramikverkstad och maskinutrustning för större kapacitet. Rikta sig mot ny kundgrupp.	201 120	Företag
PETERSSON JAN	Produktion och försäljning av hampapellets	Markberedning, byggnation och maskinutrustning för bränslepelletsstillverkning och försäljning. Skapa sysselsättning för anställda	487 305	Företag

		året runt. Utnyttja befintliga maskiner för odling och skörd av ham- pa.		
BIRGITTA MATBOD AB	Lager- och paketeringslokal	Stöd till lager och paketeringslokal. Sökande hyr i dag utrymme, vilket blir dyrt och opraktiskt.	303 000	Företag
NÄRINGSLIVSKONTORET BORGHOLMS KOMMUN	Företag på frammarsch	Förstudie för att skapa en "virtuell inkubator" för småföretag i Borgholms kommun.	100 000	Projekt
VISION VIMMERBY AB	Frödunge hästekoby	Förstudie för att utreda möjligheterna att etablera en hästekoby i Frödunge.	100 000	Projekt
BERGANDER THOMAS	Ridhus med maskinhall Idhult	Söker stöd för byggnation av ridhus med maskinallsdel. Möjliggör expansion av företaget, och vinstökning eftersom hästarna kan säljas inridna, dvs. högre upp i "förädlingskedjan".	600 000	Företag
VINROT JEANETTE	Danssal i ladan	Göra i ordning del av lada till danssal för lektoner.	27 000	Företag
MALMKVIST LINDA	Landsbygdsutveckling i Algutsboda genom hästverksamhet	Investeringar i ridanläggningar på en gård för att kunna hålla hästkurser samt kompetensutveckling.	93 300	Företag
BIONOVA – SVENSKA SKOLAN FÖR AKTIV REHABILITERING	BioNova Svenska Skolan för Aktiv Rehabilitering	Söker stöd för inredning av spa-anläggning, inköp av maskin för ansiktsbehandlingar och utbildning i att använda den.	62 700	Företag
STENÅSA BADETS CAM- PING AB	Stenåsabadets camping	Utveckla campingverksamheten med nya stugor och brygga samt bortforsling av en stenpir.	525 000	Företag
ANDERSSON BERNT KRISTER	Tvätt – vidareförädling av moränsand till sand o lera	Tvätt-vidareförädling av moränsand till sand och lera.	249 000	Företag
ÖLANDS KEBAB I KÅRE- HAMN AB I KONKURS	Gyrostillverkning	Investeringar i nyetablerad tillverkning av gyroskebab i Kårehamn, Öland.	236 753	Företag
MABEN KEITH JOHN	Ombyggnad lokal för plåtslagerverksamhet	Söker stöd för ombyggnation av befintlig lokal på gården för att möjliggöra drivandet av plåtslagerföretag.	78 161	Företag

NORDANDER ANNIKA	Pelles verkstad	Upprustning av butikslokal för att kunna bedriva året-runtverksamhet.	55 395	Företag
JOHANSSON EIVOR	Kurs- & Retreatgård Gärdet Dalsebo	Renovera fastigheten 27:1 i Dalsebo till kurs- och retreatgård. Bedriva verksamhet där kurser och terapi finns med många inriktningar. Gården har möjlighet att erbjuda boende måltider.	200 000	Företag
BÖDA CEMENTJUTERI AB	Betongblandarstation	Omvandla företaget till en modern och miljömässigt riktig betongblandarstation.	200 000	Företag
THOOR KERAMIK & DESIGN	Keramikverkstad med butik	Upprustning och inredning av lokal till verkstad och försäljning av keramik.	142 560	Företag
PERSSON MARCUS	Investeringsfödsökan produktionslokal	Större produktionslokal, mer utrymme för att uppnå en rationell produktion. Genom detta uppnår vi en bra arbetsmiljö för såväl ägare som anställda, attraktionskraften ökar på arbetsmarknaden när nyrekryteringar ska göras.	78 000	Företag
KAUTTO MÖBEL- OCH SPECIALSNICKERI	Inköp av möbelsnickerverkstaden	Inköp av fastighet med snickeri samt ny utrustning till densamma.	32 699	Företag
STRID EGE ELISABET	Ridterapeutiskt centrum	Investeringar för att starta upp ridterapiverksamhet.	200 000	Företag
RÖNNERHOLMS INREDNING AB	Kökstillverkning	Investeringar i fastighet, maskiner och utbildning i etablering av kökstillverkning i Högby.	200 000	Företag
VB-HUS AB	Anpassning i ny lokal för hus-tillverkning av arkitektridade hus	Vi ska utöka vår verksamhet och flyttar nu till större lokaler. Där behöver vi investera i en hel del maskiner och verktyg samt fasta installationer som el, luft och ett travssystem. Det här gör vi för att klara av en ökad efterfrågan.	200 000	Företag
TJUST UTVECKLING AB	Tjust Utveckling AB/Sommarhuset	Investering i kurs- och konferensanläggning.	278 479	Företag
SABELSTRÖM BO	Industrihotell	Industrihotell med inköp av mark samt uppförande av byggnad med	200 000	Företag

TRAVTRÄNARE THOMAS JONSSON AB	Utbyggnad av träningsbanor	Uppförande av lokal till dag lämplig lokal för verksamheten som expanderar kraftigt med exempelvis stängselmontering samt försäljning av stängselmaterial (butik).	120 000	Företag
PETERSSON KARINA	Medicinsk fotvårdsklinik	Bygga en ny träningsbana anpassad för yngre hästar, s.k. rakbana.	54 335	Företag
LÖTTORPS PLÅTSLAGERI AB	Byggande av plåtslageriverkstad	Nybyggnation av och utrustning till medicinsk fotvårdsklinik.	200 000	Företag
SKANHED PIA	Paddock	Uppförande av ny plåtslageriverkstad.	37 500	Företag
JOHANSSON ANDERS	Uppstart av mejeri	Renovering av häststall 7 platser. Nyanläggning av paddock för dressyr, hoppträning. Ny- och tillbyggnad av fårstall, ca 30 tackor.	65 700	Företag
ELMGRENS AUTOSERVIS AB	Bilverkstad i Finsjö	Uppstart av mejeri, utformning av grafisk profil, bolagsbildning, teknisk projektering, aktivitetsplan för landering m.m.	30 875	Företag
ALIDZANOVIC EDIN	Investering i produktionslokal för gitartillverkning	Anpassning av lokal samt diverse investeringar, se ansökan.	57 927	Företag
STJÄRNSÅGNING I HÖGSBY AB I KONKURS	Samverkan med Linnéuniversitetet i Växjö Skog & Trä	Satsning för att utveckla produktion av elgitarer och basar. Inkluderar ombyggnad av produktionslokal och investeringar i utrustning som behövs för tillverkning.	62 250	Företag
STEWART LINDA	Fik & Butik i Rockneby	Utveckling av en ny unik metod för hårdgörning av svenska mjuka träslag.	56 214	Företag
ÅKESSON NICLAS	Inköp och anpassning av Vena Elkvarn	Ombyggnad av lokal till kafé och butik.	150 000	Företag
GOLDEN-CUT YACHTS AB	Golden Cut	Anpassning av verkstadslokal för produktion av montagehjälpmedel, prototyper etc.	100 000	Företag
		"Projektet syftar till att få fram ett första exemplar av Golden Cut och verifiera den svenska nyinnovationen med plastskrov under vattenlinjen och traditionellt skandinaviskt klinkbyggt skrov ovan		

GRIMMESTAM KJELL	Snickeritveteckling	vattenlinjen..." Modernisering och energibesparande åtgärder i lokal för att rationalisera smickerproduktion.	50 550	Företag
SVIBERG KRAHNER ANNETTE ELISABET VIKTORIA	Redire	Söker stöd för jurist- och konsultkostnader för att etablera leverantörs- och distributionsavtal för en ekologisk gravurna.	21 000	Företag
GRÖNHÖGENS KALK AB	Kulkvam	Investering i kulkvam för att effektivisera produktionen och förbättra arbetsmiljön.	200 000	Företag
WILHELMSSON MIKAEL	Maskininvestering	Stöd för investering i fleroperationsmaskin.	330 000	Företag
JÄRNFORSENS MEKANISKA VERKSTAD	RONDO R3 Rundbockningsmaskin	Inköp av Rondo R3 Rundbockningsmaskin.	72 900	Företag
NILSSON JAN	Petrusgården	Startar upp en verksamhet som bygger på entreprenadarbeten, maskinverkstad samt hundpensionat.	200 000	Företag
MEDIA KOMPANIET I HULTSFRED AB	Digitalpress i Målilla	Inköp och installation av begagnad tryckpress för fyrfärgstryck.	189 300	Företag
SVERIGES LANTBRUKS- UNIVERSITET	Livsmedelsföretagande inom trädgårdsprodukter	Förstudie för att undersöka möjligheterna att starta ett kompetenscentrum för småskalig livsmedelsförädling.	87 250	Projekt
STALL GRÖNSKOG	Investering i skritmaskin	Investering i skritmaskin för att höja kvaliteten på träningen av hästar samt att få mer tid för att utveckla och utöka ridskoleverksamheten etc.	19 200	Företag
GUSTAFSSON RIKARD	Produktutveckling	Söker stöd till nya maskiner och material för att kunna utveckla nya produkter samt att få en mer effektiv produktion.	81 000	Företag
AB SÖDRA VI SVETS	Tillbyggnation av verkstad	Tillbyggnad på 144 m2 för att kunna utföra "nya" arbeten samt ha möjlighet att ha ytterligare en person anställd.	143 795	Företag
GRUNNE EMMY	Byggnadsvårdscentrum i Kalmar	Ombyggnation av lada för att den ska kunna fungera som butikslösning.	34 805	Företag

	län	kal.	
HEDIN MÄRTA MARIA	Glashuset i Vråka	42 750	Företag
FALK MARIA	Sinnerstad Ridcenter	200 000	Företag
TILLMAN PETER	Etablering av bilverkstad	40 500	Företag
KAUTTO MÖBEL OCH SPECIALSNICKERI	Investering i bredbandsputs	24 167	Företag
KVAMME HELLE	Nya projektutrymmen	91 500	Företag
STURES BAGERI OCH CAFÉ HANDELSBOLAG	Glasveranda och uteveranda	186 032	Företag
EKLUND MATS	Filmdirekt	29 700	Företag
PYROKNO PRODUKTION AB	Produktionsstart	97 020	Företag
SANDERMO HANS VICTOR	Maskinstation	206 400	Företag
JÄRNFORSSENS EMBALLAGE AB	Utbyggnad av produktionslokaler	300 000	Företag
STRANDA AB	Tillbyggnad av ny produktionslokal inkl. nya personalutrym-	300 000	Företag

KALMAR-ÖLANDS TRÄDGÅRDS- PRODUKTER	men Ölands Skördebutik	produktion av lantbruksmaskiner från Danmark. Syftet är att uppnå ett ökat intresse för närproducerade varor samt en ökad sysselsättning både hos våra odlare och i denna nya verksamhet.	717 000	Projekt
ARBYSTIFTELSEN	Örtagården	Byggnation av värmestuga för att kunna hyra ut Örtagården till verksamhet inom grön rehabilitering.	71 399	Företag
BECKER BJÖRN EDUAR- DO	Casimirsborgs gård 2010–2012	Utveckling av nya verksamhetsgrenar på Casimirsborg, bl.a. jakt, häst, utflyttning av boende till turister m.m.	222 000	Företag
VÄRDSHUSET BRUKSGÅRDEN AK- TIEBOLAG	Handikappanpassning – Bruks- gården	Inköp handikappsramp, inköp klimatanläggning, bygga handikapp- toalett, bygga altan, förbättra uppfart samt satsa på bättre marknads- föring bl.a. genom att ha tydligare och större skyltar.	43 500	Företag
VELANDER STRÖMQUIST TERESA	Uppstart av företag	Start av företag som ska tillverka maskinframställd brodyr. Varorna kommer att säljas via internet, gårdsbutik, homepartyn, marknader och mässor.	44 100	Företag
AF PÅ ÖLAND KB	Slätterkross och strängläggare	Maskinstation kompletterar sina specialinventarier med slätterkross och strängläggare.	300 000	Företag
AXELSSONS HYVLERI AB	Höjd kvalitet på spån för pellets- tillverkning	Byggnation av ny hall för spån som ska användas till pelletstillverk- ning.	300 000	Företag
INNWOOD HANDELS- BOLAG	InnoHome	Renovering av fastighet och iordningsställande av byggnad. Inred- ning av ateljéer, konferens- och kontorslokaler, lager samt utställ- ningsrum.	300 000	Företag
STORA FRÖGÅRDEN AB	Konferensrum Stora Frögården	Uppstart av konferensverksamhet för att kunna öka aktiviteten under lågsäsong.	18 900	Företag
STRÖM LARS	Utbyggnad av fabrik	Byggnation av kombinerad flis- och materialhall för stål. Inköp av slangpress samt rörbockmaskin.	40 650	Företag

ERNDIN TONNY	Utveckling av ridsportsanläggning i Vedby	Byggnation av ridhus samt stalldel med fyra stycken boxplatser.	300 000	Företag
MALMSTRÖM MARIA	Keramikugn och lerkvarn	Inköp samt installation av keramikugn samt lerkvarn. Investerar för att kunna öka kapaciteten och förbättra lönsamheten.	30 510	Företag
LANTBRUKARNAS EKO-NOMI AB	Södermöre Sydost förstudie	En förstudie för att inventera befintliga livsmedelsproducenter och livsmedelstransporter i regionen. Ta del av befintlig kunskap i landet som är relevant för projektet.	100 000	Projekt
HJALMARSSON PER HARALD	Utveckling av Tindered Lantkök med bl.a. butik	Byggnation av butik + inredning till butiken samt marknadsföringsinsatser.	300 000	Företag
MAGNUSSEN GUNDEL KRISTIAN MARKUS	ViMås Träningscenter uppstart	Investeringar i samband med uppstart av träningscenter.	283 500	Företag
RUBEN HÄGGLUNDS MASKIN AB	Flerop maskin fräsmaskin HAAS VF.4	Inköp av maskin för bearbetning av takhängda försörjningsenheter inom sjukvården.	260 000	Företag
JÖNSSON MATTIAS	Slangsprednings- och gps-utrustning	Maskinstation investerar i slangspredningsutrustning till befintlig flytgödseltunna. Även investering i gps-positionering. Syftet är att minska kväveläckage och lukt, kunna sprida i växande gröda mer än vad som var möjligt med enbart spegelspridare.	81 000	Företag
AB SÖDRA VISVETS	Travers	Installation av travers för att göra arbetsplatsen säkrare och mer rationell.	52 500	Företag
MORE BIOGAS SMÅLAND AB	Planering inför investering i biogasanläggning	Förbereda byggstart av biogasanläggning i Mosekrog.	100 000	Företag
NORRA MÖCKLEBY MASKINSTATION HANDELSBOLAG	Slangutrustning till flytgödseltunna	Investera i en slangutrustning till flytgödseltunna, pga. ökad efterfrågan på ekologisk odling och miljövänligare sätt att sprida gödsel.	102 000	Företag

Åtgärd 312, Norrbottens län (augusti 2012)

Projektägare	Projektname	Projektskrivning	Beviljat stöd (kr)	Typ
HORSE POWER I PITEÅ AB	Nybyggnad av ridhus och stall	Genom nybyggnad av stall och ridhus avser företaget att bedriva uthyrning av 16 stallplatser och ridskoleverksamhet med undervisning på olika nivåer.	1 359 375	Företag
BODENS KOMMUN	Hästcentrum Boden – Utveckling av hästnäringarna i Norrbotten	Anordna en hästmässa i Boden för att utveckla ett nätverk som ska främja hästnäringen i länet.	400 000	Projekt
BONDERSBYNS EKOLOGISKA LANTHANDEL EK. FÖR.	Nordansmak	Bygga upp webbaserad marknadsplats.	390 000	Projekt
OLOFSSON MAGNUS	Start av lackfirma	Ansökan avser etablering av lackfirma i Älvsbyn. Verksamheten är i huvudsak inriktad mot motvackning av bilar och andra produkter.	207 222	Företag
ARBOR I KIRUNA AB	Nybyggnad stallar	Nybyggnation av häststall om 21 platser för uthyrning.	745 279	Företag
CANIS HÄSTKRAFTER	Säkerhetsutrustning	Säkerhetsutrustning avsedd för kunder i hästverksamhet.	7 950	Företag
FIXAR'N I ARJE PLOG AB	Hjulinställningsutrustning	Inköp av hjulinställningsmaskin för biltestföretagen.	97 725	Företag
HUNDSKOLAN VISION	Utveckling av hundverksamhet	Uppförande av hundstall och lokal för kursverksamhet.	730 000	Företag
MATSIN MARJU	Kläddesign och skräddarkonst	Insatser för breddning av företagets marknad och nätverk.	4 900	Företag
ÖVERKALIX KOMMUN	Förstudie Bioenergi kombinat Fas 2	Utreda förutsättningarna för att etablera ett bioenergi kombinat i Överkalix kommun.	1 200 000	Projekt
CANIS HÄSTKRAFTER	Ridplan hos Canis Hästkrafter	Ansökan avser etablering av inhägnad ridplan.	14 896	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET RÅDGIVNING NORD AB	Ung och Företagsam på Landsbygden	Syftet är att skapa ett tematiskt nätverk kring att vara ung och företagare på landsbygden. Nätverket ska utgöra en	298 914	Projekt

BENSBY ELEKTROMEKANISKA & ROSTFRIA AB	Registrering av patent svetsteknik	plattform för erfarenhetsutbyte och kontaktskapande. Registrering av patent på svetsteknik i sju europeiska länder.	66 500	Företag
NORD LACK & KAROSS AB PERSSON JON SUNDQVIST THOMAS	Projekt lackering Bössmakare Jon Persson Smedja	Ansökan avser nystart av en lackeringsfirma i Övertorneå. Etablering av vapenverksiad i Arjeplog. Ansökan avser investeringar i en smedja för att kunna erbjuda service till hästägare och veterinärer.	305 036 1 12 922 80 750	Företag Företag Företag
RÖNNLUND HANS	Menox teststation	Ansökan avser investering i en teststation för ombyggnad av bilar till funktionshindrade personer.	82 522	Företag
NORRB. LÄNS HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAP	Matproducenterna i Norr	Genom olika projektaktiviteter skapa bättre förutsättningar för entreprenörskap kopplat till livsmedelsproduktion i Norr- och Västerbotten, en aktivitet är deltagande i Smaklustmässan.	250 000	Projekt
SÖRBYNS TENNTRÅD HB	Maskiner och marknadsföring	Investeringar i maskiner och inventarier samt fackmässor i Paris.	45 000	Företag
POFF-TECH CONSULTING AB	Vapenverkstad Börjelsbyn	Uppförande av lokal för verksamheten med tillverkning och montering av ljuddämpare till jaktvapen samt konsultuppdrag.	650 500	Företag
LIDÉN ÅSA HARNESK ROLAND	Fjäderföretagens Hundpensionat RH Hunting and Nature	Ansökan avser investeringar för nystart av ett hundcenter. Ansökan avser nystart av ett jakt- och naturupplevelseföretag.	82 750 76 500	Företag Företag
NORRSKENSGLAS AB	Glashytta i Arjeplog	Ansökan avser av inköp av inventarier samt marknadsföring till glashytta i Arjeplog.	378 100	Företag
HARADS ARCTIC HEAT AB	Värmekulvertutbyggnad	Utbyggnad av ledningsnätet i Harads med 1 000 m.	763 548	Företag

LANDSBYGDSRÅDET GELLIVARE	Förstudie till Hästprojekt	Analysera och kartlägga vilka behov som finns för att utveckla ridanläggningen i Gällivare till ett hästcentrum. Inventera de kringrykten som finns i kommunen. Sammankalla och bilda en styrgrupp med de berörda företagen och föreningarna. Det slutliga målet är att bilda ett hästcentrum som fyller behovet för företag och föreningar i kommunen.	97 631	Projekt
DILAY AB	Nystart av företaget Dilay AB i Visträsk	Nytt företag som ska erbjuda företag, organisationer, föreningar m.fl. tjänster inom marknadsföring och marknads-kommunikation.	447 500	Företag
TOOLANEN it AB	Utveckling webbtidning tome-dal.se	Utveckling av affärsverksamheten, en webbtidning. Investering i datorutrustning, webbutveckling samt studieresa.	26 946	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET RÅDGIVNING NORD AB	"Slöjd, konsthantverk och be-söksnäringen i samklang"	Projektet handlar om att öka lönsamheten i befintliga och nya företag inom slöjd och konsthantverk i Norrbotten samt att utveckla nya produkter inom slöjd och hantverk, såväl fysiska som upplevelsebaserade. Att öka samverkan mellan besöksnäring, slöjd och hantverk men även med närliggande upplevelsebaserade branscher som mat, träd-gård, musik och konst.	667 079	Projekt
SVARTLÅ SANDTRÄSK EK. FÖRENING	Upprustning av företagshotell	Upprustning av befintlig fastighet till företagshotell.	65 100	Företag
JÄGARE ANNELI	nybyggnation av stall	Stall för uthyrning av boxplatser och utprovning av sadlar.	579 382	Företag
GLOMMERS MILJÖENERGI AB	Rörflöten i glesbygdens småskali-ga värmesystem	Investering och utveckling av mobil rörflötsbrikettering samt modern förbrännings teknik i panncentral.	732 500	Företag
KALIXFöretagARNA	Förstudie Kalix centrumutveck-ling	Förstudiens mål är att ta fram en handlingsplan för han-delsutvecklingen samt en kommunikationsplan för mark-nadsföring av Kalix centrumhandel.	267 144	Projekt

LINDHOLM MARIE	Investering i inventarier och kompetensutveckling	Investeringar i inventarier och annat samt kompetensutveckling för att bli konkurrenskraftig och lönsam.	14 000	Företag
PIGANS MAT OCH SERVICE I PAJALA AB	Mobil grillvagn	Det nystartade företaget investerar i en mobil grillvagn för att bedriva restaurangrörelse i Pajala med omnejd.	30 000	Företag
ENERGIFRAKT I PITEÅ AB	Panncentral Rosvik	Utbyggnad av värmecentral för biobränsle i Rosvik för att få underlag för att anställa en pannskötare och att sälja värme på ett rationellare sätt.	1 369 712	Företag
BIOSLING AB	BioSling – marknadsföring m.m.	Marknadsföringskostnader och konsultkostnader i samband med lanseringen av den nya produkten BioSling-pumpen som är en uppgraderingsanläggning för rötgas till fordonsgas.	150 000	Företag
ARBOR I KIRUNA AB	Ekonomibyggnad stall	Utbyggnad av hästanläggning med kontor, ombyte- och fikorum samt mottagningsrum för leverantörer, kunder m.fl.	179 950	Företag
KRAFT OCH HÅLSA I ÄLVSBYN AB	Friskvårdsanläggning i Älvsbyn	Friskvårdscentrum.	543 856	Företag
STRUKTURUM I JOKKMOKK AB	Förstudie: Utv. av entreprenörskap inom livsstil och hälsa i Jokkmokk	Förstudien ska kartlägga förutsättningarna för konkret samarbete mellan företag inom livsstil – hälsa och företag inom besöksnäringen.	156 787	Projekt
PERSSON JON	Bösmakare Jon Persson II	Investeringar för säker vapenförvaring samt inköp av nya maskiner.	28 877	Företag
SELBERG LARS GUNNAR	Camp Kurravaara etapp 3	Ökning av logikapaciteten samt nytt servicehus vid camp Kurravaara samt gäststuga, bastu, relaxrum, guiderum och förråd vid camp Lehtisaari.	682 000	Företag
JORD EKONOMISK	Unik ny Tornealmusik 2.0	Utgivning av ny skiva.	90 000	Företag

FÖRENING LANDSBYGDSRÅDET GÄLLIVARE STURK OLA	Gällivare Hästcenter Timmersågning, hyvling, timring Projekt Enter (Entreprenörskap, nyföretagande och tillväxt i Edeforsbygden)	Bygga ett hästcenter för att fylla de behov som hästfolket i kommunen har, förstudie 2. Investering i ny lokal samt anpassning av denna för sågverks- och annan vedproduktion.	246 529 128 485	Projekt Företag
EDEFORSBYGDENS EK. FÖR.	Projekt Enter (Entreprenörskap, nyföretagande och tillväxt i Edeforsbygden)	Genom att tillvarata spetsföretagens draghjälp i Edeforsbygden nå synergieffekter, förstärka och utveckla innovativa miljöer för entreprenörskapet och nyföretagandet i bygden.	1 059 000	Projekt
BODEN TURISM EKONOMISK FÖRENING	Framtidslandet – Framtidsmässa och framtidsdialog för landsbygden i Boden och Luleå	Projektet går ut på att skapa en återkommande framtidsmässa i samverkan med Peab-travet, Arenabolaget. Fokus ska ligga på landsbygdutveckling och främst där hästmärkingen.	1 635 000	Projekt
HARNESK PER-OLOF HENRIK	Verksamhetslokal Porjus	Investering i verksamhetslokal för tillverkning av olika produkter.	210 000	Företag
HUNDSKOLAN VISION FÖRETAGARNA TÖRE	Investering i maskiner Marknadsföringsstöd till Töres utveckling	Investering i arbetsmaskiner för underhåll av dressyrplan. Projektets syfte är att skapa grundläggande förutsättningar för hållbar utveckling av näringslivet i Töre.	45 845 324 500	Företag Projekt
KOMMUNFÖRBUNDET NORRBOTTEN	Entreprenörer inom förnyelsebar energi	Förstudien ska i samverkan med kommuner, lokala entreprenörer och lokala initiativägare grundligt analysera möjligheterna att tillvarata den potential som finns inom vidareförädling av skogsvaror som i dag inte används för annan kommersiell verksamhet.	150 000	Projekt
NILSSON LISA	Stöd för tillväxt, kartläggning av marknadssegment samt organisationsanpassning för tillväxt	Kartläggning av marknadssegment.	27 500	Företag

PAJALA UTVECKLING AB	Biogasproduktion i Pajala	Förstudien ska ge svar på i fall det finns förutsättningar till en biogasanläggning för fordonsgas i Pajala.	102 933	Projekt
LANTBRUKARNAS EKONOMI AB	Bondens egen butik	En förstudie för att undersöka marknad m.m. inför en nyetablering av en butik för lokalt producerade livsmedelsprodukter.	524 500	Projekt
WIKLUNDS LEDSTÅNGSSNICKERI AB	Anskaffning av riktsthyvel	Företaget investerar i en ny riktsthyvel för att öka kapaciteten i företaget.	43 800	Företag
ÖVERKALIX UTVECKLING AB	Växtkraft Överkalix	Projektet ska genom fysiska kontakter med främst befintliga företag skapa ett nätverk och en samverkan mellan företagen som ska ge ökad tillväxt och utveckling.	500 000	Projekt
SÅG VED & SÄLJ I ÖVERKALIX AB	Investering Ved & sälj	Investering i timmerlinje samt vedprocessor och packmaskiner för att vidareförädla timmer och bioenergi såsom klyven ved och pellets.	247 220	Företag
BUNNARAPHEEPHAT HOLMSTRÖM NAPASTANUN CSP SKOGSKONSULT AB	Napas catering	Nybyggnation av restaurangbyggnad för matgäster och catering.	485 040	Företag
NUUKSUJÄRVI MARIA	Utrustning för skogsvårdningar	Investeringar för att göra inrånsvårdningar, allmänvårdning av skog- och lanbruksfastigheter.	15 000	Företag
VIDDERNAS HUS AB	Vidareutveckling inom healing och medium	Företaget ska vidareutbilda sig inom healing och medium för att komplettera verksamheten och få ökad lönsamhet. Företaget investerar även i utrustning samt kommer att satsa på marknadsföring av sin verksamhet.	34 359	Företag
ENERGIFRAKT I PITEÅ AB	Viddernas babarstuga & delikatesstillverkning	Förbättring och utökning av nuvarande produktsortiment samt utrustning för tillverkning av örterprodukter och samiska delikatesser.	291 500	Företag
	Panncentral Hemmingsmark	Utbyggnad av panncentral med ny panna och utökat kul-	571 417	Företag

SPOL- OCH FILMSERVICE I NORR AB	Nytablering av service/fjänsteföretag i glesbygd/inland	vertnät för att nå fler abonnenter. Nystartat företag som erbjuder fastighetsägare och andra inspektion av stammätet i länet.	150 000	Företag
VENNBERG JONAS	Utveckla VVS-företag i Övertorneå	Uppstart av ett VVS-företag med huvusaklig verksamhet inom miljövänlig uppvärmning med hela länet som marknad.	57 675	Företag
NILSSON TORD	Ombyggnad kokeri	Värmeanläggning med förnyelsebar energi samt mekanisering av verksamheten.	280 380	Företag
GRÄNSRESOR AB	Start av resebyrå	Företaget som finns i Haparanda öppnar en filial i Kalix och investerar där i inventarier, utrustning samt utbildning av personalen.	49 254	Företag
RENKRONANS BEHAND- LINGSHEM AB	Arbetsplats Vidsele	Utbyggnad av behandlingshem.	964 665	Företag
UUSITALO RUNE MARTIN	Husvagnscamping i Kaunisvaara	Etablering av boende i form av husvagnscamping i Kaunisvaara för turister och personer verksamma i gruvprojekt.	384 000	Företag
TEURAJÄRVI JAANA- HELENA	Jaanas kondition, hälsa och träning	Nystart av företag inom friskvård och hälsa.	69 373	Företag
MAILI FASTIGHETER AB	Etablering av hvb-hem	Företaget avser etablera ett hvb-hem för ungdomar i den nedlagda skolan i Pello.	1 548 158	Företag
NORRBOTTENS SKOGSTEKNIK HB	Företagsutveckling	Utbyggnad av befintlig lokal för en verkstadsdel där tillverkning av skogsredskap utemöbler kommer att ske samt ett lagerutrymme för bränsleflis.	94 816	Företag
KALIXBAGARNA AB	Kalixbagarna/Bagarna i Norr	Nystart av ett bageri som ska vara ett ekologiskt och bio-	768 620	Företag

		dynamiskt leveransbageri med lokalproducerat bröd utan tillsatser.		
DALSHÄLL VERONICA SÅG VED & SÄLJ I ÖVERKALIX AB	Atilas catering och take away Ved & sälj	Etablering av cateringverksamhet. Företaget investerar i en torkanläggning samt en packmaskin för att möta efterfrågan på torkad eldringsved från främst den norska marknaden.	299 932 968 900	Företag Företag
LAPONIA REDERI AB	Utveckling av företaget Laponia Rederi AB	Uppgradering av framdriften av fartyg i M/S Laponia af Seskarö.	1 175 000	Företag
SUNDQVIST STEFAN STURK OLA	Investering Exercise Sågverksutveckling	Inredning/utrustning till gym i Arvidsjaur. Anpassning av verksamhetens lokaler och lagringsutrymme.	180 350 101 500	Företag Företag
ÖSTLING TERÉSE	Utveckling av företaget Tygerm	Företaget investerar i en kombinerad verkstad och butik, även med cafédel. Möbelpetsering och försäljning av egentillverkade möbler är huvudinkomsten.	86 711	Företag

Åtgärd 312, Västra Götalands län (augusti 2012)	Projektägare	Projektnamn	Projektbeskrivning	Beviljat stöd (kr)	Typ
	CHRISTIANSEN HANS DIS- SING	Ny verkstol	Ny verkstol, verkar klövar på nötkreatur.	105 000	Företag
	ERIKSSON ÅSE	Åtgärder i grupphållning utomhus för häst	Stationära foderhäckar till hästar utomhus. Markarbeten.	12 408	Företag
	MATTSSON KARL ERIK	Utbyggnad av manege	Utbyggnad av inomhusmanege.	125 000	Företag
	TAHULT HÄST OCH STALL AB	Byggnation av häststall med träningmöjligheter	Bygga stall för att sedan hyra ut stallplatser.	500 000	Företag
	WALLENSTAM BIRGITTA	Utveckling av ridskoleverk- samtalen		318 300	Företag
	GÖTENE KOMMUN	Medeltidens Värld	Utveckla en samlad regional arena och marknadsplats för aktörer (småföretagare, hantverkare, gycklare m.m.) med me- deltid i fokus.	729 660	Projekt
	NÄRPRODUCERAT MITT I VÄSTRA GÖTALAND EK. FÖR.	Växthuset Oskar i Grästorps	Ombyggnad av restauranglokal till förädlingskök för att förädla lokalt producerade livsmedel. Köket ska fungera som "hotell" för småskaliga producenter som ska komma i gång men även som kurslokal.	337 550	Projekt
	SIVRUP ROSENQVIST SUSAN- NE	Hästrehab	Rehabanläggning för hästar med bassäng, solarium. Kurslokal och övernattingsrum på övervåningen.	500 000	Företag
	URBANS MASKIN I LUNDSB- RUNN HB	Verkstad	Bygga till verkstaden. Reparerar lantbruks- och entreprenad- maskiner.	150 000	Företag
	ANDERSSON LINDA	HundZon	Investering i verksamheten, kurslokal och förråd, träningsplan.	45 600	Företag
	WASS WALDEMAR SVEN TRYGGVE	Tränings- och utbildnings- stall	Tränings- och utbildningsanläggning med inriktning western- och engelsk ridning samt ridskola.	500 000	Företag

MARIESTADS BIODLARFÖRENING	Förenings- och instruktions- bigård i Mariestad	Byggnad med lokaler för livsmedelsgodkänd lokal för ho- ningshantering och en utbildningslokal. Byggs av Mariestads biodlartförening (ideell).	239 088	Projekt
THELANDER BJÖRN HANLYCKE ANITA	Nyproduktion av maskinhall Ridbana/belysning	Produktionslokal för mekanisk industri. Ridbana och belysning av väg mellan stall och bana. Har kon- ferensanläggning med övernattning. Bedriver utbildning i dressyr, har ridläger och kursverksamhet.	450 000 92 100	Företag Företag
NATURBRUKSGYMNASIET DINGLE CECILIA KOCH ÄLVSBORGS LÄNS LANDS- TING	Förstudie Gårdsbutik Väst	Att inventera intresset bland odlare och producenter för "gårds- butik" i befintliga köpcentra eller motsvarande platser där det redan finns mycket folk. Ta fram en organisation och affärsplan för idén.	267 750	Projekt
EINARSEN ANNE	Stallombyggnad	Arbetar med att få till stånd en verksamhet med islandhästar och avel, utbildning och inackordering. Ska investera i att bygga ytterligare fem boxar för inackorderingar i gammalt kostall.	43 500	Företag
INNERSTADEN GÖTEBORG AB	Från land till stad i Innersta- den Göteborg	Öka omsättningen av och kunskapen om närproducerade pro- dukter genom att skapa en stor naturlig marknadsplats i centra- la Göteborg. Nätverksbygge mellan försäljningsställen i Göte- borg och producenter i hela Västra Götaland.	1 536 906	Projekt
GUDEBO HUNDPENSIONAT	Gudebo hundpensionat	Driver inackorderingsverksamhet för hundar och hästar. Ska utöka verksamheten för hundar från tre boxar till 13 och för hästar från fyra boxar till fem.	143 220	Företag
ANDERSSON KATARINA	Utveckling av Stall Troja	Nybyggnad av ridhus med tillhörande café- och konferensdel, butik för foderförsäljning.	500 000	Företag
LÖNNMYR SARA	Friskvård för hela männi- skan	Bygga om uthus till behandlingslokal för friskvårdstjänster (t.e.x. massage). Ska även arbeta utåt mot företag med frisk-	59 400	Företag

		vård på arbetsplatser.						
SVENSSON ULF DB	Ridhus	Bygga ridhus.				500 000	Företag	
OSKARSSON MALIN	Trim Torpet	Renovera ett gammalt torp till hundtrim. Hundgård. Trimredskap. Väg och parkering, utbildning hundfrisör.				54 956	Företag	
CHRISFIXAREN AB	Orustbriketter	Briketttillverkning av avfall från båtvarven på Orust för att kompl. och utv. mitt trädgårdsfåg mot arbete året runt. Att utveckla företaget och nyttja en del befintliga maskiner, verkstad, mark, för den nya idén inom bioenergi.				64 000	Företag	
NILSSON JEANETTE	Billingedalens Hund & Vapen	Vidareutveckla uppfödningsverksamhet av jakthundar samt försäljning av vildmarksprodukter. Har haft företaget vilande under 2006. Söker startstöd.				12 000	Företag	
SVENSSON FREDRIK	Startstöd	Ta över familjeföretaget med integrerad grisuppfödning. Extern tjänst framtidsanalys. Kompetensutveckling bokföringskurs.				4 000	Företag	
SVENSSON MARIE	Ridhusanläggning på Råvo 1:21	Ridhus.				500 000	Företag	
AGROVÅST AB	Energiårdar Västra Götaland	Kartläggning av gårdar som kan fungera som demonstrationsgårdar för olika typer av bioenergiproduktion.				100 000	Projekt	
OLOFSSON LINDA	Ridhus	Ridhus.				451 500	Företag	
LOKALPRODUCERAT I VÄST AB	Lokalproducerat i Väst 2007-2009	Organisation för att tillvarata och utveckla den småskaliga livsmedelsproduktionen och förädlingen i länet. Plattform och projektverksamhet.				4 000 000	Projekt	
MÖLLER WINKVIST ANNA-LENA	Unghästcentrum	Ridhus och stall till verksamhet som tillhandahåller stallplatser och träningsmöjligheter för utbildare av unghästar.				500 000	Företag	
GRUNDIN JOHAN	Utveckling av häsgård	Nybyggnation av stall och ridbana samt renovering av befintligt ridhus, trav- och ridbana.				420 000	Företag	

ÖLANDER ROLAND	Utbyggnad av gårdsbutik och lagerlokal	Bygga om befintlig byggnad till gårdsbutik, café och kurslokal. Har äppelodling med ca 1 000 träd, 96 sorter. Göra i ordning musteri.	102 675	Företag
IVARSSON JENS	Stall Ålleberg	Ombyggnation av svinhus till häststall för inackorderingsverksamhet.	90 620	Företag
NOAK RESURSKOOPERATIV EKONOMISK FÖRENING	NOAK Västra Götaland	Sprida konceptet med företagande utan F-skatt eller eget företag för att få fler att vilja prova på egen verksamhet.	408 000	Projekt
EQUIDAL	EquiDal – Häst på Dal	Rid- och aktivitetshall, bana utomhus, tränings slinga.	494 000	Företag
LUNDSTEN ANN- CHARLOTTE	Ridhus och seminestation	Bygga ridhus, inredning av befintlig stall med boxar och seminspilla.	500 000	Företag
SVENSKA HÄSTPOLOFÖRE- NINGEN I GÖTEBORG	Ligghall för hästar	Mobil ligghall för hästar, renovering av stall, ligghall.	98 053	Företag
FÄRGELANDA KOMMUN	Färgelandamat	Hitta ett koncept för att samla ett antal förädlingsföretag i en gemensam lokal. De ska då kunna samverka om maskiner, personal och logistik. Färgelanda kommun står för lokalen.	410 000	Projekt
KJELLBERG ANNA MARIA	Hall för lösdrift, grooming och sjukboxar	Lösdriftshall för hästar, sjulbox, groomingyta inkl. seminspilla, varmt förvaringsutrymme, halm lager, rastfälla, utfodringsautomater.	308 479	Företag
SERVICEENHETEN VÄST LANTBRUKARNAS EKO- NOMI-AKTIEBOLAG	Tillväxt i MR Väst	Kampanj för att öka medlemsantalet i Maskinring Väst.	300 000	Projekt
BLOM MARGARETA	Ingång lösdrift, hopp utbildning – hindermaterial	Hästerksamhet, göra om underlag framför ingång till lösdrift. Hindermaterial, kompetensutveckling kurs i hoppning.	4 329	Företag
HOLLESEN GUN	Ridhusbygge	Ridhus.	500 000	Företag
TAPPER HENRIK	Ridhus	Ridhus till att träna och visa hästar i.	412 110	Företag

BENGTSSON BIRGITTA	Ateje Bengtsson	Kursverksamhet i hemmiljö.	22 386	Företag
BIÖRNSDOTTER ANNA	Stallet	Nytt utestall med sex boxplatser samt gödseplatta.	82 500	Företag
STALL ENGLABO HB	Ridhus Strall Englabo	Ridhus och parkering.	426 600	Företag
SKARABORGS LÄNS HUSHÅLLNINGSSÄLLS.	Biprojekt Västra Götaland	Utveckling av binärningen. Uppdelat på fyra delprojekt: pollineringspool, produkt och affärsutveckling, nyrekrytering samt marknadsföring.	1 478 000	Projekt
VERIS KOOPERATIV EKONOMISK FÖRENING	Breddat utbud av service genom ett socialt kooperativ	Skapa socialt kooperativ av kvinnor med främst utomnordisk bakgrund. Dessa får i kooperativet lära sig att producera varor och tjänster riktade mot landsbygden och därigenom ska deras möjligheter på arbetsmarknaden stärkas.	600 000	Projekt
HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET VÄST	Grön Livskraft Fyrbodal	Bygga nätverk med landsbygdsföretag och presumtiva landsbygdsföretagare som inriktar sig på att ta emot t.e.x. långtids-sjukskrivna för alternativ, "grön" rehabilitering. Affärsutveckling, kvalitetssäkring av tjänster och paket.	599 363	Projekt
SÖRQVIST HANS EINAR	Pontonbygga	Pontonbygga.	92 400	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET SJUHÄRAD	Hästföretagarnätverk i Västra Götaland	Utveckling av hästnätverk med utgångspunkt från Sjuhäradsområdet. Göra en nätverkskatalog. Genomföra en företagsutbildning.	410 114	Projekt
LRF VÄRMLAND LANTBRUKARNAS EKONOMI-AKTIEBOLAG	Hästdemografi i Västra Götaland	Inventering av hästnäringen (hästföretag) i Västra Götalands län som ska finnas presenterad på en hemsida.	305 266	Projekt
ASPEBERGETS GÅRDSBUTIK HB	Gårdsbutik Tuvene	jordningsställa befintligt garage till gårdsbutik.	50 250	Företag
LST I VÄSTRA GÖTALAND	Förstudie inför EkoNord som en del av Interfood 09	Förstudieinför Interfood mässan 2009.	87 865	Projekt

EINARSEN ANNE	Anläggning av ridbana	Ridbana för islandshästar för att kunna ta emot hästar och tränare.	70 500	Företag
AGROVÄST AB	Rökgasbrunn för minimering av stoft och sura gaser – vidareutveckling	Testa metod för att få ner mängden sura partiklar i rökgas från spannmålseldning.	364 000	Projekt
LOKALPRODUCERAT I VÄST AB	Passion för mat	Delta på mässan "Passion för mat" med en monter uppbyggd som en gårdsbutik där krögare och producenter visar upp sig tillsammans.	191 281	Projekt
JULTORP RANCH AB	Stallförråd, konferensrum	Bygga nytt stallförråd och sadelkammare. Bygga ut konferensrummet.	500 000	Företag
KRUSE LOUISE	Rygebool Gård	Investerar i nytt stall och ridhus för inackordering, avel, träning och försäljning av hästar och ponnyer.	500 000	Företag
JOHANSSON ROBERT	Utveckling av hästavelsverksamheten	Utveckling av hästavelsverksamhet. Nya stallar, samlingslokal, sadelkammare. Reparation på gamla stallet läktare m.m.	187 140	Företag
GUNNEBO SLOTT OCH TRÄDGÅRDAR AB	Jordens mat – en ekologisk marknad i skördetid	Anordna en ekologisk marknad tillsammans med KRAV, kallad Jordens Mat, på Gunnebo Slott.	280 000	Projekt
BLOMKVIST CECILIA	Startstöd för Lassegårdens Trädgårdar samt byggnation av växthus	Startstöd till Lassegårdens trädgårdar för odling av växter, frukt och bär. Investering i fasta anläggningar, maskiner m.m.	9 000	Företag
EDMAN GUNILLA LINNEA	Stugor för uthyrning	Nybyggnad av stugor.	498 675	Företag
MARTINSSON CHARLOTTA	Vila	Kurser i friskvård för att bredda nuvarande verksamhet.	6 600	Företag
NORDLING MARGARETA	Active Stable i Rävlanda	Foderautomater och annan utrustning till hästverksamheten.	171 634	Företag
ÅLMEGRAN MONALISA	Friskvårdscenter Högelid lokal.	Ombyggnad av ladugård till behandlings- och gruppkaktivitetslokal.	45 600	Företag

JOHANSSON MARIELL	Ombyggnad av koladgård till stall.	29 500	Företag
TWILLMAN VICTORIA	Utbyggnad av stall Örbacka	476 750	Företag
TROHNE INGER	Ridhus Stall Råstock	474 900	Företag
DYGD MARTIN	Electric Motorbana	486 300	Företag
SLÅDEKÄRR HÄSTSPORT AB	Slädekärr Häst Sport, ridhus och stall	500 000	Företag
STENSTRÖMER ULF	Investering i stall och trav-träningsanläggning	328 696	Företag
NORDENFELT ANNA	Ridhus på Lilla Hjällö	500 000	Företag
NORDH SEBASTIAN	Falbygdsmyllan	468 250	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET VÄST	Ärtrotörta	13 009	Projekt
BACKELUND EIWOR	Country Store & Workshop	106 387	Företag
KARLSSON SOFIE	Stallinredning	52 304	Företag
FRÖDIN CHARLOTTE	Inredning för boxplatser och anläggning av ridbana	36 500	Företag
FJÄDERFÄCENTRUM	Alternativ slaktcycklingproduktion i Västra Götaland	376 337	Projekt
KVIST CHARLOTTE	Storängens träningscenter	500 000	Företag
SJÖKULLEN HANDELSBOLAG	Upplivelsehus på SjökulLEN	35 112	Företag
LARSSON KATJA	Pilatesutbildning för kunder	18 017	Företag
	Redskap till pilatesutbildning för kunder med fysiologiska pro-		

	med skador	blom. Kurs pilates.	
HÅKANSSON KRISTINA	Häst och Vila	Upprustning av stuga för korttidsuthyrning. Ridbana.	229 527 Företag
STORM CHRISTINA	Hästhöfoderproduktion m.m. i Lunden	Investering i lokal för hästhöfoderproduktion.	358 980 Företag
TVÅ FRÖKNAR AB	Två Fröknar	Inventarier och marknadsföring vid uppstart av nytt företag.	40 800 Företag
LEVIN BETHINE	Ridhus Stall Alfhem	Utveckla utbildningsverksamheten, försäljningshästarna kan tränas på gården året runt.	546 158 Företag
JONSSON INGE	Stall Mellomgården	Ombyggnad av stall.	74 100 Företag
KARLSSON MATS	Ridhus	Investera i ett ridhus.	500 000 Företag
LYCKMAN KERSTIN	Färgarkologen stärker sitt varumärke och lanserar ett unikt sortiment av historiska färgmaterial	Färgarkologen stärker sitt varumärke.	65 700 Företag
TROTTEX AVELSFÖRENINGENS FÖRSÄLJNING AB	Stochampionatsauktion	Anordna auktion för ettåriga travhästar i samband med Stochampionatet på Axevalla travbana. Vill göra det till ett årligt återkommande evenemang.	81 084 Projekt
GUSTAVSSON MAGNUS	Vidareutveckling av Annica och Magnus verksamhet	Investering i verkstadslokal och häststall.	500 000 Företag
FERM VERONICA	Ridskolan Min lilla ponny	Ridskola Min lilla ponny.	62 100 Företag
KARLSSON INGER	Katt/smådjurspensionat	Ombyggnad av magasin till smådjurspensionat.	52 500 Företag
STIFTELSEN EKOCENTRUM I GÖTEBORG	Mer västsvensk ekomat till marknaden	Insatser för att öka andelen ekologiska produkter i Västra Götaland bl.a. utbildningar för handeln, råvaruförskning till föredlingsföretag och aktiviteter för att få fler ekologiska producenter, deltagande på EkoNord 2009.	595 082 Projekt

HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET SJUHÄRAD	Förstudie Regionalt Nav häst	Förstudie för ett regionalt nav för hästbranschen. Hitta aktörer, förankra idén och hitta utformning.	449 019	Projekt
LUSENSKY CHARLOTTA	Stall Elmelyckan	Utveckling av trav och montéverksamhet.	93 750	Företag
ABRAHAMSSON LOUISE	Ekonomibyggnad/Hundbutik/Kennelbyggnad	Nyggad till kennel och försäljningsställe.	420 000	Företag
KLANG ANNA	Annas design	Butiksetablering på landsbygden.	44 400	Företag
PARMLER MAJA	Skrittmaskin	Bygga en skrittmaskin.	99 761	Företag
GRUNDIN JOHAN	Ökning av verksamhet	Investering i gödselplatta, uteboxar, sarg till ridhus och belysning av rasthagar.	65 000	Företag
ERIX TRÄDESIGN AB	Erix – kreativ mötesplats	Lokal för butik, träförädlning, mötesplats för hantverkare.	113 295	Företag
SKOG OCH TRÅ I VÄST EKONOMISK FÖRENING	Kvinnor i Skogs- och Tränärningen i Västra Götaland	Skapa förutsättningar för kvinnor att starta och driva företag inom skogs- och tränäringen.	243 428	Projekt
PETTERSSON ELIN	Elma's sjöbod	Ördningsställande av lokal och utrustning för drift av Elma's sjöbod, Elins hud o skönhetsalong.	21 937	Företag
ANDERSSON PETER	Nybyggnation av verkstadslokal	Verkstadslokal.	131 700	Företag
FALKÖPINGS KOMMUN	LoLog – Lokal Logistik	Logistiksystem för att få mer lokalproducerade produkter till kommunernas kök och företag. Minska transportererna.	1 140 000	Projekt
BULLSEYE AB	Slättered Art Center	Ombyggnad av äldre stallänga till glas-/keramikverkstad.	135 069	Företag
HÖGLIND BJÖRK MARIANNE	Lyse hästgård	Ombyggnation av stall, lösdrift samt belyst ridplan.	78 240	Företag
URBAN STRÅLIN BYGGVAROR AB	Kallager Teltningaruder	Nybyggnation av lagerhall för impregnerat virke och pellets.	423 461	Företag
VARA KOMMUN	Vara Horse Arena	Förstudie på fyra delområden inför ev. byggande av arenan.	1 200 000	Projekt

BÖRJESSON RUTH	Nybyggnad av stall	boende, djur- och arbetsmiljö, näringsutveckling, naturin- ventering.	342 000	Företag
INNERSTADEN GÖTEBORG AB	Från land till stad – fortsätt- ningen	Inköp av befintlig manege, nybyggnad stall, yttre stallbyggnad + stallinredning.	1 500 000	Projekt
ÖSTERLUND MAGNUS	Investeringar i nya hästbox- ar och gödselplatta	Fortsatt arbete med att få in mer lokalproducerade livsmedel till handel och restauranger i centrala Göteborg.	244 481	Företag
HORSHAGA ISLANDSHÄS- TAR HB	Horse-trainer trot	Ny gödselplatta, utökning och omfördelning av hästplatser.	70 500	Företag
LARSSON TORBJÖRN	Nybyggnad ridhus	Gåband för häst.	420 000	Företag
JONSSON TOMAS	Utbyggnad av hästverksam- het och förädling av egen skog	Ridhus. Ombyggnad av en befintlig byggnad till 30 lösdriftsplatser och 10 boxar för hästar, anläggning av paddock samt investering i ett minisågverk.	191 563	Företag
YK FORM YLVA KONGBÄCK HB	byYlva	Starta en webbutik baserad på egen designkollektion.	38 250	Företag
BORG ANN-KRISTIN	Hästanläggning, Slålebo Gård	Nybyggnation av hästanläggning för uthyrning samt ridning och träning.	301 859	Företag
KARLSSON ERICA	Hund- och katthotell Sheella- ton	Bygga om kostall till ett hund- och kattpensjonat.	243 600	Företag
BIRKLIN ANNIKA	Häststall och ridhus	Ridhus, paddock och stall med 40 boxar för inackordering.	900 000	Företag
JOHANSSON MAGNUS	Löska verkstadshall	Bygga verkstadshall.	360 000	Företag
GUNNEBO SLOTT OCH TRÄDGÅRDAR AB	Jordens mat – en matmark- nad i skördetid	Genomförande av ekologisk matmässor, Jordens mat.	100 000	Projekt

BJÖRSELL MONICA	Trollyckans gård	Isländshästabana, gårdsbutik, paddock, marknadsföring och kurser för sin hästverksamhet med ridning, inackordering, butik och avel.	213 000	Företag
HELLMANS PÅ HERMANÖ AB	Utveckling Hellmans på Härmanö	Jordningsställande av jordkällare till pub, boulebana & kajakuthyrning.	41 540	Företag
HORNBERGASJÖNS STUGBY AB	Näthandel på landsbygden	Skapande av näthandelsplattform.	50 000	Företag
OLSSON MAGNUS	Invändig ridbana	Ombyggnad av hall till ridhus.	18 600	Företag
OLSSON MARIANNE ELISABET	Stall Broberg	Ombyggnad av ladugård till boxplatser och paddock.	92 500	Företag
ALARMTEC I GÖTEBORG AB	Stall Ivarslund	Ombyggnad av ladugård till stall, inredning, paddock, VVS och snickerier.	102 500	Företag
OLSSON ANN-CHRISTINE	Amnes Droppe	Ridhus för ridterapi och konsultverksamhet med koppling till häst.	597 000	Företag
KOBILSEK JEANETTE	Kusehuset. Turism och Aktivitet på lika villkor.	Samlingslokal och tillgänglighetsanpassad ridbana för daglig verksamhet för personer med funktionsnedsättning.	458 539	Företag
M:SON MARK & MASKIN AB	Häst Spa/Pensionat	Byggnation av hästpensionat.	900 000	Företag
SKARABORGS LÄNS HUSHÅLLNINGSSÄLLS.	På Landet – Sveriges Landsbygdsfestival	Förarbete till landsbygdsfestival med framtidsforum och trav för att presentera mat, upplevelser, djur och framtiden på landsbygden. "På Landet" går av stapeln den 4–6 juni 2010.	680 000	Projekt
DJURAMBULANSEN I FALKÖPING	Byggnad för smådjurskremering	Nybyggnation av smådjurskrematorium.	513 000	Företag
NYGREN JOHANNA	Inackorderingsstall – Ridbo-laget	Bygga om gammalt stall till häststall. Ridbana.	112 500	Företag
BOHUSLÄN ERBJUDER	Bohuslän Erbjuder	Projektet ska bygga upp en stark producentförening i Bohuslän	475 000	Projekt

EKONOMISK FÖRENING		för befintliga företag och nyetablering av primärproducenter och mathantverkare.	
STADIG OTTOSSON CARINA JOHANSSON JENNY	Valltorp spa Kulis Ponylekis	Nybyggnation av spa. Anlägga paddock så att små barn kan rida och umgås med hästar.	279 437 Företag 11 700 Företag
SKARABORGS LÄNS HUSHÅLLNINGSSÄLLS. JOHANSSON JIMMY ERIKSSON TOMAS	Behovsanpassad bladmög- bekämpning Startstöd för grisproduktion Smak på Varaslättens potatis	Mäta tillväxt på potatisplantor för att ha som parameter i be- hovsanpassning av bladmögelsbekämpning. Startstöd slaktsvin. Kompetensutveckling kring odling och lagring av oprövade sorters potatis för att hitta ett högkvalitetsmaterial som kan lyfta odlingen ekonomiskt. Målet är att finna högkvalitetsorter och att ta fram smakord på sorterna.	73 370 Projekt 3 000 Företag 248 500 Projekt
ANDERSSON STEFAN	Tossene Gårds Hästverk- samhet	Bygga ridhus.	263 625 Företag
BADH MAGNUSSON KARIN LENA CHRISTINA	Jag ska bygga ett nytt stall Rotendal Stall	Stall för inackordering.	124 250 Företag
MICHELSSON LJANE HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET VÄST	Förstudie lamm, får och get	Inreda ladugård till stall med boxar för uthyrning. Förstudie för att hitta lämpliga produkter att föra från får/lamm/get och möjliga vägar för affärsutveckling av dessa. Intresset uppfångat i projektet Grön Integration.	73 410 Företag 230 879 Projekt
AGROVÄST AB	Energigården	Plattform för samordning av initiativ, information och kompe- tensutveckling inom bioenergiområdet. Framförallt bioenergi- produktion inom lantbruket.	1 500 000 Projekt
BERGGREN BO ERIK AXEL FALKÖPINGS KOMMUN	Uppförande av ridhus Falköpings Stora Torg	Investering i ridhus. Ordna torgmarknad för försäljning av lokala produkter i Falkö-	894 000 Företag 150 000 Projekt

	Lördag				
JONSSON KARIN	Rakbana och motionsslinga för häst	ping i gemytlig stil och därigenom skapa en permanent arena för producenter av livsmedel och hantverk i området.	50 000	Företag	Företag
LENSTRÖM BARBRO INGELA BIRGITTA	Buars Hästcenter	Byggnation av ridhus samt kurslokal och foderkammare.	530 000	Företag	Företag
LÄNSBYGDERÅDET SJUHÄRAD LOKAL UTVECKLING VÄSTRA GÖ- TALAND	Mellanlanda 2009	Energi och miljö i en hållbar landsbygdsutveckling är temat för den andra landsbygdskonferensen Mellanlanda 2009. En mötesplats för lokala utvecklingsgrupper m.fl.	48 184	Projekt	Projekt
IVARSSON JENS	Stall Ålleberg steg 2	Investering i nya boxar och paddock.	21 250	Företag	Företag
BÖRJESSON KNUV INGEMAR EQUIDAL	Uppförande av ridbana EquiDal-Häst på Dal	Ridbana. Investera i hästboxar och vinterbonad av utrymmen för teori och övernattningssal samt servering.	85 750 90 000	Företag Företag	Företag Företag
OHLIN JESSICA MAGNUSSON LENA WIRTBURG PETER RUMLER CHRISTEL CLASÉN CAMILLA	Ombyggnad av lada till stall Ridhusbyggnation Husaby Hästcenter Läderverkstaden Upplevelsebaserad ledarskaps- /projektledarutbildning	Investering i hästboxar. Bygga ridhus till befintlig lektionsverksamhet. Utbyggnad av hästverksamhet. Iordningställa lokal för läderhantering. Komplettera hästverksamhet med upplevelsebaserad ledarskaps-/projektledarutbildning med koppling till häst. Använda hästen som "verktyg".	51 675 541 800 900 000 45 000 92 430	Företag Företag Företag Företag Företag	Företag Företag Företag Företag Företag
BLENNERMARK ANNA HJÄLMRYD SHÄSTAR HANDELSBOLAG	Ridhus Nygård Ridhall/Allhall	Bygga nytt ridhus. Ridhall för att utveckla verksamheten och lönsamheten.	720 000 180 000	Företag Företag	Företag Företag

FAHLÉN BERIT	Sjöbacken 1	Ombyggnad av uthus och frigebod.	146 250	Företag
PEZESHKFAH MAJID	Rehabilitering med hästverksamhet	Ombyggnad av lokaler för rehabilitering av ungdomar med hjälp av hästar.	53 100	Företag
STALL KULLTORP HB	Fler stallplatser till Stall Kulltorp	Nytt stall med 10 platser.	186 975	Företag
LINDSTRAND BJÖRN	Ridhusbygge för utbildningsverksamhet	Ridhusbygge.	183 750	Företag
SKOGLUND EMANUEL	N-sensor	Inköp av N-sensor inklusive windowsterminal med fordonsdocka.	42 750	Företag
LOKALPRODUCERAT I VÄST AB	Smaklust 2009	Deltagande på matmässan Smaklust i Stockholm i augusti 2009.	257 500	Projekt
KLANG ANNA	Annas design och kursverksamhet	Inreda kurslokal ovanpå gårdsbutik.	21 250	Företag
HARALDSSON CARL-FREDRIK	Entreprenad Verkstad	Investering i verkstad.	223 500	Företag
QVIST PETER	Nabbornas Snickeri	Bygga upp en snickeriverkstad. Nybyggnad av snickerilokal, mobil sågverk, produktblad, affärsplan. Även bokföringsprogram och bokföringskurs (avslås). Pantrum och panna ingår ej.	76 050	Företag
JOHANSSON ANDERS	Stallbyggnad på Limmerhults Gärd	Anläggning av träningsvägar, uteboxar, borrhning av vatten samt avloppsanläggning.	480 794	Företag
HOKKANEN HELENE	Stall, ridbana, ridhall, lösdrift	Bygga stall, ridbana, ridhall och lösdrift.	385 049	Företag
NY HENRIK	Henkes Hovslageri	Bygga om befintlig ladugård till hovslagersmedja, inköp av utrustning, hårdgöra yta utanför byggnaden för i- och urlastning och parkering.	75 000	Företag

LINDELL LARSSON MAJ-BRITT	Visala Häst	Bygga ridbana och stall för 10 hästar.	480 000	Företag
CLASÉN CAMILLA	Upplevelsebaserad ledarskaps-, grupp- och kommunikationsutbildning	Ansöker om att ställa ut på en mässa.	8 040	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLLSKAPET VÄST	Konventionella och ekologiska bidragskalkyler	Ta fram lokalt anpassade bidragskalkyler för konventionell och ekologisk växtodling.	15 274	Projekt
ABRAHAMSSON TONY PETER	Bygge, inredning av café, kök	Byggnation och inredning av café med tillhörande kök.	104 100	Företag
HERMANSGÅRD MARIE LISE-LOTT	Rekreation och slobod	Byggnation samt inredning av två lägenheter och ett minispå avsedd för rekreation samt en slobod med grillplats.	158 850	Företag
HUSABY HÄSTKLINIK AB	Husaby Hästklirik AB	Investering i veterinärmedicinsk utrustning.	900 000	Företag
HILLEGÅRD CARIN	Hästverksamhet på Johanneslund	Anlägg paddock, ombyggnad av garage till häststall. Hålla utbildning i akademisk ridkonst.	83 750	Företag
GUSTAFSSON JOHANNA	Ridterapiverksamhet	Bygga ett ridhus för ridterapiverksamhet.	378 570	Företag
FORUM ATT: JAN-ERIK LARSSON MUNKEDALS KOMMUN	Dingle Horse Arena	Utreda förutsättningarna för en hästarena i Dingle, Munkedals kommun i Bohuslän.	1 000 000	Projekt
SVENSSON STRÖM HELENA	Dator & marknadsföringsstöd	Uppstart av behandlingshem.	3 000	Företag
GUNNEBO SLOTT OCH TRÄDGÅRDAR AB	Jordens mat – en ekologisk marknad i skördetid	Mässa för ekologisk mat på Gunneboslott den 12–13 september 2010. Tredje året av tre som mässan genomförs.	86 564	Projekt
NILSSON INSTITUTORIS THERESE ELLINOR	Tillbyggnad manege	Utveckling av verksamheten kräver läktare, toaletter, sällskapsutrymme, omklädningsrum.	165 000	Företag
LAURÉN JACK	Ridhus	Uppförande av ridhus.	540 720	Företag

LAGERCANTZ JAKOB	Utveckling av gårdsverksamhet med konferens och spavertsamhet	Bygga anläggning för friskvård av hästar med lösdriftsstall, kurslokaler med spaavdelning, anläggning av parkeringsplats och stigar med rastplatser.	419 100	Företag
INNERSTADEN GÖTEBORG AB	Innerstaden Göteborg söker bonde	Projekt för att skapa försäljningskanaler för lokalproducerade råvaror och produkter till Göteborgs restauranger och cafeer.	1 800 000	Projekt
STUDIEFÖRBUNDET VUXENSKOLAN ORUST	Hållbar Välfärd	En mässa med temat Hållbar Välfärd för att visa vad främst Orust har att erbjuda inom området. Även föreläsningar och kurser ska erbjudas.	74 965	Projekt
GUSTAFSSON WAHLGREN ELISABET	Grevegårdens växthus	Växthus och rum för konferens och kurser i trädgårdsrehabilitering. Trädgårdsrehab, trädgårdsvisning.	402 900	Företag
SKARA KOMMUN	Yrkeshögskolan Matupplivelser	Förstudie för att undersöka förutsättningarna att starta en utbildning för matupplevelser inom yrkeshögskolan. Projektet ska leda fram till att en ansökan om utbildningen lämnas till YH-myndigheten.	207 000	Projekt
BYGGCENTER I LIMMARED AB	Utveckling av bolaget	Ombyggnad av lokal, produktutställningar.	432 000	Företag
PÅ LANDET AB	Ost- och Dryckesmässa	Ost- och dryckesmässa som en del i aktiviteterna på mässan På landet på Axevalla den 4-6 juni 2010.	120 000	Projekt
TORSTENSSON MARIETTE	Utökad Hästverksamhet	Bygga häststall för utökad verksamhet.	243 750	Företag
DARHEDEN MIKAEL	Utbyggnad konferensdel Kavelbron	Utbyggnad av konferenslokal.	555 000	Företag
LOKALPRODUCERAT I VÄST AB	Konsumentundersökning lokal/regional mat	Ta reda på konsumenternas inställning till lokal och regional mat, vad de efterfrågar. Ska sedan vara ett underlag för producenter.	125 000	Projekt
TENFÄLT CHRISTINA	Anläggning av ridbana	Anläggning av utomhusridbana och gräsridbana.	135 000	Företag

	utomhus				
FYRBODALS TRAFIK & RISKÖVNINGSCENTER AB MARTINSSON CHARLOTTA	Trafikövningsplats Glim- mingen Vila	Anläggning av en trafikövningsplats.	900 000	Företag	
SKARA KOMMUN	Livsmedelsbyn	Fortbildning och utrustning inom försäljning av ekologiska hudvårdsprodukter. Att utarbeta och testa ett konkret förslag till utveckling av samverkande livsmedelsverksamheter med bas i de lokaler och den mark som friställs genom Scans neddragning av verksam- het i Skara. Verksamheten ska i första hand vara inriktad mot lokala produkter som ska möta den ökande efterfrågan inom detta område.	4 013 217 382	Företag Projekt	
MENTORSHIP B.D. AB	Konceptbutik	Ta fram en konceptbutik för kvalitetskött som saluförs av fyra företagare under namnet Kvalitetskött från Svenska gårdar. Projektet går ut på att ta fram inredning, grafisk profil samt kalkyler för butiken samt skapa samarbetsavtal och utbildning av personal i butiken.	384 000	Projekt	
KARLSSON ROBERT HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET VÄST	Egen elförsörjning Lamm, får och get – Mat – Hantverk – Turism	Investering i ett vindkraftverk för gårdens behov. Öka tillgången på närproducerade produkter från lamm, får och get. Efter en förstudie arbetar man vidare med de spår som har störst potential.	172 565 576 867	Företag Projekt	
SKANDINAVISKA STENPRODUKTER AB	Renovering och ombyggnad av f.d. stenindustri	Upprustning av stenhuggeri.	81 600	Företag	
LUNDGREN BENGT-ÅKE	Miljöförbättrande åtgärder i minkstallar	Investering i uppsamlingsrännor för gödsel, urin och lakvatten i minkstallarna, en gödselrobot, kulvertar ut och 30 % i en göd- selbehållare.	390 000	Företag	
INGEMARS MEKANISKA AB	Ny verkstad	Verkstad	900 000	Företag	

VINDHÄSTAR			114 000	Företag
SKARA KOMMUN	Flytt och nyetablering av turridning och ridskola Grönt förevigande – Upplevelser på landsbygden		130 650	Projekt
ÅKESSON PIA HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET VÄST	Vandrarhem i Lugnås Grön integration – Information och spridning av goda exempel	Grunden för projektet är hur överskottsbyggnader på landsbygden kan användas för boende och andra aktiviteter inom upplevelsenäringarna. Målgruppen är främst kvinnor på landsbygden som vill utveckla affärsverksamhet inom området. Målsättningen är att nå 20 kvinnor och att 50 % av dessa kommer att utveckla och driva verksamhet efter avslutat projekt.	295 200	Företag
AHLIN MAGNUS	Uppförande hästgård med stall, träningsstravbana m.m.	Renovera byggnad till vandrarhem.	516 235	Projekt
LUNDH SNIS ULRIKA	Ridhus i Stenshult	Fortsättning på HS arbete inom Grön Integration med att ta till vara invandrares kompetens och visa på möjligheterna som finns på landsbygden för arbete och boende.	438 000	Företag
EKEHAGENS FORNTIDSBY AB	Projektering av servicebyggnad på Ekehagen	Stall för travhästar.	579 000	Företag
LANDSTRÖM SIVANA	Hundfixaren	Nybyggnad av ridhus inkl förråds- och läktarutrymme, sarg, belysning, underlag. Stalldel för inackordering och tillfridningshästar. Anslutningsvägar och parkeringsplats till ridhus.	15 000	Företag
HUSHÅLLNINGSSÄLL- SKAPET SJUHÄRAD	Energieffektivisering i lantbrukets byggprojekt	Stöd för projektering av servicebyggnad.	155 880	Företag
GÖRANSSON ANDERS	Beredningskök vid vidareförädling av lamm	Ska investera i hundtrim, hunddagis och hund- och kattpensio- nat. Ta fram verktyg för att energioptimera nya lantbruksbyggnader redan på ritbordet.	375 000	Projekt
		lördningsställande av beredningskök i anslutning till befintlig lokal.	120 000	Företag

LENNGREN MARIANNE	Föreläsningar och kurser	Stöd för bild- och föreläsningsutrustning.	11 400	Företag
NATURVÅRDSGRUPPEN AB	Natur och turism	Kostnader för uppstart av företag.	51 000	Företag
SKOGS OCH BEMANNINGSSERVICE AB	Nyinvestering för Skogs & Bemanningsservice	Uppföra en fast anläggning för produktion av ved, kylrum för skogsplantor, kontor för kundmottagning, iordningställa en grusplan i anslutning till anläggningen.	75 000	Företag
EDVARDSSON TORE LEN-NART	Häststall	Inreda lokal för hästar och anlägga utomhuspaddock.	120 150	Företag
LEADER DALSLAND OCH ÅRJÄNG	Ung i Dalsland Årjäng Europa	Projekter ska erbjuda en "verktygslåda" för unga vuxna i Dalsland och Årjäng att driva egna projekt. Till sin hjälp kommer de att ha mentorer m.m.	1 000 000	Projekt
KJELLBERG ANNA MARIA	Modern hästanläggning med lösdrift bo på lantgård och veterinärstation	Lösdriftsanläggning, Active Stable, för 40 hästar.	600 000	Företag
SAMVERKAN SÄVELÅNGEN EKONOMISK FÖRENING	BIDs i Västra Götaland	Pilotprojekt som ska etablera s.k. Business Improvement Districts (BIDs) i Sävelångsbygden och på Vrångö. Det innefattar förbättring av servicegraden, utvecklad samordning av privat och offentlig sektor m.m.	700 000	Projekt
ANDERSSON ROGER	Utbyggnad av stall till trav-tränarverksamhet	Fler boxplatser till travhästar.	30 768	Företag
ARONSSON LINDA	Sandgården 1:1, stall/skötselavdelning samt ligghall	Stall och ligghall för hästar.	900 000	Företag
HELLGREN BJÖRN OLOF	Skansens Gårds ridhus	Ridhus med stalldel.	721 800	Företag
BRATELL LARS ARVID	Utbyggnad av ridhus samt nya stallplatser	Byggnation av 16 nya stallplatser samt utbyggnad av ridhus.	175 000	Företag

RENSTRÖM LARS GUNNAR	Butik, café, mathantverkslokal, övernattningslokal, Lösdrift för sto med föl	Ombyggnad av ladugård till förädlings- och försäljningslokal för egna lammprodukter. Café och matservering.	330 300	Företag
FRIBERG SJÖBERG EVA BIR-GIITA	Lösdrift för sto med föl	Specialanpassad lösdrift för sto med föl.	161 568	Företag
MALMBERG HANNA	Rundkorall/Rundpaddock	Rundpaddock för träning av hästar med hovproblem.	17 500	Företag
GRANE CHRISTIAN	Projekt Sörgården	Ny stallbyggnad och ridbana.	198 300	Företag
HÅSTCENTRUM SVERIGES LANTBRUKSUNIVERSITET	Hästforum Västra Götaland	Samla hästorganisationer till regionala hästforum i Västra Götaland. Där ska frågor inom hästnäringen arbetas med.	79 960	Projekt
SMIRNOV ALEXEI	Stallbyggnad Laholm 2	Nytt stall och uteridbana.	236 555	Företag
BERGSTEN AGNETA	Uterum	Nybyggnad av isolerat uterum för servering med 30 platser.	151 650	Företag
PEDERSEN JON	Dunevad travcamp	Rakbana och utsehningsplats på träningsanläggning för travtränare.	193 800	Företag
SKARABORGS LÄNS HUSHÅLLNINGSSÄLLS.	På Landet Framtidsforum 2011	Seminarium om landsbygdens resurser med fokus på mat, turism och bioenergi.	250 000	Projekt
NOSSANS BIOGAS AB	Företagsstöd för uppbyggnad av biogasanläggning	Biogasanläggning.	443 400	Företag
MONTHELI CAROLINE	Apelgården Kropp & Själ fas 2	Behandla människor, häst och hund med värk eller rörelseproblemm. Kursverksamhet.	196 680	Företag
LOKALPRODUCERAT I VÄST AB	Smaka på Västsverige	Syftet är att marknadsföra Västsverige som en matregion, genom de kvalitetsssäkrade krogarna i Västsvensk Mersmak, samt de gårdsbutiker, livsmedelsproducenter och förädlare som finns i regionen.	1 500 000	Projekt

BILAGA 9

Budgeterade, beviljade och utbetalade medel

Tabell 8A Landsbygdsprogrammet – budget, beviljat och utbetalat till och med den 30 juni 2012 (kronor)

Åtg.kod	Åtgärd	Budget	Beviljat	Beviljat i %	Utbetalat	Utbetalat i %
Axel 1						
111	Yrkesutbildning och information, jord o skog	1 986 500 007	1 805 229 421	91	954 416 501	48
112	Startstöd till unga jordbrukare	345 000 006	259 272 715	75	247 739 032	72
121	Modernisering av jordbruksföretag	2 855 751 777	2 498 475 306	87	2 046 109 486	72
123	Högre värde i jord- och skogsbruksprod.	441 999 999	339 313 902	77	241 403 235	55
124	Samarbete om nya produkter m.m.	31 400 001	30 055 392	96	11 674 443	37
125	Infrastruktur för utveckling av landsbygden	55 200 006	42 404 466	77	21 712 278	39
Summa axel 1		5 715 851 796	4 974 751 202	87	3 523 054 975	62
Axel 2						
212	Stöd för jordbruk i mindre gynnade områden	4 812 012 504	4 209 874 508	87	4 209 874 508	87
214	Stöd för miljövänligt jordbruk	17 292 249 396	12 680 775 224	73	12 680 775 224	73
215	Stöd för djurens välbefinnande (stödet införs 2012)	180 000 000	-	-	-	-
216	Utvald miljö, miljöinvesteringar	808 200 000	468 678 412	58	169 468 145	21
227	Stöd för icke-produktiva investeringar skog	255 523 653	75 461 667	30	40 315 343	16
Summa axel 2		23 347 985 553	17 434 789 811	75	17 100 433 221	73
Axel 311	Diversifiering till annat än jordbruk	700 299 990	447 597 492	64	270 960 296	39

3	312	Etablering av mikroföretag	811 500 012	650 572 134	80	406 274 383	50
	313	Främjande av turismverksamhet	625 200 003	550 505 884	88	335 265 417	54
	321	Grundläggande tjänster för befolk. på landsbygden	935 067 996	602 199 943	64	164 507 344	18
	322	Förnyelse och utveckling av byar	127 299 996	131 593 570	103	80 248 573	63
	323	Bevarande och uppgradering av natur- och kulturarvet	118 999 998	123 275 620	104	61 724 196	52
	331	Utbildning och information	405 192 123	355 165 856	88	184 153 028	45
	341	Informationsinsatser Leader	15 000 003	16 231 266	108	15 086 117	101
	Summa axel 3		3 738 560 121	2 877 141 765	77	1 518 219 355	41
Axel	411	Ökad konkurrenskraft	99 976 815	64 163 822	64	17 458 377	17
4	412	Markförvaltning och miljö	466 283 505	186 548 783	40	60 411 605	13
	413	Diversifiering och livskvalitet	1 233 616 842	1 123 317 676	91	414 507 132	34
	421	Samarbetsprojekt	99 999 990	53 534 339	54	8 748 822	9
	431	Drift och genomförande	474 969 285	382 349 363	80	146 731 339	31
	Summa axel 4		2 374 846 497	1 809 913 982	76	647 857 274	27
	511	Tekniskt stöd (TA)	1 154 999 988	809 010 708	70	802 661 617	69
Totalt			36 332 243 955	27 905 607 468	77	23 592 226 441	65

Källa: Jordbruksverket.

- 2010/11:RFR1 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Uppföljning av ekologisk produktion och offentlig konsumtion
- 2010/11 RFR2 MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET
Uppföljning av statens satsning på hållbara städer
- 2010/11 RFR3 CIVILUTSKOTTET, TRAFIKUTSKOTTET, MILJÖ- OCH JURDBRUKSUTSKOTTET
Hållbara städer – med fokus på transporter, boende och grönområden
- 2010/11:RFR4 TRAFIKUTSKOTTET
Offentlig utfrågning om vinterberedskapen inom järnvägstrafiken
- 2010/11:RFR5 FINANSUTSKOTTET
Utvärdering av riksbankens penningpolitik och arbete med finansiell stabilitet 2005–2010
- Engelska**
Evaluation of the Riksbank's monetary policy and work with financial stability 2005–10
- 2010/11:RFR6 KULTURUTSKOTTET
Kulturutskottets offentliga utfrågning om barns och ungas rätt till kultur

2011/12:RFR1	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft – En uppföljning
2011/12:RFR2	UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Utbildningsutskottets offentliga utfrågning om forsknings- och innovationsfrågor
2011/12:RFR3	MILJÖ- OCH JORDBRUKSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om biologisk mångfald i rinnande vatten och vattenkraft
2011/12:RFR4	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Konstitutionsutskottets seminarium om en nordisk samekonvention
2011/12:RFR5	NÄRINGSUTSKOTTET eHälsa – nytta och näring
2011/12:RFR6	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Frågeinstituten som kontrollinstrument Volym 1 och 2
2011/12:RFR7	SOCIALUTSKOTTET Socialutskottets öppna utfrågning på temat Missbruks- och beroendevård – vem ska ansvara för vad? torsdagen den 24 november 2011
2011/12:RFR8	TRAFIKUTSKOTTET Tillsynen av yrkesmässiga godstransporter på väg – En uppföljning
2011/12:RFR9	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 8 december 2011 om järnvägens vinterberedskap
2011/12:RFR10	KULTURUTSKOTTET Verksamheten vid scenkonstallianserna – En utvärdering
2011/12:RFR11	KONSTITUTIONSUTSKOTTET Kunskapsöversikt om nationella minoriteter
2011/12:RFR12	UTBILDNINGSPOLITIKUTSKOTTET Rapporter från utbildningsutskottet Förstudie – utbildningsvetenskaplig forskning Breddad rekrytering till högskolan
2011/12:RFR13	SKATTEUTSKOTTET Uppföljning av undantag från normalskattesatsen för mervärdeskatt
2011/12:RFR14	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter
2011/12:RFR15	ARBETSMARKNADSUTSKOTTET Arbetsmarknadspolitik i kommunerna Del 1 Offentligt seminarium Del 2 Kunskapsöversikt
2011/12:RFR16	NÄRINGSUTSKOTTET Offentlig utfrågning om life science-industrins framtid i Sverige

2012/13:RFR1	FINANSUTSKOTTET Statlig styrning och ansvarsutkrävande
2012/13:RFR2	FINANSUTSKOTTET Utfrågningsprotokoll EU, euron och krisen
2012/13:RFR3	TRAFIKUTSKOTTET Trafikutskottets offentliga utfrågning den 29 mars 2012 om framtida godstransporter